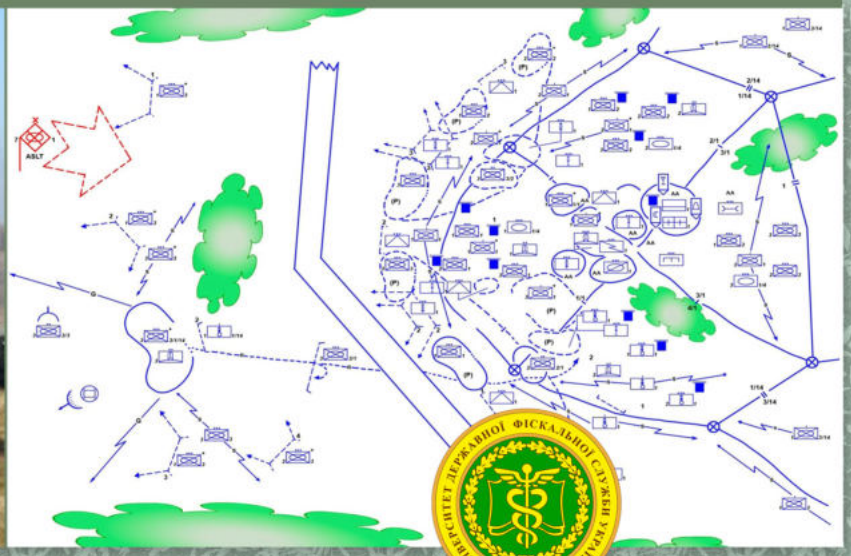
НА ДОПОМОГУ СТУДЕНТУ УДФСУ

100

В. А. Шевчук, Д. В. Зайцев, А. О. Яфонкін

ДІЇ МЕХАНІЗОВАНИХ ПІДРОЗДІЛІВ В ОСНОВНИХ ВИДАХ БОЮ

ДІЇ МЕХАНІЗОВАНИХ ПІДРОЗДІЛІВ В ОСНОВНИХ ВИДАХ БОЮ

УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

СЕРІЯ «НА ДОПОМОГУ СТУДЕНТУ УДФСУ»
Заснована 2016 року

В. А. Шевчук,
Д. В. Зайцев,
А. О. Яфонкін

ДІЇ МЕХАНІЗОВАНИХ ПІДРОЗДІЛІВ В ОСНОВНИХ ВИДАХ БОЮ

Навчальний посібник у схемах і таблицях

Ірпінь
2021

УДК 358.3(075.8)
ББК 68.80я73
Ш 37

Рекомендовано до друку Вченою радою
Університету державної фіскальної служби України
(протокол № 5 від 26 квітня 2021 року)

Рецензенти:
І. М. Коропатник, д.ю.н., доцент (Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка);
В. В. Швалючинський, к.військ.н., доцент (Національний університет оборони України імені Івана Черняховського).

Шевчук В. А.

Ш 37 **Дії механізованих підрозділів в основних видах бою** : навчальний посібник у схемах і таблицях / В. А. Шевчук, Д. В. Зайцев, А. О. Яфонкін. – Ірпінь : УДФСУ, 2021. – 250 с. – (Серія «На допомогу студенту УДФСУ», т. 91).
ISBN 978-966-337-632-5

У навчальному посібнику надано варіанти схем дій відділення, взводу, роти та батальйону в різних видах бою, а також наведено приклади оформлення графічних бойових документів (карток та схем). Схеми наведені у послідовності вивчення розділу «Тактична підготовка» програми військової підготовки офіцерів запасу.

При підготовці видання використано наказ начальника ГШ ЗСУ від 23.04.2020 № 140 «Про затвердження Порядку оформлення оперативних (бойових) документів» та наказ командувача СВ ЗСУ від 02.08.2018 № 454 «Про затвердження змін до бойових статутів механізованих і танкових військ СВ ЗСУ частина II (батальйон, рота) та частина III (взвод, відділення, танк)».

Призначений для використання курсантами, громадянами, які проходять підготовку за програмою підготовки офіцерів запасу військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, під час проведення занять з вивчення розділу 3 «Тактична та тактико-спеціальна підготовка» навчальної дисципліни «Військова підготовка», викладачами факультетів та кафедр, що здійснюють освітню діяльність підготовки військових фахівців за стандартами НАТО.

УДК 358.3(075.8)
ББК 68.80я73

© Шевчук В. А., Зайцев Д. В.,
Яфонкін А. О., 2021
© Університет ДФС України, 2021

ISBN 978-966-337-632-5

ЗМІСТ

ВСТУП 6

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ 7

1.1. Загальні положення, визначення та терміни сучасного загальновійськового бою, його складових 7

1.2. Робота командира взводу (відділення, танка) з підготовки бою (дій) 16

1.3. Управління підрозділом у ході ведення бою (дій) 23

РОЗДІЛ 2. СХЕМИ ДІЙ ВІДДІЛЕННЯ В РІЗНИХ ВИДАХ БОЮ 30

Схема 2.1. Розподіл механізованого відділення на бойові групи (варіант) 30

Схема 2.2. Розташування механізованого відділення на місці у складі взводу (варіант) 31

Схема 2.3. Дії механізованого відділення як дозорне відділення на марші (варіант) 32

Схема 2.4. Дії механізованого відділення при потраплянні у засідку (варіант) 33

Схема 2.5. Оборона механізованого відділення у складі бойових груп (варіант) 34

Схема 2.6. Оборона механізованого відділення в рівномірному бойовому порядку (варіант) 35

Схема 2.7. Картка вогню механізованого відділення (варіант) 36

Схема 2.8. Бойовий порядок гранатометного, протитанкового відділень в наступальному бою (варіант) 37

Схема 2.9. Бойовий порядок гранатометного, кулеметного і протитанкового відділення в оборонному бою (варіант) 38

Схема 2.10. Бойовий порядок зенітно-ракетного відділення в оборонному і наступальному бою (варіант) 39

Схема 2.11. Картка вогню протитанкового відділення (варіант) 40
Схема 2.12. Картка вогню зенітно-ракетного відділення (варіант) 41
Схема 2.13. Картка вогню гранатометного відділення (варіант). 42
Схема 2.14. Картка вогню кулеметного відділення (варіант) 43
Схема 2.15. Одночасна атака механізованого відділення (варіант) 44
Схема 2.16. Послідовна атака механізованого відділення (варіант) 45
Схема 2.17. Подолання мінно-вибухового загородження механізованим відділенням (варіант) 46
Схема 2.18. Наступ відділення на противника, який обороняється, з ходу (варіант) 47

РОЗДІЛ 3. СХЕМИ ДІЙ ВЗВОДУ (РОТИ) В РІЗНИХ ВИДАХ БОЮ (БОЙОВИХ ДІЙ) 48
Схема 3.1. Розташування танкового взводу у складі танкової роти при розташуванні на місці (варіант) 48
Схема 3.2. Розміщення блок-поста (сторожового поста) у складі механізованого взводу (варіант) 49
Схема 3.3. Дії механізованого взводу в головному дозорі на марші (варіант) 50
Схема 3.4. Бойовий порядок механізованого взводу в обороні (варіант) 51
Схема 3.5. Схема опорного пункту механізованого взводу (варіант) 52
Схема 3.6. Дії механізованого взводу під час висування з глибини (варіант) 53
Схема 3.7. Дії механізованого взводу під час ведення наступального бою в складі штурмових груп у населеному пункті 54
Схема 3.8. Побудова колони під час конвоювання (варіант) 55

РОЗДІЛ 4. СХЕМИ ДІЙ БАТАЛЬЙОНУ В РІЗНИХ ВИДАХ БОЮ (БОЙОВИХ ДІЙ) 56
Схема 4.1. Розташування механізованого батальйону на місці (варіант) 56
Схема 4.2. Базовий район батальйону (варіант) 57
Схема 4.3. Похідний порядок механізованого батальйону під час здійснення маршу (варіант) 58
Схема 4.4. Схема району оборони механізованого батальйону (варіант) 59
Схема 4.5. Механізований батальйон в наступальному бою (варіант) 60
Схема 4.6. Ведення наступального бою механізованим батальйоном (варіант) 61
Схема 4.7. Виконання механізованим батальйоном завдань у ході стабілізаційних дій (варіант) 62
Схема 4.8. Виконання механізованим батальйоном завдань у ході стабілізаційних дій у лісі (варіант) 63

ОСНОВНІ СКОРОЧЕННЯ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ У БОЙОВИХ ДОКУМЕНТАХ 64

ЗБІРНИК НОРМАТИВІВ З БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ДЛЯ МЕХАНІЗОВАНИХ ПІДРОЗДІЛІВ 66

ДОВІДКОВИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТУ НАТО – ВП ДО СТІ 01.06 108

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ 246

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 249

ВСТУП

У навчальному посібнику «Дії механізованих підрозділів в різних видах бою» авторами надано варіанти схем дій відділення, взводу, роти та батальйону в різних видах бою за умови поетапного переходу на стандарти НАТО, а також наведено приклади оформлення графічних бойових документів (карток та схем) з урахуванням власних напрацювань та навчально-методичного матеріалу, що був розроблений викладачами кафедри тактики факультету бойового застосування військ Академії Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.

Усі схеми дій підрозділів складено з урахуванням вимог щодо формування тактичних (оперативних) умовних знаків за стандартами НАТО у різноманітних варіантах графічного оформлення. При підготовці альбому використано наказ начальника ГШ ЗСУ від 25.04.2018 № 170 «Про затвердження Порядку оформлення оперативних (бойових) документів» та наказ Командувача СВ ЗСУ від 02.08.2018 № 454 «Про затвердження змін до бойових статутів механізованих і танкових військ СВ ЗСУ частина II (батальйон, рота) та частина III (взвод, відділення, танк)».

У навчальному посібнику узагальнені в табличній формі нормативи з бойової підготовки Сухопутних військ для механізованих підрозділів Сухопутних військ ЗС України.

Схеми наведені в послідовності вивчення розділу 3 «Тактична та тактико-спеціальна підготовка» та розподілені за трьома блоками:

1) схеми дій відділення в різних видах бою;

2) схеми дій взводу (роти) в різних видах бою (бойових дій);

3) схеми дій батальйону в різних видах бою (бойових дій).

Видання призначене для використання громадянами та викладачами ВВНЗ, громадянами, які проходять підготовку за програмою підготовки офіцерів запасу у військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти при підготовці та проведенні занять з вивчення розділу військової підготовки «Тактична та тактико-спеціальна підготовка».

РОЗДІЛ 1
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Взвод (відділення, танк) під час виконання бойових завдань веде воєнні дії тактичного рівня, основною формою яких є **бій** – сукупність узгоджених і взаємопов'язаних за метою, завданнями, місцем і часом ударів, вогню і маневру, які ведуться за єдиним замислом і планом для виконання тактичних бойових завдань в обмеженому районі протягом короткого часу. Бій може бути загальновійськовим, вогневим, повітряним, протиповітряним, морським.

Взвод (відділення, танк) також веде **бойові дії** (особлива форма воєнних дій тактичного рівня, яка застосовується підрозділами для виконання окремих тактичних бойових завдань, а також між боями) та може брати участь у стабілізаційних діях військ і виконанні інших, визначених законодавством України, завдань.

Під час підготовки і у ході ведення воєнних дій тактичного рівня взвод (відділення, танк) може здійснювати пересування та розташовуватися на місці.

1.1. Загальні положення, визначення та терміни сучасного загальновійськового бою, його складових

Загальновійськовий бій – різновид бою, який ведеться об'єднаними зусиллями військових частин і підрозділів різних родів військ та спеціальних військ Сухопутних військ (далі – СВ) у взаємодії з іншими видами Збройних Сил України (далі – ЗС України), а також органами і підрозділами інших військових формувань (далі – ІВФ) та правоохоронних органів (далі – ПрО).

Основними видами загальновійськового бою є оборонний і наступальний бій.

Складовими елементами загальновійськового бою є удар, вогонь і маневр.

Удар – одночасне ураження військ і об'єктів противника шляхом потужної дії на них зброєю або військами. Залежно від засобів, що застосовуються, удари поділяються на вогневі та удари військами (силами); за масштабом – на оперативні або тактичні. Вогневі удари за засобами доставки можуть бути ракетними, ракетно-артилерійськими та авіаційними; за кількістю засобів, які беруть участь, і об'єктів, що підлягають ураженню, – зосереджені, групові і поодинокі.

Вогонь – ураження противника стрільбою (пуском) з різних видів зброї (озброєння). Вогонь розрізняють:

за тактичними завданнями, які вирішуються, – на знищення, подавлення, виснаження, руйнування, задимлення (засліплення), освітлення тощо;

за видами зброї – зі стрілецької зброї, гранатометів, танків (танкових гармат і кулеметів), бойових машин піхоти (бронетранспортерів) (БМП (БТР), гармат, мінометів, протитанкових ракетних комплексів (далі – ПТРК), зенітних ракетних, зенітних ракетно-артилерійських, зенітних артилерійських комплексів (бойових машин, установок) тощо;

за способами ведення – прямою, напівпрямою наводкою, із закритих вогневих позицій;

за напруженістю – короткочасний (поодинокими пострілами, короткими або довгими чергами), безперервний, кинджальний, швидкий, методичний, залповий тощо;

за напрямком стрільби – фронтальний, фланговий, перехресний*;*

за способами стрільби – з місця, із зупинки (з короткої зупинки), з ходу, з борта, з розсіюванням по фронту, з розсіюванням у глибину, по площині та ін.;

за видами – по окремій цілі, зосереджений, загороджувальний, багатошаровий, багатоярусний тощо.

Вогонь є основним способом знищення противника в загальновійськовому бою. Він може вестись окремим вогневим засобом або зосередженим вогнем взводу (відділення).

Маневр – організоване пересування підрозділів у ході бою (дій) з метою зайняття вигідного положення стосовно противника і зосередження необхідних сил і засобів на новому напрямку (рубежі, районі), відведення підрозділів з-під ударів противника, а також перенесення (зосередження) вогню для найбільш ефективного ураження противника. Залежно від складу сил і засобів маневр здійснюється підрозділом (взводом, відділенням, танком) та вогнем.

Видами маневру підрозділом є: охоплення, обхід, відхід.

Охоплення – маневр, який здійснюється підрозділами для виходу у фланг противника.

Обхід – більш глибокий маневр, який здійснюється підрозділами для виходу в тил противника.

Охоплення і обхід здійснюється в тактичній і вогневій взаємодії з підрозділами, які наступають з фронту, а іноді й з тактичним повітряним (морським) десантом (ТакПД (ТакМД).

Відхід – маневр, який здійснюється підрозділами (вогневими засобами) з метою виходу з-під ударів сил противника, що переважають, недопущення оточення або для зайняття більш вигідного положення для подальших дій. Відхід проводиться тільки з дозволу або за наказом старшого командира.

Маневр вогнем полягає у зосередженні, розподіленні і перенесенні вогню.

Зосередження вогню – ураження однієї цілі вогнем високої щільності в короткий проміжок часу.

Розподілення вогню – одночасне ураження підрозділом декількох цілей.

Перенесення вогню – послідовне ураження цілей або перенацілювання і ведення вогню по нових цілях при їх виявленні.

Маневр повинен бути простим та виконуватися швидко і раптово для противника.

Характерними рисами сучасного загальновійськового бою є: рішучість у досягненні мети, висока напруженість, швидкоплинність, різкі зміни обстановки, наземно-повітряний характер, застосування різноманітних засобів ураження і способів ведення бою, швидкий перехід від одних видів дій до інших, широке застосування технічних засобів і автоматизованих систем.

Основними принципами ведення загальновійськового бою є:

– постійна бойова готовність підрозділів до виконання бойового завдання;

– завчасна всебічна підготовка особового складу, ОВТ до ведення бою (дій);

– відповідність бойових завдань підрозділів їх бойовим можливостям; раптовість дій і застосування військової хитрості;

– зосередження зусиль на головному напрямку та у вирішальний момент;

– маневр підрозділами, вогневими засобами та вогнем;

– рішучість, активність і безперервність ведення бою;

– організація і підтримання безперервної взаємодії;

– тверде і безперервне управління підрозділами;

– всебічне забезпечення бою (дій);

– надійний захист підрозділів;

– своєчасне відновлення боєздатності підрозділів;

– повна напруга моральних і фізичних сил в інтересах виконання бойового завдання.

Основними способами ведення загальновійськового бою є послідовний розгром підрозділів противника або одночасне ураження противника на всю глибину побудови його бойового порядку.

При послідовному розгромі підрозділів противника важливе значення мають: надійне вогневе ураження найважливіших об’єктів (цілей) противника та своєчасний маневр ударами і вогнем; зосередження сил і засобів для утримання важливих рубежів (районів, позицій) і нарощування зусиль для розвитку успіху на головному напрямку; використання результатів ударів і вогню для завершення розгрому противника; постійна готовність військ до дій в умовах застосування засобів зброї масового ураження (далі – ЗМУ) і високоточної зброї (далі – ВТЗ).

При одночасному ураженні противника на всю глибину побудови його бойового порядку важливе значення мають: вогневе ураження об’єктів (цілей) противника, який безпосередньо протистоїть,

з одночасним вогневим впливом на його резерви і важливі об'єкти в глибині; рішуче сполучення ударів військами і вогню всіх засобів, широке застосування ВТЗ; підтримання взаємодії між підрозділами, які ведуть бій (дії), і засобами ураження; своєчасне відновлення боєздатності військ і організація їх подальших дій; постійна готовність військ до дій в умовах застосування засобів ЗМУ і ВТЗ.

Загальновійськовий бій може вестися із застосуванням **звичайної зброї, ЗМУ або нетрадиційних засобів ураження**. Підрозділи повинні вміти успішно вести бій із застосуванням звичайної зброї і завжди перебувати у готовності до дій в умовах застосування противником ЗМУ, а також інших нетрадиційних засобів ураження.

Звичайна зброя включає всі вогневі і ударні засоби, які застосовують артилерійські, зенітні, авіаційні, стрілецькі боєприпаси і ракети у звичайному спорядженні; боєприпаси об'ємного вибуху, запалювальні боєприпаси і суміші. Найбільш високу ефективність мають високоточні системи звичайної зброї, що забезпечують виявлення об'єктів для ураження, цілевказання і наведення на них в автоматизованому режимі, а також інші комплекси (системи) озброєння, що застосовують керовані (кореговані) і самонавідні ракети та боєприпаси, що здатні уражати цілі з високою ймовірністю влучення та забезпечують її руйнування (знищення).

ЗМУ противника є найбільш потужним засобом ураження. Вона дозволяє в короткі терміни знищувати угруповання військ, створювати райони масових руйнувань і зони зараження. До ЗМУ відносять ядерні, хімічні, бактеріологічні боєприпаси та засоби їх доставки.

До нетрадиційних засобів ураження належить зброя, дія якої основана на використанні особливих фізичних принципів або властивостей речовин. До них відносять лазерну, високочастотну, радіохвильову зброю та інші.

Особливими умовами ведення загальновійськового бою є ведення бою у населеному пункті, на водній перешкоді (морському узбережжі), вночі, взимку, в лісі, в горах, у степовій місцевості.

Під час підготовки бою (дій) і в ході його ведення в особливих умовах командир повинен враховувати фактори, які впливають на дії особового складу і застосування техніки, та вживати необхідних додаткових заходів.

Основними силами і засобами ведення загальновійськового бою є механізовані та танкові військові частини і підрозділи.

Механізований (танковий) взвод, відділення (танк) є складовими елементами механізованих, танкових підрозділів СВ ЗС України: взвод – військове формування, складовий елемент роти, відділення – первинне військове формування, складовий елемент взводу.

Механізований (танковий) взвод (відділення, танк) призначені для виконання завдань: в оборонному бою – відбиття наступу противника і завдання ураження його підрозділам, що наступають, утримання зайнятого опорного пункту (позицій, об'єкта), знищення противника, що вклинився; у наступальному бою – знищення противника, який обороняється, захоплення важливих ділянок місцевості, рубежів і об'єктів, форсування водних перешкод і переслідування противника, що відходить. Вони можуть виконувати завдання у складі роти (батальйону), самостійно або у взаємодії з підрозділами родів військ, ІВФ та ПрО.

Механізований (танковий) взвод, відділення (танк) можуть діяти також у розвідці, вогневій засідці, бойовій (похідній, сторожовій) охороні.

Механізований взвод (відділення), крім того, може призначатись для дій у складі ТакПД (ТакМД).

При оволодінні населеним пунктом (прориві укріпленого району) на основі механізованого взводу може створюватись штурмова група.

Для забезпечення автономності під час виконання бойових завдань механізованим і танковим підрозділам можуть додаватися або виділятись для підтримки їх дій підрозділи і вогневі засоби інших родів військ.

Механізованому взводу можуть додаватися гранатометний, протитанковий, вогнеметний, а іноді інженерно-саперний підрозділи, хіміки-розвідники і танк, підрозділ (вогневий засіб) протиповітряної оборони (далі – ППО), а танковому взводу, крім того, – механізований підрозділ. Додані підрозділи і засоби підпорядковуються командиру взводу і виконують поставлені ним завдання.

При самостійних діях механізований (танковий) взвод може підтримуватись вогнем артилерійських підрозділів та ударами авіації. Підрозділи, які виділені для підтримки, залишаються у підпорядкуванні старшого командира (начальника) і виконують поставлені ним завдання, а також завдання в інтересах підрозділу, що підтримується, в межах виділеного для нього ресурсу (наряду) сил.

Під час ведення бою механізований взвод (відділення) застосовує вогонь зі зброї БМП (БТР), автоматів, кулеметів, снайперських гвинтівок, гранатометів, ручні гранати, а у рукопашному бою – удари багнетом, прикладом і піхотною лопаткою; танковий взвод (екіпаж танка) – вогонь з гармати, зенітного та спареного кулеметів, а під час дій поза танками – з автоматів і застосовує ручні гранати.

Вогнем із БМП (БТР) і танків знищуються танки, інші броньовані машини, вогневі засоби і жива сила противника, руйнуються його фортифікаційні споруди, уражаються літаки, вертольоти та інші повітряні цілі на малих висотах.

Автомати і кулемети застосовуються для знищення живої сили і обслуг вогневих засобів противника, а також для ураження повітряних цілей на гранично малих висотах.

Снайперська гвинтівка застосовується для знищення важливих поодиноких цілей (офіцерів, спостерігачів, снайперів, обслуги вогневих засобів) противника.

Крім того, стрілецька зброя застосовується для ведення вогню по приладах прицілювання та спостереження бойових машин, виведення з ладу приладів систем розвідки, управління вогнем та зброєю противника.

Протитанкові гранатомети і реактивні протитанкові гранати застосовуються для знищення танків й інших броньованих машин.

Підствольні гранатомети і ручні гранати застосовуються для ураження живої сили і вогневих засобів противника, розташованих поза укриттями, у відкритих окопах, траншеях і за укриттями (у лощинах, ярах і на зворотних схилах висот).

Ураження броньованих машин і живої сили противника може здійснюватись також застосуванням мін.

Під час виконання бойових завдань підрозділи, залежно від обстановки, діють у похідному, передбойовому і бойовому порядках (танковий взвод – у похідному і бойовому).

Механізований взвод (відділення) може діяти на БМП (БТР), у пішому порядку (взимку – на лижах), а також десантом на танках.

Похідний порядок – шикування взводу (відділення у пішому порядку) для пересування в колоні. Він застосовується на марші, під час переслідування, проведення маневру і повинен забезпечувати високу швидкість руху, зручне розгортання у передбойовий і бойовий порядки, найменшу уразливість від зброї противника, підтримання стійкого управління.

Передбойовий порядок – шикування взводу для пересування в колонах відділень у пішому порядку, які рознесені по фронту та в глибину. Він повинен забезпечувати швидке розгортання у бойовий порядок, високі темпи пересування з подоланням загороджень, районів руйнувань, пожеж, затоплень, зон забруднення, найменшу уразливість від зброї противника, підтримання стійкого управління.

Бойовий порядок – шикування підрозділів для ведення бою. Він повинен відповідати бойовому завданню, замислу майбутнього бою і забезпечувати: повне використання бойових можливостей підрозділів; своєчасне зосередження зусиль на обраному напрямку (районі); надійне ураження противника на глибину бойового завдання; швидке використання результатів вогневого ураження противника (ВУП) і вигідних умов місцевості; нарощування зусиль у ході бою і можливість здійснення маневру; найменшу уразливість підрозділів від ударів усіх видів зброї противника, можливість відбиття ударів з повітря; підтримання безперервної взаємодії і зручність управління підрозділами.

Бойовий порядок механізованого взводу складається з механізованих відділень, групи управління і вогневої підтримки, а іноді й групи бойових машин. Без спішування особового складу бойовий порядок механізованого взводу – бойова лінія.

Механізовані відділення виконують основні завдання щодо знищення живої сили і бойової техніки противника, утримання позицій в обороні, ураження і захоплення об'єктів у наступі.

Група управління і вогневої підтримки призначається для управління відділеннями (групами), вогневими засобами і вогнем та їх підтримки в ході бою. До її складу, як правило, входять снайпер, обслуга кулемету, а також додані підрозділи і вогневі засоби. Управління групою здійснює командир взводу.

Група бойових машин може створюватися для підтримки бою особового складу механізованих відділень вогнем зі свого озброєння з обраних вогневих позицій (рубежів). Діями групи бойових машин керує командир взводу через свого заступника.

Залежно від завдання, яке виконується, складу доданих сил і засобів, характеру місцевості та інших умов обстановки у бойовий порядок механізованого взводу можуть входити інші групи (розгородження, підриву, захоплення, прикриття тощо).

Бойовий порядок механізованого відділення – бойова лінія.

БМП (БТР) може знаходитись у бойовому порядку відділення або входити до складу групи бойових машин взводу.

Бойова лінія відділення утворюється військовослужбовцями, які розміщені для ведення бою рівномірно або бойовими групами («двійками», «трійками»), склад яких визначає командир відділення. Залежно від завдань і умов обстановки бойова лінія може формуватись уступом, клином, кільцем тощо. Бойові групи можуть бути маневреними і вогневими.

Маневрена група створюється для виконання окремих завдань щодо знищення (захоплення) противника у взаємодії з вогневою групою шляхом зближення з ним і зайняттям вигідного положення,

використовуючи при цьому складки місцевості (місцеві предмети). До складу маневреної групи можуть призначатися старший стрілець, стрілець та кулеметник.

Вогнева група створюється для підтримки вогнем дій маневреної групи і виконання разом з нею завдань у знищенні противника. До складу вогневої групи входять, як правило, командир відділення, кулеметник, гранатометник і стрілець – помічник гранатометника.

Залежно від завдання, яке виконується, засобів посилення та умов обстановки склад бойових груп може бути іншим.

Бойова машина піхоти (бронетранспортер) призначається для підтримки вогнем дій відділення (бойових груп), знищення броньованих і захищених об'єктів противника, а також перевезення особового складу відділення.

Бойовий порядок танкового взводу – бойова лінія, яка включає танки, а також доданий механізований та інші підрозділи і вогневі засоби.

1.2. Робота командира взводу (відділення, танка) з підготовки бою (дій)

Підготовка бою (дій) розпочинається з отриманням бойового наказу (розпорядження) або орієнтування старшого командира про майбутні дії і продовжується впродовж усього періоду часу, відведеного на приведення підрозділу в готовність до виконання завдання.

Підготовка бою (дій) включає:

– організацію бою (дій);

– підготовку підрозділу до застосування;

– практичну роботу командира в підлеглих підрозділах та інші заходи.

Порядок роботи командира взводу (відділення, танка) з підготовки бою (дій) залежить від конкретної обстановки, отриманого завдання і наявності часу.

З отриманням бойового наказу (розпорядження) командир взводу приступає до **організації бою (дій)**, в ході якої:

– усвідомлює завдання;

– оцінює обстановку;

– приймає рішення;

– проводить рекогносцировку;

– віддає бойовий наказ;

– організовує взаємодію, управління, бойове забезпечення та виконання заходів інших видів всебічного забезпечення бою (дій).

Основні заходи з організації бою (дій) командир взводу проводить, як правило, на місцевості, а якщо це неможливо – по карті (схемі, на макеті місцевості). У цьому випадку бойові завдання підлеглим і питання взаємодії уточнюються на місцевості в період зайняття ними позицій (висування до визначених рубежів), а при діях у похідній охороні і в розвідці – з виявленням противника.

Усвідомлення завдання полягає у вивченні завдання, поставленого старшим командиром, з якого командир повинен зрозуміти: вид і мету майбутніх дій; замисел старшого командира (особливо порядок розгрому противника); завдання роти і взводу; завдання, які виконуються силами і засобами старшого командира на напрямку дій взводу; завдання сусідів, порядок взаємодії з ними; час готовності до виконання завдання та інші питання.

На основі усвідомлення завдання командир взводу робить висновки про місце і роль взводу у завданні, яке виконує рота; об’єкти (цілі), які необхідно уразити засобами взводу; скільки часу є на підготовку бою та інше.

За результатами усвідомлення отриманого завдання командир визначає першочергові заходи, які необхідно виконати для найшвидшої підготовки взводу, проводить розрахунок часу і віддає вказівки, в

яких зазначає: до яких дій бути готовим; терміни, обсяг і порядок підготовки особового складу, озброєння і військової техніки до бою.

Екіпажам бойових машин додатково вказуються: вид і обсяг технічного обслуговування; заходи підвищення захищеності і прохідності техніки; порядок дозаправки машин пально-мастильними матеріалами (ПММ), місцезнаходження пункту заправки.

Оцінювання обстановки полягає у вивченні й аналізі чинників і умов, які впливають на виконання отриманого завдання та включає оцінку: противника (склад, стан, положення, можливий характер дій, місця розташування вогневих засобів); своїх підрозділів і доданих засобів (стан, забезпеченість, можливості); сусідів (склад, положення, характер дій, умови взаємодії); місцевості (характер, захисні і маскувальні властивості, умови спостереження і ведення вогню, зручні підступи і напрямки руху, загородження і перешкоди, наявність матеріалів для виконання інженерних робіт, радіаційну, хімічну та біологічну (РХБ) обстановку. Крім того, командир повинен врахувати стан погоди, пору року, час доби та інші чинники, які впливають на підготовку і ведення бою (дій), а також відношення місцевого населення до своїх військ і противника.

У результаті оцінювання обстановки командир взводу: робить висновки про сили противника, які очікуються перед фронтом дій взводу, його сильні і слабкі сторони, можливе співвідношення сил і засобів; намічає бойовий порядок взводу, бойові завдання відділенням (танкам), доданим підрозділам і вогневим засобам; коли і з ким організувати взаємодію; порядок маскування і використання захисних властивостей місцевості та інше.

Приймаючи рішення командир взводу визначає: спосіб виконання отриманого завдання; бойові завдання відділенням (танкам) і доданим підрозділам та вогневим засобам.

У способі виконання отриманого завдання командир встановлює: на чому зосередити основні зусилля; порядок нанесення ураження противнику; який маневр застосувати; побудову бойового (похідного) порядку; заходи щодо введення противника в оману.

Під час визначення порядку ураження противника командир взводу здійснює **організацію вогню підрозділу**, в ході чого він повинен: вивчити вказані старшим командиром орієнтири і сигнали (у разі потреби призначити додаткові); оцінити вплив умов ведення бою (дій) на виконання вогневих завдань; вибрати місця вогневих позицій; віддати вказівки щодо підготовки вихідних даних для стрільби; організувати підготовку озброєння до бойового застосування. Також він може встановлювати обмеження на застосування засобів ураження.

Рекогносцировка полягає у візуальному вивченні противника і місцевості перед фронтом (у районі) дій підрозділу. На рекогносцировку командир взводу залучає командирів відділень (танків), а в окремих випадках механіків-водіїв (водіїв) і навідників-операторів (навідників кулеметів) бойових машин. Під час її проведення командир на місцевості вказує (призначає) орієнтири; положення противника (можливий напрямок його дій), місця розташування його вогневих засобів; уточнює завдання відділенням (танкам), доданим підрозділам і вогневим засобам, та інші питання, які пов’язані з використанням місцевості в бою (місця позицій відділень, вогневих позицій БМП, БТР, танків та інших вогневих засобів, загороджень і проходів у них, маршрути висування підрозділів і місця спішування особового складу).

Бойові завдання підпорядкованим підрозділам ставляться бойовим наказом (у бою – бойовим розпорядженням), який віддається голосом або доводиться технічними засобами зв’язку, а також встановленими сигналами. Бойовий наказ (бойове розпорядження) повинен викладатися коротко і зрозуміло.

У бойовому наказі командир взводу вказує:

– у першому пункті – стислі висновки із оцінки противника (склад, положення, характер можливих дій противника, місця розташування його вогневих засобів);

– у другому пункті – завдання, які виконуються силами і засобами старшого командира (начальника) в інтересах дій підрозділу, а також завдання сусідів;

– у третьому пункті – бойове завдання взводу та порядок його виконання;

– у четвертому пункті (після слова «наказую») – бойові завдання відділенням (танкам), доданим підрозділам і вогневим засобам, а також елементам бойового порядку (групам), що створюються;

– у п’ятому пункті – витрата ракет і боєприпасів на виконання бойового завдання;

– у шостому пункті – час готовності підрозділу до бою (дій);

– у сьомому пункті – своє місце і заступника.

У бойовому розпорядженні командир вказує: відомості про противника; об’єкти і цілі на напрямку дій підрозділу, які уражаються засобами старшого командира; бойові завдання підпорядкованим підрозділам та доданим силам і засобам. У разі потреби у бойовому розпорядженні можуть бути вказані й інші дані.

Взаємодія організовується за етапами виконання отриманого завдання, напрямками дій, по рубежах і часу. Під час організації взаємодії командир зобов’язаний: довести (уточнити) сигнали оповіщення, управління, взаємодії та цілевказання, порядок дій за ними; узгодити за місцем, часом і способами виконання завдань дії штатних і доданих підрозділів та вогневих засобів; домогтися єдиного і правильного розуміння всіма командирами бойового завдання і способів його виконання; довести порядок і способи взаємного розпізнавання і позначення свого положення. При наявності часу з підрозділами практично відпрацьовується порядок спільних дій.

Організовуючи управління, командир доводить (уточнює): місце і час розгортання командно-спостережного пункту (КСП) взводу, своє місце в бойовому (похідному) порядку; способи доведення сигналів управління та оповіщення, порядок спостереження за сигналами старшого командира; радіодані і порядок використання засобів зв’язку під час підготовки і в ході ведення бою (дій); способи і терміни надання доповідей; порядок цілевказання і коректування вогню.

Під час організації взаємодії та управління в інтересах організації вогню командир узгоджує зусилля штатних і доданих вогневих засобів щодо виконання вогневих завдань і знищення найважливіших

цілей противника; визначає порядок коректування результатів стрільби і цілевказання; встановлює (уточнює) сигнали (команди) на відкриття, перенесення і припинення вогню.

Організація всебічного забезпечення бою (дій) включає підготовку та проведення заходів бойового забезпечення та виконання заходів інших видів всебічного забезпечення. У вказівках командир взводу визначає: завдання з розвідки, охорони, тактичного маскування, інженерного забезпечення, РХБ захисту, захисту від ВТЗ противника; сили і засоби, що залучаються; порядок виконання заходів з морально-психологічного, технічного, тилового і медичного забезпечення; час, місце і порядок поповнення запасів боєприпасів та інших матеріальних засобів; місцезнаходження пункту боєпостачання і медичного поста роти.

У ході організації бою (дій) відпрацьовуються **бойові документи**. Своє рішення командир взводу оформляє на робочій карті. Для оборонного бою, крім того, він відпрацьовує схему опорного пункту взводу, а командир механізованого відділення (танка) – картку вогню механізованого відділення (танка).

Підготовка підрозділу до застосування починається з отриманням бойового завдання та здійснюється одночасно з організацією бою (дій). Вона полягає у підготовці особового складу, озброєння, техніки і майна до майбутніх дій і включає: розподіл за відділеннями (екіпажами) і розміщення на посадах особового складу, що прибув; доукомплектування підрозділів озброєнням, технікою, іншим майном і засобами; поповнення боєкомплекту, дозаправлення техніки ПММ; розміщення (укладку) матеріально-технічних засобів на визначенні місця (техніку); технічне обслуговування і підготовку озброєння і військової техніки (ОВТ) до бойового застосування.

У разі потреби і за наявності часу з підрозділами проводиться бойове злагодження, а з особовим складом – заняття з бойової підготовки відповідно характеру майбутніх дій і заходи підвищення морально-психологічної стійкості.

Практична робота командира в підлеглих підрозділах з контролю виконання поставлених завдань і надання допомоги проводиться з метою своєчасної та повної підготовки до ведення бою

(дій). Командир повинен перевірити: знання особовим складом своїх завдань, способів і порядку їх виконання, сигналів оповіщення, управління, взаємодії і порядку дій за ними; якість виконання заходів з підготовки ОВТ до застосування; екіпірування особового складу, забезпеченість боєприпасами та іншими матеріальними засобами. Недоліки, які виявлені під час роботи, усуваються на місці.

Командир надає допомогу підлеглим у завершенні підготовки до бою (дій) і у встановлений час доповідає старшому командиру про готовність підрозділу до виконання бойового завдання.

У випадку якщо особовий склад, озброєння або військова техніка не готові до виконання завдання, командир зобов'язаний вчасно доповісти про це старшому командиру.

Командир відділення (танка) з отриманням бойового завдання повинен: зрозуміти завдання взводу, відділення (танка) і сусідів, порядок і терміни його виконання, час готовності до дій; з'ясувати, де противник і що він робить, місця розташування його вогневих засобів; вивчити місцевість, її захисні і маскувальні властивості, прохідність, умови спостереження і ведення вогню; врахувати стан погоди, час доби та інші чинники, які впливають на виконання завдання; визначити порядок дій відділення (екіпажа танка) і завдання особовому складу; провести бойовий розрахунок; віддати бойовий наказ.

При проведенні бойового розрахунку командир відділення повинен: визначити склад бойових груп та їх старших, місця в бойовому порядку і порядок розміщення в БМП (БТР), призначити спостерігача і зв'язківця, за необхідності направляючого.

У бойовому наказі при постановці завдань особовому складу командир механізованого відділення (танка) повинен вказати місце і завдання кожного військовослужбовця, визначити порядок спостереження і ведення вогню. Під час дій механізованого відділення у складі бойових груп командир повинен поставити завдання кожній групі і довести порядок взаємної підтримки. Крім того, командир відділення (танка) у бойовому наказі доводить сигнали взаємодії, управління, оповіщення і порядок дій за ними.

Після віддання бойового наказу командир відділення (танка) організовує підготовку відділення (танка) до виконання завдання, особисто перевіряє виконання встановлених робіт і доповідає командиру взводу про готовність до бою (дій).

1.3. Управління підрозділом у ході ведення бою (дій)

Управління – цілеспрямована діяльність командира взводу (відділення, танка) щодо підтримання постійної бойової готовності підрозділу, підготовки його до ведення бою (дій) і керівництва ним під час виконання поставлених завдань.

Управління повинне бути **ефективним, оперативним, безперервним, стійким і скритим**, забезпечувати готовність підрозділів до дій, ефективне використання їх бойових можливостей та успішне виконання завдання в установлений термін і в будь-яких умовах обстановки.

Для управління підрозділами і вогнем старшим командиром призначаються єдині орієнтири, сигнали, умовні назви та позивні. Змінювати їх забороняється. У разі потреби командир взводу (відділення, танка) може додатково призначати свої орієнтири і сигнали. Під час доповідей старшому командиру і підтриманні взаємодії використовуються тільки ті орієнтири, що визначені ним.

Як орієнтири обираються найбільш стійкі до руйнування місцеві предмети, які добре видно у будь-який час доби. Орієнтири нумеруються по рубежах від себе убік противника, починаючи з правого флангу на кожному з них. Один з орієнтирів призначається основним.

Для забезпечення управління, крім того, кодуються топографічні карти (схеми, фотознімки) і місцеві предмети, до командирів підрозділів (екіпажів бойових машин) доводяться радіодані, а на ОВТ наносяться позначки й умовні номери.

Для передачі команд (сигналів) застосовуються радіо-, проводові, рухомі і сигнальні засоби зв’язку.

Радіозасоби є найважливішими, а інколи єдиними засобами, які здатні забезпечити управління підрозділами. Під час роботи на радіостанціях суворо дотримуються правил ведення переговорів. Під час передачі команд найменування підрозділів і посади командирів вказуються позивними, а пункти місцевості – умовними (кодованими) найменуваннями або від орієнтирів.

Проводові засоби зв'язку застосовуються самостійно та в комплексі з радіозасобами під час розташування на місці, у вихідному районі та в обороні. Лінії прокладання проводового зв'язку повинні ретельно маскуватись.

Рухомі засоби зв'язку застосовуються в усіх видах бою (дій), а також під час переміщення і розташування підрозділів на місці. Як рухомі засоби, використовуються штатні або спеціальні транспортні засоби, а також піші зв'язківці.

Сигнальні засоби зв'язку застосовуються для передачі команд, сигналів оповіщення, розпізнавання, управління і взаємодії. Вони використовуються для передачі заздалегідь установлених зорових, світлових і звукових сигналів і повинні бути простими, легкими для запам'ятовування і сприйняття. До засобів передачі зорових сигналів належать прапорці, прожектори бойових машин, димові шашки, ручні димові гранати, димові снаряди (міни); вони можуть подаватися за допомогою зброї або рукою. До світлових сигнальних засобів належать сигнальні патрони, трасуючі кулі і снаряди, сигнальні ліхтарики та лазерні указки. До звукових сигнальних засобів належить електро- і пневмосигнали, сирени, сигнальні свистки, удари в гільзу тощо; вони можуть подаватися пострілами (вибухами), а у розвідці – імітацією звуків тварин і птахів.

Управління підрозділами здійснюється командами (сигналами), що подаються голосом, передаються засобами зв'язку та особистим прикладом. Усередині БМП (БТР), танка використовується переговорний пристрій.

Командир взводу управляє діями підлеглих з КСП, який розгортається у бойовому порядку підрозділу у фортифікаційній споруді або у бойовій машині на місцевості, де забезпечується найкраще

спостереження за противником, діями своїх підрозділів, сусідів і місцевістю, безперервне управління взводом, а також ускладнюється його виявлення і ураження. Командир відділення завжди перебуває з відділенням.

Оповіщення підрозділів про повітряного противника, безпосередню загрозу і початок застосування противником засобів ураження, у тому числі ЗМУ, а також про РХБ зараження здійснюється єдиними і постійнодіючими сигналами оповіщення, вони доводяться до всього особового складу. Командир взводу (відділення, танка) повинен завчасно визначити порядок дій підлеглих за сигналами оповіщення.

Підрозділи виконують команди (сигнали) тільки свого безпосереднього командира і циркулярні сигнали управління і оповіщення. Команди (сигнали) повинні подаватися до одержання відповіді (відклику) або початку їх виконання.

Під час управління підрозділами (підлеглими) за допомогою сигналів необхідно пам’ятати, що сигнальні засоби демаскують місце розташування командира.

Управління вогнем у ході ведення бою є одним з важливих обов’язків командира взводу (відділення, танка). Воно включає: розвідку наземних і повітряних цілей противника, оцінку їх важливості, визначення черговості ураження; вибір виду зброї і боєприпасів, виду і способу ведення вогню (стрільби); подачу команд на відкриття вогню; спостереження за результатами вогню і коректування стрільби; маневр вогнем; контроль за витратою боєприпасів.

Розвідка цілей противника ведеться особисто командиром, спостерігачами, а у разі потреби – усім особовим складом взводу (відділення) у визначених секторах. Сектори спостереження повинні забезпечувати виявлення противника перед фронтом, на флангах і в тилу, вони призначаються залежно від розташування прицілів, приладів спостереження, бійниць і розміщення особового складу. З БМП (БТР), танків ведеться кругове спостереження.

Оцінка важливості цілі полягає у визначенні безпечних (вогневі засоби, які знаходяться на відстанях, більших від дальності їх дійсного вогню), важливих (цілі, які за своїми вогневими можливостями здатні нанести значні втрати або ураження яких полегшить виконання бойового завдання), небезпечних (вогневі засоби, які знаходяться на дальностях свого дійсного вогню та ведуть вогонь) та особливо важливих (елементи ЗМУ і ВТЗ) цілей. У першу чергу, знищуються протитанкові засоби, броньовані машини на передньому краї і в найближчій глибині, обслуги кулеметів і мінометів, снайпери, артилерійські коректувальники, авіанавідники і командири підрозділів противника. Особливо важливі цілі знищуються негайно у міру їх виявлення. Вибір зброї і боєприпасів, виду і способу ведення вогню (стрільби) повинен забезпечити надійне знищення розвіданих цілей.

Під час подачі команди на відкриття вогню із стрілецької зброї командир механізованого взводу (відділення) вказує: кому (підрозділ, вогневий засіб); цілевказання (положення цілі); за необхідністю установки прицілу, точку прицілювання, величину виносу точки прицілювання; довжину черги (розхід боєприпасів за необхідності); «ВОГОНЬ» – момент відкриття вогню.

Для ведення вогню з танка (БМП) командир взводу вказує: тип снаряда для стрільби з гармати або «КУЛЕМЕТ» – для стрільби зі спареного кулемета; цілевказання, дальність до цілі в метрах; спосіб стрільби (з місця, з короткої зупинки, з ходу); «ВОГОНЬ» – момент відкриття вогню.

З набуттям особовим складом практики у вирішенні вогневих завдань команда на відкриття вогню може подаватися скорочено.

Цілевказання включає положення і назву цілі. Воно може здійснюватися від орієнтирів (місцевих предметів) і від напрямку руху (атаки), за азимутальним покажчиком, трасуючими кулями і снарядами, розривами снарядів, сигнальними засобами, а також наведенням приладів прицілювання і зброї в ціль. Командир танка у разі потреби може вести вогонь особисто.

Спостереження за результатами вогню ведеться з метою фіксування ураження цілі або визначення величини відхилення снаряду (кулі) від цілі. *Коректування стрільби* полягає у внесенні

необхідних змін до вихідних установок стрільби для подальшого виконання вогневого завдання. Воно здійснюється вказанням величини відхилення за дальністю і напрямком одночасно (зміною установки прицілу, виносом точки прицілювання).

Маневр вогнем здійснюється для підвищення ефективності ураження противника, для чого застосовується зосередження вогню по найважливіших цілях (об'єктах) противника, розподілення вогню для одночасного ураження декількох цілей (об'єктів), а також перенесення вогню на нові цілі (об'єкти).

Командир підрозділу повинен постійно *контролювати витрату боєприпасів* підлеглими та вживати заходів щодо поповнення їх до встановлених норм. Недоторканий запас боєкомплекту витрачається з дозволу старшого командира.

Виклик вогню і коректування стрільби підтримуючого артилерійського підрозділу здійснюється через артилерійського коректувальника або особисто командиром підрозділу. Під час виклику вогню вказується: характер і місце розташування цілі або її номер; завдання стрільби (подавити, знищити, зруйнувати, освітити, засліпити, задимити); терміни виконання вогневого завдання. Під час коректування стрільби – величину відхилення за дальністю і напрямком.

Цілевказання екіпажам вертольотів (літаків) здійснюється авіаційним навідником, у разі його відсутності – за розпорядженням старшого командира методом позначення місця цілі вогнем зі стрілецької зброї (озброєння бойових машин) трасуючими кулями (снарядами). Завдання на позначення місця цілі ставиться так, як вогневе завдання з вказанням часу відкриття вогню.

Для взаємного розпізнавання, забезпечення безпеки від ударів своєї авіації та позначення місцезнаходження підрозділів, що знаходяться у безпосередньому зіткненні з противником або ведуть дії в тилу противника, зі складу відділення (екіпажа) може призначатися спеціально підготовлений особовий склад на пост позначення батальйону (роти).

Пост позначення, як правило, складається з двох солдатів і одного сержанта, який призначається старшим. Під час постановки завдання посту позначення вказуються його склад, місце розташування, сигнали розпізнавання, позначення та оповіщення і порядок їх подання. Він забезпечується приладами спостереження, засобами зв'язку та подання сигналів.

Старший поста позначення зобов'язаний: встановити порядок чергування; організувати облаштування поста і його маскування; перевірити справність приладів спостереження, засобів зв'язку і подання сигналів розпізнавання, позначення та оповіщення; вчасно подавати сигнали відповідно до отриманого від командира, який виставив пост, поставити завдання.

Спостереження ведеться безперервно. Черговий поста позначення спостерігає за повітрям і місцевістю у вказаних секторах. Виявивши сигнали розпізнання, що подаються військами, а також літаками і вертольотами, встановлює їх відповідність діючим сигналам, доповідає старшому поста. Старший поста встановленим порядком доповідає командиру, який виставив пост, і відповідно до отриманого завдання дає команду на подання сигналів позначення або оповіщення. Про результати спостереження та подані сигнали здійснюється запис у журналі спостереження.

Управління діями і вогнем взводу (відділення, танка) у ході ведення бою (дій) полягає у спостереженні за результатами дій і вогню підлеглих підрозділів, сусідів, засобів старшого начальника; зборі даних про обстановку та її оцінюванні; прийнятті рішень за обстановкою, яка складається; постановці (уточненні) завдань підрозділам, вогневим засобам; підтриманні (відновленні) взаємодії та всебічного забезпечення бою (дій).

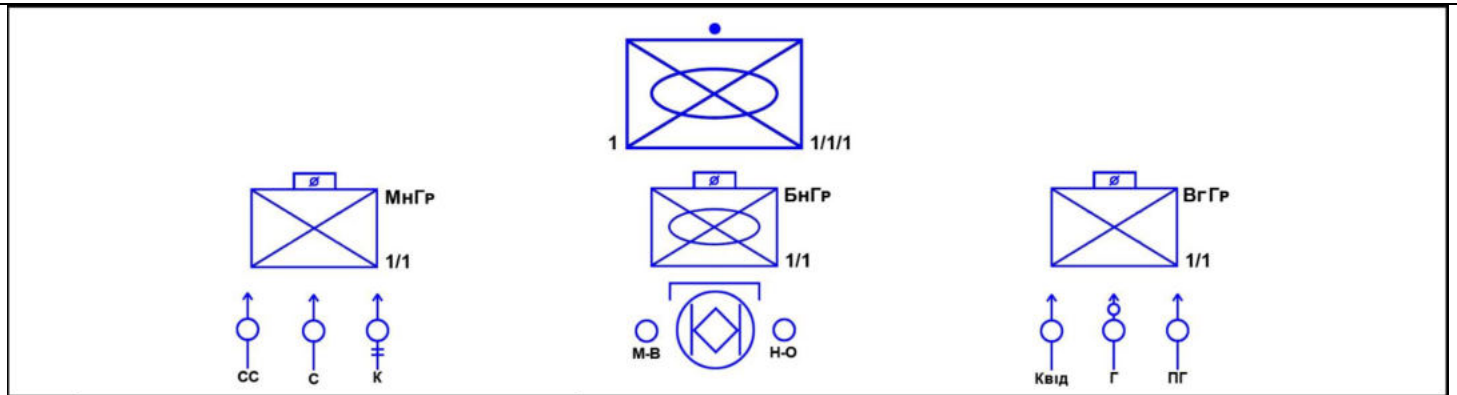
У ході бою (дій) можуть уточнюватися бойові завдання підрозділам, окремі питання взаємодії, управління і всебічного забезпечення. У разі різкої зміни обстановки командир взводу (відділення, танка) зобов'язаний уточнити своє рішення (встановлений порядок дій) або прийняти нове та доповісти про нього старшому командиру.

У ході виконання бойового завдання командир взводу (відділення, танка) зобов'язаний вчасно доповідати старшому командиру та інформувати сусідів про обстановку. У доповіді старшому командиру вказується: хід виконання завдання; положення і стан підрозділу; дані про противника, характер його дій; своє рішення за обстановкою, що склалась. Доповідь може містити прохання до старшого командира про підтримку дій підрозділу.

Негайно доповідається старшому командиру про: раптовий напад противника або появу там, де його не очікували, зміну характеру дій противника (раптовий відхід, перехід до оборони, проведення контратаки); застосування противником ЗМУ, виявлені загородження і зони зараження; захоплення полонених, документів і озброєння противника; значні втрати своїх сил і засобів, втрату взаємодії з сусідами; кожне рішення, прийняте за власною ініціативою у зв'язку зі зміною обстановки.

Після виконання завдання командир підрозділу (особисто, по засобах зв'язку, за допомогою сигнальних засобів) повинен доповісти про результати ведення бою (дій).

РОЗДІЛ 2
СХЕМИ ДІЙ ВІДДІЛЕННЯ В РІЗНИХ ВИДАХ БОЮ

№№ з.п.	УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ	ПОСАДА
1	Квід (SL)	КОМАНДИР БМ - КОМАНДИР ВІДДІЛЕННЯ
2	Н-О (GunOp)	ЗАСТ. КОМАНДИРА БМ - НАВІДНИК - ОПЕРАТОР
3	М-В (DVR)	МЕХАНІК - ВОДІЙ (СТАРШИЙ МЕХАНІК - ВОДІЙ)
4	СС (SrR)	СТАРШИЙ СТРІЛЕЦЬ
5	Г (Gr)	СТРІЛЕЦЬ - ГРАНАТОМЕТНИК
6	ПГ (AsGr)	СТРІЛЕЦЬ - ПОМІЧНИК ГРАНАТОМЕТНИКА
7	К (MG)	КУЛЕМЕТНИК
8	Сн (S)	СНАЙПЕР
9	С (R)	СТРІЛЕЦЬ

Схема 2.1. Розподіл механізованого відділення на бойові групи (варіант)

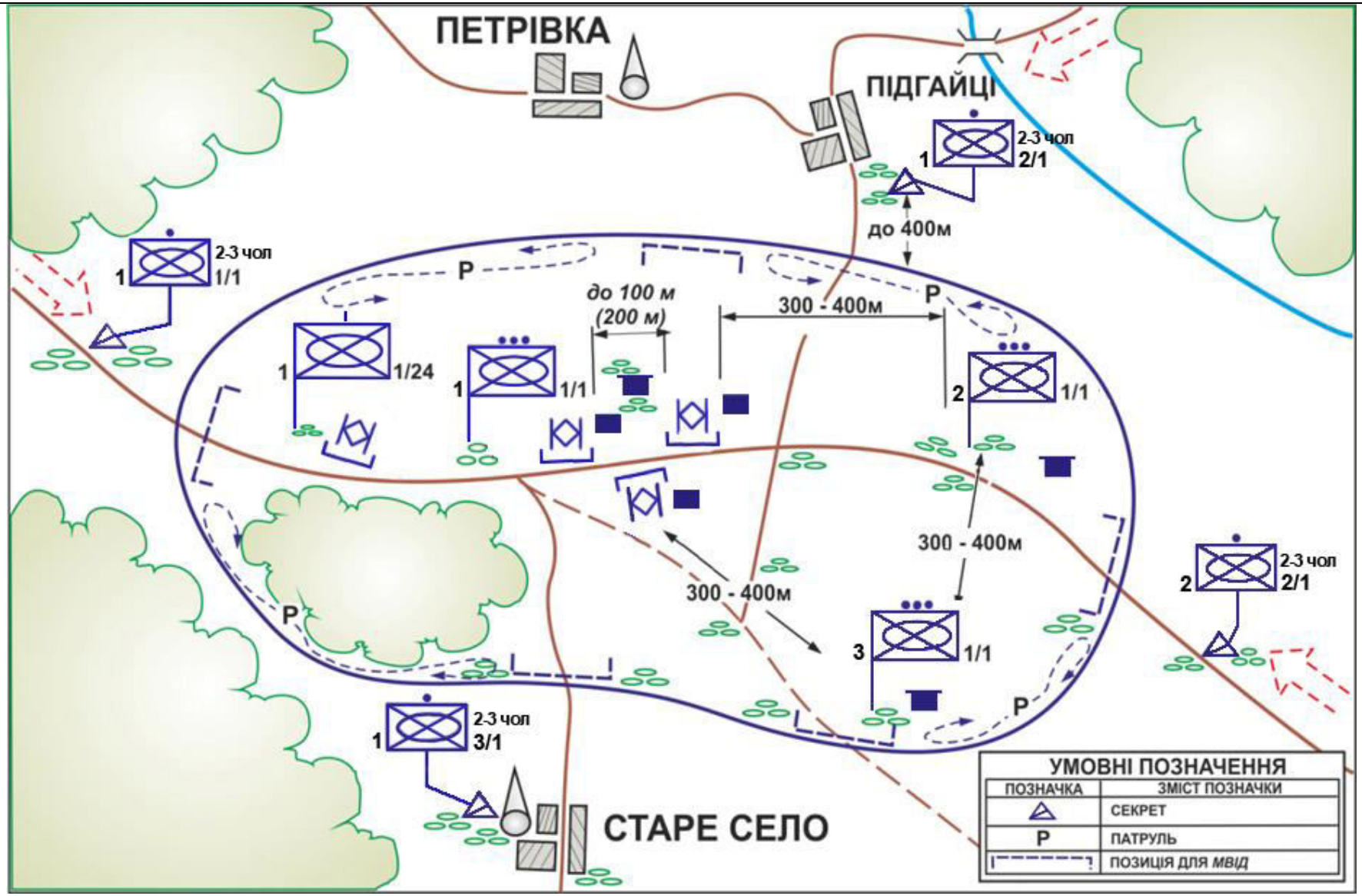

Схема 2.2. Розташування механізованого відділення на місці у складі взводу (варіант)

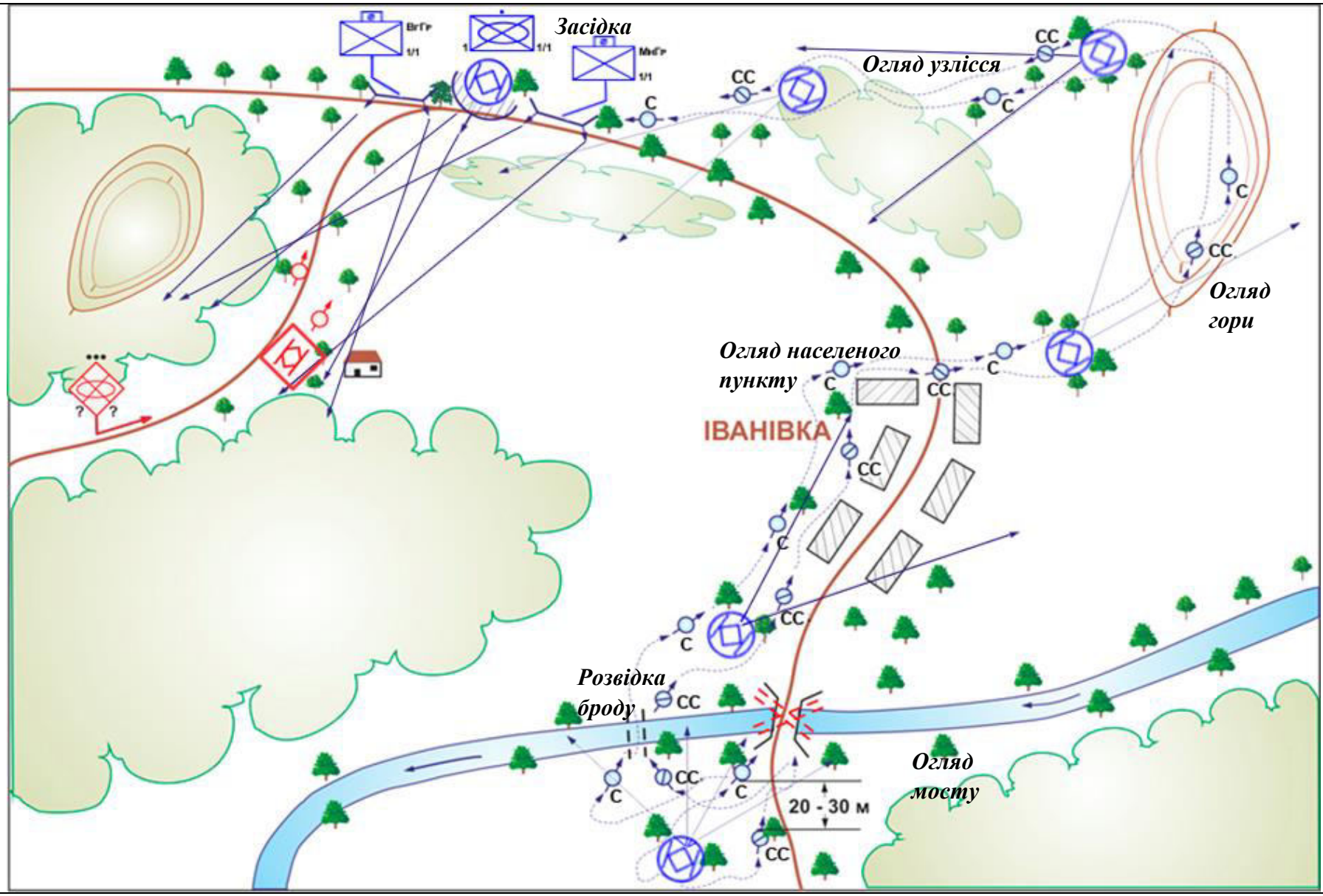

Схема 2.3. Дії механізованого відділення як дозорне відділення на марші (варіант)

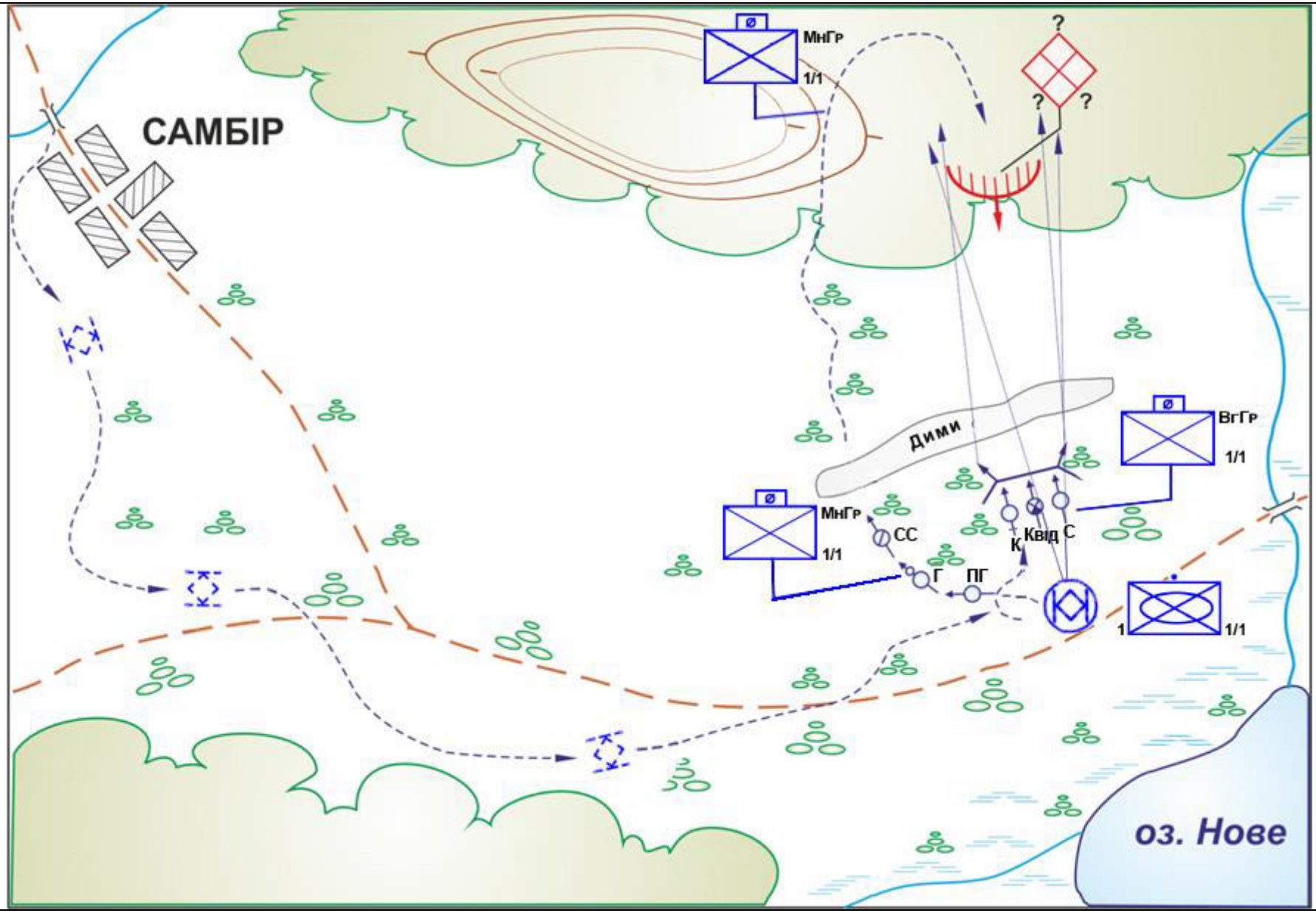

Схема 2.4. Дії механізованого відділення при потраплянні у засідку (варіант)

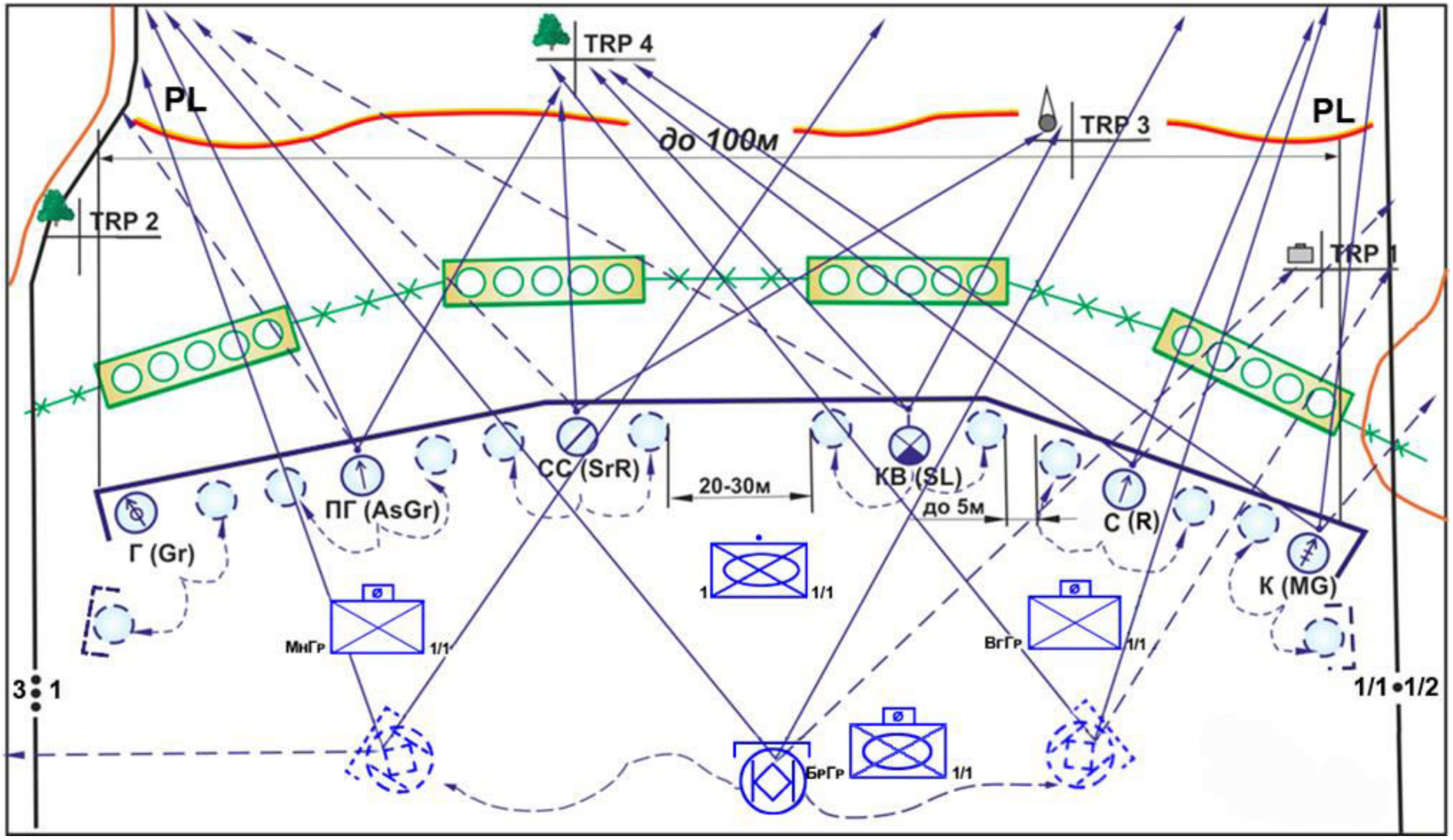

Схема 2.5. Оборона механізованого відділення у складі бойових груп (варіант)

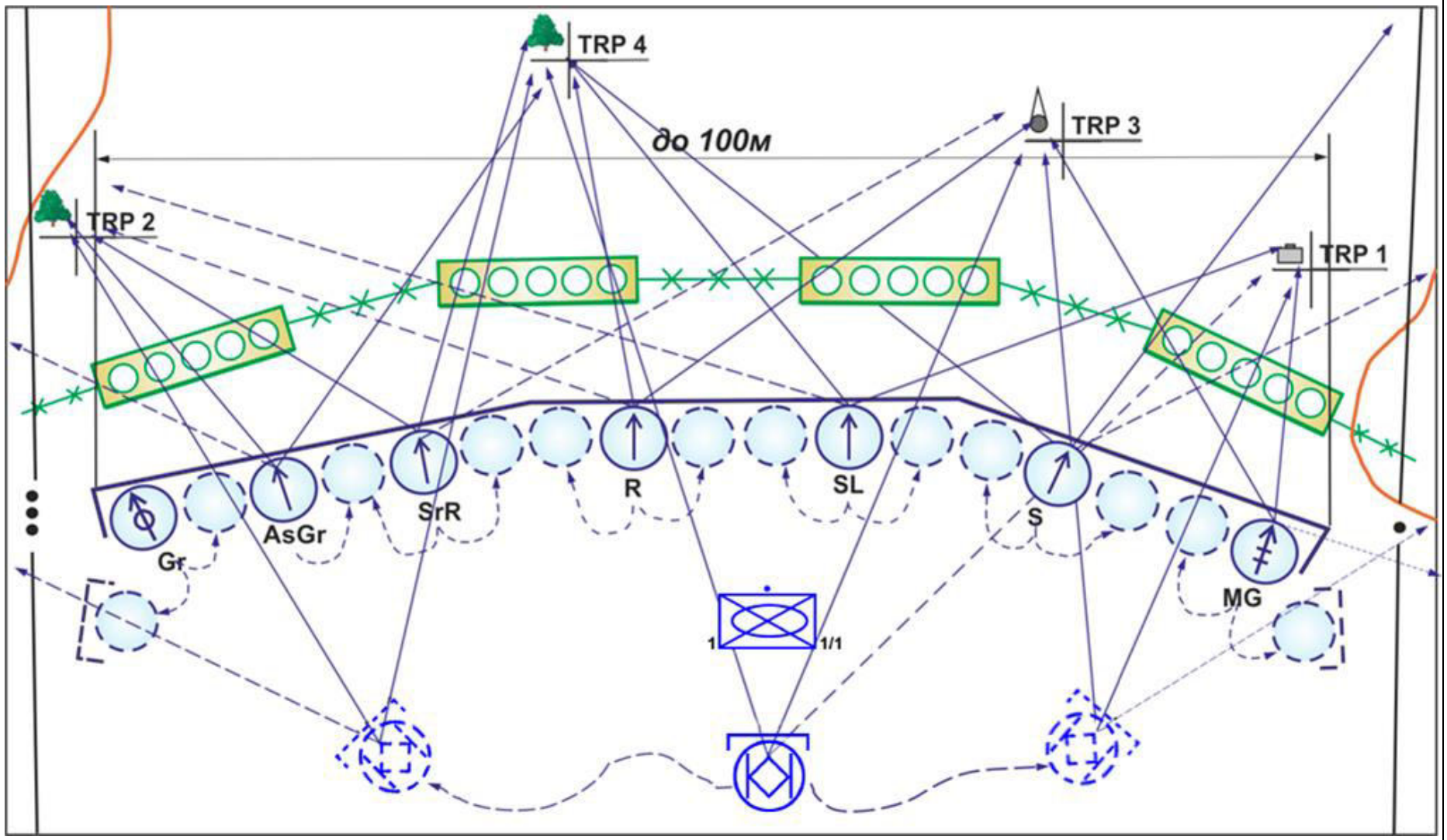

Схема 2.6. Оборона механізованого відділення в рівномірному бойовому порядку (варіант)

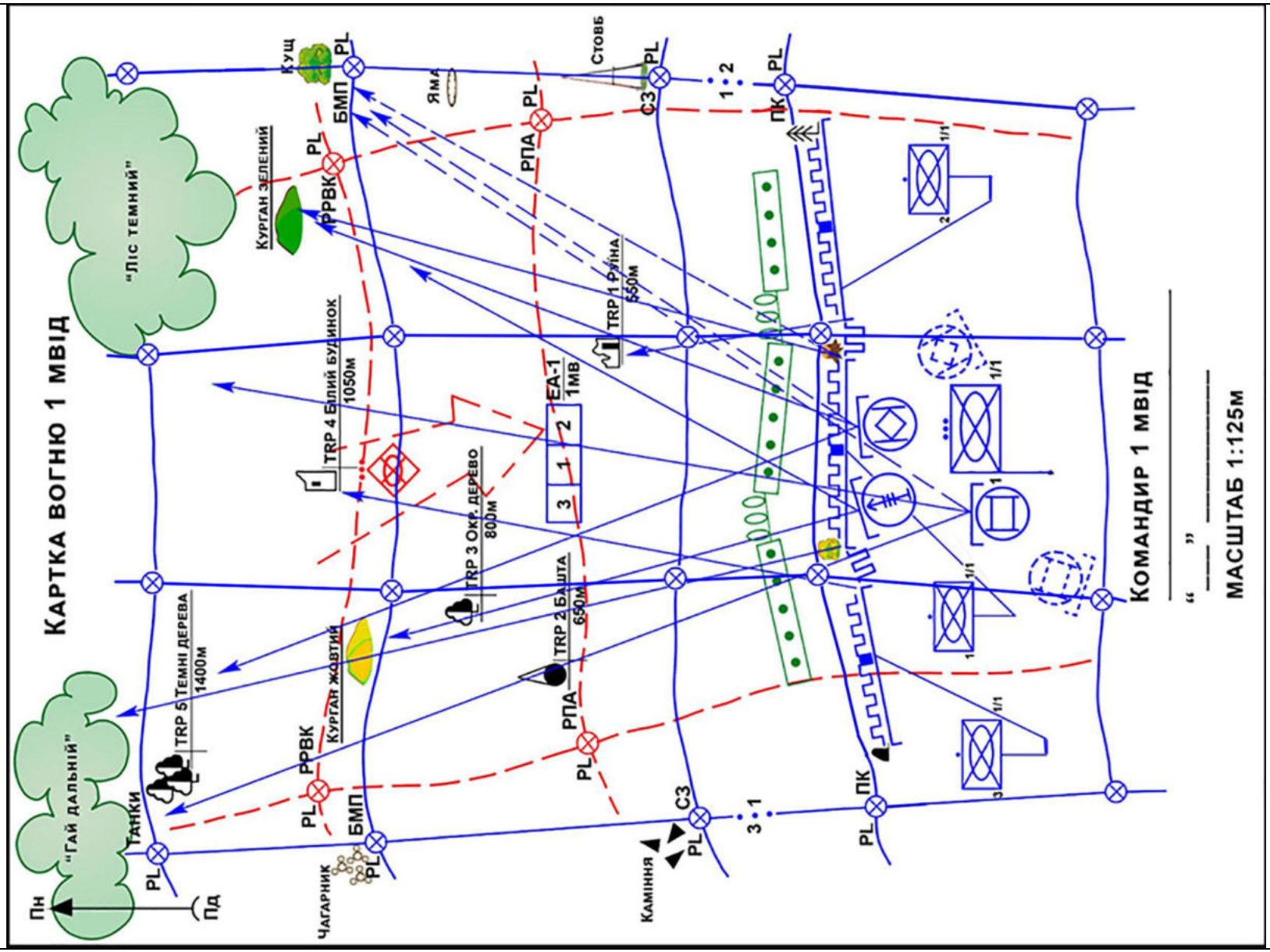

Схема 2.7. Картка вогню механізованого відділення (варіант)

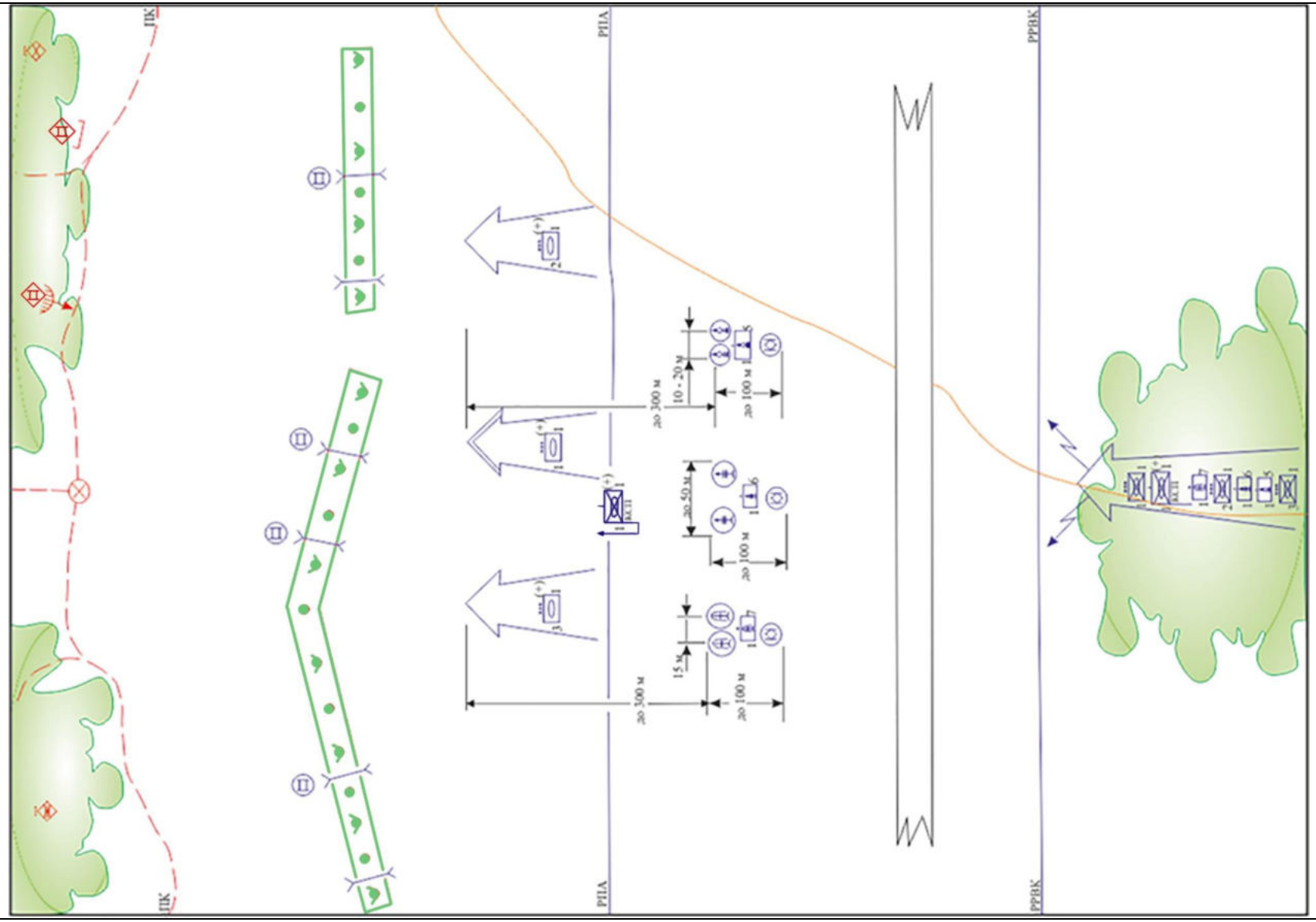

Схема 2.8. Бойовий порядок гранатометного, протитанкового відділень в наступальному бою (варіант)

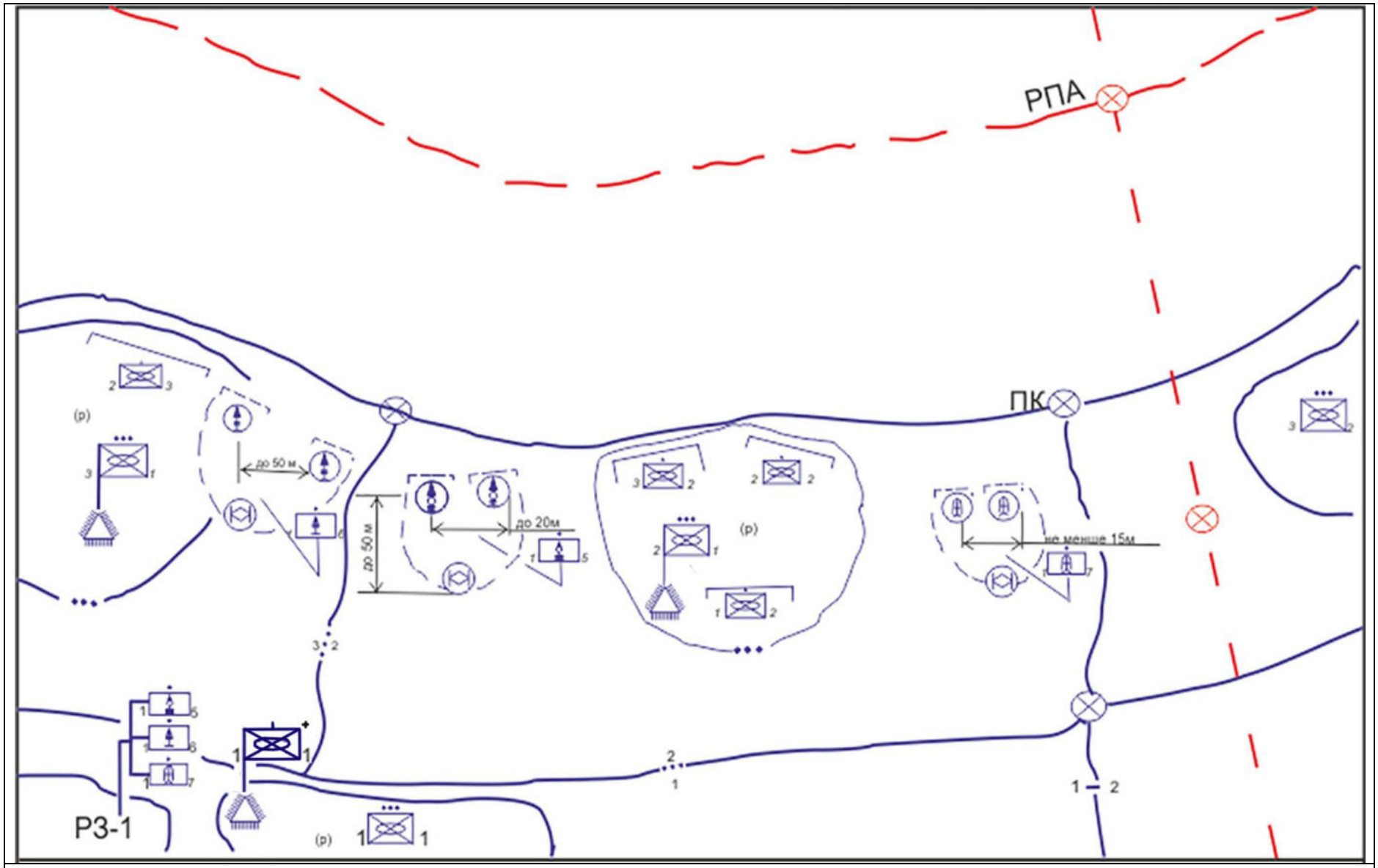

Схема 2.9. Бойовий порядок гранатометного, кулеметного і протитанкового відділення в оборонному бою (варіант)

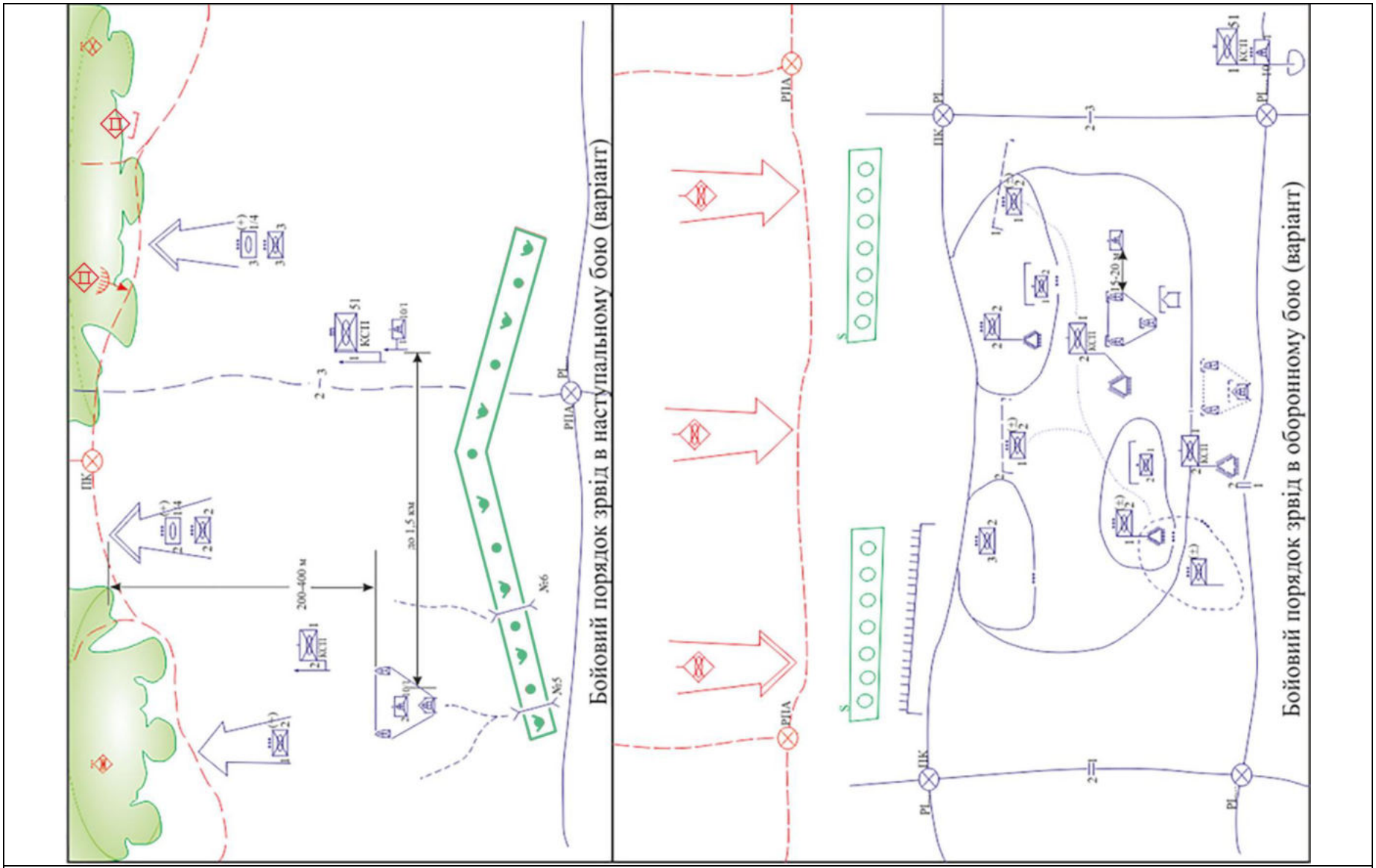

Схема 2.10. Бойовий порядок зенітно-ракетного відділення в оборонному і наступальному бою (варіант)

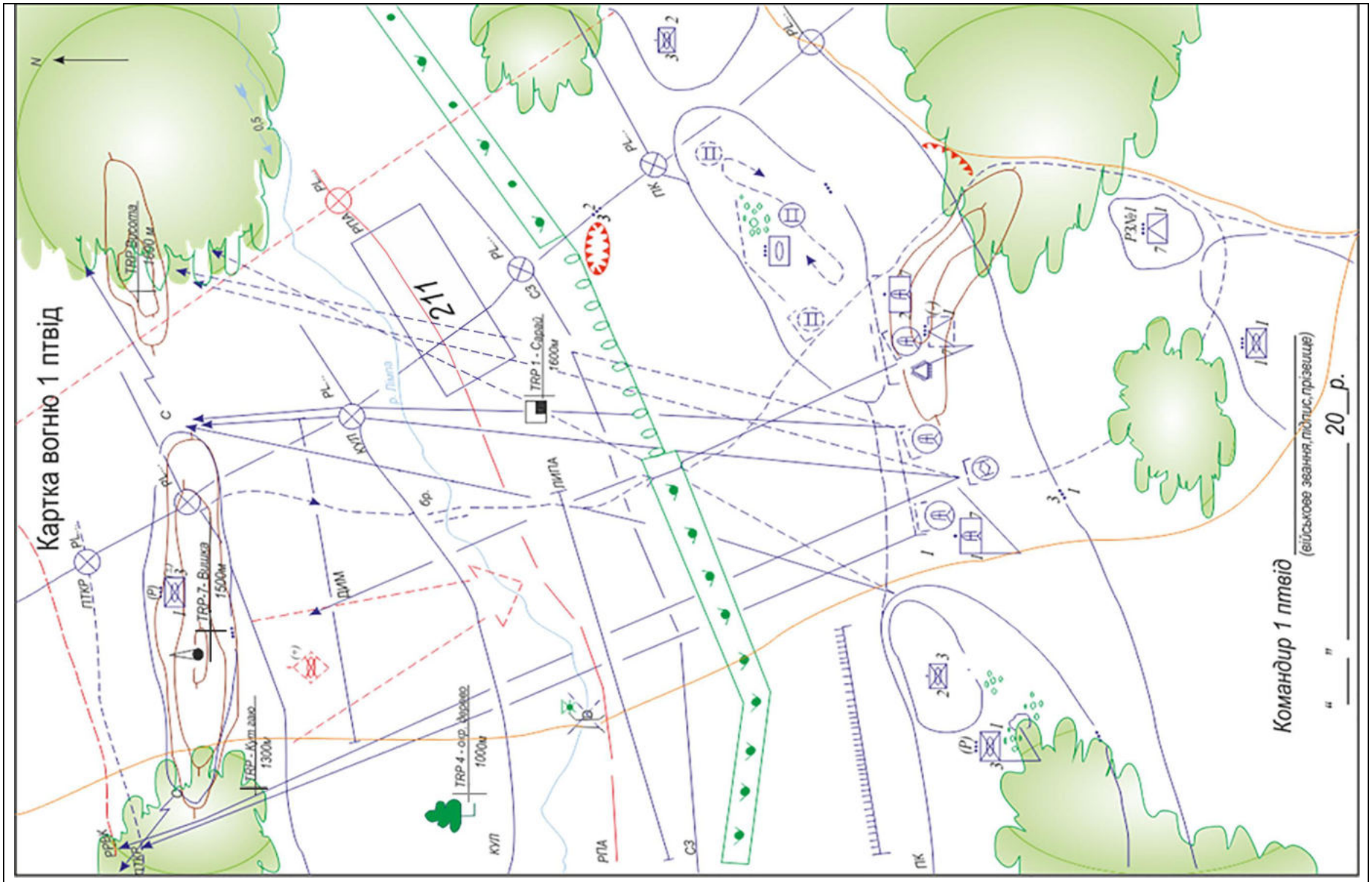

Схема 2.11. Картка вогню протитанкового відділення (варіант)

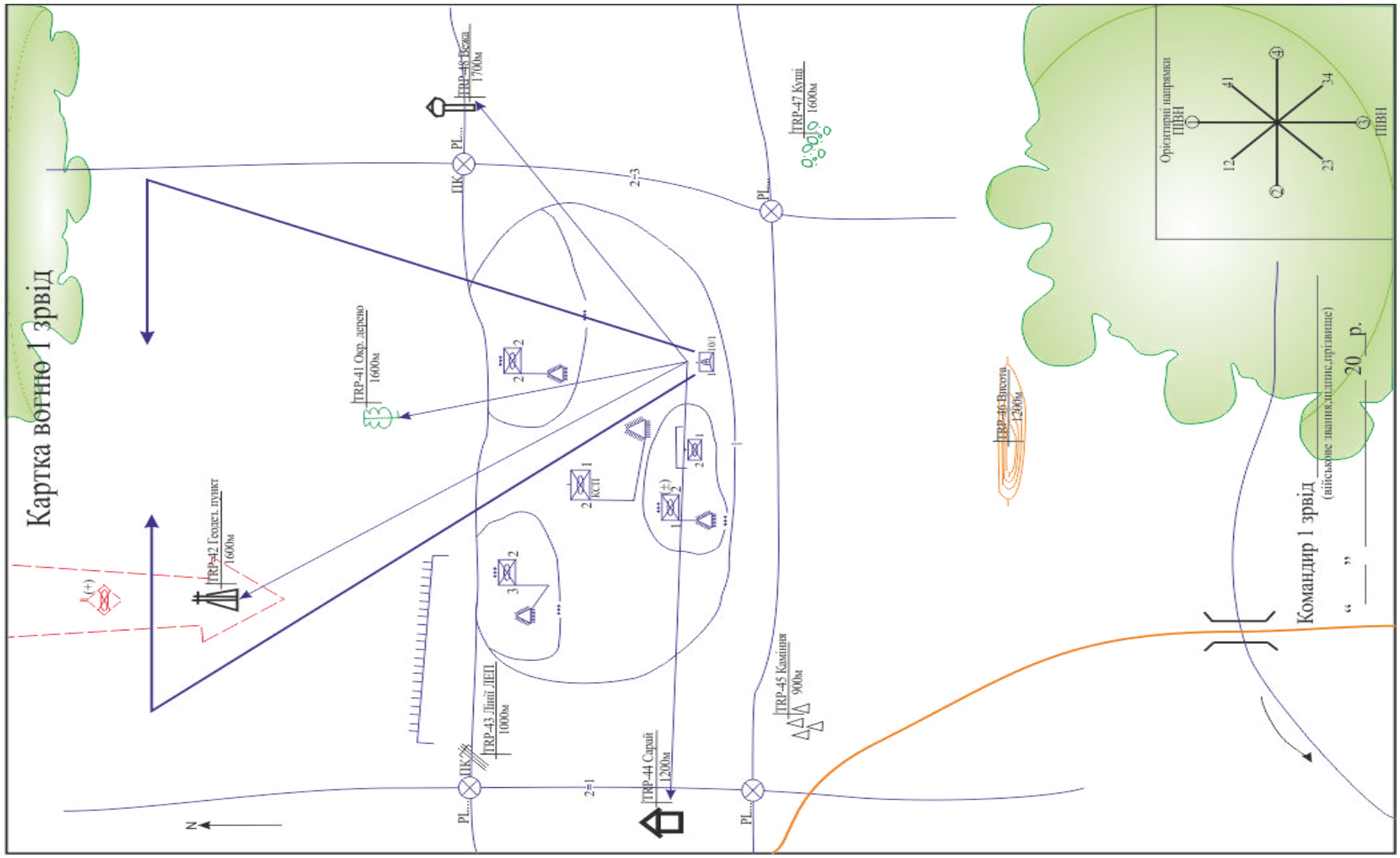

Схема 2.12. Картка вогню зенітно-ракетного відділення (варіант)

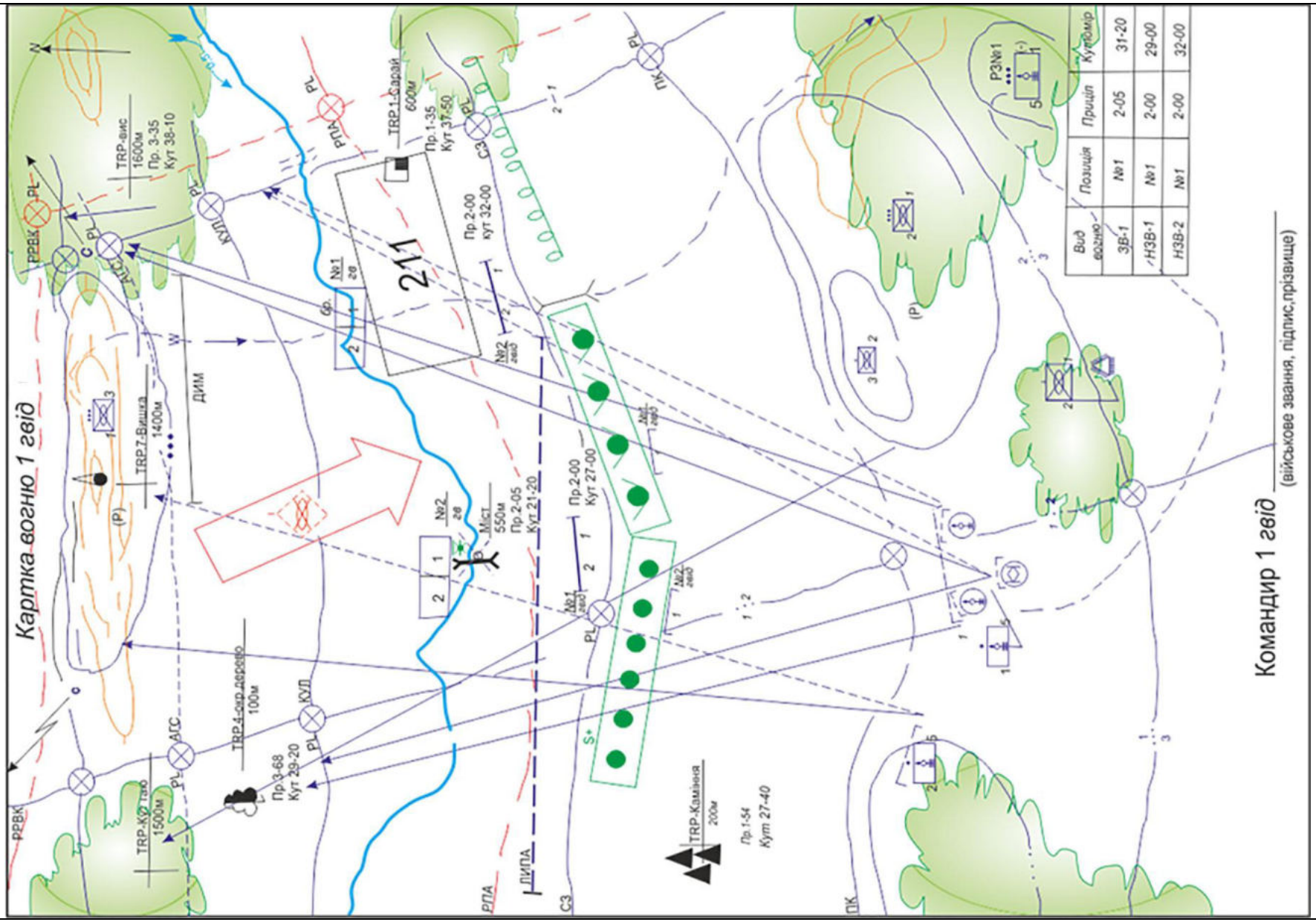

Схема 2.13. Картка вогню гранатометного відділення (варіант)

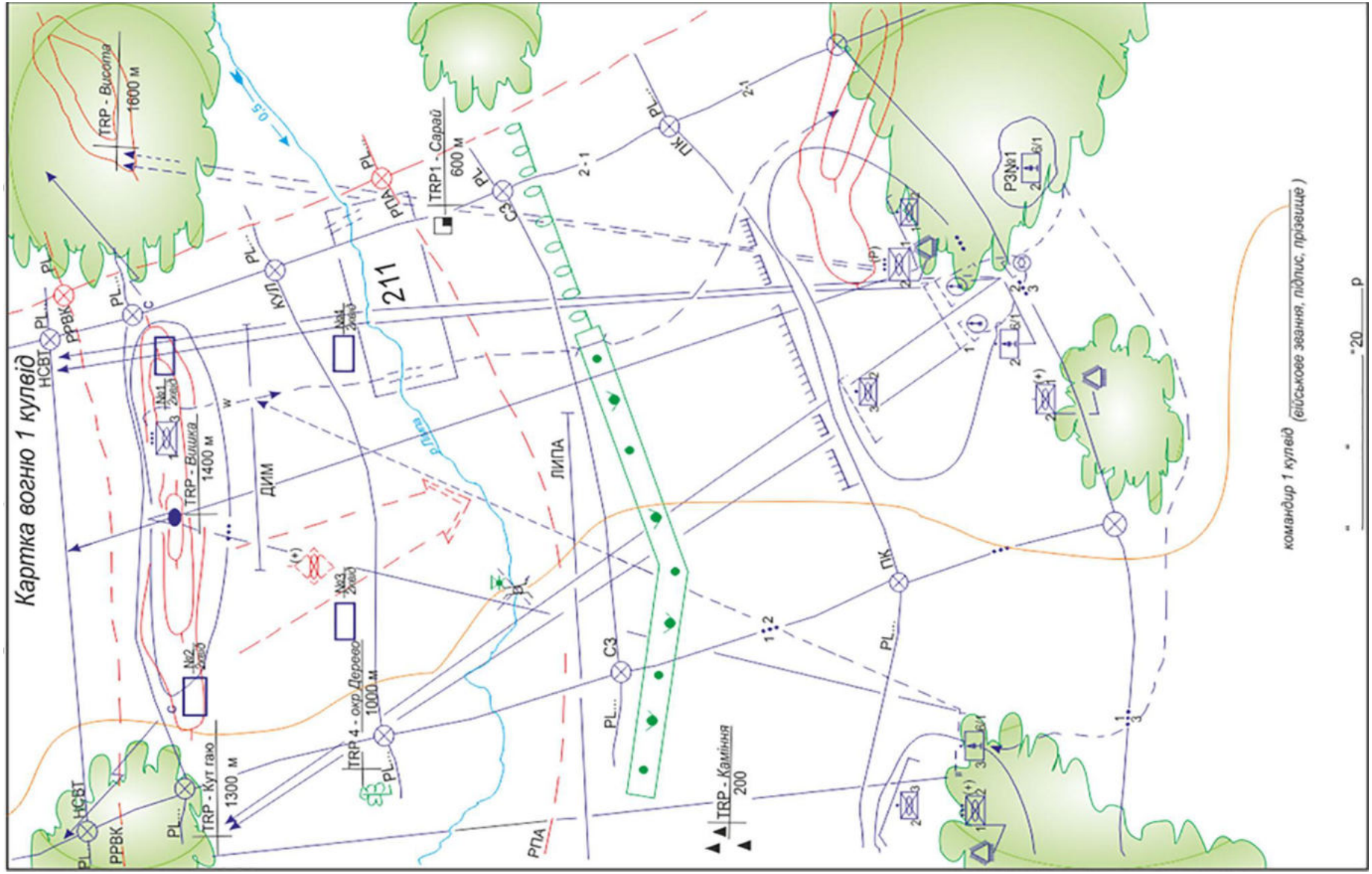

Схема 2.14. Картка вогню кулеметного відділення (варіант)

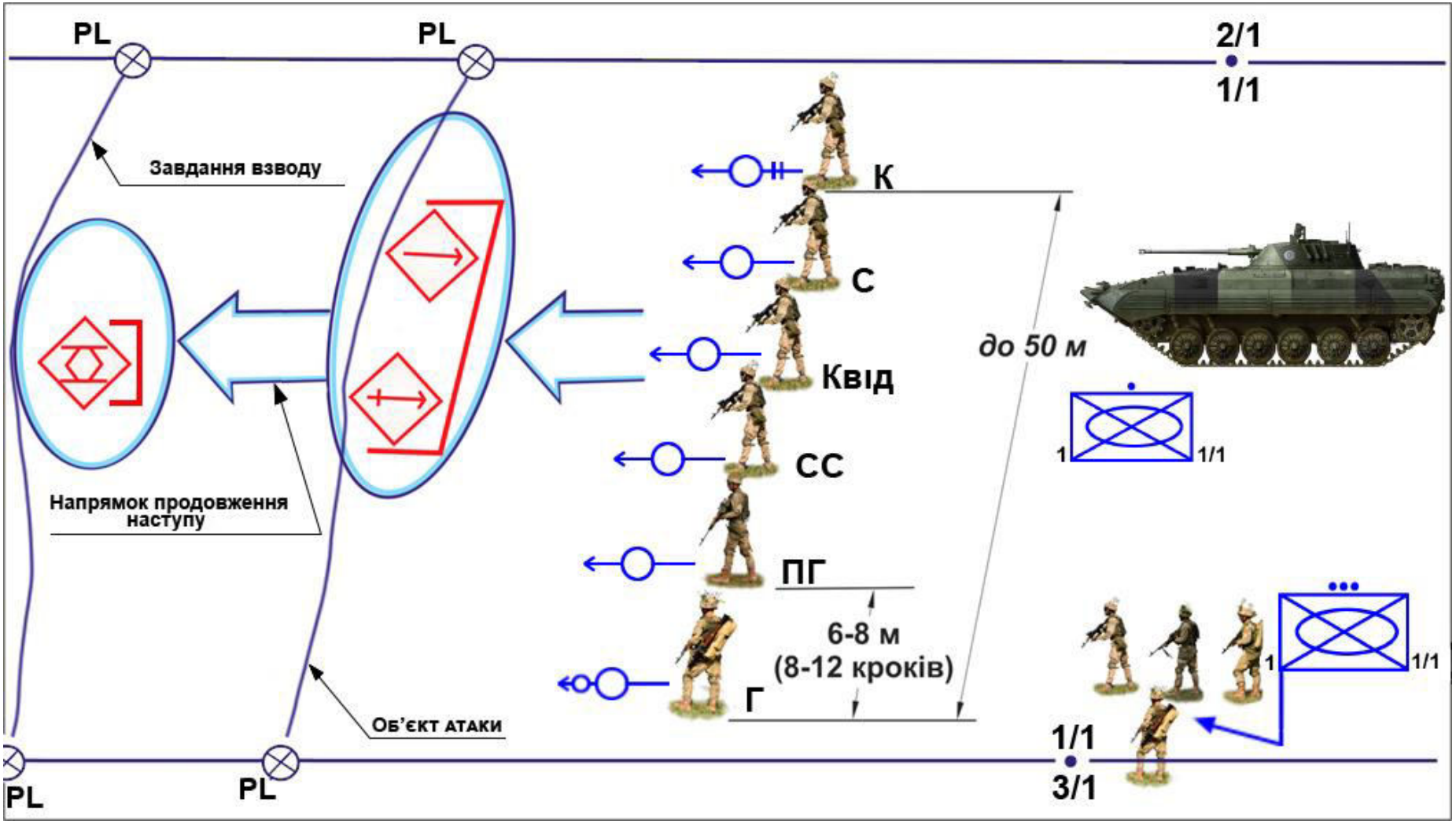

Схема 2.15. Одночасна атака механізованого відділення (варіант)

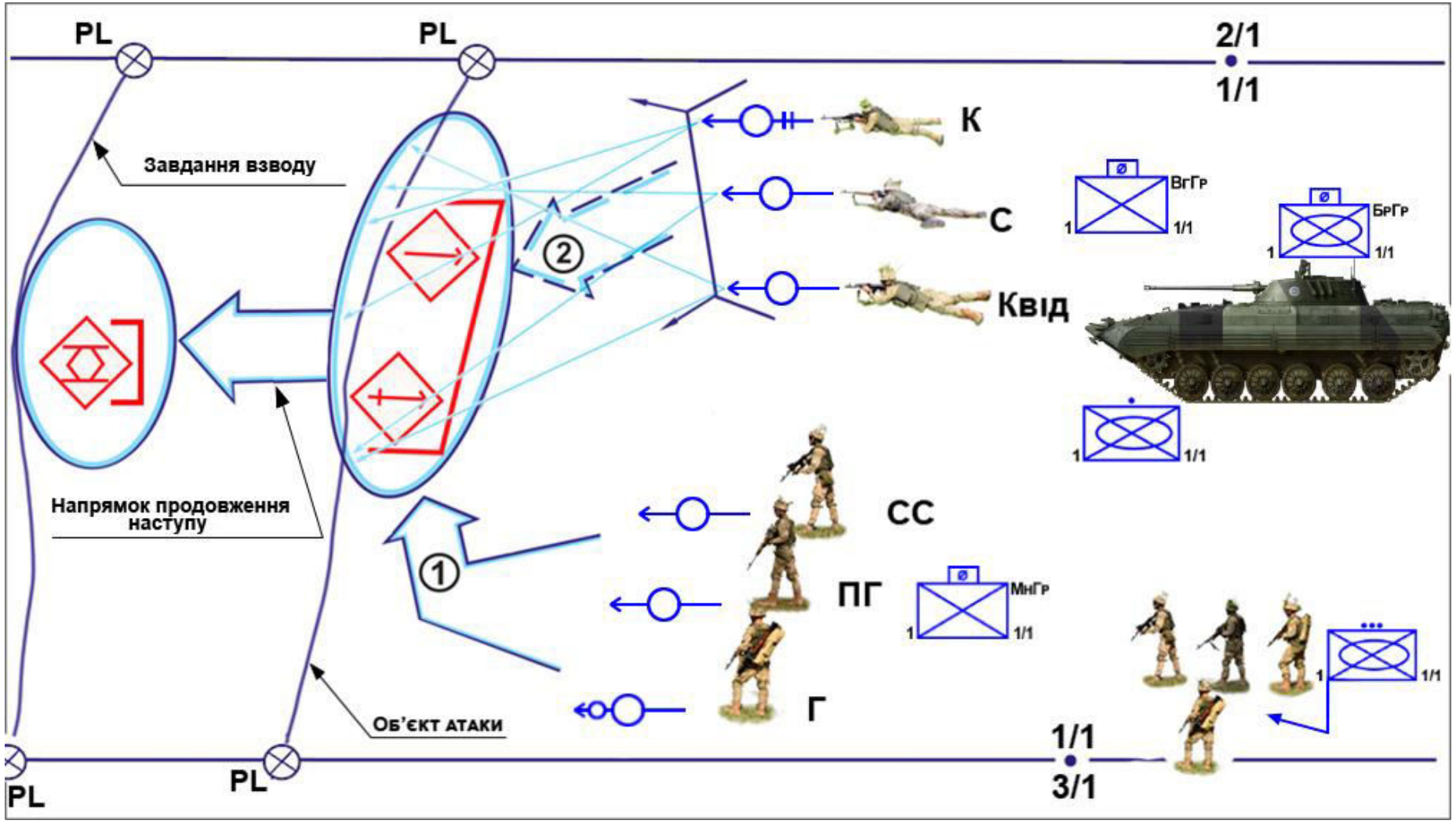

Схема 2.16. Послідовна атака механізованого відділення (варіант)

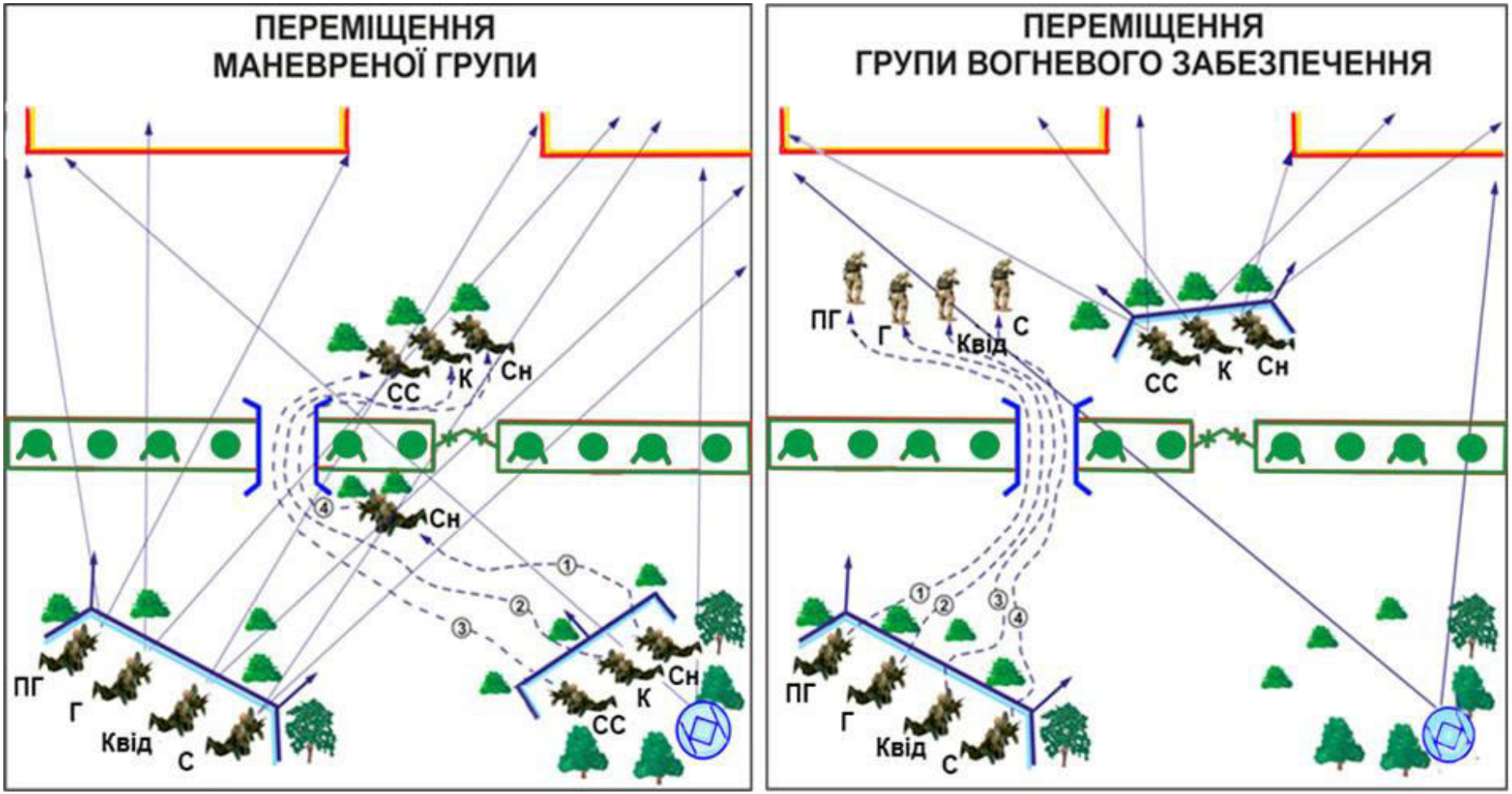

Схема 2.17. Подолання мінно-вибухового загородження механізованим відділенням (варіант)

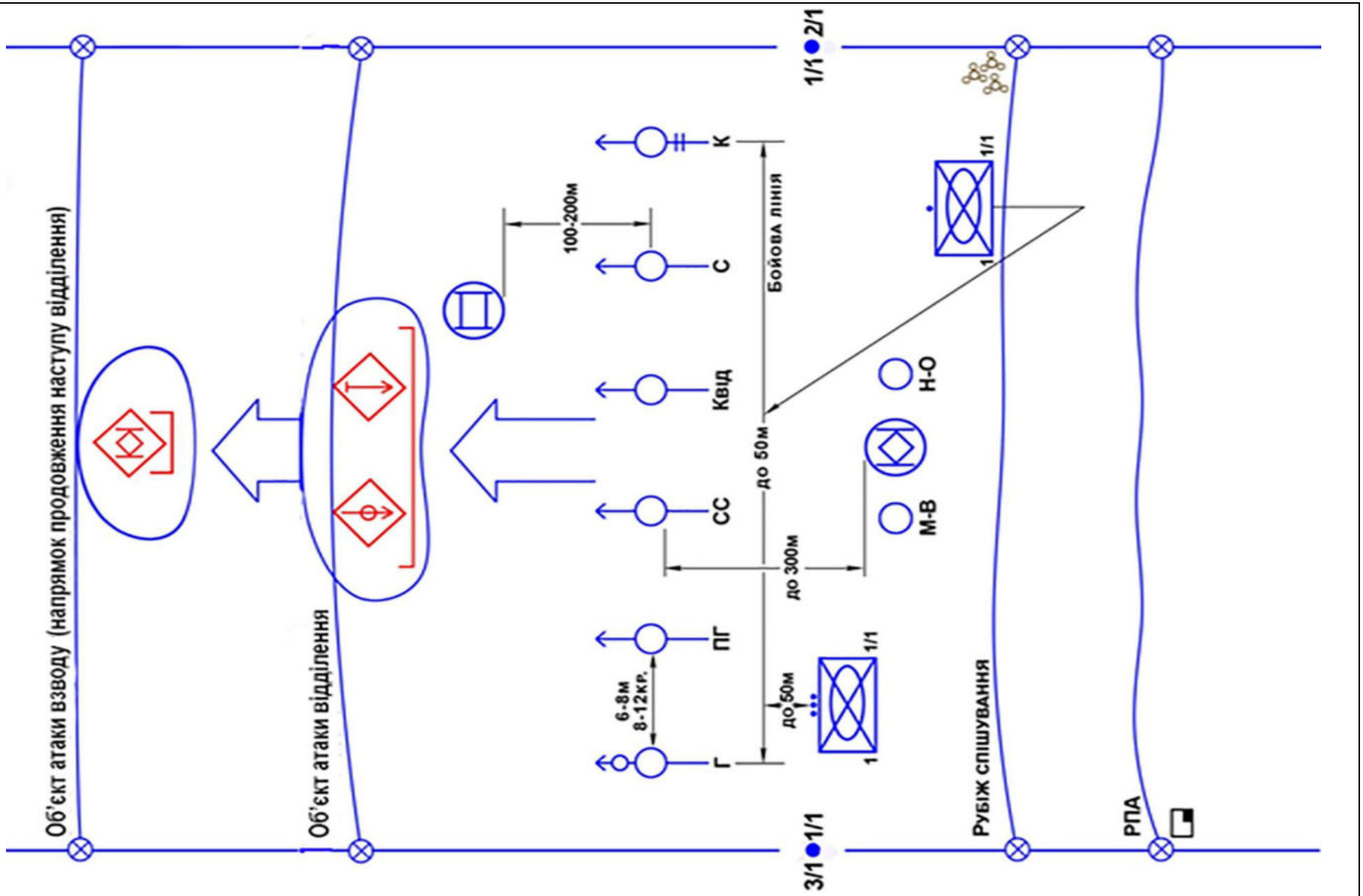

Схема 2.18. Наступ відділення на противника, який обороняється, з ходу (варіант)

РОЗДІЛ 3
СХЕМИ ДІЙ ВЗВОДУ (РОТИ) В РІЗНИХ ВИДАХ БОЮ (БОЙОВИХ ДІЙ)

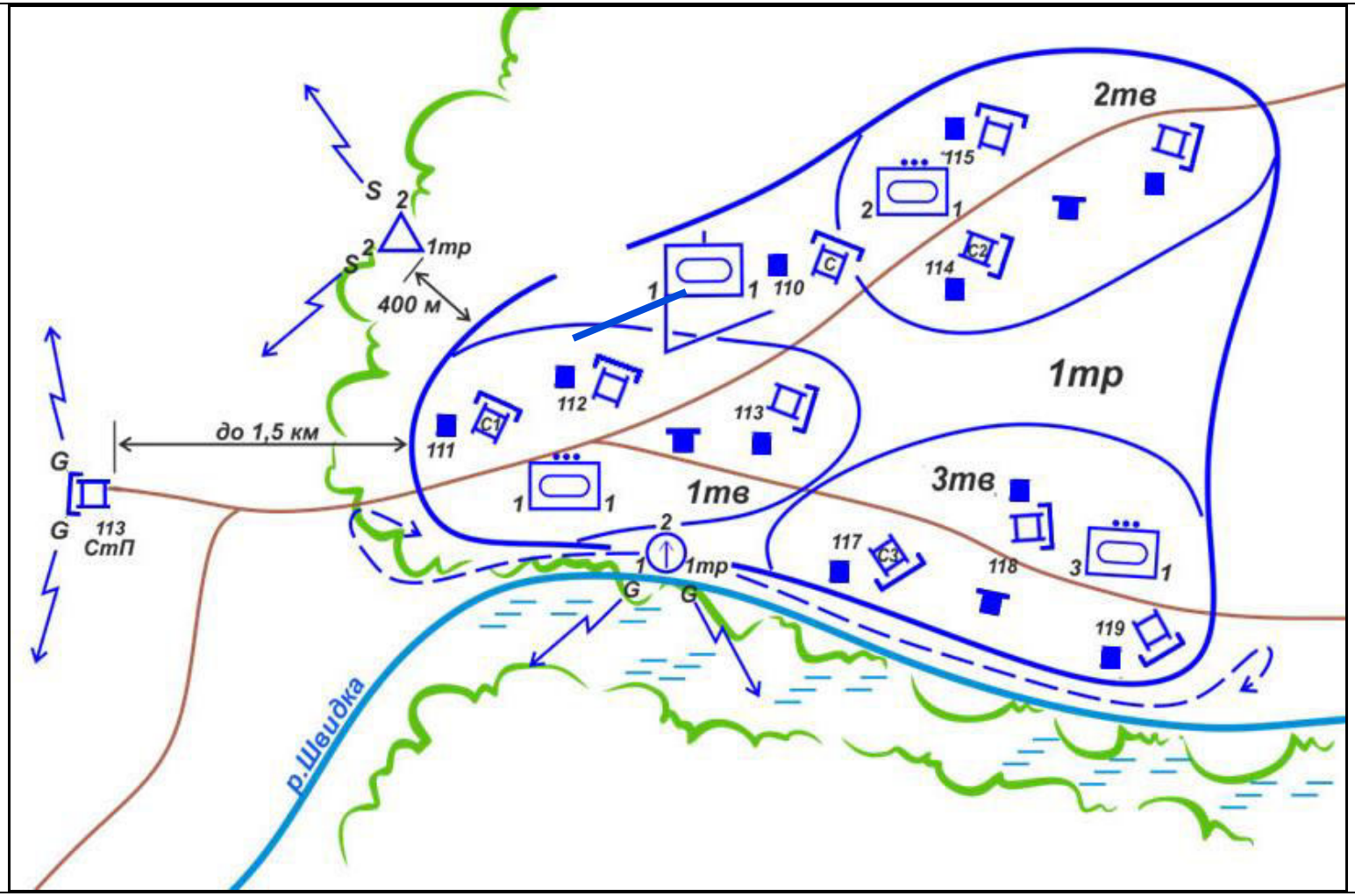
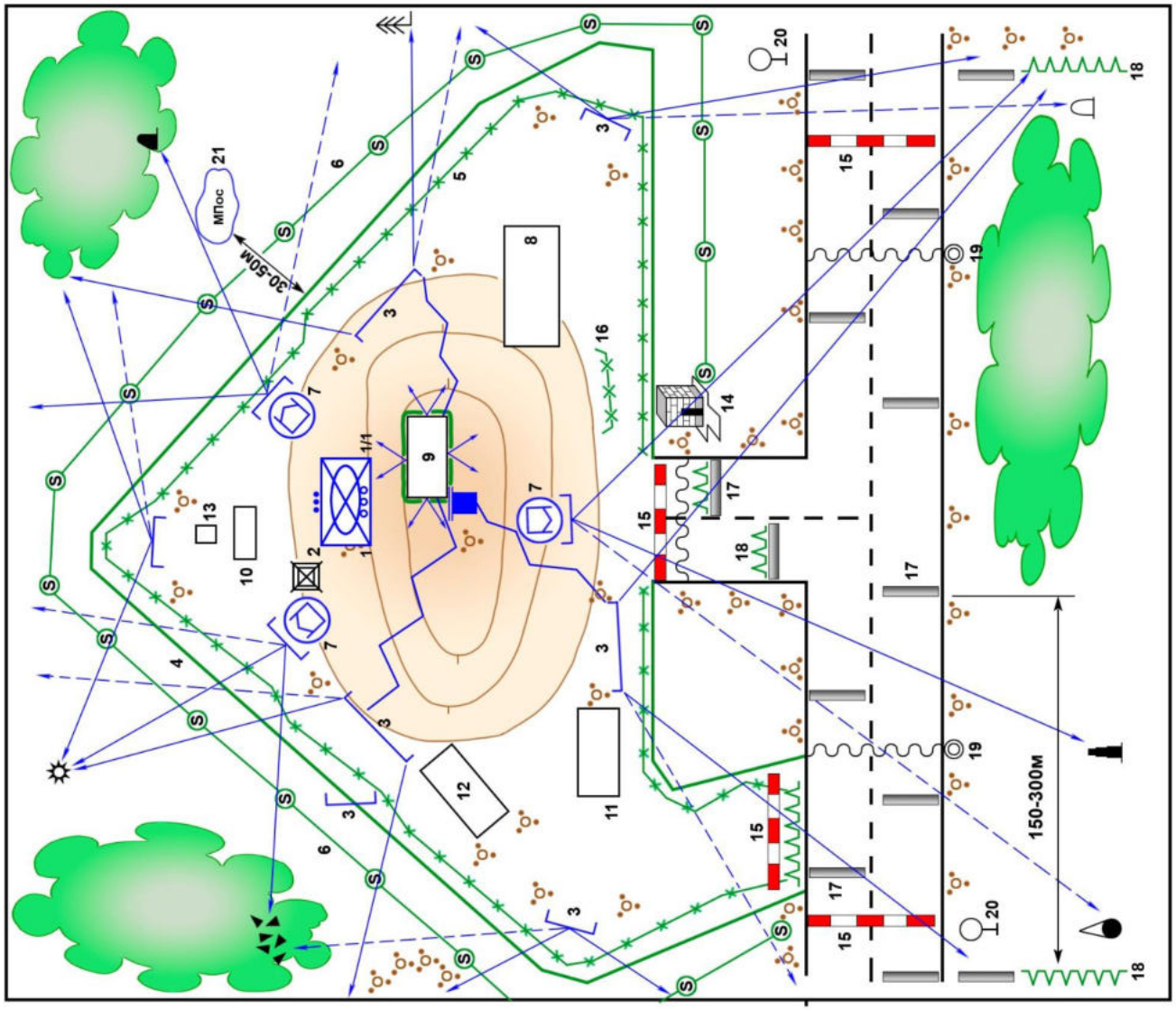

Схема 3.1. Розташування танкового взводу у складі танкової роти при розташуванні на місці (варіант)

Умовні позначення
1 – Прапор миротворчих сил; 2 – Спостережна вежа; 3 – Оборонні позиції; 4 – Земляний вал (кам'яна стінка); 5 – Дротяне загородження; 6 – Сигнальні міни; 7 – Чергова машина; 8 – Укриття для техніки (за кам'яною стінкою або окопах); 9 – Житлове приміщення зі стінами білого кольору (корімет, бунгало) за стінкою з бетонних блоків (палатка УСБ в укритті); 10 – Місце для сміття; 11 – Туалет; 12 – Сховище ПММ; 13 – Сховище МТЗ; 14 – Місце вартового на вході; 15 – Шлагбаум; 16 – Пересувні загородження; 17 – Перешкоди (залізобетонні вироби, їжаки і т. ін.); 18 – Перешкоди для унеможливлення об'їзду; 19 – Рухомі стрічки з шипами; 20 – Інформаційно-вказівні знаки, знаки обмеження швидкості; 21 – Вертолітна площадка; 22 – Документація та оснащення СП.

Схема 3.2. Розміщення блок-поста (сторожового поста) у складі механізованого взводу (варіант)

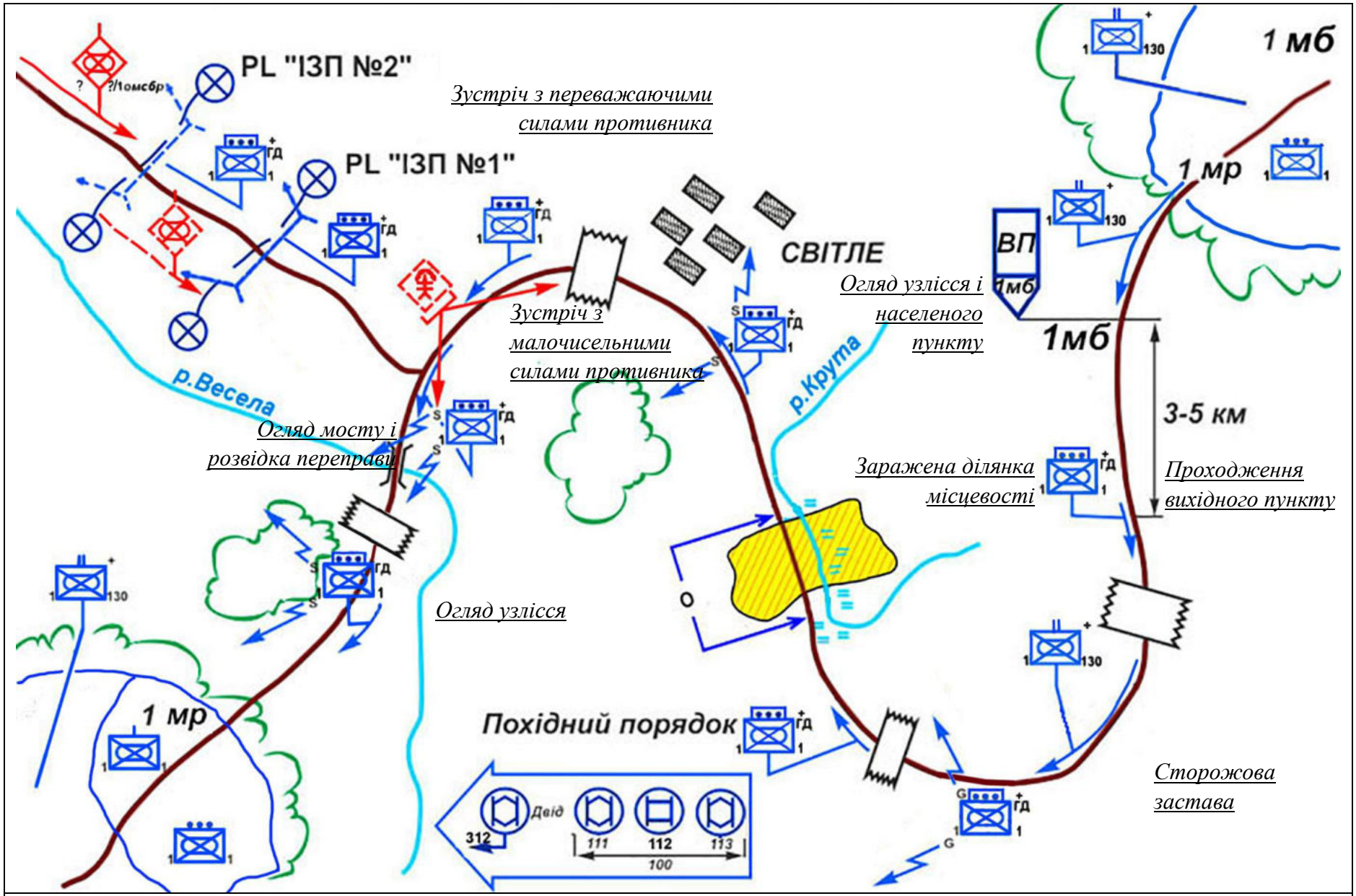

Схема 3.3. Дії механізованого взводу в головному дозорі на марші (варіант)

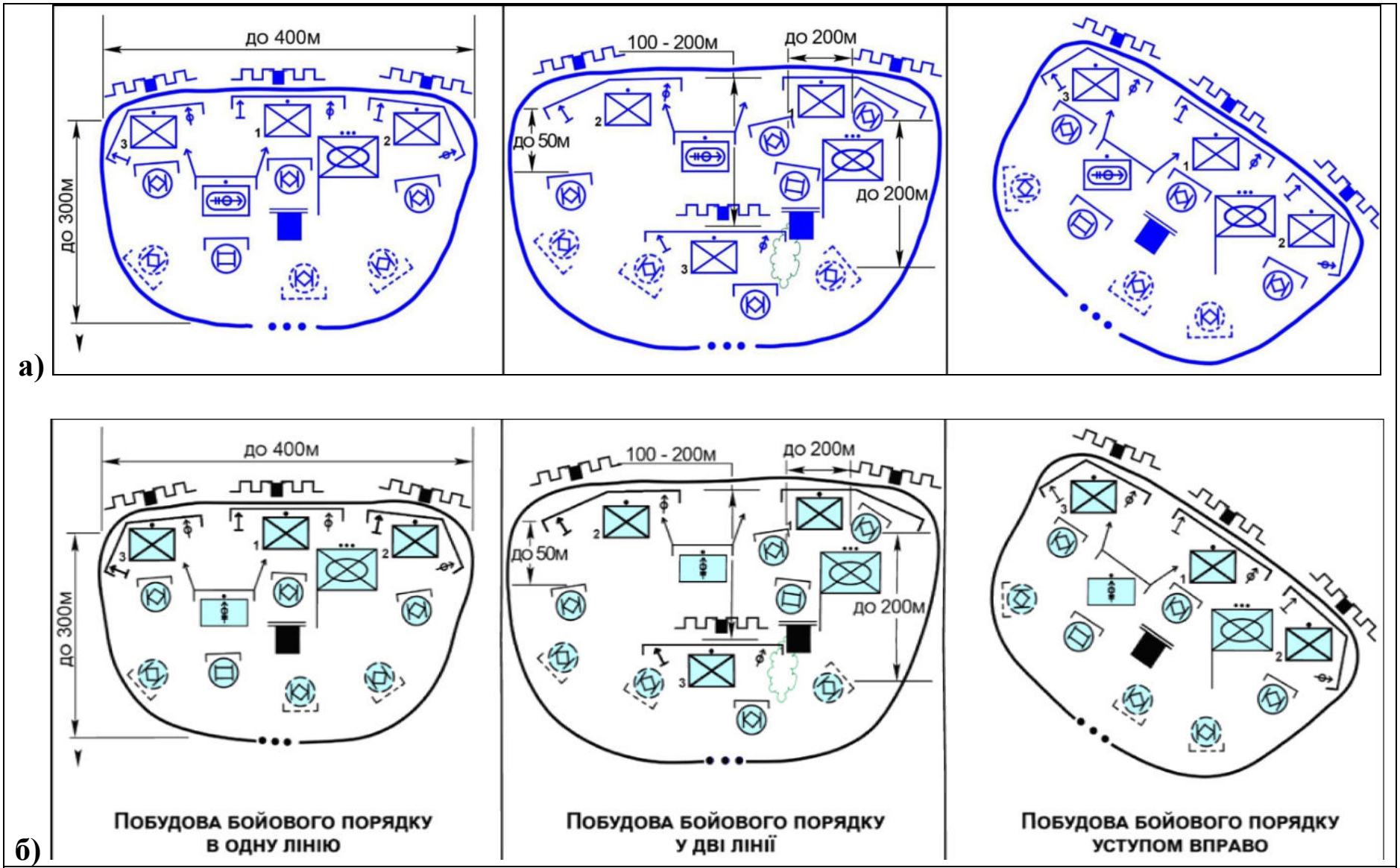

Схема 3.4. Бойовий порядок механізованого взводу в обороні (варіант): а) у кольоровому виконанні; б) у чорно-білому варіанті з кольоровим заповненням

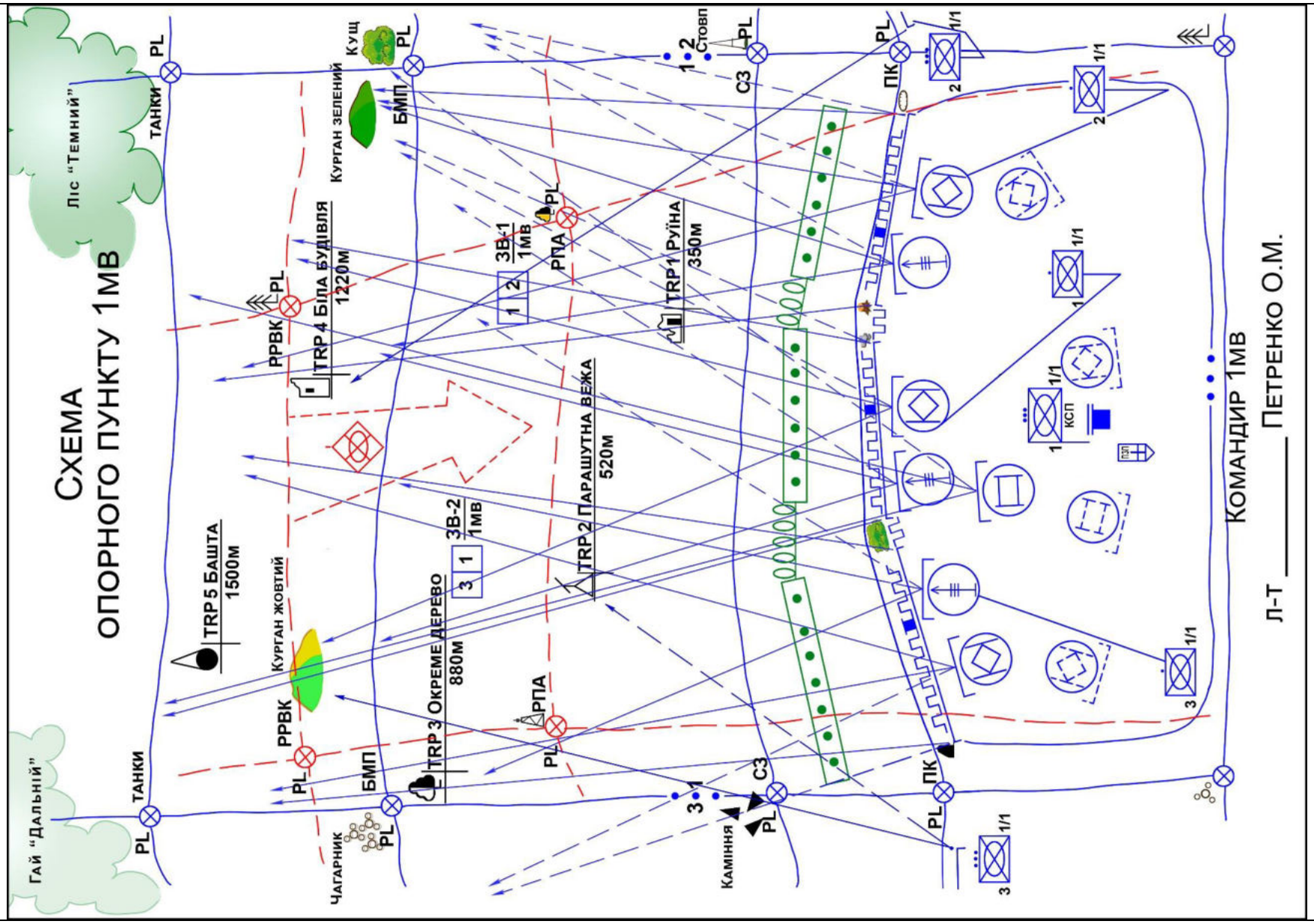

Схема 3.5. Схема опорного пункту механізованого взводу (варіант)

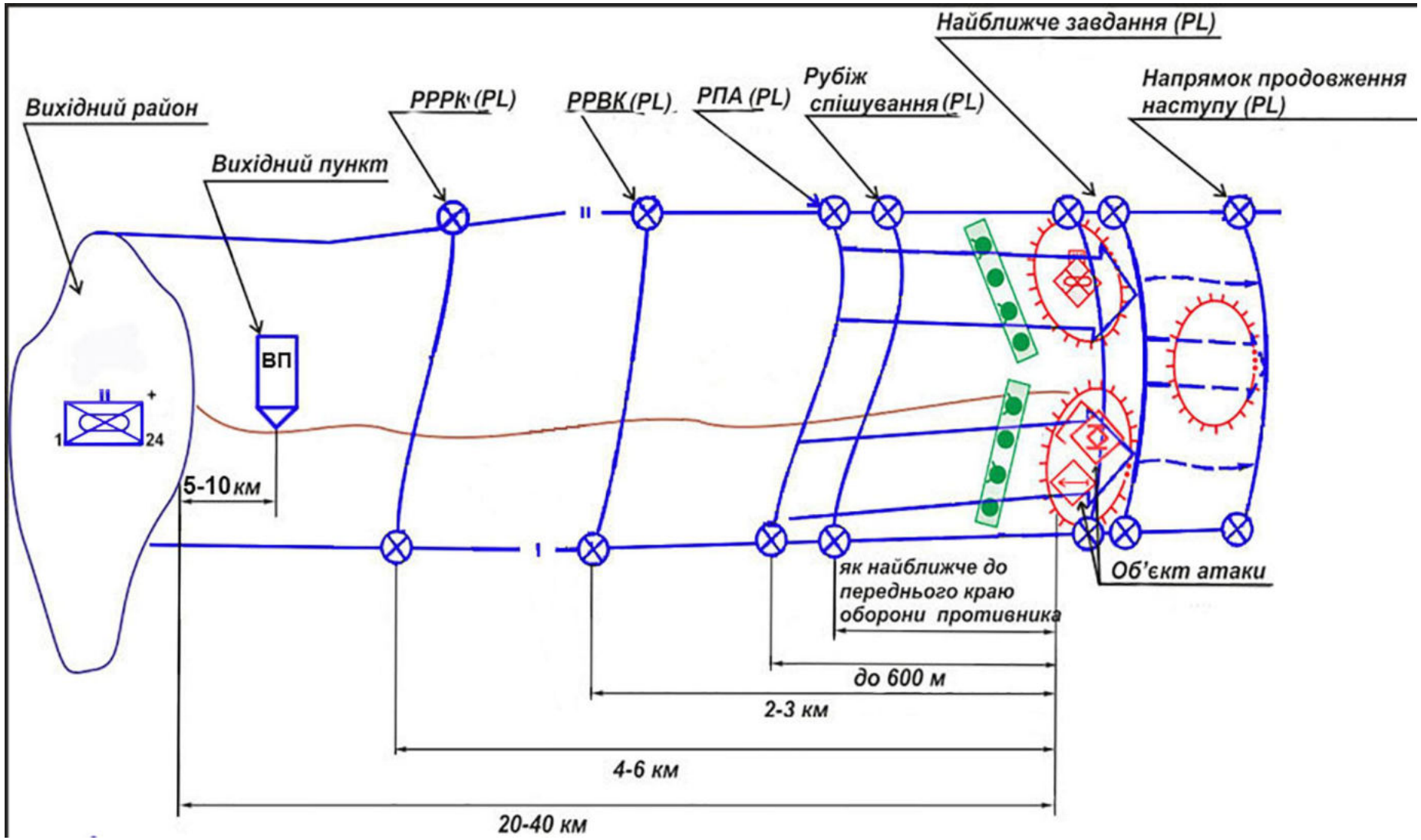

Схема 3.6. Дії механізованого взводу під час висування з глибини (варіант)

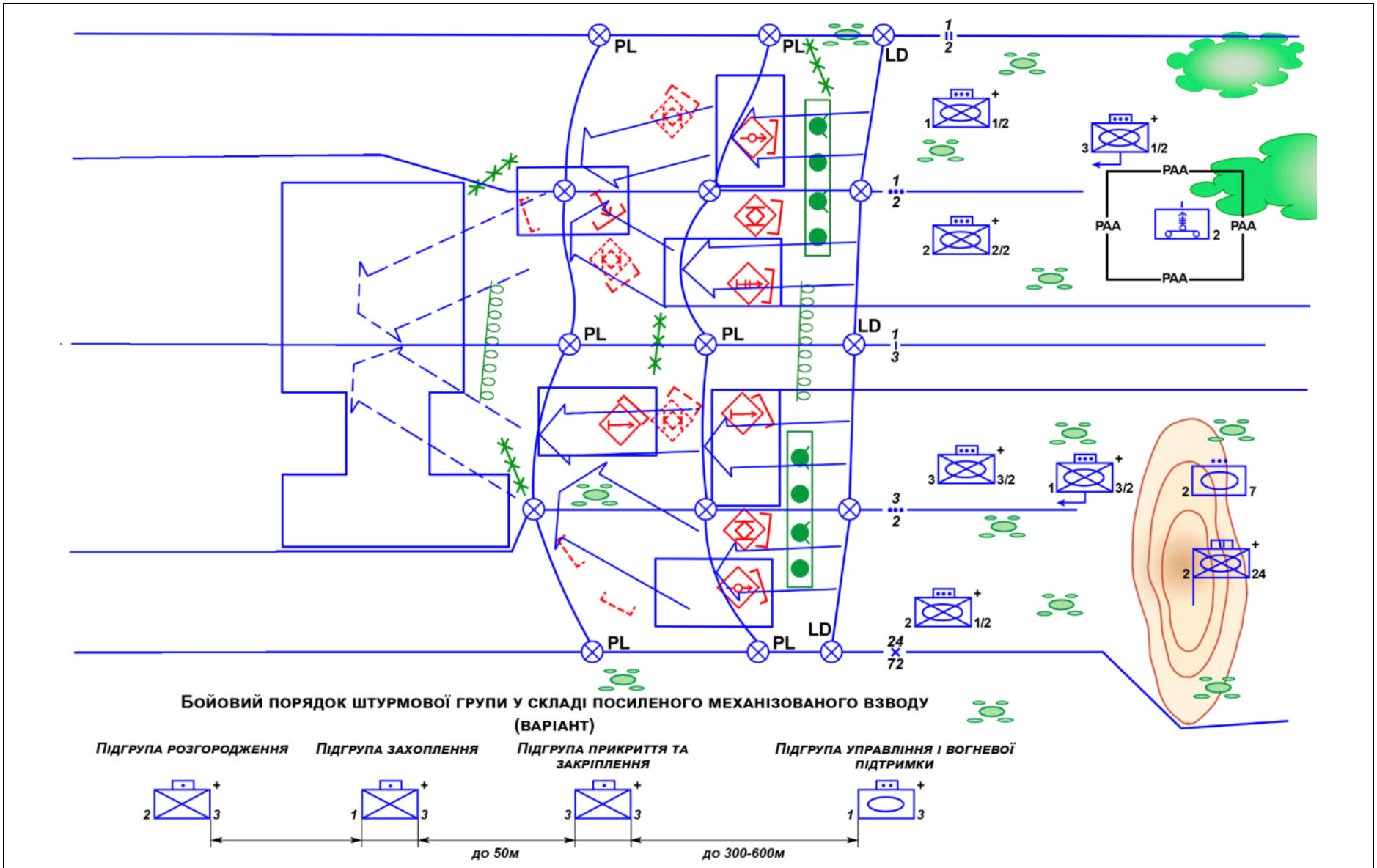

Схема 3.7. Дії механізованого взводу під час ведення наступального бою в складі штурмових груп у населеному пункті

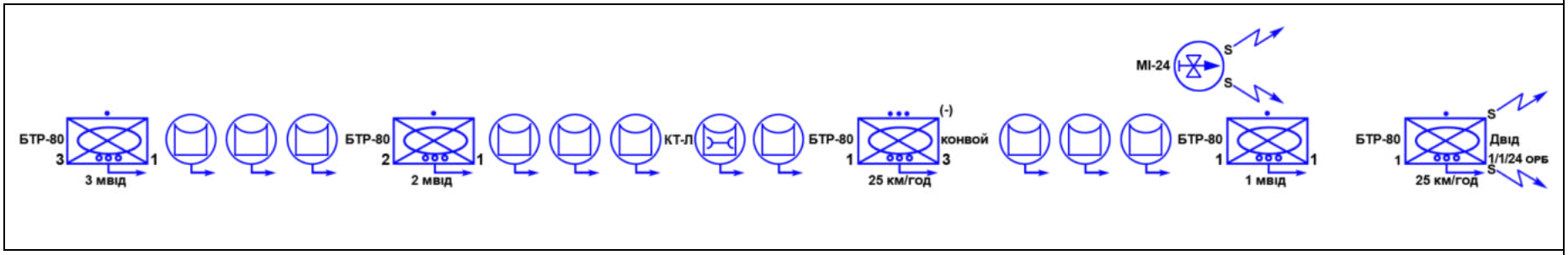

Схема 3.8. Побудова колони під час конвоювання (варіант)

РОЗДІЛ 4
СХЕМИ ДІЙ БАТАЛЬЙОНУ В РІЗНИХ ВИДАХ БОЮ (БОЙОВИХ ДІЙ)

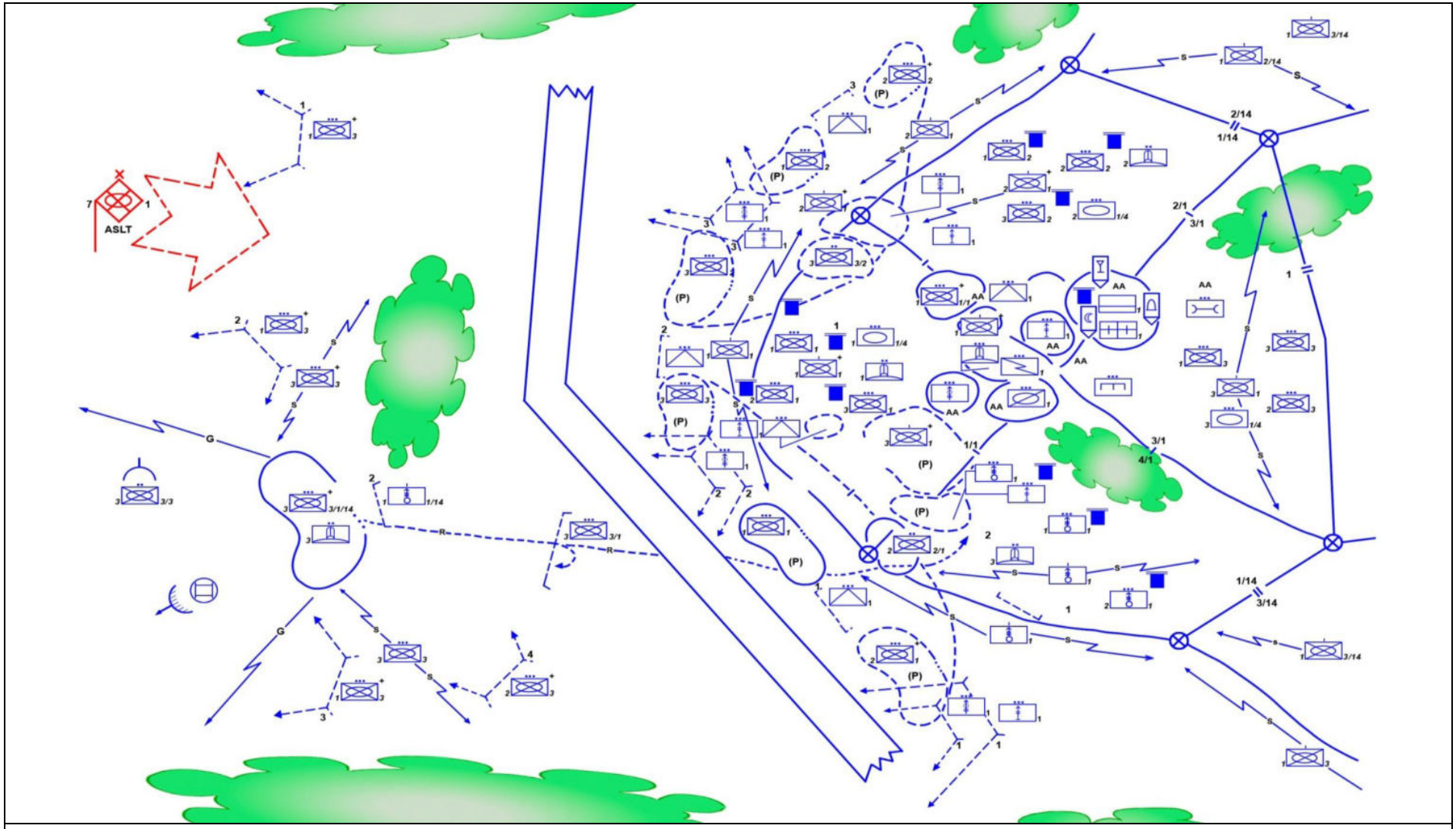

Схема 4.1. Розташування механізованого батальйону на місці (варіант)

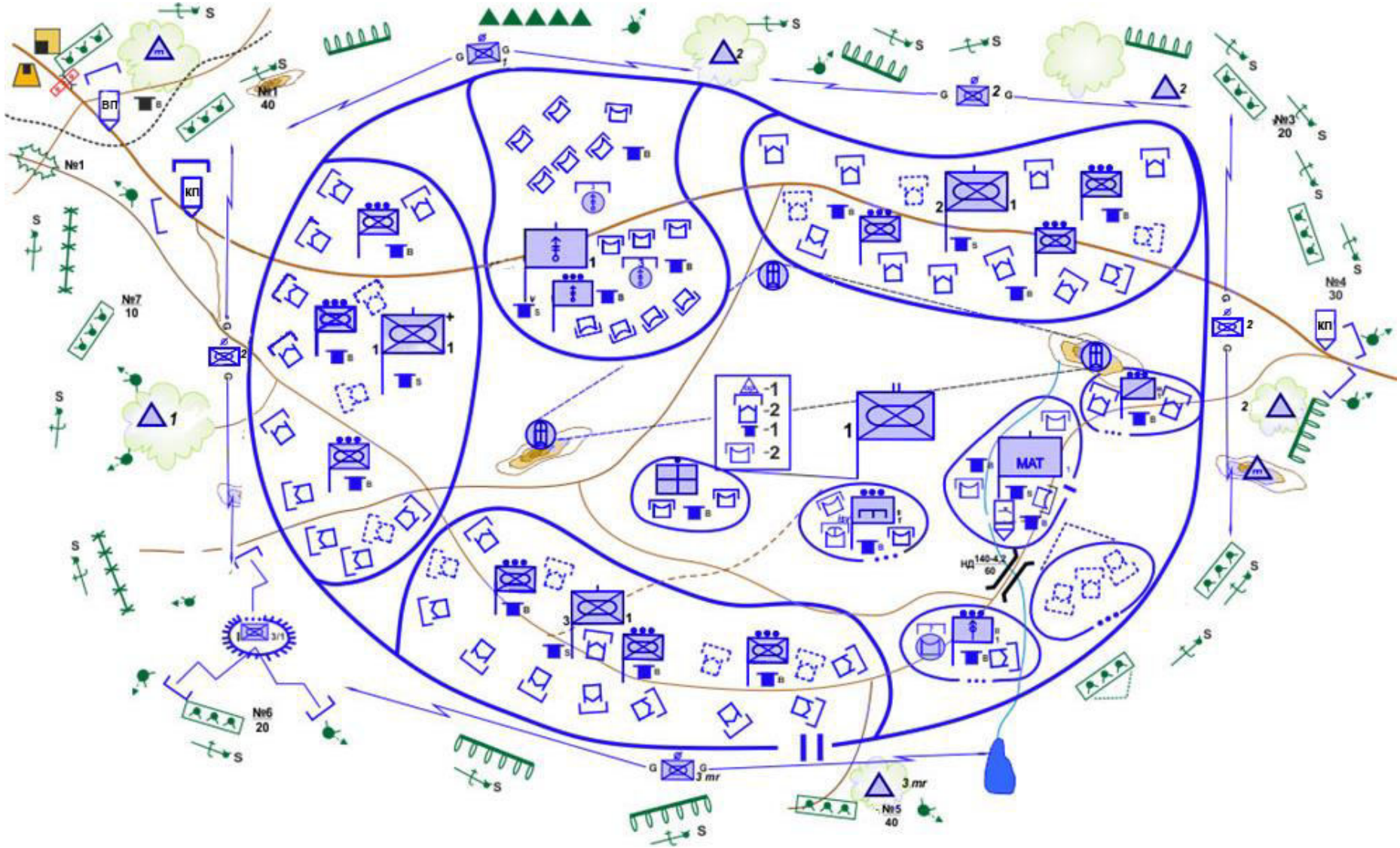

Схема 4.2. Базовий район батальйону (варіант)

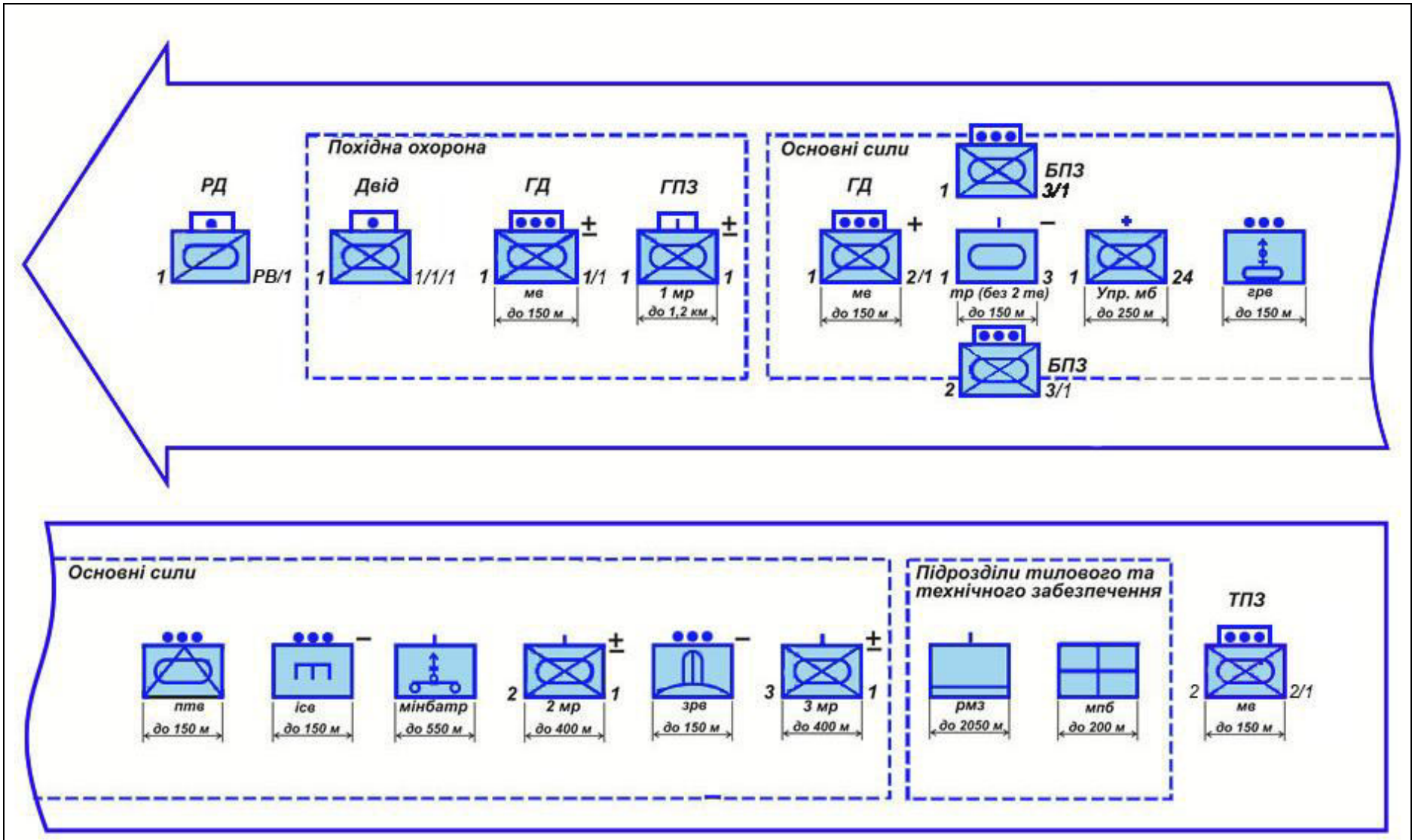

Схема 4.3. Похідний порядок механізованого батальйону під час здійснення маршу (варіант)

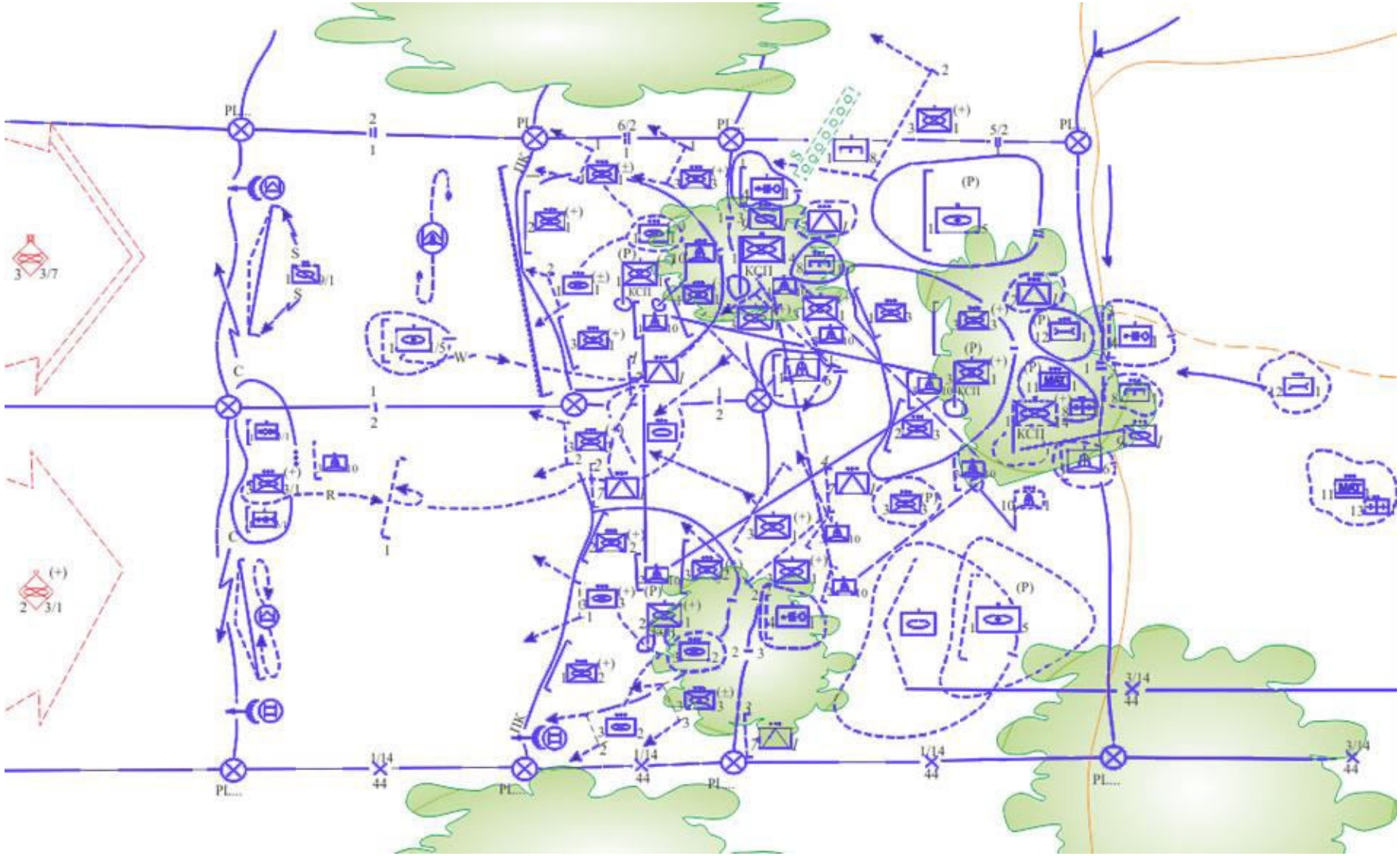

Схема 4.4. Схема району оборони механізованого батальйону (варіант)

Схема 4.5. Механізований батальйон в наступальному бою (варіант)

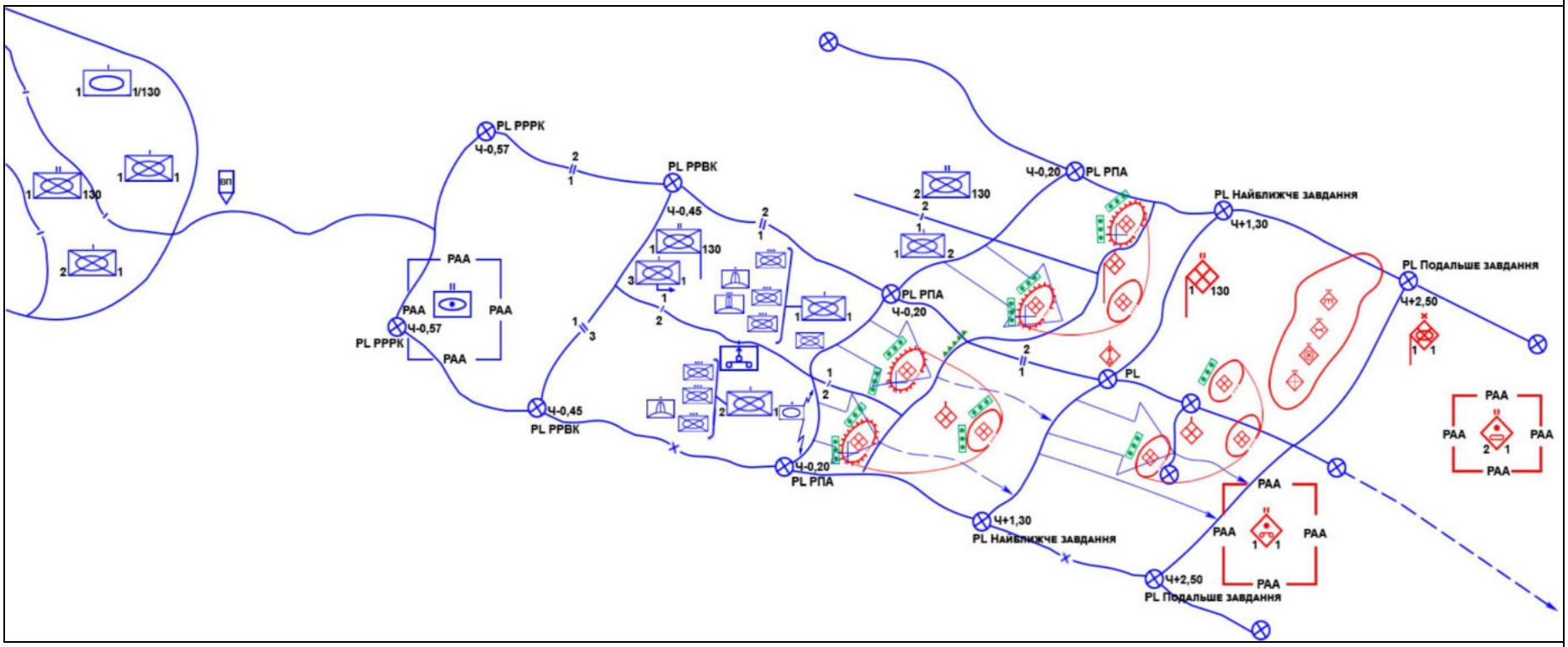

Схема 4.6. Ведення наступального бою механізованим батальйоном (варіант)

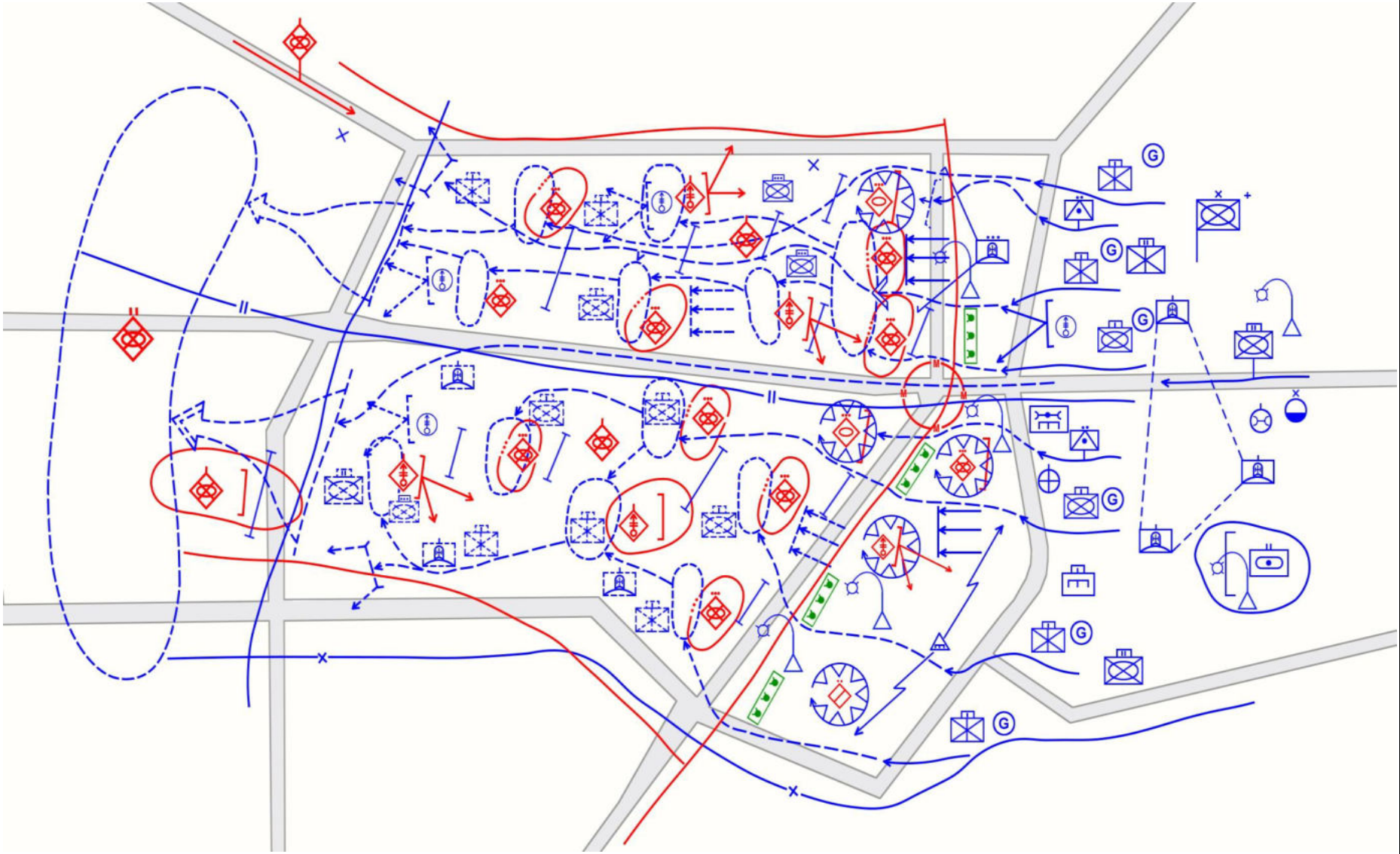

Схема 4.7. Виконання механізованим батальйоном завдань у ході стабілізаційних дій (варіант)

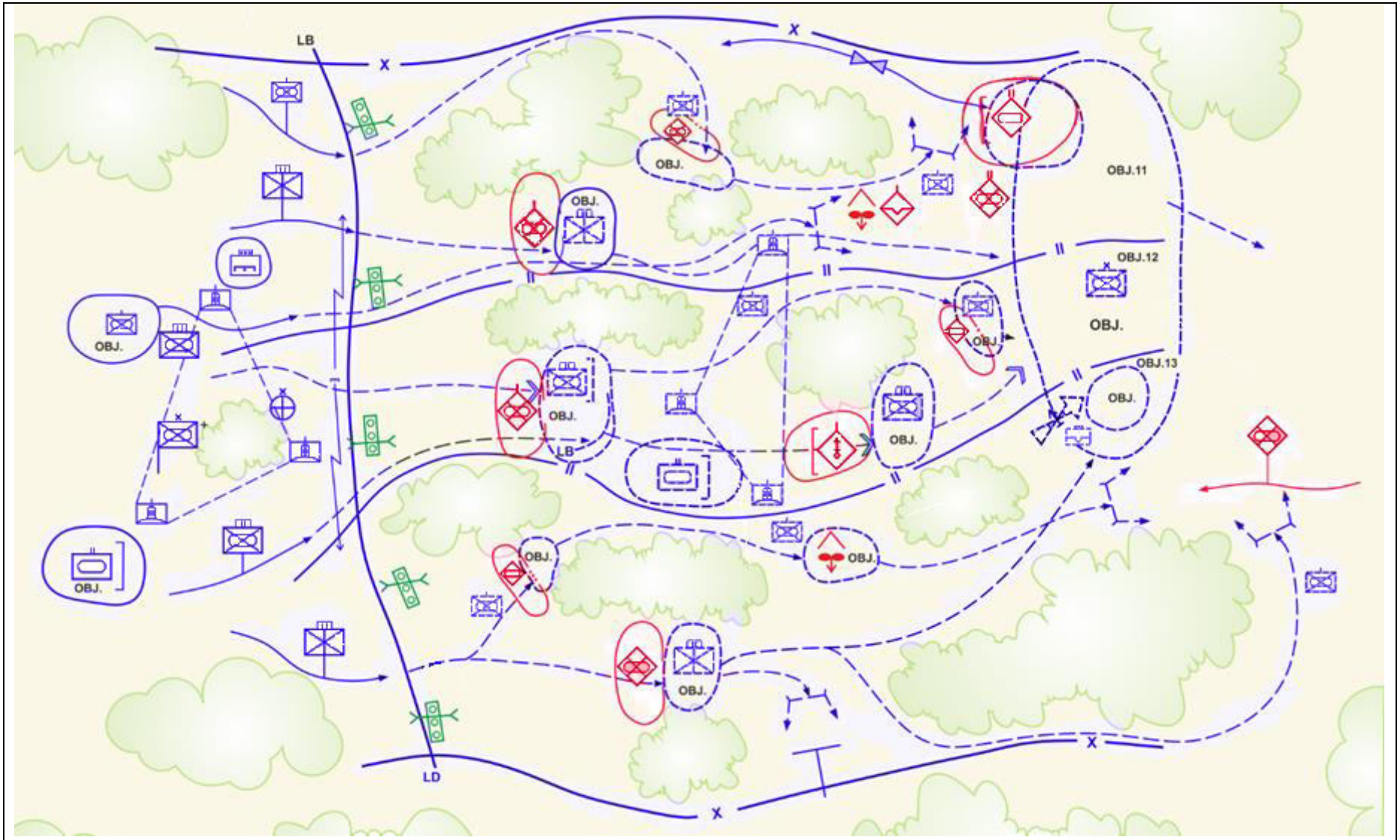

Схема 4.8. Виконання механізованим батальйоном завдань у ході стабілізаційних дій у лісі (варіант)

ОСНОВНІ СКОРОЧЕННЯ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ В БОЙОВИХ ДОКУМЕНТАХ

Термін	*Скорочення*
Термінологія загального призначення	
Авангард (ар'єргард)	***Ав (Ар)***
Біологічна, хімічна зброя (зараження), ядерна зброя, радіоактивне зараження	***БЗ (БЗар), ХЗ (ХЗар), ЯЗ, РЗар***
Біологічні засоби	***БЗ***
Бойова машина десантна	***БМД***
Бойова машина (піхоти)	***БМ (БМП)***
Бойова розвідувальна (броньована розвідувальна дозорна) машина	***БРМ (БРДМ)***
Бронетранспортер (десантний)	***БТР (БТР-Д)***
Бойовий комплект	***БК***
Бойовий розвідувальний (розвідувальний) дозор	***БРД (РД)***
Бокова (головна, тильна) похідна застава	***БПЗ (ГПЗ, ТПЗ)***
Бронегрупа	***БнГ***
Бронетранспортер	***БТР***
Вибухові речовини	***ВР***
Високоточна зброя	***ВТЗ***
Виключно	***(викл.)***
Вихідний рубіж (пункт)	***Вих. р-ж (вих. п.)***
Вогнева (розвідувальна) засідка	***ВЗас (РЗас)***
Вогнева (стартова) позиція	***Вп (Сп)***
Вузол зв'язку	***ВЗ***
Висота	***вис.***
Головний дозор	***ГД***
Диверсійно-розвідувальна група	***ДРГ***
Дозорне відділення (танк)	***ДВід (ДТ)***
Запалювальна зброя (запалювальні засоби)	***ЗпЗ (ЗпЗас)***
Захист від зброї масового ураження	***ЗЗМУ***
Загальновійськовий (протитанковий, протидесантний) резерв	***ЗагРез (ПТРез, ПДРез)***
Зосереджений вогонь	***ЗВ***
Зона радіоактивного зараження	***ЗРЗ***
Зенітна кулеметна (самохідна) установка	***ЗКУ (ЗСУ)***
Зенітна керована ракета	***ЗКР***
Зенітний ракетний (гарматно-ракетний) комплекс	***ЗРК (ЗГРК)***
Передовий (розвідувальний) загін	***ПЗ (РЗ)***

Термін	*Скорочення*
Послідовне зосередження вогню	***ПЗВ***
Противник	***пр-к***
Протиповітряна (протитанкова) оборона	***ППО (ПТО)***
Протипіхотне (протитанкове) мінне поле	***ППМП (ПТМП)***
Протитанкова керована ракета (ракетний комплекс)	***ПТКР (ПТРК)***
Розвідувальні дозори: (інженерний, радіаційний, хімічний, біологічний)	***ІРД, РРД, ХРД, БРД***
Рубіж розгортання в батальйонні (ротні, взводні) колони	***РРБК (РРРК, РРВК)***
Північний, південний, східний, західний	***півн., півд., сх., зах.***
Інженерний спостережний пост (пост радіаційного, хімічного, біологічного спостереження)	***ІСП (ПРХБС)***
Командно-штабна машина	***КШМ***
Комплект	***(комл.)***
Контрольно-перепускний пункт	***КПП***
Масований вогонь	***МВ***
Медичний пост роти	***МПР***
Мінно-вибухове загородження	***МВЗ***
Морський (тактичний повітряний) десант	***МДес (ТакПД)***
Нерухомий (рухомий) загороджувальний вогонь	***НЗВ (РЗВ)***
Недоторканний (непонижуючий) запас	***НЗ (НПЗ)***
Обхідний (рейдовий, спеціальний) загін	***Об3 (РейдЗ, СпЗ)***
Околиця, позначка, окремий	***окол., позн., окр.***
Отруйні речовини (стійкі, нестійкі)	***ОР (СОР, НОР)***
Північно-західний	***півн.-зах.***
Північно-східний	***півн.-сх.***
Південно-західний	***півд.-зах.***
Південно-східний	***півд.-сх.***
Пункт (рубіж) регулювання	***п. рег. (р-ж рег.)***
Пункт спеціальної обробки	***ПуСО***
Пункт технічного спостереження (допомоги)	***ПТС (ПТД)***
Радіаційна, хімічна розвідка	***РХР***
Радіоактивні речовини	***РадР***
Радіонапрямок (радіомережа)	***р/н (р/м)***

Термін	*Скорочення*
Розвідувально-вогневий (розвідувально-ударний) комплекс	***РВК (РУК)***
Розвідувальний загін	***РЗ***
Розмежувальна лінія	***розмежлінія***
Радіоелектронна боротьба (захист)	***РЕБ (РЕЗ)***
Радіоелектронні засоби	***РЕЗас***
Район	***р-н***
Район хімічного, біологічного зараження	***РХЗ, РБЗ***
Ремонтна (ремонтно-евакуаційна) група	***РемГ (РЕГ)***
Сторожовий загін (застава, пост)	***СтЗ (СтЗаст, СтП)***
Система дистанційного мінування	***СДМ***
Танковий мостоукладальник	***МТУ***
Танконебезпечний напрямок	***ТНН***
Технічне обслуговування	***ТО***
Удаваний (хибний) район	***УР (ХР)***
Хімічний фугас	***ХФ***
Час початку дій: виходу на передній край оборони противника, викидання (висадки) десанту, початку форсування...	***"Ч"***
Штурмовий загін (група)	***ШЗ (ШГ)***
Загальновійськові частини і підрозділи	
Механізована бригада, полк, батальйон, рота, взвод, відділення	***мбр, мп, мб, мр, мв, мвід***
Танкова бригада, полк, батальйон, рота, взвод	***тбр, тп, тб, тр, тв***
Аеромобільна бригада, полк, батальйон, рота, взвод, відділення	***аембр, аемп, аемб, аемр, аемв, аемвід***
Парашутно-десантний батальйон, рота, взвод, відділення	***пдб, пдр, пдв, пдвід***
Гранатометний взвод, відділення	***гв, гвід***
Комендантська рота, взвод	***кр, кв***
Артилерійські частини і підрозділи	
Артилерійська бригада (дивізіон, батарея)	***абр, адн, абатр***
Гаубичний (гарматний) самохідно-артилерійський дивізіон (батарея)	***гсадн, гсабатр***
Протитанковий артилерійський дивізіон, батарея, взвод	***птд, птб, птв***
Бригадна артилерійська група	***БрАГ***

Термін	*Скорочення*
Батарея протитанкових керованих ракет	***батр ПТКР***
Мінометна батарея, взвод	***мінбатр, мінв***
Батарея (взвод) управління	***батру, ву***
Частини і підрозділи ППО	
Зенітна ракетна бригада (полк, дивізіон, батарея, взвод)	***зрбр, зрп, зрдн, зрбатр, зрв***
Зенітний ракетний артилерійський дивізіон (батарея, взвод)	***зрадн, зрабатр, зрав***
Підрозділи спеціальних військ	
Розвідувальний батальйон, рота, взвод, відділення	***рб, рр, рв, рвід***
Полк (батальйон, рота) радіо і радіотехнічної розвідки	***п РіРТР, б РіРТР, р РіРТР***
Розвідувальний загін (дозор, група)	***РЗ, РД, РГ***
Рота інженерної розвідки	***рір***
Рота інженерних конструкцій	***рік***
Інженерний склад	***іс***
Рухомий загін загороджень	***РЗЗ***
Полк (батальйон, рота, взвод) радіаційного, хімічного, біологічного захисту	***пРХБз, бРХБз, рРХБз, вРХБз***
Рота (взвод, відділення) радіаційної, хімічної, біологічної розвідки	***рРХБр, вРХБр, відРХБр***
Димовий батальйон (рота)	***дб, др***
Бригада (полк, батальйон, рота, взвод, відділення) зв'язку	***брз, прз, бз, рз, вз, відз***
Вузол (польовий вузол) зв'язку	***ВЗ, ПВЗ***
Підрозділи матеріально-технічного забезпечення	
Взвод забезпечення	***взаб***
Господарчий взвод, відділення	***госв, госвід***
Евакуаційна рота	***ер***
Ремонтна рота, взвод	***ремр, ремв***
Рота заправки пальним	***рзп***
Речовий склад	***рс***
Медичний батальйон (рота)	***медб, медр***
Медичний пункт полку (батальйону)	***МПП, МПБ***
Медичний склад	***мс***
Пункти управління	
Командно-спостережний пункт	***КСП***
Спостережний пункт	***СП***

ЗБІРНИК НОРМАТИВІВ З БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК (ДЛЯ МЕХАНІЗОВАНИХ ПІДРОЗДІЛІВ)

Збірник включає одиночні нормативи з бойової підготовки з модулів навчання для всіх категорій військовослужбовців механізованих, танкових, розвідувальних, ремонтних підрозділів і підрозділів зв'язку, радіо- і радіотехнічної розвідки, курсантів навчальних закладів і частин, а також нормативи для підрозділів до батальйону включно.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Норматив – це часовий, кількісний і якісний показник виконання окремими військовослужбовцями або підрозділами поставлених завдань, прийомів і дій, пов'язаних із застосуванням зброї та військової техніки в ході бойової підготовки.

Відпрацювання нормативів на заняттях і навчаннях сприяє удосконаленню прийомів і способів дій при виконанні поставленого завдання, швидкому оволодінню особовим складом озброєнням та військовою технікою, скороченню термінів приведення їх у повну бойову готовність. Вона дозволяє командирам створювати обстановку змагання, встановити єдиний і об'єктивний підхід при визначенні рівня підготовки військовослужбовців і підрозділів, виявляти й узагальнювати в ході відпрацювання нормативів нові форми і методи виконання тих чи інших прийомів.

Нормативи з бойової підготовки розроблені згідно з вимогами статутів, порадників, керівництв та інструкцій на основі досвіду навчання військ з урахуванням тактико-технічних характеристик озброєння, військової техніки і середньої натренованості військовослужбовців (підрозділів).

У збірнику подані нормативи, які забезпечують відпрацювання навичків при оволодінні своєю спеціальністю і злагодженні підрозділів, з предметів навчання для офіцерів, прапорщиків, солдатів, військовослужбовців за контрактом і курсантів навчальних частин (закладів), а також підрозділів.

При складанні розкладів занять підрозділів, виходячи з програми бойової підготовки і змісту тем, що відпрацьовуються з предметів навчання, **визначають нормативи** для відпрацювання їх на кожному занятті (тренуванні). При відпрацьовуванні плану (план-конспекту) для проведення занять, особливо з тактичної підготовки, необхідно тісно пов'язувати навчальні питання з нормативами, які є в наявності, і відпрацьовувати їх в тактичній обстановці та у тій послідовності, яку вона диктує. Доцільно всі елементи навчального питання відпрацювати за умовами нормативу, послідовно досягаючи засвоєння змісту і виконання нормативу за визначений час.

Перед відпрацюванням нормативів військовослужбовці повинні вивчити обладнання, штатну зброю і військову техніку, правила поводження з нею, вимоги безпеки і необхідні теоретичні положення статутів, порадників, керівництв та інструкцій.

Під час занять особовий склад спочатку повинен навчитися правильно виконувати той чи інший норматив по елементах у повільному темпі, потім переходити до відпрацювання його в цілому, після цього приступити до інтенсивних тренувань до досягнення встановлених для такого заняття показників.

У процесі навчання при відпрацюванні нормативів командири частин і підрозділів можуть установлювати проміжні за часом (швидкістю) показники згідно з рівнем підготовки особового складу з таким розрахунком, щоб до визначеного планом терміну забезпечити виконання нормативу на оцінку не нижче «добре».

Під час відпрацювання (перевірки виконання) нормативів необхідно керуватись такими **вказівками**:

– нормативи під час занять і тренувань відпрацьовуються на справному озброєнні і військовій техніці;

– озброєння і військова техніка повинні бути повністю укомплектовані інструментом, приладдям і пристроями, укладеними та закріпленими на своїх місцях. Інструмент і приладдя, які застосовуються при виконанні нормативів, повинні бути приведені в робочий стан;

– перед виконанням нормативів, пов'язаних з пуском двигуна при температурі 5°С і нижче, двигун повинен бути попередньо підігрітим згідно з вимогами керівництв (інструкцій) з експлуатації;

– тренування з виконання нормативів, пов'язаних з розбиранням, збиранням зброї, спорядження стрічок (магазинів), заміною бойків (контактів, дул), переводом ПТКР із похідного положення в бойове і навпаки, проводиться тільки на навчально-бойовій техніці з навчальним озброєнням (зброєю) і навчальними боєприпасами на окремому навчальному місці;

– під час тактичних навчань, при виконанні вправ зі стрільби і водіння нормативи виконуються як контрольні згідно з тактичною обстановкою, яку створює керівник, і вимогами курсів стрільб і водіння на озброєнні та воєнній техніці, на яких діє особовий склад.

Нормативи вважаються виконаними, якщо під час роботи дотримані умови їх виконання і не було допущено порушень вимог статутів, порадників, інструкцій, керівництв і безпеки.

Якщо під час відпрацювання нормативу тими, хто навчається, допущена хоча б одна помилка, яка може призвести до травми (ураження) особового складу, поломки техніки, озброєння або аварій, виконання нормативу припиняється і оцінюється «незадовільно».

За порушення послідовності і виконання нормативу, яке не призводить до аварій, поломки (псування) техніки та озброєння, а також за кожну помилку, що приводить до порушення умов виконання нормативу, вимог Бойового статуту, керівництва, порадника, інструкцій, технологічної карти, оцінка знижується на один бал.

У підрозділах, озброєних танками (БМП, БТР), що мають конструктивні зміни, і для яких нормативи у збірнику не подані, командир з'єднання на підставі пропозицій призначеної ним комісії має право відпрацювати нові нормативи. При цьому за основу необхідно брати нормативи цього Збірника, які передбачені для озброєння і техніки базових зразків.

Під час виконання нормативів особовим складом у загальновійськовому захисному комплекті час збільшується на 25 %, а під час роботи в протигазі на 10 %, крім нормативів, виконання яких передбачено тільки в засобах захисту.

При температурі повітря – 10°С і нижче, плюс 30°С і вище, під час сильного дощу, снігопаду при висоті вище 1 500 м над рівнем моря, під час дій вночі, якщо час для нічних умов не визначено, в умовах бездоріжжя, глибокого снігового покриву (30–50 см під час дій у пішому порядку і на колісній техніці і 50–80 см – під час дій на гусеничній техніці), густого туману і сильної запиленості час збільшується на виконання нормативів (швидкість зменшується) за рішенням керівника заняття (перевіряючого) не менше ніж на 10 %, але не більше ніж на 30 % (з урахуванням сукупності негативних умов).

Під час виконання нормативів, пов’язаних з розробкою мерзлих і твердих ґрунтів як вручну, так і із застосуванням вибухових речовин і засобів механізації, час, указаний у збірнику, збільшується в 3 рази, а скельних ґрунтів – у 5 разів.

У зимових умовах при глибині снігового покриву 80 см і більше окопи та укриття можуть обладнуватись із снігу. У цьому випадку час на виконання нормативів щодо вказаного в збірнику скорочується в 1,5–2 рази.

Під час виконання нормативів підрозділом у скороченому складі час збільшується (зменшується) на відповідний процент особового складу, що відсутній, але не більше ніж на 15 %. У підрозділах, укомплектованих тільки механіками-водіями, під час відпрацювання групових нормативів, для виконання яких потрібна спільна робота двох і більше членів екіпажу, залучаються механіки-водії інших машин свого підрозділу.

Під час відпрацювання нормативів на місцевості маршрути (напрямки) для дій підрозділів заздалегідь не прокладаються і не визначаються.

Перед виконанням нормативів з дій біля озброєння і військової техніки на місці ті, хто навчаються, вишиковуються біля машин, вихідні люки машин зачиняються, але на замки не замикаються.

Усі люки і пробки, які забезпечують доступ до агрегатів (механізмів), повинні бути замкнені на замки або закріплені болтами.

Інтервали і дистанції між машинами і підрозділами, а також розміщення особового складу встановлюються згідно з вимогами бойових статутів і Стройового статуту ЗС.

Технічні несправності, виявлені під час виконання нормативу, не усуваються, якщо вони не перешкоджають виконанню нормативу. Військовослужбовець після виконання нормативу повинен доповісти про виявлені несправності.

Час виконання нормативу військовослужбовцем (підрозділом) визначається секундоміром у порядку, викладеному в умовах нормативу, а там, де він не визначений – з моменту подачі команди «До виконання нормативу приступити» або іншої встановленої команди, сигналу до повного виконання нормативу і доповіді про його виконання.

Офіцери, прапорщики, військовослужбовці надстрокової служби механізованих підрозділів до роти включно відпрацьовують нормативи зі своїми підрозділами.

Облік виконання нормативів ведеться в журналах обліку бойової підготовки підрозділів.

Порядок визначення оцінки

Під час перевірок на контрольних заняттях, навчаннях, а також під час підведення підсумків військовослужбовцям, підрозділам (частинам) виводиться оцінка з кожного предмета навчання згідно з вимогами наказів і директив МО, порадників з організації проведення тактичних навчань і командно-штабних навчань на місцевості, курсів стрільб та інших документів, що визначають порядок перевірки та оцінки частин і підрозділів. При цьому результати виконання нормативів як окремими військовослужбовцями, так і підрозділами враховуються як одне зі складових частин оцінки за предмет навчання. Виконання нормативів перевіряється під час проведення підсумкових перевірок, а також на планових і контрольних заняттях і навчаннях. Якщо норматив відпрацьовується в процесі

навчання декілька разів, то оцінка за його виконання визначається за останнім показаним результатом чи за результатом проведення контрольного заняття.

Під час тактичних навчань і занять необхідно відпрацювати нормативи й з інших предметів навчання, які входять до змісту навчальних питань і тактичних завдань, враховувати їх при визначенні загальної оцінки за тактичний прийом, дії в цілому за виконання тактичного завдання і за заняття.

Оцінка за виконання нормативу військовослужбовця (підрозділу) визначається:

– «відмінно», якщо військовослужбовець (підрозділ) уклався в час (за швидкістю), виконав вимоги на оцінку «відмінно», при цьому не допустив жодної помилки;

– «добре», якщо військовослужбовець (підрозділ) уклався в час (за швидкістю), виконав вимоги на оцінку «добре», при цьому не допустив жодної помилки або на оцінку «відмінно», але допустив одну помилку;

– «задовільно», якщо військовослужбовець (підрозділ) уклався в час (за швидкістю), виконав вимоги на оцінку «задовільно», при цьому не допустив жодної помилки, або «добре», але допустив одну помилку, або «відмінно», але допустив дві помилки;

– «незадовільно», якщо військовослужбовець (підрозділ) не виконав вимог на оцінку «задовільно».

Індивідуальна оцінка військовослужбовцю за виконання декількох нормативів і оцінка підрозділу за виконання нормативів у складі підрозділу з предметів навчання визначається з оцінок, одержаних за виконання кожного нормативу;

– «відмінно», якщо не менше 90 % нормативів оцінені позитивно, при цьому більше 50 % нормативів оцінені «відмінно»;

– «добре», якщо не менше 80 % перевірених нормативів оцінені позитивно, при цьому більше 50 % нормативів оцінені не нижче «добре»;

– «задовільно», якщо не менше 70 % нормативів оцінені позитивно, а при оцінці з трьох нормативів позитивно оцінені два, один з них – не нижче «добре»;

– «незадовільно», якщо не виконані умови на оцінку «задовільно».

Оцінка за виконання одиночних нормативів підрозділу виводиться з індивідуальних оцінок тих, хто навчається і визначається:

– «відмінно», якщо не менше 90 % тих, хто навчається, одержали позитивні оцінки, при цьому більше 50 % одержали оцінку «відмінно»;

– «добре», якщо не менше 80 % одержали позитивні оцінки, при цьому більше 50 % одержали оцінку не нижче «добре»;

– «задовільно», якщо не менше 70 % одержали позитивні оцінки;

– «незадовільно», якщо не виконані умови на оцінку «задовільно».

Під час перевірки нормативів, які виконуються у складі підрозділів і одиночних, загальна оцінка підрозділу за їх виконання визначається:

– «відмінно», якщо перша оцінка «відмінно», а друга – не нижче «добре»;

– «добре», якщо перша оцінка «добре», а друга – не нижче «задовільно»;

– «задовільно», якщо обидві оцінки не нижче «задовільно»;

– «незадовільно», якщо не виконані умови на оцінку «задовільно».

Нормативи з тактичної підготовки (для механізованих підрозділів)

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
1.	Зайняття окопу, траншеї, позиції (вогневої позиції), опорного пункту, району					

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
	оборони або вказаного місця:					
	а) військовослужбовцем	Військовослужбовець перебуває на відстані не менше 50 м від указаної вогневої позиції. Завдання на її заняття поставлене. Командир відділення подає команду (сигнал) «До бою». Військовослужбовець, одержавши команду (сигнал), потай висувається двома перебіжками по 15 м, переповзанням по-пластунськи 20 м до укриття, займає його, готується до бою і доповідає: «До бою готовий». Час відраховується від команди (сигналу) «До бою» до відповіді військовослужбовця про готовність	Військовослужбовець	1 хв 20 с	1 хв 30 с	1 хв 50 с
	б) відділенням	Відділення у бойовому (похідному) порядку розміщене	Відділення	10 хв	12 хв	16 хв

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		на відстані не менше 500 м під час дій у пішому порядку і не менше 1 500 м під час дій на машинах від призначеної для оборони траншеї, позиції. Командир відділення одержує бойове завдання по радіо (особисто). За командою командира відділення особовий склад висовується до призначеної траншеї, позиції (під час дій на машинах з виходом на рубіж спішування – спішується), вибирає вогневі позиції, займає і готується до бою. Командир відділення особисто ставить завдання кожному військовослужбовцю, перевіряє готовність і доповідає командиру взводу по радіо: «До бою готовий». Час відраховується від доповіді командира відділення				

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		«Завдання зрозумів» до його доповіді «До бою готовий»				
	в) взводом	Взвод у бойовому (передбойовому) порядку перебуває на відстані не менше 500 м під час дій у пішому порядку і не менше 1 500 м під час дій на машинах від переднього краю, призначеного для оборони опорного пункту. Одержавши завдання, командир взводу усвідомлює його, приймає рішення, ставить завдання командирам відділень і, подавши їм команду «На вказаний рубіж – до бою», висувається на КСП. Одержавши завдання, відділення виконують усі дії згідно з нормативом 1б. Одержавши доповіді про	Взвод	15 хв	17 хв	20 хв

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		готовність від командирів відділень, командир взводу по радіо доповідає командиру роти				
	г) ротою	Рота в бойовому (передбойовому) порядку знаходиться на відстані не менше 1 500 м під час дій у пішому порядку і не менше 2 500 м під час дій на машинах від переднього краю опорного пункту. Одержавши бойове завдання, командир роти усвідомлює його, приймає рішення, ставить завдання командирам взводів і, заслухавши їх доповіді «Завдання зрозумів», висувається на КСП. Взводи і відділення послідовно виконують усі дії згідно з нормативами 1б і 1в. Прийнявши доповіді про готовність від коман-	Рота	30 хв	35 хв	40 хв

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		дирів взводів, командир роти по радіо доповідає командиру батальйону				
	д) батальйоном	Батальйон у передбойовому (бойовому) порядку розміщений на відстані не менше 2 500 м під час дій у пішому порядку і не менше 3 500 м під час дій на машинах від переднього краю району оборони. Одержавши бойове завдання і усвідомивши його, командир батальйону приймає рішення, ставить бойові завдання командирам рот і відбуває на КСП, звідки керує заняттям району оборони. Роти, взводи і відділення послідовно виконують дії згідно з нормативами 1г, 1в, 1б. Одержавши доповіді про	Батальйон	50 хв	55 хв	60 хв

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		готовність від командирів рот і підпорядкованих підрозділів, командир батальйону по радіо доповідає командиру полку. Час відраховується від доповіді командира підрозділу «Завдання зрозумів» до його доповіді «До бою готовий». Оцінка знижується на один бал: за неповноту постановки завдання командирам підрозділу своїм підлеглим; за невміле використання місцевості під час вибору вогневих позицій; за незнання особовим складом свого завдання (у відділенні – одним військовослужбовцем, у взводі – двома, у роті – шістьма)				
2.	Складання картки вогню	Відділення в одношеренговому строю в 10 м від позиції, завдання поставлене,	Командир відділення	10 хв	12 хв	15 хв

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		орієнтири назначені (не менше чотирьох), позиція на відділення обладнана. За командою (сигналом) «До бою» відділення займає позицію, військовослужбовці розчищають сектори для стрільби, приводять зброю до бойового застосування. Командир відділення складає картку вогню. Час відраховується від команди (сигналу) «До бою» до представлення командиром відділення картки-вогню				
3.	Складання схеми опорного пункту взводу, роти	Взвод (рота) перебуває в опорному пункті. Вогневі засоби зайняли вказані позиції. Завдання поставлене, орієнтири взводу назначені. За командою «До складання схеми опорного пункту	Командир взводу Командир роти	17 хв 27 хв	19 хв 30 хв	21 хв 35 хв

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		приступити» командири відділень (взводів) подають складені картки вогню (схеми опорних пунктів взводів) командиру взводу (роти), командир взводу (роти) складає схему роти опорного пункту взводу (роти). Військовослужбовці удосконалюють позиції в інженерному відношенні. Час відраховується від команди «До складання схеми опорного пункту приступити» до подання його командиру роти (батальйону)				
4.	Дії підрозділу в обороні щодо заняття укриття	Особовий склад на позиції (у траншеях, окопах). За командою (сигналом) «Відділення (взвод, рота) в укриття», особовий склад укривається у щілині (бліндажі) або в БМП, (БТР) в	Відділення Взвод Рота	16 с 20 с 25 с	17 с 22 с 30 с	20 с 24 с 35 с

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		готовності швидко зайняти свої місця на позиції. Командири та спостерігачі залишаються на позиції і ведуть спостереження. Час відраховується від команди (сигналу) «На зайняття укрить» до розміщення в ньому останнього військовослужбовця				
5.	Дії підрозділу в обороні під час виходу із укриття	Особовий склад розміщений в укриттях (щілинах, бліндажах, БТР, БМП). За командою (сигналом) «До бою» виходить із укриття, займає свої місця на позиції, готується до стрільби. Час відраховується від команди (сигналу) «До бою» до підготовки до стрільби останнього військовослужбовця	Відділення Взвод Рота	16 с 20 с 25 с	17 с 22 с 30 с	18 с 24 с 35 с
6.	Посадка особового складу в БТР (БМП,	Підрозділ веде бій на позиції в опорному пункті БТР	Відділення Взвод	1 хв 5 с 1 хв	1 хв 10 с 1 хв 5 с	1 хв 15 с 1 хв 10 с

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
	МТ-ЛБВ), що знаходиться в окопі	(БМП, МТ-ЛБВ) в окопі на фланзі або позаду позиції відділення на відстані 50 м. За командою (сигналом) «Відділення (взвод), до машини, по місцях» особовий склад залишає вогневі позиції ходами сполучення в окопі, висувається до машини (машин) і займає в ній (них) свої місця. Після посадки особового складу в БТР (БМП, МТ-ЛБВ) виходить з окопу (окопів). Час відраховується від команди (сигналу) на посадку до виходу БТР (БМП, МТ-ЛБВ) із окопу		1 хв 10 с / 1 хв 5 с	1 хв 15 с / 1 хв 10 с	1 хв 20 с / 1 хв 15 с
7.	Зміна вогневої позиції (позицій опорного пункту) в обороні (відхід бойової охорони) вогневої засади на нову (основну або					

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
	запасну) позицію:					
У чисельнику вказано час для БТР, у знаменнику – для БМП (МТ-ЛБВ).						
	а) військовослужбовцем (обслугою)	Військовослужбовець (обслуга) знаходиться на вогневій позиції. Зброя приведена в боєздатний стан, боєкомплект розкладений у готовності до бойового застосування. Нова (запасна) вогнева позиція вказана і знаходиться в траншеї або ході сполучення на відстані 20 м. За командою (сигналом) «На вказану (запасну) вогневу позицію – до бою» військовослужбовець (обслуга) ставить зброю на запобіжник, переводить у похідний стан, укладає боєкомплект і пересувається на вказану позицію. Після заняття нової вогневої позиції військовослужбо-	Автоматник Кулеметник Кулеметник ПКМ Снайпер Розрахунок РПГ-7 СПГ-9м АГС-17 9К-115	19 с 27 с 33 с 31 с 55 с 40 с 2 хв 1 хв	21 с 29 с 35 с 43 с 1 хв 5 с 45 с 2 хв 30 с 1 хв 10 с	24 с 30 с 37 с 50 с 1 хв 15 с 50 с 3 хв 1 хв 20 с

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		вець (обслуга) переводить зброю у бойове положення, розкладає боєкомплект і доповідає: «До бою готовий». Час відраховується від команди на заміну вогневої позиції до доповіді про готовність до бою				
	б) відділення в пішому порядку	Відділення на позиції веде бій. Запасна позиція відділення в ході сполучення в ході сполучення (траншеї) на відстані: перший окоп – 100 м, останній – 200 м. Запасна вогнева позиція БМП (БТР, МТ-ЛБР) в 100 м від основної. За командою «Відділення, на запасну позицію – до бою» відділення у порядку, визначеному командиром, займає основну (запасну) позицію і приготовляється до бою.	Відділення	2 хв	2 хв 20 с	2 хв 30 с

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		Час відраховується від команди на зміну позиції до заняття запасної вогневої позиції останнім військовослужбовцем та БМП (БТР, МТ-ЛБВ) і доповіді про готовність до бою. Оцінка знижується на один бал: за зміну позиції без вогневого прикриття не менше ніж двома військовослужбовцями або БМП (БТР, МТ-ЛБВ); за порушення послідовності зміни, встановленої командиром відділення				
	в) взводом: в пішому порядку	Взвод в опорному пункті веде бій. Новий опорний пункт знаходиться за 300 м, позаду (попереду, ліворуч, праворуч). Завдання на здійснення маневру поставлено	Взвод	6 хв	7 хв	8 хв

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		За командою (сигналом) «На вказаний рубіж – до бою» взвод в установленому командиром порядку – особовий склад ходами сполучення, машини, прикриваючись за складками місцевості – займає новий опорний пункт і готується до бою. Час відраховується від команди на здійснення маневру до заняття вогневої позиції останнім військовослужбовцем і БМП та доповіді про готовність				
	на машинах	За командою (сигналом) «На вказаний рубіж – до бою» особовий склад ходами сполучення висувається до машин, здійснює посадку, на машинах в установленому командиром порядку висувається в	Взвод	5 хв	5 хв 30 с	6 хв

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		новий опорний пункт, спішується, займає вогневі позиції і готується до бою. Час відраховується від команди (сигналу) на зміну опорного пункту до заняття вогневої позиції останнім військовослужбовцем і БМП (БТР, МТ-ЛБВ) і доповіді про готовність до бою. Оцінка знижується на один бал: за зміну опорного пункту без вогневого прикриття (не менше ніж відділенням); за порушення послідовності зміни, встановленої командиром взводу				
8.	Висунення на вогневий рубіж для заборони уклинення противника (відбиття	Підрозділ на БТР (БМП, МТ-ЛБВ) у колоні. За командою (сигналом) «На рубіж №_ ___– до бою»	Взвод (бронегрупа роти) Рота (бронегрупа батальйону)	2 хв 10 с 4 хв	2 хв 20 с 4 хв 20 с	2 хв 30 с 4 хв 30 с

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
	атаки, контратаки): без спішування	висувається, розгортається в бойовий порядок, у разі потреби спішується і з ходу займає вказаний рубіж. Відстань вогневих рубежів не менше: для взводу – 500 м, для роти – 1 000 м, для батальйону – 3 000 м. Рубіж спішування за 100 м від указаного рубежу. Час відраховується від команди (сигналу) на заняття рубежу до виходу особового складу (бойових машин) на вказаний рубіж і доповіді про готовність	Батальйон	12 хв	13 хв	15 хв
	зі спішуванням	Оцінка знижується на один бал: за порушення встановлених інтервалів між підрозділами і вогневими засобами, якщо це не обумовлено необхідністю використання маскувальних і захисних	Взвод Рота Батальйон	2 хв 40 с 4 хв 30 с 12 хв 30 с	2 хв 50 с 4 хв 50 с 13 хв 30 с	3 хв 5 хв 15 хв 30 с

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		властивостей місцевості. За неуміле використання місцевості, істотного і штучного покриття. За неправильний вибір місць для вогневих засобів і позицій підрозділів (не більше 25 % вогневих засобів розташовані на позиціях, з яких не забезпечується стрільба на дальність прямого пострілу і маневр вогнем у фланг)				
9.	Проведення контратаки другим ешелоном (резервом)	Підрозділ займає опорний пункт (район оборони, вогневий рубіж) особовий склад на вогневих позиціях екіпажі в машинах БТР (БМП) знаходяться в окопах, двигуни прогріті, маскувальні сітки прибрані. Завдання поставлене. Віддалення рубежу контратаки: для роти – 1 500 м, для	Рота Батальйон	9 хв 50 с 16 хв	10 хв 30 с 16 хв 30 с	11 хв 17 хв 30 с

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		батальйону – 3 000 м. За командою (сигналом) особовий склад проводить посадку у БТР (БМП), підрозділ, згідно з рішенням командира, висувається на рубіж контратаки. Після виходу на рубіж особовий склад спішується і атакує на глибину 300 м. Час відраховується від команди (сигналу) «До машин» до досягнення визначеного рубежу				
10.	Пересування на полі бою (потайне висунення до об'єкта противника): перебіжками	Військовослужбовець (підрозділ) долає ділянку місцевості глибиною 300 м короткими перебіжками (у відділеннях – по одному)	Військовослужбовець Відділення Взвод Рота	2 хв 20 с 2 хв 45 с 3 хв 3 хв 10 с	2 хв 30 с 3 хв 3 хв 15 с 3 хв 30 с	3 хв 3 хв 30 с 3 хв 45 с 4 хв 10 с
	переповзанням	Військовослужбовець (підрозділ) долає ділянку місцевості глибиною 50 м переповзанням по-пластунськи	Військовослужбовець Відділення Взвод Рота	1 хв 50 с 2 хв 2 хв 10 с 2 хв 20 с	2 хв 2 хв 10 с 2 хв 20 с 2 хв 30 с	2 хв 25 с 2 хв 35 с 2 хв 50 с 3 хв

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
	перебіжками і переповзанням	Військовослужбовець (відділення) долає 50 м: перебіжкою – 15 м, переповзанням по-пластунськи 20 м і перебіжкою – 15 м. Час відраховується від команди на пересування (згідно з вимогами Бойового статуту СВ, ч. III) до досягнення вказаного рубежу і приготування до стрільби (в підрозділі – останнім військовослужбовцем). Оцінка знижується на один бал: коли голова і тіло при пересуванні піднімаються від землі, якщо довжина перебіжки між зупинками більше встановленої, якщо військовослужбовець під час зупинки після перебіжки не відповз у сторону, не приготувався для ведення вогню;	Військовослужбовець Відділення	40 с 45 с	45 с 50 с	55 с 1 хв

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		якщо для зупинок при перебіжці не використовувались укриті місця (укриття)				
11.	Доставка боєприпасів під вогнем противника: переповзанням перебіжками	Військовослужбовці в положенні для стрільби лежачи. Патронний ящик лежить поруч з ним (вага патронного ящика – 30 кг). За командою «Вперед» військовослужбовець бере патронний ящик і переповзає на боці ділянку 20 м. За командою «Вперед» військовослужбовець бере патронний ящик і долає ділянку 40 м двома перебіжками по 20 м. Час відраховується від команди «Вперед» до досягнення військовослужбовцем указаного рубежу	Військовослужбовець Військовослужбовець	35 с 25 с	40 с 30 с	50 с 35 с
12.	Подолання водної перешкоди:	Відділення з повною екіпіровкою та зброєю розміще-	Відділення Відділення	4 хв 5 хв	5 хв 6 хв	6 хв 7 хв

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
	а) вплав з використанням поплавку із предметів викладки б) з використанням підручних засобів	не в укритті, на відстані 50 м від водної перешкоди. За командою «До виконання нормативу приступити» відділення готує і припасовує спорядження для подолання водної перешкоди вплав, долає водну перешкоду шириною 50 м і займає рубіж в 25 м від урізу води. Відділення у повній екіпіровці і зі зброєю знаходиться в укритті, на відстані 50 м від урізу води. За командою «До виконання нормативу приступити» особовий склад готує та припасовує спорядження та підручні засоби (колода, ящик для набоїв, рятувальний жилет та ін.) долає водну перешкоду шириною 50 м та займає рубіж у 25 м від урізу води.				

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		Час відраховується від команди «До виконання нормативу приступити» до досягнення вказаного рубежу останнім військовослужбовцем				
13.	Посадка особового складу в БТР (БМП, МТ-ЛБВ) на місці	Підрозділ вишикуваний біля машини. Кришки люків (двері) машини зняті зі стопорів. Посадка здійснюється відповідно до вимог Стройового статуту ЗС. Час відраховується від команди (сигналу) «По місцях» до закриття кришок люків (дверей) на замок. При виконанні нормативу особовий склад одягнений в теплу зимову форму одягу та взуття (валянки), час збільшується на 3 с	Відділення Взвод Рота	12 с 10 с 13 с 11 с	13 с 11 с 14 с 12 с	15 с 13 с 16 с 15 с
14.	Висадка особового складу з БТР (БМП, МТ-ЛБВ) на місці	Особовий склад у машинах на своїх місцях. Кришки люків (двері) машин	Відділення Взвод Рота	10 с 9 с 11 с	11 с 10 с 12 с	13 с 12 с 14 с

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		зачинені на замки. Висадка здійснюється відповідно до вимог Стройового статуту ЗС. Час відраховується від команди (сигналу) «До машин» до вишиковування підрозділу у машин. При виконанні нормативу особовий склад одягнений у теплий (зимовий) одяг та взуття (валянки), час збільшується на 2 с		10 с 14 с 12 с	11 с 15 с 13 с	13 с 17 с 15 с
15.	Посадка механізованого підрозділу десантом на танк (танки)	Завдання поставлені. Екіпаж і десант вишикуваний біля танку (танків). Танковий шолом з гарнітурою для командира десанту знаходиться на башті танку і доповідає «Вивід ТПУ зачинений кришкою». Посадка здійснюється згідно з вимогами Стройового статуту ЗС України	Відділення Взвод Рота	18 с 20 с 25 с	20 с 22 с 28 с	22 с 25 с 32 с

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		Командир десанту входить у зв'язок з командиром танка і доповідає про готовність десанту до руху. Час відраховується від команди (сигнала) «По місцях» до початку руху танка (танків)				
16.	Спішування підрозділу з БТР (БМП, МТ-ЛБВ) і розгортання у цеп	Підрозділ наступає на машинах в бойовому порядку (бойову лінію). Особовий склад спішується в ході руху, розгортається у цеп та продовжує рух. Швидкість руху машин при спішуванні 5–7 км/год. Час відраховується від команди (сигналу) «До машин» до розгортання підрозділу у цеп на встановлених інтервалах	Відділення Взвод Рота	45 с 40 с 50 с 45 с 55 с 50 с	50 с 45 с 55 с 50 с 1 хв 55 с	1 хв 55 с 1 хв 5 с 1 хв 1 хв 10 с 1 хв 5 с
17.	Посадка підрозділу в БТР (БМП, МТ-ЛБВ) в ході наступу (руху)	Підрозділ наступає (рухається) у цепу, БТР (БМП, МТ-ЛБВ) у цепу чи позаду підрозділу. За командою	Відділення Взвод	50 с 45 с 55 с 50 с	55 с 50 с 57 с 52 с	1 хв 55 с 1 хв 5 с 55 с

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		командира підрозділу «До машин», «По місцях» підрозділ згортається в лінію відділення (відділення – в колону), машини висовуються до підрозділу і здійснюється посадка на ходу. Швидкість руху машин при посадці 5–7 км/год. Час відраховується від команди (сигналу) «До машин» до закриття люків (дверей) після посадки особового складу. При виконанні нормативу особовим складом в зимовому одязі час збільшується на 3 с	Рота	1 хв 55 с	1 хв 5 с 57 с	1 хв 10 с 1 хв 5 с
18	Розгортання з похідної колони в передбойовий порядок: при діях на машинах, при діях в пішому порядку	Підрозділ рухається в похідній колоні. Розгортання в передбойовий порядок здійснюється згідно з вимогами Бойового статуту СВ ч. 2 і 3	Рота Батальйон Взвод Рота	1 хв 30 с 1 хв 20 с 3 хв 2 хв 35 с 18 с 1 хв 40 с	1 хв 45 с 1 хв 30 с 3 хв 20 с 2 хв 50 с 20 с 1 хв 50 с	2 хв 1 хв 45 с 4 хв 3 хв 25 с 24 с 2 хв 15 с

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		Час відраховується від команди на розгортання до прийняття підрозділом передбойового порядку на встановлених інтервалах і дистанціях	Батальйон	4 хв	4 хв 20 с	5 хв 10с
19.	Розгортання з передбойового порядку в бойовий порядок: при діях на машинах при діях в пішому порядку	Підрозділ наступає в передбойовому порядку. Розгортання в бойовий порядок здійснюється згідно з вимогами Бойового статуту СВ ч. 2, 3. Час відраховується від команди (сигналу) на розгортання до прийняття підрозділом бойового порядку на встановлених інтервалах і дистанціях	Взвод Рота Батальйон Відділення Взвод Рота Батальйон	35 с 25 с 50 с 40 с 2 хв 45 с 2 хв 20 с 14 с 18 с 40 с 2 хв 30 с	40 с 30 с 55 с 45 с 3 хв 2хв 30с 15 с 20 с 45 с 2 хв 45 с	50 с 35 с 1 хв 5 с 55 с 3 хв 30 с 3 хв 18 с 24 с 55 с 3 хв 20 с
20.	Перешикування з бойового порядку в передбойовий: при діях на машинах при діях в пішому порядку	Підрозділ наступає в бойовому порядку. Перешикування в передбойовий порядок здійснюється згідно з вимогами Бойового статуту СВ ч. 2, 3.	Взвод Рота Батальйон	30 с 23 с 45 с 35 с 2 хв 30 с 2 хв	35 с 25 с 50 с 40 с 2 хв 45 с 2 хв 10 с	40 с 30 с 1 хв 50 с 3 хв 20 с 2 хв 35 с

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		Час відраховується від команди (сигналу) на перешикування до прийняття передбойового порядку на встановлених інтервалах і дистанціях	Відділення Взвод Рота Батальйон	14 с 18 с 40 с 2 хв 30 с	15 с 20 с 50 с 2 хв 45 с	18 с 24 с 55 с 3 хв 20 с
21.	Перешикування з передбойового порядку в похідну колону: при діях на машинах при діях в пішому порядку	Підрозділ наступає в передбойовому порядку. Перешикування в похідну колону здійснюється згідно з вимогами Бойового статуту СВ ч. 2, 3. Час відраховується від команди (сигналу) на перешикування до згортання в похідну колону	Рота Батальйон Взвод Рота Батальйон	1 хв 25 с 1 хв 15 с 2 хв 45 с 2 хв 20 с 18 с 1 хв 40 с 4 хв	1 хв 35 с 1 хв 20 с 3 хв 2 хв 30 с 20 с 1 хв 50 с 4 хв 20 с	1 хв 55 с 1 хв 35 с 3 хв 30 с 3 хв 24 с 2 хв 15 с 5 хв
22.	Розгортання із похідної колони у бойовий порядок для відбиття раптового нападу противника: а) під час дій на машинах: у бік фронту (тилу)	Підрозділ здійснює марш. Озброєння в похідному положенні, чохли зняті. Розгортання в бойовий порядок здійснюється згідно з вимогами Бойового статуту СВ (ч. 2, 3).	Взвод Рота Батальйон Взвод Рота	35 с 25 с 2 хв 35 с 2 хв 10 с 6 хв 10 с 5 хв 10 с 23 с 14 с	40 с 30 с 2 хв 50 с 2 хв 20 с 6 хв 40 с 5 хв 40 с 25 с 15 с	50 с 35 с 3 хв 25 с 2 хв 50 с 8 хв 6 хв 50 с 30 с 18 с

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
	у бік флангу б) під час дій у пішому порядку	Час відраховується від команди (сигналу) «До бою» до розгортання підрозділу в бойовий порядок на встановлених інтервалах і дистанціях	Батальйон Взвод Рота Батальйон	35 с 23 с 1 хв 10 с 45 с 27 с 1 хв 50 с 6 хв	38 с 25 с 1 хв15 с 50 с 30 с 2 хв 6 хв 30 с	45 с 30 с 1 хв 30 с 1 хв 35 с 2 хв 25 с 7 хв 10 с
23.	Перешикування з бойового порядку (бойової лінії) в похідну колону: під час дій на машинах; під час дій у пішому порядку	Підрозділ наступає у бойовому порядку. Перешикування в похідну колону здійснюється згідно з вимогами Бойового статуту СВ (ч. 2, 3). Час відраховується від команди (сигналу) на перешикування до повного шикування похідної колони на встановлених дистанціях між машинами (під час дій у пішому порядку між військовослужбовцями у підрозділі) і підрозділами	Взвод Рота Батальйон Взвод Рота Батальйон	32 с 23 с 2 хв 20 с 2 хв 5 хв 30 с 4 хв 35 с 25 с 1 хв 40 с 5 хв 30 с	35 с 25 с 2 хв 30 с 2 хв 10 с 6 хв 5 хв 27 с 1 хв 50 с 6 хв	40 с 30 с 3 хв 2 хв 35 с 7 хв 10 с 6 хв 32 с 2 хв 15 с 7 хв 10 с
24.	Атака переднього краю оборони	Підрозділ наступає ланцюгом або знаходиться у	Відділення Взвод	3 хв 25 с 4 хв 10 с	3 хв 50 с 4 хв 30 с	4 хв 35 с 5 хв 25 с

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
	противника під час дій у пішому порядку	вихідному положенні для наступу (в траншеї, окопі), в 500 м від переднього краю оборони противника. За командою (сигналом) переходить в атаку. Під час підходу до мінно-вибухових (невибухових) загороджень підрозділ згортається у взводні колони (колону) по 2 (по 3), долає загородження проходами (або іншими способами), знову розгортається ланцюгом і продовжує атаку. З відстані 25–40 м на передній край. Час відраховується від команди (сигналу) «В атаку, вперед» до виходу всього ланцюга на передній край оборони противника. Оцінка знижується на один бал: за непопадання гранат (попадання менше 50 % гранат у траншею),	Рота	5 хв	5 хв 20 с	5 хв 30 с

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		за відставання не менше 10 %, але не більше 30 % особового складу під час виходу на передній край противника				
25.	Перехід в атаку з траншеї з подоланням свого мінного поля	Підрозділ у траншеї у готовності до атаки. Прохід (проходи) у мінному полі (шириною 6–8 м, глибиною 60 м) за 100 м перед траншеєю. За командою (сигналом) «В атаку, вперед» підрозділ переходить в атаку, веде вогонь на ходу, долає мінне поле по проходу (проходах), розгортається ланцюгом і продовжує наступати 50 м. Час відраховується від подачі команди (сигналу) «В атаку, вперед» до виходу на рубіж 50 м за мінним полем.	Відділення Взвод Рота	1 хв 30 с 2 хв 2 хв 50 с	1 хв 40 с 2 хв 20 с 3 хв	2 хв 3 хв 30 с 3 хв 40 с

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		П р и м і т к а: проходи в мінному полі обладнуються з розрахунку 1 на взвод, що атакує				
26.	Зміна напрямку (фронту) наступу: а) під час дій на машинах: на 45° на 90° на 180° б) під час дій у пішому порядку: на 45° на 90°	Підрозділ наступає в бойовому порядку. Зміна напрямку (фронту) наступу здійснюється згідно з вимогами Бойового статуту СВ (ч. 2 і 3). Час відраховується від команди (сигналу) на зміну напрямку (фронту) наступу до виходу підрозділу в бойовому порядку на новий напрямок	Взвод Рота Взвод Рота Взвод Рота Відділення Взвод Рота Відділення Взвод Рота	30 с 21 с 1 хв 20 с 1 хв 5 с 1 хв 35 с 2 хв 25 с 2 хв 14 с 6 с 23 с 9 с 16 с 50 с 3 хв 30 с 1 хв 40 с 6 хв	35 с 23 с 1 хв 25 с 1 хв 10 с 1 хв 5 с 40 с 2 хв 40 с 2 хв 10 с 15 с 7 с 25 с 10 с 17 с 55 с 3 хв 20 с 33 с 1 хв 50 с 6 хв 50 с	40 с 27 с 1 хв 40 с 1 хв 25 с 1 хв 20 с 50 с 3 хв 10 с 2 хв 35 с 18 с 8 с 30 с 12 с 20 с 1 хв 5 с 4 хв 39 с 2 хв 15 с 7 хв 50 с
27.	Подолання зараженої ділянки місцевості з	Особовий склад у засобах захисту (протигазах,	Відділення Взвод	1 хв 15 с 1 хв 20 с	1 хв 20 с 1 хв 30 с	1 хв 40 с 1 хв 45 с

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
	веденням вогню на ходу	панчохах, рукавицях і плащах, вдягнені у вигляді комбінезону) в розгорнутому бойовому порядку (ланцюгу) розміщений за 10 м перед зараженою ділянкою місцевості глибиною 200 м. За командою (сигналом) переходить в атаку. Ділянка долається бігом з переходом в атаку на прискорений крок і веденням вогню на ходу. Вогонь ведеться (позначається) не менше трьох разів по мішенях (цілях), установлених 100–150 м за ділянкою зараження. Час відраховується від команди (сигналу) «В атаку, вперед» до виходу всього ланцюга із зараженої ділянки. Оцінка знижується на один бал:	Рота	1 хв 40 с	1 хв 30 с	2 хв 15 с

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		– за падіння під час виконання нормативу; – за неправильні дії, які можуть призвести до пилестворення або забризкування тих, хто навчається; – за неправильність або вихід із строю засобів захисту не менше ніж на 20 %, але не більше ніж на 30 % особового складу				
28.	Введення в бій другого ешелону	Підрозділ на БМП (БТР) у передбойовому порядку. Завдання поставлене. Відстань рубежу вводу в бій: для роти 1 500 м, для батальйону – 5 000 м. Введення в бій здійснюється згідно з рішенням командира підрозділу. За командою (сигналом) «Вперед» підрозділ висовується, при підході до рубежу введення в бій розгортається у бойовий	Рота Батальйон	7 хв 40 с 23 хв	8 хв 30 с 24 хв	9 хв 26 хв

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		порядок, спішується та з вказаного рубежу атакує на глибину 300 м. Час відраховується від команди (сигналу) «Вперед» до завершення атаки. Оцінка знижується на один бал, якщо не витримані часові показники проходження рубежів, визначені в рішенні командира				
29.	Знищення противника на глибині оборони зі здійсненням захвату	Підрозділ веде бій за 200 м від позицій противника. Завдання на здійснення маневру поставлене. За командою (сигналом) «Вперед» 1–2 військовослужбовця. У відділенні (відділення у взводі) здійснюють маневр перебіжками і переповзанням у фланг противнику, використовуючи складки місцевості, за 25–40 м закидають його	Відділення Взвод	4 хв 30 с 5 хв	4 хв 50 с 5 хв 30 с	5 хв

№ з/п	Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання нормативу	Категорія тих, хто навчається (підрозділи)	Оцінка за часом		
				«відмінно»	«добре»	«задовільно»
		гранатами і одночасно з головними силами, що надійшли, вриваються на позицію противника. Головні сили ведуть вогневий бій з противником, з виходом групи, що обходить з флангу, відділення (взвод) переходить в атаку і завершує знищення противника. Довжина маневру не менше 300 м. Час відраховується від команди (сигналу) до завершення маневру до виходу всього відділення (взводу) на позицію противника.				

ДОВІДКОВИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТУ НАТО – ВП ДО СТІ 01.06Г

І. Довідковий матеріал для проведення занять

Тема 1. Основні індивідуальні навички

Заняття 1. Обов'язки солдата в бою. Екіпірування військовослужбовця. Бойовий комплект. Способи носіння зброї. Прийняття різних положень для стрільби (стоячи, з коліна, лежачи).

1.1. Обов'язки солдата в бою

Кожен військовослужбовець відповідає за виконання поставленого йому завдання, утримання в постійній бойовій готовності й уміле застосування в бою зброї (озброєння бойової машини). У разі потреби він повинен бути готовим замінити товариша, який вибув зі строю.

Кожен військовослужбовець зобов'язаний:

- досконало знати способи й прийоми дій у бою, мати тверді вміння і навички в діях зі зброєю (при озброєнні бойової машини);
- знати й розуміти своє завдання, сигнали управління, взаємодії, оповіщення і порядок дій за ними;
- уміти вести розвідку противника й місцевості, під час виконання отриманого завдання постійно вести спостереження, вчасно виявляти та уражати противника;
- знати, уміти готувати до бойового застосування і використовувати в бою штатну зброю (озброєння бойової машини);

- уміти вести вогонь зі стрілецької зброї по літаках, вертольотах й інших повітряних цілях, що діють на малих висотах;
- знати порядок обладнання фортифікаційних споруд, уміти швидко обладнувати окопи й укриття, в тому числі й з використанням вибухових речовин, здійснювати їх маскування;
- знати способи захисту від ЗМУ і ВТЗ противника; уміло використовувати захисні й маскувальні властивості місцевості та місцевих предметів, засоби індивідуального захисту і захисні властивості машин;
- уміти долати загородження і перешкоди, встановлювати і знешкоджувати міни; проводити спеціальну обробку;
- без дозволу командира не залишати свого місця в бою;
- у разі поранення або ураження радіоактивними, отруйними речовинами, біологічними засобами вживати необхідних заходів само- і взаємодопомоги та продовжувати виконання завдання;
- швидко і спритно споряджати патронами обойми, магазини, стрічки; стежити за витратою боєприпасів і заправки БМП (БТР), танка пальним, вчасно доповідати своєму командиру про витрати 0,5 і 0,75 носимого (возимого) запасу боєприпасів і наявності пального;
- у разі пошкодження БМП (БТР), танка швидко вживати заходів щодо їх відновлення;
- стійко і завзято діяти в обороні, сміливо і рішуче в наступі;
- проявляти хоробрість, ініціативу і спритність у бою, надавати допомогу товаришам, не залишати особисту зброю за будь-яких умов.

Кожен сержант і солдат зобов’язаний захищати командира в бою, у разі його поранення або загибелі бути готовим взяти на себе командування підрозділом.

Кожен військовослужбовець повинен знати і дотримуватися норм МГП:

- під час виконання поставленого завдання застосовувати зброю тільки проти противника та його військових об’єктів;
- не нападати на осіб і об’єкти, які перебувають під захистом МГП, якщо ці особи не роблять ворожих дій, а об’єкти не використовуються (не підготовлені до використання) у воєнних цілях;
- не заподіювати зайвих страждань, не завдавати більшого збитку, ніж необхідно для виконання бойового завдання;
- якщо дозволяє обстановка, підбирати поранених, хворих противника і осіб, які не ведуть ворожих дій, та надавати їм допомогу;
- гуманно ставитися до цивільного населення, поважати його гідність;
- стримувати підлеглих і своїх товаришів від порушення норм МГП, про випадки їх порушення доповідати старшому командиру.

Порушення норм МГП не тільки безчестить Батьківщину, але й у встановлених законом випадках тягне за собою кримінальну відповідальність.

Усі командири повинні враховувати норми МГП під час ухвалення рішення і забезпечити їх виконання своїми підлеглими.

1.2. Екіпірування військовослужбовця. Бойовий комплект

Для успішного ведення бою солдат озброюється та екіпірується. Особистою зброєю солдата є: автомат (АКМ), ручний кулемет (РКК), ручний протитанковий гранатомет (РПГ), снайперська гвинтівка (СГ). Крім того, у солдата повинні бути необхідна кількість боєприпасів, ручні осколкові гранати, а також можуть бути протитанкові гранати.

Відповідно до наказу Міністерства оборони України «Про речове забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України» від 29.04.2016 № 232: визначені норми забезпечення військовослужбовців речовим майном у мирний час та особливий період.

Таблиця 1

НОРМА № 1 (бойовий єдиний комплект (БЄК). Майном БЄК забезпечуються всі категорії військовослужбовців, а також резервісти та особи, призвані на навчання, збори

№ з/п	Назва предмета	Одиниці виміру	Кількість	Строк експлуатації (носіння), років					Номер примітки, що застосовується під час видачі	Інвентарне майно
				у мирний час				в особливий період		
				категорії військовослужбовців						
				1	2	3	4	1–4		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Головні убори										
1	Кашкет польовий (кепі бойове)	шт.	2	2	4	Строк служби	3	2	1; 2; 5; 8	-
2	Панама літня польова	шт.	1	2	4	-	-	2	1; 3; 8	-
3	Шапка-феска (шапка-підшоломник)	шт.	1	5	5	Строк служби	5	1	1; 2; 8	-
4	Шапка зимова	шт.	1	3	4	Строк служби	5	2	1; 2; 8	-
Обмундирування										
5	Костюм літній польовий	к-т	2	2	3	1	3	2	1; 2; 5; 7; 8; 9; 11	-

№ з/п	Назва предмета	Одиниці виміру	Кількість	Строк експлуатації (носіння), років					Номер примітки, що застосовується під час видачі	Інвентарне майно
				у мирний час				в особливий період		
				категорії військовослужбовців						
				1	2	3	4	1–4		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
6	Штани костюма літнього польового	шт.	1	2	3	-	-	1	1; 8	-
7	Костюм-утеплювач	к-т	1	2	3	Строк служби	5	2	1; 5; 8	-
8	Костюм вітроволого-захисний демісезонний	к-т	1	3	5	3	5	2	8	інв.
9	Куртка вітроволого-захисна зимова (куртка утеплена польова)	к-т	1	3	5	Строк служби	5	2	1; 2; 5; 8; 10	-
10	Штани вітроволого-захисні зимові (штани утеплені польові)	к-т	1	3	5	Строк служби	5	2	1; 5; 8; 10	-
11	Сорочка поло	шт.	2	2	2	Строк служби	-	-		-
12	Сорочка бойова	шт.	2	3	5	1	-	2	1; 7; 8	-
13	Рукавички демісезонні	пара	1	2	3	Строк служби	5	1	1; 8	-
14	Рукавички зимові	пара	1	2	3	Строк служби	5	1	1; 2; 8	-

№ з/п	Назва предмета	Одиниці виміру	Кількість	Строк експлуатації (носіння), років					Номер примітки, що застосовується під час видачі	Інвентарне майно
				у мирний час				в особливий період		
				категорії військовослужбовців						
				1	2	3	4	1–4		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
15	Шарф-труба літній	шт.	1	3	5	-	-	2	1; 8	-
16	Шарф-труба зимовий	шт.	1	3	5	Строк служби	5	2	1; 8	-
Білизна										
17	Фуфайка (з короткими рукавами)	шт.	2	1	2	1	3	1	2; 7	-
18	Труси	шт.	2	1	2	1	3	1	7	-
19	Білизна натільна демісезонна	к-т	2	1	2	1	3	1	7	-
20	Білизна для холодної погоди (сорочка зимова та кальсони зимові)	к-т	2	2	3	Строк служби	2	2	1; 2; 7	-
21	Шкарпетки літні (трекінгові)	пара	6	1	2	1	3	1	7	-
22	Шкарпетки зимові (трекінгові)	пара	3	1	2	1	3	1	7	-
Взуття										
23	Черевики з високими берцями демісезонні	пара	1	3	5	Строк служби	3	2	1; 2; 6; 8	-

№ з/п	Назва предмета	Одиниці виміру	Кількість	Строк експлуатації (носіння), років					Номер примітки, що застосовується під час видачі	Інвентарне майно
				у мирний час				в особливий період		
				категорії військовослужбовців						
				1	2	3	4	1–4		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
24	Черевики з високими берцями літні	пара	1	3	5	Строк служби	3	2	1; 6; 8	-
25	Черевики з високими берцями зимові	пара	1	3	5	Строк служби	3	2	1; 6; 8	-
26	Капці казармені	пара	1	3	5	Строк служби	5	2	1; 8; 12	-
27	Бахіли утеплені	пара	1	5	5	5	5	2	1; 3; 8; 12	інв.
28	Чоботи гумові	пара	1	3	3	3	3	2	3	інв.
Спорядження										
29	Рукавички тактичні	пара	1	2	4	-	-	2	1; 3; 8	-
30	Беруші спеціальні індивідуальні	к-т	1	3	5	Строк служби	5	2	3; 8; 12	-
31	Ремінь брючний	шт.	1	3	5	Строк служби	5	2	1; 2; 8	-
32	Сумка транспортна індивідуальна	шт.	1	5	5	-	5	4	1; 8	-
33	Сумка-підсумок для предметів особистої гігієни	шт.	1	5	5	5	5	4	3	інв.

№ з/п	Назва предмета	Одиниці виміру	Кількість	Строк експлуатації (носіння), років					Номер примітки, що застосовується під час видачі	Інвентарне майно
				у мирний час				в особливий період		
				категорії військовослужбовців						
				1	2	3	4	1–4		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
34	Модульна всесезонна спальна система (мішок спальний)	к-т	1	5	5	5	5	2	3	інв.
35	Килим спальний польовий ізоляційний	шт.	1	5	5	5	5	2	3; 4	інв.
36	Сидіння польове ізоляційне	шт.	1	2	3	3	1	1	3; 12	інв.
37	Чохол для фляги індивідуальний польовий	шт.	1	5	5	5	5	4		інв.
38	Казанок індивідуальний польовий	шт.	1	6	6	6	6	4	3	інв.
39	Фляга індивідуальна польова	шт.	1	2	2	2	2	2		інв.
40	Столовий набір індивідуальний польовий	к-т	1	7	7	7	7	4	3	інв.
41	Кухоль індивідуальний складаний	шт.	1	7	7	7	7	4	3	інв.

№ з/п	Назва предмета	Одиниці виміру	Кількість	Строк експлуатації (носіння), років					Номер примітки, що застосовується під час видачі	Інвентарне майно
				у мирний час				в особливий період		
				категорії військовослужбовців						
				1	2	3	4	1–4		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
42	Ніж індивідуальний табірний	шт.	1	7	7	7	7	4		інв.
43	Ліхтарик польовий індивідуальний	шт.	1	5	7	5	7	2		інв.
44	Чохол для шолома балістичного	шт.	3	3	5	3	5	2	2	інв.
45	Чохол для захисного балістичного модульного жилета	шт.	1	3	5	3	5	2	2	інв.
Засоби індивідуального захисту										
46	Окуляри захисні балістичні	к-т	1	5	5	5	5	2	2; 3	інв.
47	Шолом балістичний	шт.	1	5	5	5	5	2	2	інв.
48	Бронежилет модульний захисний балістичний	к-т	1	5	5	5	5	2	2	інв.

Таблиця 2

НОРМА № 2 (бойовий спеціальний комплект (БСК*).

За нормою забезпечення предметами БСК військовослужбовці Збройних Сил України забезпечуються згідно зі штатними посадами. Усі предмети БСК належать до інвентарного майна

№ з/п	Назва предмета	Одиниці виміру	Кількість	Строк експлуатації (носіння), років	
				у мирний час	в особливий період
1	2	3	4	5	6
Обмундирування					
1	Маска спеціальна	шт.	1	2	1
2	Балаклава	шт.	2	2	1
3	Костюм спеціальний літній	к-т	1	2	1
4	Костюм спеціальний зимовий	к-т	1	2	1
5	Костюм маскувальний спеціальний	к-т	1	2	1
6	Індивідуальний маскувальний комплект	к-т	1	2	1
7	Шарф-сітка маскувальний	шт.	4	2	1
8	Костюм маскувальний зимовий	к-т	1	2	1
Взуття					
9	Черевики спеціальні	пар	1	2	1
Спорядження					
10	Окуляри-маска захисні балістичні	к-т	1	5	3
11	Рукавички захисні	пар	1	2	1
12	Сітка протимоскітна	шт.	1	3	1
13	Полог протимоскітний	шт.	1	3	1
14	Налокітники тактичні бойові	к-т	1	5	3
15	Наколінники тактичні бойові	к-т	1	5	3

№ з/п	Назва предмета	Одиниці виміру	Кількість	Строк експлуатації (носіння), років	
				у мирний час	в особливий період
1	2	3	4	5	6
16	Навушники спеціальні	шт.	1	5	3
17	Ремінь розвантажувальний тактичний захисний	шт.	1	5	3
18	Сумка-укладка медична	шт.	1	5	3
19	Сумка-підсумок транспортна бойова	шт.	1	5	3
20	Підсумок транспортний бойовий універсальний	шт.	1	5	3
21	Сумка-підсумок розкладна універсальна	шт.	1	5	3
22	Сумка-підсумок адміністративна	шт.	1	5	3
23	Рюкзак бойовий індивідуальний	шт.	1	5	3
24	Гідросистема для питної води	шт.	1	2	1
25	Чохол до гідросистеми для питної води	шт.	1	5	3
26	Карабін з муфтою	шт.	2	5	2
27	Тент універсальний польовий	шт.	1	5	2
28	Пальник індивідуальний польовий	к-т	1	4	1
29	Сумка-підсумок бойова-В	шт.	1	5	3
30	Сумка-підсумок бойова-С	шт.	4	5	3
31	Сумка-підсумок бойова-Г	шт.	1	5	3
32	Сумка-підсумок бойова-А	шт.	3	5	3
33	Сумка-підсумок бойова-К	шт.	4	5	3
34	Кобура пістолетна універсальна	шт.	1	5	3
35	Сумка-підсумок бойова-П	шт.	1	5	3
36	Сумка-підсумок бойова-Р	шт.	1	5	3

Усе це становить ту частину екіпіровки, яка перевозиться БМП, БТР або автомашиною і розміщується згідно з рекомендаціями. Солдат зобов'язаний тримати особисту зброю та екіпіровку в справному стані, постійно стежити за витрачанням боєприпасів, вчасно доповідати про те, що половину боєприпасів витрачено.

1.3. Способи носіння зброї

На підставі досвіду ведення бойових дій у зоні АТО використовуються такі способи носіння і застосування штатної стрілецької зброї, що дозволяють зручно її розташовувати, маючи при цьому вільні руки. Водночас ці способи дозволяють швидко підготуватися до бою і відбивати напад противника:

1. На грудях – ремінь перекинути через шию, автомат висить стволом вниз. Цей спосіб зручніший, дозволяє швидко приготуватися до бою.

2. Під час висування (переміщення) та несення служби на блокпостах (КПП тощо) автомат зручніше розташувати на грудях – ремінь перекинути через шию, автомат висить стволом у сторону та підтримується обома руками навхрест, одна з яких розміщені на запобіжнику, а інша – на рукоятці затворної рами, що дозволяє швидко приготувати зброю до застосування.

3. При здійсненні маршу на бронетехніці десант, як правило, розташовується згори на броні. Зброю при цьому зазвичай тримають у руках з перекинутим через шию ременем. Автомат при цьому досить зручно розташований, не заважає стрибати з машини і швидко наводиться на ціль.

4. Під час несення служби на блокпостах (КПП) у групі огляду для зручнішого розташування автомата слід відчепити ремінь від ствольної антабки і зачепити його карабін за антабку приклада, утворивши петлю. Ця петля підганяється за розміром і одягається через плече і спину. Автомат з відкинутим прикладом розташовується під правим плечем і легко підкинувся однією рукою.

Проводячи перевірку, рекомендується виставляти ліву ногу вперед на півкроку, розгортаючи корпус лівою стороною вперед так, щоб автомат був найбільш віддалений від тих, що перевіряються, і вони не могли його схопити.

5. Під час довготривалого висування на значні відстані при відсутності зіткнення з противником автомат зручніше розташувати на грудях – ремінь перекинути через шию, автомат висить стволом у сторону, руки знаходяться зверху автомату.

6. Під час штурмових дій – автомат прижимається прикладом у праву частину грудини та ствол направлений вниз та вперед. Такий спосіб дозволяє швидко підняти зброю в напрямку противника та вести прицільний вогонь.

7. Під час проведення атаки автомат прижимається прикладом у праву частину грудини ближче до середини, ствол направлений вперед на противника і ведеться вогонь на ходу.

8. Під час штурмових дій в місці (штурму будівлі, у вузькому провулку (вулиці): автомат доцільно тримати стволом, направленим вперед в гору під кутом 60°. Такий спосіб дозволяє швидко направити зброю в напрямку противника та вести прицільний вогонь.

В основі індивідуальних дій у місті лежить так зване «лівостороннє правило». Суть його полягає в тому, що людині-правші, у якого права рука ведуча, зручніше і швидше вдаються всі дії, пов’язані з поворотом вліво, ніж дії, пов’язані з поворотом вправо, і швидше стріляти в умовах, коли треба рухатися або розвертатися вліво, і набагато важче і менш результативніше – з розворотом вправо.

1.4. Прийняття різних положень для стрільби (стоячи, з коліна, лежачи)

Для зайняття вогневої позиції необхідно вибирати таке місце, яке забезпечує найкращий огляд і обстріл, скриває автоматника від спостереження і вогню противника і дозволяє зручно виконувати прийоми стрільби.

Залежно від обстановки місце для стрільби вибирається в траншеї, окопі, воронці від снаряду, канаві, за каменем, пеньком тощо. У населеному пункті місце для стрільби може бути вибрано у вікні будівлі, на горищі, у фундаменті будівлі.

Не слід вибирати місце для стрільби поблизу тих, що виділяються, окремих місцевих предметів, а також на гребенях висот.

При завчасній підготовці місця для стрільби необхідно перевірити можливість ведення вогню в заданому секторі або напрямку, для чого автомат послідовно наводиться в різні місцеві предмети.

При русі бігом, прискореним кроком і при перебіганнях автомат утримується однією або двома руками, як зручніше.

При переповзанні автомат утримується правою рукою за ремінь біля верхньої антабки або зачіплений за цівку.

Для успішного виконання вогневих завдань автоматник повинен досконало володіти прийомами стрільби з автомата.

Кожен автоматник, керуючись загальними правилами виконання прийомів стрільби і враховуючи свої індивідуальні особливості, повинен виробити і застосовувати найбільш вигідне і стійке положення для стрільби, домагаючись одноманітного положення голови, корпуса, рук і ніг.

Заняття 2. Індивідуальне маскування солдата його екіпіровки та зброї. Здійснення маскування на різноманітній місцевості. Способи пересування на полі бою.

2.1. Індивідуальне маскування солдата його екіпіровки та зброї. Здійснення маскування на різноманітній місцевості

Індивідуальне маскування призначено для того, щоб ввести противника в оману, приховавши від нього справжній стан на місцевості. Тим самим зменшується ймовірність знищення противником

особового складу. Крім того, з'являється можливість потай розташувати вогневі позиції, щоб завдати противнику максимально більшої шкоди.

Нині є декілька способів індивідуального маскування. Це:

1. Застосування для маскування властивостей місцевості та предметів.
2. Особливі вимоги до спорядження.
3. Використання для маскування наявних підручних засобів.
4. Маскування у процесі пересування (на марші).
5. Пересування без шуму.
6. Маскування стоянок і місць відпочинку.
7. Маскування в умовах зими.

Використання маскувальних властивостей місцевості пов'язано з характером природних масок, які допомагають маскування. Так, досить ефективні такі природні маски, як суцільний чагарник, лісопосадки, житлові квартали, лісові масиви, лісопосадки, сади, промислові підприємства. До них же відносять і глибокий рельєф: яри, ями, горби, воронки, канави, балки, лощини, в яких маскхалат може бути абсолютно непомітним.

Ефективно використовувати маскування на місцевості можливо, якщо усунути демаскуючі ознаки, до яких відносять такі:

- характерні обриси людини;
- теплове (інфрачервоне) випромінювання та відображення радіосигналів;
- характерний покрій одягу та його колір;
- зброя та спорядження.

Як використовують місцеві предмети для маскування?

Для маскування слід вибирати таку місцевість, на якій маскхалат або інший одяг не виділяється серед навколишніх предметів, або були б схожі на них, зливаючись з навколишнім фоном. Для того, щоб досягти такого, потрібно добре знати, як предмет даної місцевості виглядає з боку.

Під фоном у цьому випадку мається на увазі місцевість, яка оточує предмет маскування, що перебуває в полі зору спостерігача. Фон може бути рівнинним, горбистим, гірським, закритим, відкритим, пересіченим.

Найкращі маскувальні властивості має пересічений, гірський і закритий фон. Тут знаходиться дуже багато природних масок. Ці території набагато важче проглядаються як із землі, так і з повітря.

Слід звернути увагу на те, що створені людиною споруди і предмети мають чітку форму, часто прямі лінії, що різко виділяються серед місцевості. У природі ж переважають м'які, невизначені лінії і обриси. Кущі, великі каміння, скелі, купини, дерева мають свої обриси, які не відрізняються від інших і створюють загальний невизначений фон.

Для того, щоб маскування було вдалим, кожен військовослужбовець повинен пам'ятати:

- маскування найбільш ефективне на місцевості з високим рослинним покривом (трави, чагарники, підлісок);
- щоб пом'якшити різкі контури тіла, слід зайняти позицію в ймовірному центрі обраного предмета місцевості, не виходячи за його обриси;
- якщо доводиться займати положення на виступаючій грані або на розі предмета, потрібно розташовуватися якомога ближче до землі;
- контури людини найбільш помітні на тлі верхніх обрисів об'єкта.

Слід уникати такої позиції або пересування, при яких буде різко з'являтися на тлі неба або іншого фону. Так, при виході з яру або ущелини не потрібно відразу ж вставати в повний зріст, пересуватися по гребнях висоти. Якщо ж потрібно пройти вздовж річки або узлісся, слід триматися в глибині.

При пересуванні необхідно пам’ятати, що руки і голова особливо впадають в очі. Тому лікті і кісті слід притискати до тулуба, а голову по можливості втягувати. Обов’язково потрібно використовувати погодні переваги. А саме: сильний сніг швидко замітає сліди, дощ і туман розсіюють увагу спостерігача і т. ін.

Радіозв’язок потрібно використовувати по мінімуму, а сам сеанс повинен бути досить коротким. Найкраще користуватися закритими каналами зв’язку.

Команди потрібно подавати жестами або пошепки по ланцюгу. Кожен член команди повинен знати і застосовувати абетку жестів на практиці.

Жодна місцевість не може мати абсолютно чистий колір. Зайве маскування не завжди корисне. Годинники, окуляри, компас та інші предмети з поверхнею, що відбиває, повинні бути добре захована. Одним з демаскуючих ознак є запахи штучного походження, а саме:

– неприпустимо куріння;

– предмети туалету повинні бути непахучі;

– не слід вживати цукерки із сильним ароматом, а також цибулю або часник;

– після жувальної гумки рот слід прополоскати водою.

Сигаретний дим можна відчути за сто метрів, а запах їжі і поту – ще на більш далекій відстані. Техніка, паливо, вибухівка, боєприпаси, мастильні матеріали, стрілецьке озброєння та немите тіло мають іноді сильний запах, який легко може бути помічений спостерігачем, що знаходиться з підвітряного боку.

Яким має бути особисте спорядження: маскувальний костюм є індивідуальним засобом маскування, він призначений для того, щоб приховати особовий склад від візуального виявлення противником.

Завдання ж камуфляжу полягає в тому, щоб максимально ускладнити противнику виявлення людини на місцевості при її швидкому візуальному огляді, а також ускладнити точне і швидке

прицілювання. Для досягнення цього завдання потрібно, щоб камуфльоване обмундирування не виділялося на навколишньому фоні, а при нерухомості було абсолютно непомітним, зливаючись з навколишньою місцевістю.

Якщо доводиться діяти на різній місцевості, то як маскувальний камуфляж може бути обраний костюм, який забезпечить максимальну непомітність на навколишньому фоні. Для цього костюма вибирають таку кольорову гаму, яка найбільш характерна як для цієї пори року, так і для даної місцевості. При цьому слід мати на увазі, що кольорова гамма місцевості змінюється при зміні погоди, освітлення і часу доби.

Для місцевості в середній смузі найбільш ефективним кольором для маскування є оливковий однотонний (хакі) або плямистий. Дрібні плями на одязі оливкового кольору прекрасно маскують силует поблизу, так як виконані у вигляді контурів дрібного листя. При віддаленні такі плями зливаються разом і розмивають силует людини, одягненого в такий камуфляж. Для кращого маскування застосовується несиметричне розташування плям: наприклад, одна половина робиться більш світлою, інша – більш темною.

На відстані до 30–50 м малюнок камуфляжу працює добре, далі всі плями зливаються разом і силует стає більш помітним.

Маскхалат необхідно обирати з натуральної або змішаної тканини, так як синтетичні матеріали не тільки парять та «шарудять», а й засвічуються в ПНБ.

Маскуємо армійську каску:

На каску надягають чохол з тканини, поверх якого кріпиться сітка для того, щоб зручно було кріпити пучки трави. На чохол, крім того, по колу нашиваються розпатлані по кінцях смуги матерії. На вершині каски шматки матерії закріплюють, попередньо склавши їх удвічі. Замаскована таким чином каска при поворотах голови кожен раз має різні обриси.

Головне – закріпити шматки так, щоб вони не закривали бічний огляд і не заважали рухам голови. При занадто великій кількості шматків матерії каска стане занадто важкою, особливо після того, як вони намокнуть під дощем. Ззаду шматки матерії кріплять так, щоб вони звисали на шию і плечі, маскуючи їх.

Взуття має бути безшумним, тому що будь-який скрип відразу ж демаскує. Для черевиків слід зшити чохли з маскувальної тканини, в кольоровій гамі, що відповідає цій місцевості.

Для *рюкзака* рекомендується зшити чохол, найкраще з камуфльованої тканини. Це зробить його більш непомітним.

Бойовий грим:

При природному освітленні в лісі навіть у хорошому маскувальному костюмі бійця можна помітити по відкритих світлих ділянках шкіри. Для того, щоб замаскувати обличчя, шию та інші відкриті ділянки шкіри, використовується маскувальний грим. Можлива заміна маскувального гриму маскою з прорізами, шарфом і рукавичками. Основним завданням бойового гриму є зближення кольору обличчя з кольором навколишнього фону, а також в тому, щоб надати деморалізуючий вплив на противника.

Коли наноситься бойовий грим, не потрібно забувати, що фарбувати слід все: очні віки, підборіддя, вуха, шию. Для рук застосовувати грим не варто, так як він змивається потім через кілька сотень метрів. Тому краще надягти на руки зелені рукавички. Забарвлення повинно проводитися так, щоб зробити обличчя несиметричним. Так, виступаючі частини обличчя потрібно забарвити в темні тона, а западини – в зелені. Якщо рослинність, трава або очерет, то наносяться вертикальні смуги. При пересуванні в місцевості з деревами смуги повинні наноситися горизонтально або по діагоналі.

Якщо гриму під рукою немає, то можна використовувати підручні матеріали: темний сік рослин, бруд, глину, сажу, деревне вугілля. Найпростішим способом маскування вважається нанесення на

обличчя суміші золи і бруду, або золи, змішаної із соком трав, попередньо покривши обличчя мильним розчином. Такий бойовий грим досить ефективний, оскільки не відсвічує навіть на сонці.

Однак підручні засоби для бойового гриму мають і свої недоліки, так як вони часто можуть бути токсичними, сильно подразнюють шкіру, не захищають від мошки і комарів та неефективні в ближньому ІЧ-діапазоні.

Основні методи використання підручних маскувальних засобів:

– гілки дерев і чагарників, пучки листя і трави вдягають у петлі, пришивають до обмундирування, закріплюють еластичним сітчастим бинтом. Таке маскування тримається 2–3 години;

– медичний бинт, пофарбований природними або хімічними матеріалами, використовується як лахміття для маскувального костюма, для маскування зброї і спорядження. При використанні природних фарб таке маскування тримається 4–6 годин, при використанні хімічних барвників – весь час виконання завдання;

– еластичний сітчастий бинт, пофарбований місцями природними або хімічними барвниками, використовується як фіксатор маскувальних рослин і кольорових клаптиків. У зимовий період, як і попередній матеріал, не підлягає фарбуванню. При використанні природних барвників діє 4–6 годин, при використанні хімічного забарвлення – весь час завдання. Деревне вугілля і попіл використовуються як бойовий грим. Їх наносять штрихуванням або несиметрично розташованими плямами на обличчя, шию, інші відкриті ділянки тіла. Можуть бути застосовані при обмеженій видимості, самі не змиваються.

Маскувальний бойовий грим наносять на відкриті ділянки обличчя, шиї.

Перед тим, як починати пересування, слід перевірити і підігнати спорядження, взуття та одяг. Екіпіровка повинна бути підігнана таким чином, щоб при поході нічого не стукало і не звучало. Щоб перевірити це, потрібно, одягнувшись і спорядившись, пострибати. Недоліки одягу і спорядження відразу ж виявляються і усуваються.

Найбільшу скритність пересування забезпечує горбиста місцевість. Найкраще йти вздовж гребня, але не по його вершині, так як силует людини добре помітно здалеку як у нічний, так і в денний час. Гребінь потрібно перетинати по-пластунськи, використовуючи всі природні укриття: ущелини, кущі, ями. Слід мати на увазі, що будь-яка ділянка пересування може контролюватися противником, тому краще пересуватися в тіні.

Як переходити дорогу:

Дорогу слід переходити на тих ділянках, де є тверде покриття і немає густої високої трави. Переходячи дорогу, потрібно вибирати тінисті ділянки. Якщо місцевість відкрита, дорогу необхідно перетинати там, де вона пряма. У лісі і в горах дорогу перетинають на повороті. Такий прийом знижує можливість виявлення і дає змогу переглянути все, що робиться навколо. На дорозі і на узбіччі не слід залишати слідів.

Можна непомітно перетнути дорогу, скориставшись водопропускними трубами під полотном дороги, або іншими гідротехнічними спорудами. Проходячи через високу траву, через очерети або посіви, слід рухатися зігнувшись. Маскувальний халат робить таке пересування більш непомітним.

Залізницю долають повзком уздовж рейки. Руки і ноги ставлять на шпали, щоб не залишати слідів на насипу чи на щебні.

При спуску в рів не потрібно підніматися, слід, як і раніше, пересуватися пригнувшись. Вхід і вихід з води потрібно здійснювати в тих місцях, де берег захаращений хмизом, очеретом або має тверде покриття (галька або суха тверда земля). Рослини при переправі не зривають. Маскуючись під час перетину річки, використовують підручні матеріали – колоди, ящики, що плавають у воді. Однак така переправа можлива лише при невеликій групі (2–3 людини), так як поява біля берега більшої кількості плаваючих предметів занадто підозріло.

У лісі краще пересуватися не по краю галявини, а трохи в глибині. Залежно від пори року листяний і хвойний ліс можуть бути або найкращим, або гіршим місцем маскування. Так, влітку краще маскує листяний ліс, і людина в костюмі в ньому практично непомітна. Взимку – навпаки, так як голі гілки в листяному лісі не дають можливості добре замаскуватися.

Оскільки до 10 ранку і після 16 годин дерева і чагарники дають більше тіні, то в цей час можна пересуватися більш непомітно. Пересуваючись лісом, потрібно уникати хмизу і пнів, бо вони часто бувають гнилими або сухими і падають, створюючи шум.

Найкращий чагарник для маскування – це той, що має різні висоту кущів, розмір листя і породи.

У місцевості, де багато озер і болота, найкращим часом для пересування будуть ранок і вечір. У цей час піднімається туман, який ускладнює спостереження.

Щоб не шуміти, пересуваючись по камінню, гальці і твердому ґрунті, на взуття зазвичай намотують тканину. Це значно приглушує звуки.

Якщо потрібно проходити через населений пункт, то до нього потрібно заходити з тилу, вулицями проходити з тіньової сторони, а до будівель підходити з боку стіни, яка не має вікон.

Маскування взимку набагато простіше, оскільки на всіх місцевостях основним фоном є білий, а додатковий – чорним. У зимовому маскувальному костюмі обов’язково повинні бути білі рукавиці, білий капюшон, білі чохли на взуття і рюкзаки. Забруднений зимовий маскувальний костюм відразу ж втрачає свої властивості маскування, тому його потрібно берегти, обов’язково знімаючи в укриттях.

При ночівлі ті, хто в секретах або в охороні, залишаються в маскувальних костюмах. Оскільки обличчя і кисті рук у зимовий час можуть демаскувати людину, їх слід закривати білою марлею. Зброя маскується звичайним медичним бинтом, яким обмотують ремінь, нерухомі частини зброї, приціл снайперських гвинтівок. Можна застосовувати лейкопластир.

Особливу увагу слід приділяти подиху, бо пара з рота легко може демаскувати. Перебуваючи в нерухомості, потрібно видихати досить повільно, через щільно стиснуті губи.

Перша струмінь видиху повинна спрямовуватися вниз до підборіддя. Така тонка повітряна струмінь остигає досить швидко, практично не утворюючи пару. При пересуванні (на марші) можна використовувати інші засоби: шарф, светр з довгим коміром.

Оскільки сніг робить місцевість однотонною, на снігу темні об'єкти виділяються сильніше, ніж зазвичай. Тому пересуваючись по снігу, потрібно дотримуватися тіньових сторін, використовуючи замети і складки на місцевості. У білому маскувальному костюмі слід уникати темних місць.

Взуття в цей час потрібно обмотувати м'якою тканиною, бо у морозну ніч звуки розносяться далеко.

2.2. Способи пересування на полі бою

У всіх видах боїв основою бойових дій є пересування. Залежно від характеру місцевості, умов, обстановки і вогневих дій противника солдат, перебуваючи у пішому строю, може пересуватися:

- кроком (бігом);
- перебіганням;
- переповзанням.

Прискорений крок або біг (на повний зріст або пригинаючись) застосовується для подолання ділянок місцевості, недоступної для спостереження і вогню противника. Темп прискореної ходьби – у середньому 130–140 кроків за 1 хв, довжина кроку – 80–90 см.

Щоб подовжити крок, треба швидше і дужче розгинати ту ногу, що позаду, і більше виносити другу ногу стегном уперед. Оскільки тривале пересування прискореним кроком досить стомлює, при швидкісному пересуванні доцільно чергувати ходьбу і біг.

У такий спосіб солдат рухається в ході атаки, тримаючи зброю в положенні готовності до негайного відкриття вогню. Ходьба пригинаючись застосовується для прихованого пересування місцевістю з невисокими укриттями (низькі кущі, висока трава, канава тощо). Потрібно зігнути ноги в колінах, податися корпусом уперед, дивитися перед собою і рухатися нешироким кроком. Усі рухи виконуються вільно, без напруження.

Залежно від обстановки, рельєфу місцевості та вогню противника солдат може переповзати:

- по-пластунськи: лягти на землю, правою рукою взяти зброю за ремінь біля верхньої антабки і покласти її на передпліччя правої руки; підтягти праву (або ліву) ногу і водночас просунути ліву (праву) руку якомога далі, відштовхуючись зігнутою ногою, пересунутися вперед, підтягнути другу ногу, висунути другу руку і продовжувати рухатися так само, притискуючи до себе зброю;
- напівкарачки: стати на коліна і, спираючись на передпліччя або кисті рук, підняти зігнуту праву (ліву) ногу до грудей, водночас ліву (праву) руку просунути вперед; просунути тіло вперед до повного випрямлення правої (лівої) ноги, водночас підтягнувши другу зігнуту ногу, і, просуваючи вперед другу руку, продовжувати рух; зброю тримати: при опорі на передпліччя – так само, як і при переповзанні по-пластунськи; при опорі на кисті рук – у правій руці;
- на боці: лягти на лівий бік, підтягти вперед ліву ногу і зігнути в коліні, спертися на передпліччя лівої руки, каблуком правої ноги впертися в землю якомога ближче до себе; розгинаючи праву ногу, просунути тіло вперед; не змінюючи положення, продовжувати рух; зброю тримати правою рукою, поклавши її на стегно лівої ноги.

В основі індивідуальних дій при вогневих контактах у місті лежить так зване «лівостороннє правило». Суть його полягає в тому, що людині-правші (таких людей близько 95 %) зручніше і швидше вдаються всі дії, пов’язані з поворотом вліво (у лівші – вправо). Зручніше і швидше стріляти в умовах, коли треба рухатися або розвертатися вліво (проти годинникової стрілки) і набагато важче і

менш результативніше – з розворотом вправо. Віддача пістолетів майже всіх систем «кидає» зброя вліво-вгору (по циферблату на 10–11 годин).

У бойовій обстановці, стріляючи з автомата з правого плеча (з пістолета – з правої руки), необхідно використовувати будь-які укриття (камінь, стовпи, кути будівель тощо).

Укриття в такому випадку повинно знаходитися зліва, закриваючи корпус і велику частину голови. Якщо укриття розташоване праворуч, доведеться стріляти з лівого плеча. Це незвично і незручно, але військовослужбовець буде в укритті.

Необхідно намагатися так організувати вогневий контакт, щоб можливі укриття противника були праворуч, а ваші – ліворуч від військовослужбовця. Для цього постійно намагатися (якщо це можливо за обстановкою) «закручувати» поле бою, переміщуючись вліво від себе.

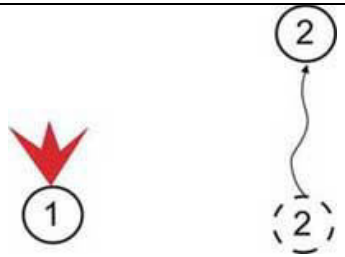
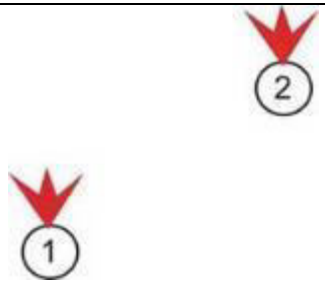
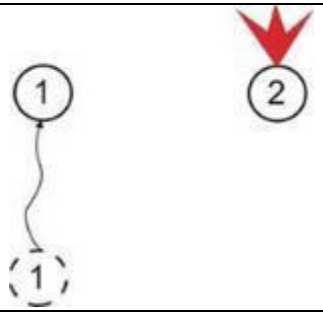
Наприклад: противник перебуває в будівлі і стріляє з вікна. Якщо військовослужбовець наближається до нього (перебіжками від укриття до укриття, під вогневим прикриттям товаришів) з правої від противника сторони, тобто огинає будівлю проти годинникової стрілки, перевагу буде мати автоматник, а не противник.

Методика переміщення підрозділу в бою ґрунтується на одному принципі або методі: спочатку придуши, а потім біжи, або «один прикриває – інший біжить». Цей спосіб нагадує ходьбу, при якій одна нога фіксується на ґрунті, а інша – переміщується. Тому цей метод іноді називають «методом однієї ноги на землі».

Переміщення в «двійці»

Порядок переміщення в двійках методом «одна нога на землі» самоочевидний. Потрібно лише зазначити, що при роботі в «двійці» солдат, який відкриває вогонь, повинен криком, наприклад, «тримаю» або «крию», або іншим способом повідомляти про готовність прикрити вогнем переміщення напарника.

Це необхідно робити, оскільки не завжди навіть всередині «двійки» може підтримуватися візуальний контакт, а в гуркоті бою не завжди можливо відрізнити вогонь свого напарника від вогню іншого солдата.

	Перша фаза – № 1 прикриває, № 2 переміщується
	Друга фаза – № 2 заліг, зробив прицільний постріл або чергу і крикнув № 1 про готовність прикривати його переміщення
	Третя фаза – № 2 прикриває, № 1 переміщується

Поширена помилка – повідомляти напарникові про те, що готовий його прикривати відразу ж після того, як закінчив переміщення, а сам ще не встиг зайняти стрілецьку позицію. У результаті

напарник припиняє свій вогонь до того, як другий член «двійки» почне його вести, оскільки потрібен деякий час, щоб зайняти зручну для ведення вогню позицію.

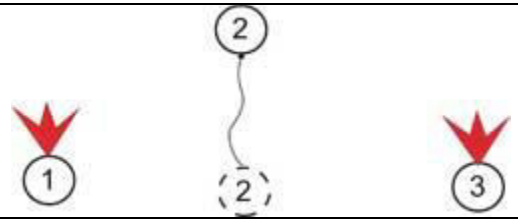
Для боротьби з цією помилкою треба відпрацювати такий прийом: солдат спочатку повинен зробити один постріл (чергу) і лише потім повідомити напарникові про свою готовність прикривати його вогнем. Тобто переміщення розбивається на фази: фаза ведення вогню одним солдатом змінюється фазою ведення вогню двома солдатами.

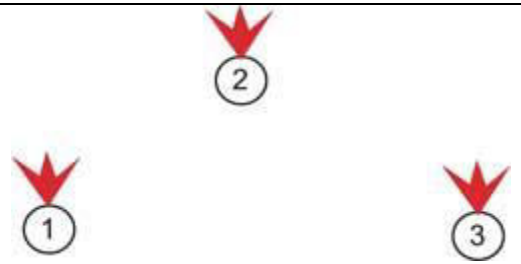
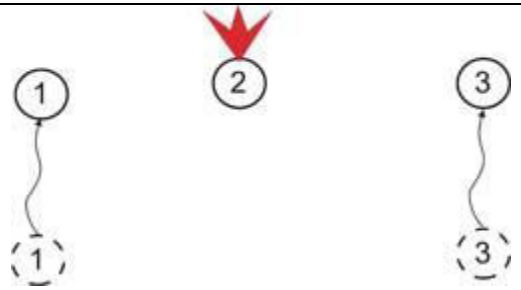
Переміщення в «трійці»

Організація переміщення у «трійках» трохи інша. Тут можливі варіанти:

Варіант № 1 «Роги»:

«Трійка» розбивається на дві підгрупи, що складаються з двох і одного солдата. Вони працюють так само, як працюють у «двійці», – одна група біжить, інша – прикриває. Тут можлива така рекомендація: вперед завжди висувається один солдат, а двоє підтягуються до нього. Це робиться для того, щоб двоє, які біжать попереду, не перекривали йому сектор обстрілу. Один солдат двом іншим відразу два сектори обстрілу не перекриє, а двоє солдат одному можуть перекрити.

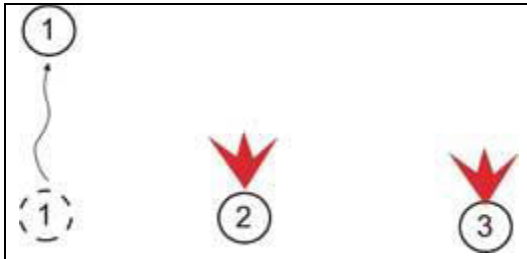
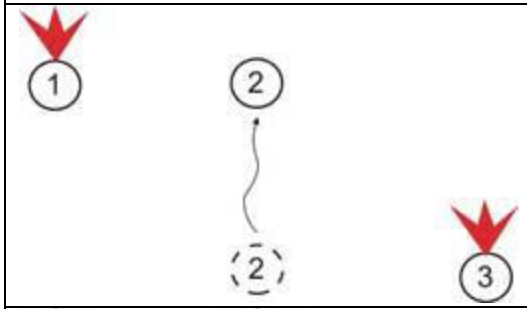
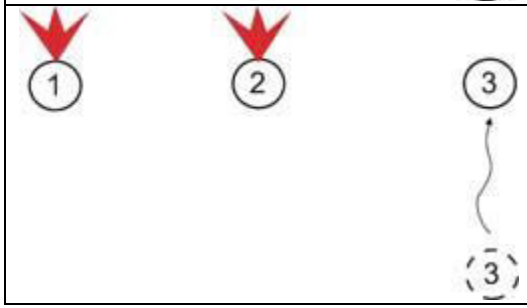
	Перша фаза – № 1 і № 3 прикривають, № 2 переміщується

	Друга фаза – № 2 заліг, зробив прицільний постріл або чергу і крикнув напарникам про готовність прикривати їх переміщення
	Третя фаза – № 2 прикриває, № 1 та № 3 переміщуються

Варіант № 2 «Два – один»:

Застосовується послідовне пересування: двоє стріляють – один біжить. Деякі фахівці пропонують переміщення без суворої послідовності − хто після кого починає рухатись і змінювати позицію, для того, щоб у противника не було можливості вгадати, хто з членів «трійки» буде переміщуватись наступним. Ця методика позитивна, але велика ймовірність виникнення плутанини, і більш прийнятний почерговий спосіб, але зі зміною першого, що переміщується. Наприклад, біжить № 1, а № 2 та № 3 прикривають. Наступний переміщується № 2, № 1 та № 3 на прикритті. Нарешті вперед йде № 3 під прикриттям № 1 та № 2.

Перший етап закінчився, вся група перемістилась вперед. Початок другого етапу починається з руху вперед уже № 2, потім № 1, останній закінчує переміщення № 3. Третій етап починає № 3, потім № 1, завершує № 2 тощо. Можливі варіанти, коли в кожному підрозділі бажано напрацювати щось своє, але головна умова – простота і зрозумілість, тобто не допустити плутанини в бою.

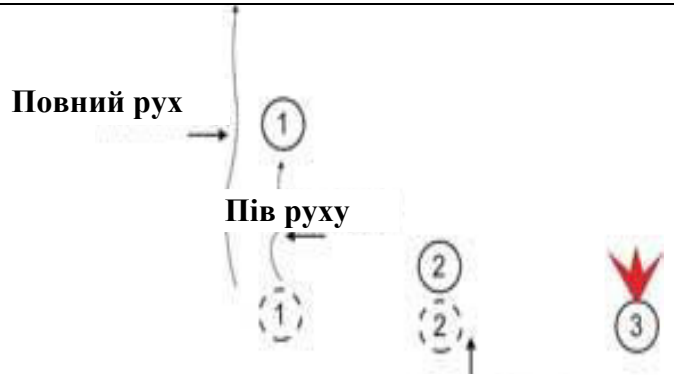
	Перша фаза – № 2 та № 3 прикривають, № 1 переміщується
	Друга фаза – № 1 заліг, відкрив вогонь, почав переміщення № 2, № 3 на місці
	Третя фаза – № 1 і № 2 прикривають, № 3 переміщується

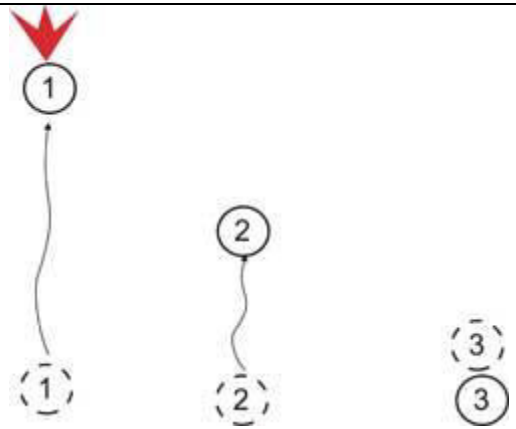
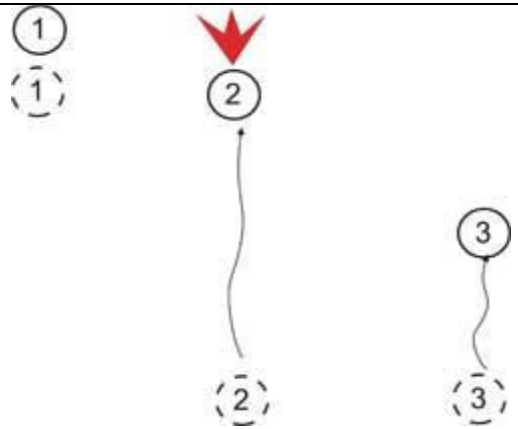
Варіант № 3 «З півходу»:

Більш складним варіантом організації переміщення в трійках є такий спосіб: один солдат піднімається і починає переміщення та робить половину шляху. У цей момент піднімається інший солдат і починає переміщення, в цей момент перший солдат, що заліг, відкриває вогонь, а третій ще веде вогонь зі своєї первинної позиції. Як тільки другий солдат долає половину шляху, починає рух третій.

Після того, як другий солдат досягає наміченої ним точки і залягає, починає рухатись перший і так далі. При цьому способі два солдати біжать, а один стріляє, причому між солдатами, що пересуваються, зберігається півходу.

Звичайно, що цей метод найбільш складний, бо є найбільша ймовірність «збитися з ритму». Не радимо використовувати цей спосіб звичайним підрозділам із солдатами строкової служби. Цей варіант може підійти групам працюючим спільно багато років, оскільки він вимагає великої злагодженості всередині «трійки».

	<u>Перша фаза</u> – № 1 піднімається і починає переміщення, долає половину шляху, в цей момент починає рух № 2, а третій все ще веде вогонь зі своєї первинної позиції

	Друга фаза – № 1 заліг, відкрив вогонь, № 2 долає половину шляху, піднімається № 3
	Третя фаза – № 2 досягає наміченої ним точки і залягає, піднімається № 1, № 3 долає половину шляху

Кожен із цих методів має свої позитивні і негативні сторони. Перший – найбільш простий і тому надійний спосіб. Його можливо використовувати для пересування солдатів, що мають на собі один вид зброї, скажімо, кулеметник і його підношувач боєприпасів. Але при його виконанні виникає момент, коли один прикриває двох. Другий спосіб щодо прикриття кращий, оскільки у будь-який момент часу двоє прикривають переміщення одного. Проте він найбільш повільний з трьох. Третій спосіб найшвидший, але страждає прикриття.

При діях у групах можна заздалегідь встановити, хто стріляє одиночними пострілами, а хто веде вогонь чергами. Так можна домогтися ведення прицільного вогню хоча б частиною солдатів при помірній дії на них вогню чергами.

Для пересування в «двійках» і «трійках» не слід жорстко прив'язуватися до системи заздалегідь встановлених груп і номерів всередині бойових груп. У непередбачуваній обстановці бою будь-хто, опинившись поряд, може стати членом бойової групи.

За інших рівних умов використання «трійок» краще, оскільки витягувати пораненого вдвох легше, а якщо це відбувається під вогнем, то один зможе здійснювати прикриття, а інший перетягувати пораненого. Крім того, використання «трійок» дозволяє об'єднувати в одній групі ветеранів, солдатів середнього терміну служби і новачків.

Переміщення по одному

При переміщеннях перекатами не обов'язково, щоб одразу після скоєння перебіжки одним солдатом починав перебігати інший. Можлива і наступна техніка. Один солдат під прикриттям іншого (інших) долає 50–100 метрів трьома-чотирма перебіжками, окопується, починає стріляти, і тільки після цього рухається наступний солдат. Можливо, що весь особовий склад відділення або навіть взводу на черговий рубіж буде виходити таким чином по одному.

У такому випадку рекомендується першим направляти на черговий рубіж найбільш підготовленого і фізично розвиненого солдата в групі, а останніми виходять кулеметники, зв'язківці, снайпери і командири.

Якщо зближення здійснюється в повільному темпі, то солдати, що підтримують вогнем пересування інших, повинні вести підтримку вогнем, змінюючи бойові позиції, пам'ятаючи, що при зміні позиції щільність вогню всього підрозділу падає.

У радянській тактиці перевага віддавалася більш примітивному способу, а саме пересуванню бігом усієї маси піхоти. Річ у тім, що солдат під вогнем може від страху просто не відірватися від землі після чергового переміщення. Заляже один – заляже й інший. Якщо підрозділ заляже, противник своїм мінометним вогнем може вигнати його на свої кулемети, не давши відійти назад. У разі якщо при пересуванні перекатами солдати заляжуть, то командиру нічого іншого не залишиться, як піднімати людей на повний зріст і бігти на позицію противника.

Солдатів, що залягли під вогнем, командиру підняти в атаку дуже важко. Тому при використанні пересування «двійками» і «трійками» слід реалістично оцінювати настрій і підготовку солдатів.

Крім того, цей спосіб набагато повільніший, ніж біг. Спроба воювати «розумніше» може обернутися зривом атаки.

Найкращий спосіб переміщення – пересування від укриття до укриття. Солдату рекомендується перед переходом в атаку продумати можливий шлях, який йому доведеться подолати при зближенні з противником, при цьому прокласти на полі уявну доріжку, намітивши на ній місця зупинок для перепочинку. Якщо весь шлях так розмітити неможливо, то потрібно заздалегідь спланувати шляхи хоча б найближчих декількох перебіжок.

Падати краще не за укриття, а поруч з ним і потім заповзати за нього, або перед здійсненням перебіжки відповзати від укриття. Краще робити і те, і інше. Залишати укриття потрібно іншим шляхом, порівняно з тим, як укриття було зайнято. Усе це робиться для того, щоб ворог не міг визначити: звідки почне рух піхотинець, а відповідно не міг би заздалегідь навести в цю точку свою зброю.

Замість переповзання можна використовувати перекочування, але при цьому велика ймовірність задерти до гори ствол зброї або зігнути ногу в коліні і тим самим демаскувати себе. Відповзати за інших рівних умов потрібно вправо від себе, оскільки при стрільбі з автоматичної зброї чергами постріли йдуть вліво – вгору від того, по кому стріляють. Утім, якщо висота рослинного

покриву невелика або якась ділянка місцевості не має укриття від куль, а укрита тільки від спостереження, або позиція противника вже дуже близька, слід завмирати після падіння, особливо уникаючи рухів головою, які добре помітні.

Якщо з певних причин віддана команда зупинитися, то не слід повністю припиняти рух у тому місці, де застало таке розпорядження, а потрібно зайняти найближче укриття, зручне для можливого ведення вогню і подальшого пересування.

Використовувати принцип «від укриття до укриття» потрібно в розумних межах. Не слід його використовувати при несподіваному попаданні під вогонь противника. У такій ситуації і 10 метрів пробігти не вийде. Потрібно відразу падати.

У пошуках безпеки не слід користуватися занадто очевидними і легко доступними укриттями. Властивість такого укриття «притягувати» солдат свідомо. У таких місцях часто відбувається «скупчення» солдат. Ворог може добре пристріляти їх або замінувати, і замість захисту вони стануть мішенями. Солдати противника насамперед прострілюють найбільш очевидні укриття, які вони називають «гніздами для ворожих снарядів». Противник може спеціально обладнати такі місця, щоб заманити і знищити в них атакуючих.

Наприклад, ворог може викопати цілі лінії траншей з нормальним бруствером з боку атакуючих і виритим бруствером з боку своєї оборонної позиції. Піхота, захопивши таку траншею, методично обстрілюється противником або (при близькому розташуванні іншої траншеї) закидається гранатами: отже, в атакуючого запас гранат обмежений, а у тих, що обороняються, завдяки завчасному накопиченню – у великій кількості.

Простіший варіант тієї ж пастки – насипати землі і «висадити» кущі на певній відстані від своїх позицій. Знищення атакуючих набагато полегшується, оскільки точно відома відстань до місць, де вони спробують сховатися. Нарешті, при достатньому зближенні з противником укриття від вогню,

як правило, не залишається, доводиться використовувати короткі перебіжки, що ускладнює можливість ведення противником прицільного вогню.

Час

Якщо до наступного укриття далеко, то вступає в силу інший фактор – **час**, який необхідний для подолання відкритої ділянки місцевості. Якщо відстань і час на перебіжку тривалий, то противник зможе почати корегувати свій прицільний вогонь по солдату, що пересувається. Час, що витрачається солдатом на переміщення, залежить від щільності та ефективності вогню противника. Як правило, з наближенням до позиції противника його вогонь стає сильнішим і ефективнішим. Тому, чим ближче до ворога, тим коротше і швидше повинно відбуватись переміщення.

Якщо на дистанції 700–800 метрів довжина переміщення може бути 40–50 кроків (подолані за 30 секунд), а на відстані 400–500 метрів – 15–20 кроків, то, залежно від близькості від ворога, або під його інтенсивним вогнем, вона повинна бути 5 кроків.

Вважається, що за 3 секунди, які необхідні для короткої перебіжки, противник не встигне зробити прицільний постріл. Звичайному солдату для прицільного пострілу потрібно близько 5 секунд.

Якщо противник веде прицільний вогонь, то потрібно переміщуватись так, щоб не дати йому пристрілятися. У такій ситуації просто впасти на рівному місці означає перетворитися в чітку мішень і загинути.

Перебуваючи під наглядом противника перед здійсненням перебіжки, потрібно прораховувати, скільки можливо пробігти до першого прицільного пострілу противника: потрібно умовно скласти час, який буде необхідний противнику, щоб зрозуміти, чи почав солдат перебіжку і скільки йому буде потрібно часу, щоб підготувати зброю до застосування, потім прицілитись, зробити постріл, а

також вирахувати, скільки часу куля ворога буде летіти до місця знаходження солдата (куля долає відстань не миттєво). Отриманий результат слід порівняти зі швидкістю перебіжки.

Можна приблизно оцінити відстань відносно безпечної перебіжки. Взагалі, розрахунок часу реакції противника на власні дії – прийом, який доцільно використовувати в різних ситуаціях.

Наочною вправою, що дозволяє навчатися солдатам відчути розумну дальність переміщення, є навчальна атака однієї групи солдатів на іншу. При цьому ті, хто обороняється, повинні за час переміщення атакуючих встигнути в них прицілитися. Потім ролі змінюються. Щоб правильно обирати відстань для переміщення, необхідно врахувати наявність укриття і «прорахувати» час, коли той, хто перебігає, буде відкритий для вогню противника. Якщо наступне укриття розташоване занадто далеко, то не слід намагатися добігти до нього за одну перебіжку. Це може коштувати життя.

Заняття 3. Сигнали управління та оповіщення. Подача сигнальних жестів, команд та сигналів різними способами. Порядок передачі команд і сигналів засобами зв'язку.

3.1. Сигнали управління та оповіщення

Для управління підрозділами і вогнем старшим командиром призначаються єдині орієнтири, сигнали, умовні назви та позивні. Змінювати їх забороняється. У разі потреби командир взводу (відділення, танка) може додатково призначати свої орієнтири і сигнали. Під час доповідей старшому командиру і підтримання взаємодії використовуються тільки ті орієнтири, що визначені ним.

Як орієнтири, обираються найбільш стійкі до руйнування місцеві предмети, які добре видно у будь-який час доби. Орієнтири нумеруються по рубежах від себе у бік противника, починаючи з правого флангу на кожному з них. Один з орієнтирів призначається основним.

Для забезпечення управління, крім того, кодуються топографічні карти (схеми, фотознімки) і місцеві предмети, до командирів підрозділів (екіпажів бойових машин) доводяться радіодані, а на ОВТ наносяться позначки й умовні номери.

Сигнали оповіщення повинен знати весь особовий склад підрозділу. Командир взводу (відділення, танка) завчасно визначає порядок дій підлеглих за сигналами оповіщення та при їх одержанні подає відповідні команди.

Оповіщення підрозділів про повітряного противника, безпосередню загрозу і початок застосування противником засобів ураження, у тому числі ЗМУ, а також про РХБ зараження здійснюється єдиними і постійно діючими сигналами оповіщення, вони доводяться до всього особового складу. Командир взводу (відділення, танка) повинен завчасно визначити порядок дій підлеглих за сигналами оповіщення.

Підрозділи виконують команди (сигнали) тільки свого безпосереднього командира і циркулярні сигнали управління та оповіщення. Команди (сигнали) повинні подаватися до одержання відповіді (відклику) або початку їх виконання.

Під час управління підрозділами (підлеглими) за допомогою сигналів необхідно пам’ятати, що сигнальні засоби демаскують місце розташування командира.

Таблиця 3

Варіант таблиці сигналів управління підрозділами (бойовими групами) в бою

№ з/п	Сигнал	Умовні знаки
1.	**УВАГА**	Кисть лівої руки підняти вгору
2.	**РУШ**	Підняти кисть лівої руки вгору в напрямку руху та зробити відмашку вниз
3.	**СТІЙ**	Підняти кулак лівої руки вгору

№ з/п	Сигнал	Умовні знаки
4.	**ДО БОЮ**	Підняти зброю стволом догори
5.	**СПРАВА /ЗЛІВА/ ПО ОДНОМУ /2, 3/, НА РУБІЖ 50 МЕТРІВ ПОПЕРЕДУ, КОРОТКИМИ ПЕРЕБІЖКАМИ – РУШ**	Вказівним пальцем у бік правого /лівого/ флангу, потім один /2, 3/ пальці вертикально вгору, зробити відмашку кистю руки у напрямку руху (рубежу)
6.	**НАПРЯМОК РУХУ**	Витягнути праву руку перед собою – вказати напрямок
7.	**ПРОТИВНИК ПРАВОРУЧ (ЛІВОРУЧ, З ТИЛУ)**	Пальці кисті правої руки розвести в сторони підняти вгору, зробити відмашку в сторону противника
8.	**ЗБІЛЬШИТИ ШВИДКІСТЬ РУХУ**	Тримати в правій руці магазин вигином до противника
9.	**ЗМЕНШИТИ ШВИДКІСТЬ РУХУ**	Тримати в правій руці магазин вигином від противника
10.	**УСІ ДО МЕНЕ**	Підняти кисть правої руки вгору і крутити нею над головою

Примітка:

***** 1. Розробляються в кожному підрозділі.

2. Усі сигнали, у разі необхідності, можуть дублюватися голосом.

3. Сигнали показувати до відгуку або виконання команди.

Таблиця 4

Варіант таблиці команд, які подаються голосом під час штурму будівлі

№ з/п	Команда	Зміст команди
1.	**ВИХОДИМО**	Попередження для групи прикриття
2.	**ПІДНІМАЄМОСЬ**	Для руху по сходах нагору
3.	**СПУСКАЄМОСЬ**	Для руху по сходах вниз
4.	**ЧИСТО**	Огляд завершений
5.	**ПРИКРИЙ**	Під час затримки та перезаряджання зброї
6.	**ТРИМАЮ**	Підтвердження про підтримку вогнем, відповідь на «Прикрий»
7.	**СПАЛАХ**	Обстріл
8.	**БУРЯ**	Напад
9.	**КОЛЕСО**	Переслідую
10.	**РОГАТКА**	Озброєна особа
11.	**ПІШАК**	Неозброєна особа
12	**КУЛЬКА**	Виявлена вибухівка (вибуховий пристрій)
13.	**ГРАНАТА**	Військовослужбовець кидає гранату
14.	**ОСКОЛКИ (ПРАВОРУЧ, ЛІВОРУЧ, ПОПЕРЕДУ, ПОЗАДУ)**	Противник кинув гранту у напрямку…
15.	**ЛЯГАЙ**	Спалах та трасу гранати РПГ
16.	**ПОВ'ЯЗКА**	Виклик санітарного інструктора
17.	**КАРЕТА 33**	Потрібна евакуація пораненого

Таблиця 5

Варіанти подачі сигналів свистком

№ з/п	Команда	Зміст команди
1.	**УВАГА**	Короткий сигнал
2.	**ПРИПИНИТИ ВОГОНЬ**	Тривалий сигнал
3.	**ЛІТАКИ АБО ТАНКИ ПРОТИВНИКА**	Три тривалих сигнали, які повторюються декілька разів
4.	**ВІДДІЛЕННЯ, АТАКУВАТИ З ФРОНТУ**	Серія коротких сигналів
5.	**ВЗВОД, АТАКУВАТИ З ФРОНТУ**	Один тривалий сигнал, за яким слідує серія коротких
6.	**ВІДДІЛЕННЯ, МАНЕВР ВПРАВО**	Два коротких сигнали
7.	**ВЗВОД, МАНЕВР ВПРАВО**	Тривалий сигнал, за яким слідують два коротких
8.	**ВІДДІЛЕННЯ, МАНЕВР ВЛІВО**	Три коротких сигнали
9.	**ВЗВОД, МАНЕВР ВЛІВО**	Тривалий сигнал, за яким слідують три коротких

Подача сигнальних жестів

НЕОБХІДНО ПАМ'ЯТАТИ! Прапорці, команди та сигнали жестами, наявність пістолету, радіостанції, топографічної карти, командирської сумки, бінокля демаскують військовослужбовця снайперу.

БУДЬТЕ УВАЖНІ! Не відрізняйтесь від інших солдат, намагайтесь подавати команди приховано для противника

Корисно знати таке:

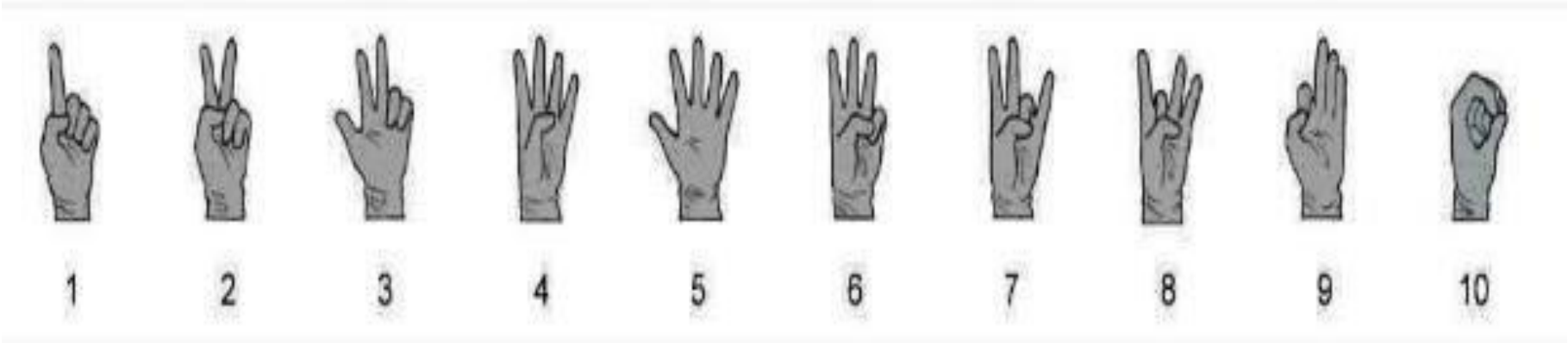
сигнали рукою чи автоматом видно вдень на 300–1000 м;

ліхтарем уночі – 1 000–1 500 м;

прапори сигнальні вдень – 800–1 500 м;

ракети вдень до 5 000 м, вночі до 15 000 м.

Цифри

Варіант сигналів, які подаються руками

Порядок передачі команд і сигналів засобами зв’язку

Для передачі команд (сигналів) застосовуються радіо-, проводові, рухомі і сигнальні засоби зв’язку.

Радіозасоби є найважливішими, а інколи єдиними засобами, які здатні забезпечити управління підрозділами. Під час роботи на радіостанціях суворо дотримуються правил ведення переговорів. Під час передачі команд найменування підрозділів і посади командирів вказуються позивними, а пункти місцевості – умовними (кодованими) найменуваннями або від орієнтирів.

Проводові засоби зв'язку застосовуються самостійно та в комплексі з радіозасобами під час розташування на місці, у вихідному районі та в обороні. Лінії прокладання проводового зв'язку повинні ретельно маскуватись.

Рухомі засоби зв'язку застосовуються в усіх видах бою (дій), а також під час переміщення і розташування підрозділів на місці. Як рухомі засоби, використовуються штатні або спеціальні транспортні засоби, а також піші зв'язківці.

Сигнальні засоби зв'язку застосовуються для передачі команд, сигналів оповіщення, розпізнавання, управління і взаємодії. Вони використовуються для передачі заздалегідь установлених зорових, світлових і звукових сигналів і повинні бути простими, легкими для запам'ятовування і сприйняття. До засобів передачі зорових сигналів належать прапорці, прожектори бойових машин, димові шашки, ручні димові гранати, димові снаряди (міни). Вони можуть подаватися за допомогою зброї або рукою. До світлових сигнальних засобів належать сигнальні патрони, трасуючі кулі і снаряди, сигнальні ліхтарики та лазерні указки. До звукових – електро- і пневмосигнали, сирени, сигнальні свистки, удари в гільзу тощо. Вони можуть подаватися пострілами (вибухами), а у розвідці – імітацією звуків тварин і птахів.

Під час *подачі команди на відкриття вогню* зі стрілецької зброї командир механізованого взводу (відділення) вказує: кому (підрозділ, вогневий засіб); цілевказання (положення цілі); за необхідністю установки прицілу, точку прицілювання, величину виносу точки прицілювання; довжину черги (розхід боєприпасів за необхідності); «ВОГОНЬ» – момент відкриття вогню.

Заняття 4. Пересування солдата в бою різними способами. Вибір та заняття вогневої позиції. Підготовка до бою. Самоокопування та маскування позицій (місць для стрільби)

4.1. Вибір та заняття вогневої позиції

Командир відділення показує на місцевості особовому складу наявні укриття та пояснює, чим потрібно керуватися при виборі шляху руху до об'єкта атаки, де і які застосовувати способи пересування залежно від характеру місцевості і можливого впливу противника, як використовувати місцевість і місцеві предмети в ході висування для захисту від вогню противника та для спостереження за ним, потім особисто показує, як треба діяти на місцевості, застосовуючи той або інший спосіб пересування. Ті, кого навчають, пересуваються за командиром відділення праворуч, ліворуч і позаду нього й уважно стежать за його діями.

З вихідного положення командир відділення йде прискореним кроком, потім переходить на біг. Наближаючись до чагарнику, пригинається, а потім, вибравши зручне місце, лягає і пояснює, що далі пересуватися в зріст і нахилившись небезпечно, тому що ділянка місцевості від кущів до канави відкрита та обстрілюється противником, тому її необхідно подолати перебіжками. Показує, як це робиться.

Командир відділення, подавши команду для перебіжки, ставить автомат на запобіжник, швидко підхоплюється, пробігає 20–40 кроків, падає на землю, відповзає (перекочується) небагато в бік (якщо є – за укриття), потім знову підхоплюється, добігає до канави і лягає в неї, приготувавшись до стрільби. Після цього він пояснює, що далі небезпечно пересуватися перебіжками. Щоб непомітно наблизитися до вогневої точки противника, раптово напасти і знищити її, необхідно пересуватися переповзанням. Показує техніку виконання переповзання по-пластунськи, на напівкарачках і на боці.

Закінчивши показ у цілому, командир відділення повертається з відділенням у вихідне положення і повідомляє порядок відпрацювання показаних дій елементами: пересування прискореним кроком (бігом); пересування перебіжками; пересування переповзанням.

Пересуванню прискореним кроком і бігом командир відділення вчить солдат по черзі, потоком, подаючи команду кожному, кого навчають.

Наприклад: «Рядовий Шпак, прискореним кроком (бігом) на рубіж уперед».

Рядовий Шпак виконує команду, а командир відділення та всі ті, кого навчають, стежать за його діями. Після досягнення ним зазначеного рубежу командир відділення подає команду наступному солдату для пересування на цей же рубіж тощо. У ході навчання техніки пересування прискореним кроком і бігом командир відділення пояснює всім помилки, які були помічені під час виконання команд, а також як їх усунути. Солдатам варто пояснити, що при пересуванні прискореним кроком або бігом зброя тримається як зручніше, але завжди повинна бути спрямована у бік цілі і кожен солдат повинен постійно вести спостереження за противником.

Командиру відділення при відпрацьовуванні дій необхідно перебувати там, звідки йому зручніше спостерігати за діями тих, кого навчають, і де він зможе вчасно вказувати їм на допущені помилки.

Тому командир відділення, пропустивши більшу частину солдат прискореним кроком (бігом) на рубіж чагарнику та визначивши черговість дій тих, хто залишився на вихідному рубежі, переміщується на рубіж чагарнику до основної частини відділення і, подаючи сигнал на виконання команди відмахуванням прапорцем, оцінює дії чергового солдата немовби із боку противника і коментує їх для тих, хто перебуває поруч.

Після тренування солдат у пересуванні прискореним кроком (бігом) у бік чагарнику по одному командир відділення уточнює положення противника і проводить тренування при русі у зворотному напрямку. Для прищеплення солдатам твердих навичок під час дій у складі відділення він шикує особовий склад в одну шеренгу з інтервалами між солдатами 8–12 кроків, подає команду на пересування прискореним кроком або бігом на рубіж – яр, зламане дерево – усьому особовому складу та по черзі стежить за діями кожного солдата, тобто вчить одного, а тренує всіх.

Помітивши помилку в діях того, кого навчають, командир відділення зупиняє солдат (при відпрацьовуванні в складі відділення він викликає до себе тих, хто допустив помилку), пояснює, у чому полягає помилка і як потрібно правильно діяти, і продовжує тренування спочатку в повільному темпі, потім прискорює темп і домагається, щоб усі солдати вкладалися в час, установлений нормативом. Указувати на помилки необхідно голосно, щоб чули всі, але спокійно.

Навчивши солдатів діям щодо пересування прискореним кроком і бігом, командир відділення приступає до відпрацьовування наступного елемента – пересування перебіжками. Спочатку він коротко пояснює, коли застосовується пересування перебіжками і порядок його виконання.

Зокрема вказує: перебіжка здійснюється з положення лежачи, а на ділянці, що повинна долатися перебіжками, необхідно вибрати укриття для перепочинку і намітити шлях руху від одного укриття до іншого. Досягнувши рубежу збоку від укриття для перепочинку, солдат повинен швидко залягти і відповзти за нього, для того щоб противник не міг взяти під приціл місце падіння і уразити солдата, коли він буде підніматися для наступної перебіжки.

Довжина перебіжки 20–40 кроків, пересування потрібно здійснювати стрімко, щоб противник не встиг уразити солдата під час перебіжки. Після показу порядку пересування перебіжками командир відділення приступає до тренування солдатів на ділянці від чагарнику до канави. Методика навчання цьому способу пересування аналогічна методиці навчання пересуванню прискореним кроком.

Особливу увагу командир відділення приділяє стрімкості пересування, вдалому вибору місця для перепочинку, правильному приготуванню для ведення вогню й стежить за тим, щоб ті, кого навчають, вели постійне спостереження за противником.

Переконавшись у правильності виконання тими, кого навчають, пересування перебіжками, командир відділення тренує їх відповідно до вимог нормативу з тактичної підготовки № 10. Завершивши відпрацьовування пересування перебіжками, командир відділення приступає до навчання пересуванню переповзанням.

Спочатку командир відділення особисто показує способи переповзання (напівкарачки, на боці та по-пластунськи), пояснюючи при цьому, що вибір способу переповзання визначається умовами місцевості, тобто наявністю й висотою укриття, що є на шляху солдата, і вогнем противника.

При переповзанні будь-яким способом зброю варто поставити на запобіжник і оберігати від ударів та забруднення, особливо від попадання сторонніх предметів у канал ствола. Навчання техніці пересування переповзанням командир відділення проводить відповідно до Бойового статуту Сухопутних військ.

Методика навчання аналогічна методиці навчання першим двом способам: показ із поясненням, тренування спочатку в повільному темпі, а потім з прискоренням до часу, установленого нормативом. При цьому командир відділення особливу увагу звертає на те, щоб ті, кого навчають, постійно вели спостереження за противником, діяли швидко, уміло використовували місцевість і місцеві предмети при пересуванні, робили правильний вибір місця для стрільби, оберігали зброю від забруднення. Завершивши відпрацьовування способів пересування, командир відділення відпрацьовує навчальне питання в цілому, а потім організує тренування солдатів у пересуванні комбінованим способом відповідно до вимог нормативу з тактичної підготовки № 10.

Закінчивши відпрацьовування першого навчального питання, командир відділення шикує особовий склад і проводить короткий розбір, у якому вказує, як засвоєні кожним солдатом способи пересування, на найбільш характерні помилки та їхні причини, оцінює вміння солдатів використовувати захисні властивості місцевості, що маскують.

4.2. Підготовка до бою

Солдат у бою діє у складі свого відділення. Місце йому вказує командир відділення. На позиції солдатів розташовується так, щоб він не спостерігався противником. Водночас всі підступи до позиції

відділення і на флангах перебували під дійсним, особливо фланговим вогнем, а загородження і природні перешкоди добре проглядалися і прострілювалися.

Кожен військовослужбовець повинен досконало знати та тримати в постійній бойовій готовності свою зброю і бойову техніку, майстерно володіти ними та уміло застосовувати, бути в готовності замінити вибувшого товариша.

Кожен військовослужбовець зобов'язаний:

- знати способи і прийоми дій у бою, мати відпрацьовані до автоматизму навички дій зі зброєю (при озброєнні бойової машини) на поле бою в різних умовах обстановки;
- знати і розуміти отримане завдання;
- знати сигнали управління, взаємодії, оповіщення та порядок дій за ними;
- вміти вести розвідку противника і місцевості, при виконанні бойового завдання постійно вести спостереження, ефективно застосовувати зброю (озброєння бойової машини), своєчасно виявляти і вражати противника.

Якщо перед окопом є чагарник або висока трава, то з метою поліпшення огляду й обстрілу потрібно розчистити їх непомітно для противника.

Крім того, слід передбачити ведення нічного бою і підготувати автомат без нічного прицілу для ведення вогню у темряві. Для автомата робиться в бруствері жолобок з таким розрахунком, щоб покладений у нього автомат був наведений точно у вказаному командиром напрямку. Краї жолобка утрамбовують і обкладають дерном. Кілочки-обмежувачі забивають попарно біля цівки і прикладу автомата. За можливості кілочки замінюють рогатками.

Підготовка зброї та боєприпасів до бою

Підготовка зброї до стрільби здійснюється з метою забезпечення безвідмовної роботи її під час стрільби.

Для підготовки автомата до стрільби необхідно:

- здійснити чищення, оглянути автомат у розібраному вигляді і змастити його:
- оглянути автомат у зібраному вигляді;
- оглянути магазини.

Безпосередньо перед стрільбою прочистити насухо канал ствола (нарізну частину і набійник), оглянути набої і спорядити ними магазини.

Якщо автомат тривалий час був на морозі, то перед його заряджанням декілька разів вручну енергійно відтягнути назад і просунути вперед затворну раму.

Огляд бойових набоїв

При огляді набоїв перевірити:

- чи немає на гільзах іржи і пом'ятостей, чи не хитається куля в дульці гільзи;
- чи немає на капсулі зеленого нальоту і чи не виступає капсуль вище поверхні дна гільзи;
- чи немає серед бойових набоїв навчальних.

Якщо набої запилились, забруднились, покрилися невеликим зеленим нальотом або іржею, їх необхідно обтерти сухим чистим ганчір'ям. Обтирати набої промасленою ганчіркою і споряджати набоями магазини, занадто змащеними всередині, забороняється.

Відпрацьовування цього навчального питання здійснюється за двома елементами: вибір місця для стрільби й скритне заняття вогневої позиції; самообкопування під вогнем противника і маскування. Залежно від умов місцевості та раніше проведеної рекогносцировки командир відділення міняє напрямок дій відділення або наприкінці висувається трохи вбік і діє за планом відпрацьовування першого навчального питання.

Приступаючи до відпрацьовування першого елемента, командир відділення пояснює особовому складу, що під час бою правильне використання місцевості допомагає сховатися від спостереження

противника, краще бачити його та вести по ньому влучний вогонь. Тому, перебуваючи на місці, перебігаючи або переповзаючи, солдат постійно повинен піклуватися про вибір місця, звідки йому буде зручно вести спостереження і вогонь, залишаючись водночас не поміченим противником і захищеним від його вогню. З однієї вогневої позиції (одного місця) довго вести вогонь не можна, її потрібно частіше міняти. Для цього солдат, зайнявши одну позицію, відразу повинен намітити одну-дві нові, а також приховані та найкоротші шляхи до них.

Навчання солдатів вибору місця для стрільби командир відділення проводить спочатку на місцевості, що має укриття (лунки, канави, пеньки, руїни тощо), використовуючи для цього обладнані ділянки тактичного навчального поля, а потім на необладнаній місцевості.

При виборі місця для стрільби на обладнаній різними укриттями ділянці місцевості командир відділення звертає увагу тих, кого навчають, на те, що місцеві предмети, якщо їх уміло використовувати, захищають солдатів від куль і осколків, скорочують час на обладнання позиції і забезпечують сприятливі умови для ведення вогню. При цьому не слід забувати про те, що обрані укриття повинні забезпечувати спостереження за противником.

Для того, щоб ті, кого навчають, добре усвідомили цю вимогу, командир відділення, подавши сигнал на позначення противника мішенями, займає не зовсім вдало обрану позицію, викликає до себе солдатів і пояснює, що при всіх зручностях даного укриття воно не забезпечує головного – умов спостереження за противником. Для того, щоб підлеглі переконалися в цьому, він наказує їм по черзі зайняти вогневу позицію в укритті та доповісти, чи спостерігають вони противника та що їм заважає.

Переконавшись, що всі зрозуміли недолік такої позиції, він займає інше укриття і в такому ж порядку пропонує солдатам переконатися в перевазі такої позиції порівняно з першою.

Приступаючи до тренування солдатів, командир відділення змінює умови тренування, для чого подає сигнал на показ мішеней, що позначають противника, в іншому районі або виводить солдатів

на іншу ділянку місцевості, обладнану укриттями. Далі командир відділення шикує солдатів, уточнює тактичну обстановку й наказує особовому складу вибрати собі укриття. Спочатку солдати тренуються в простих умовах, поза впливом противника і без відпрацювання скритного заняття вогневої позиції. Після того, як кожен солдат вибере і займе укриття, командир відділення перевіряє всі укриття, потім, вишикувавши відділення, проводить його по них, оцінює обране кожним солдатом укриття, указуючи при цьому на недоліки і переваги тієї або іншої позиції.

Провівши аналогічним чином два-три тренування і переконавшись, що підлеглі отримали необхідні навички у виборі укриття, командир відділення ускладнює тренування. Для цього він розгортає особовий склад у цеп, указує положення позначеного мішенями противника, ставить особовому складу завдання на скритне зайняття позицій на ділянці місцевості, обладнаній укриттями, і встановлює сигнал початку висування.

Висунувшись на рубіж позначення противника, командир відділення подає сигнал на початок тренування і контролює дії солдатів щодо прихованого заняття укриття, при виявленні недоліків у діях тих, кого навчають, імітуючи вогонь противника стрільбою холостими набоями. Після зайняття солдатами укриття командир відділення дає оцінку зробленому кожним вибору, а також указує на недоліки в діях підлеглих щодо прихованого зайняття укриття.

Переконавшись, що підлеглі напрацювали досить тверді навички у виборі укриття, командир відділення приступає до відпрацювання вибору місця для стрільби на необладнаній місцевості. При цьому він пояснює солдатам, що будь-яка місцевість, яка навіть здається на перший погляд рівною, має ями, канави, горби, нерівності, які можна використовувати для укриття. Недоцільно розташовуватися на гребні хребтів, висот та в інших місцях, де фігура солдата буде чітко вимальовуватися на тлі неба, а також біля окремого дерева або іншого місцевого предмета, що є орієнтиром, тому що орієнтири завжди пристрілюються та беруться противником під спостереження.

Відпрацювання вибору місця для стрільби на необладнаній місцевості командир відділення здійснює в тій же послідовності, що і на обладнаній укриттям місцевості. Завершивши відпрацювання першого елемента цього навчального питання, командир відділення переходить до другого – самообкопування під вогнем противника і маскування.

Навчання самообкопуванню і маскуванню є логічним продовженням відпрацьовування першого елемента. Після заняття вогневої позиції на необладнаній місцевості командир відділення викликає до себе солдат, шикує відділення та пояснює, в яких умовах бойової обстановки необхідно переходити до самообкопування, пояснює і показує порядок самообкопування під вогнем противника і маскування позиції.

Показуючи порядок самообкопування, командир відділення пояснює, що на обраному місці солдат кладе зброю праворуч від себе на відстані витягнутої руки стволом у бік противника, потім повертається на лівий бік, виймає лопату із чохла, бере черешок лопати обома руками та ударами на себе підрізає ґрунт; знятий дерн кладе убік, щоб після відриття окопу його можна було використовувати для маскування бруствера; ґрунт викидається спочатку вперед, а потім у боки; під час роботи голову потрібно тримати ближче до землі, але так, щоб можна було вести постійне спостереження за противником. Після відриття частини окопу на глибину 20 см солдат відсувається назад і продовжує риття іншої частини. Розміри окопу: ширина – 80 см, довжина – 170 см. Товщина бруствера зі звичайного ґрунту – 160 см, з піщаного і мерзлого – 90 см, з кам’янистого – 50 см, зі снігу – 3 м. Після закінчення роботи бруствер маскується під кольори навколишньої місцевості.

З метою економії навчального часу командир відділення пояснює послідовність і порядок самообкопування і маскування, не виконуючи всього обсягу робіт.

Потім ставить особовому складу завдання на заняття своїх позицій і самообкопування. З початком самообкопування командир відділення фіксує час і контролює дії підлеглих, стежить за тим, щоб всі

солдати постійно вели спостереження за противником, не піднімалися над землею, здійснювали самообкопування в зазначеній послідовності, не знімаючи із себе окремих предметів спорядження і екіпірування.

Для забезпечення контролю командир відділення періодично висувається на позиції противника та оцінює дії підлеглих щодо забезпечення скритності робіт із самообкопування, а після завершення робіт викликає до себе тих, кого навчають, щоб наочно продемонструвати їм виконання маскування.

Указавши на недоліки в діях тих, кого навчають, і відзначивши кращих солдатів, командир відділення за наявності часу повторює відпрацьовування такого елемента вже на час відповідно до вимог нормативу з інженерної підготовки № 1.

Завершивши відпрацьовування другого навчального питання, командир відділення проводить частковий розбір з підлеглими і приступає до відпрацювання третього навчального питання.

Під час виконання нормативів, пов'язаних з розробкою мерзлих і твердих ґрунтів як вручну, так і із застосуванням вибухових речовин і засобів механізації, час збільшується в 3 рази, а скельних ґрунтів – у 5 разів.

У зимових умовах при глибині снігового покрову 80 см і більше окопи та укриття можуть обладнуватись зі снігу. У цьому випадку час на виконання нормативів щодо вказаного скорочується у 1,5–2 рази.

Заняття 5. Посадка особового складу в бойову машину. Кріплення стрілецької зброї (встановлення в бійниці). Розподіл секторів для спостереження та стрільби. Висадка з машини та заняття свого місця в бойовому порядку.

5.1. Посадка особового складу в бойову машину

Перед посадкою на техніку, згідно з визначеним порядком здійснення маршу («по-похідному» або «по-бойовому»), перевіряється, чи поставлена зброя на запобіжник, та призначаються спостерігачі за сигналом або командою командира взводу (відділення).

За командою (сигналом) «ДО МАШИНИ» особовий склад, що перевозиться у бойовій машині піхоти та в бронетранспортері, а також на автомобілі та десантом на танку (БМП, БТР), шикується біля машин.

Під час посадки з бортів особовий склад підрозділу шикується головами колон на рівні посадкових люків або задніх коліс (катків) машин.

Посадка особового складу на машини може здійснюватися:

у бойові машини піхоти – через люки та задні двері;

у бронетранспортери – через праві та ліві борти й люки;

на автомобілі – через праві, ліві та задні борти;

в автомобілі із закритим кузовом – через задній борт;

на інші машини – з урахуванням розташування люків (дверей).

Під час посадки використовуються колеса, гусениці та підніжки.

Зброя під час посадки береться якнайзручніше, за винятком ротних кулеметів та іншої важкої зброї, що передаються військовослужбовцям, які сіли або стоять позаду. Закінчивши посадку, військовослужбовці ставлять зброю між колінами і підтримують її обома руками. Автомати за командою командира підрозділу можуть бути взяті в положення «на груди».

Речові мішки знімаються за вказівкою (командою) командира підрозділу (старшого машини) і розміщуються у машині.

Командир підрозділу стежить за порядком під час посадки особового складу, а після її закінчення перевіряє кріплення засувів дверей (люків) і бортів, після чого сідає на визначене для нього місце.

Екіпаж танка за командою (сигналом) «ПО МІСЦЯХ» одночасно повертається кругом і швидко сідає в танк у такому порядку:

– командир танка підбігає до правого борту і займає своє місце;

– навідник вискакує на танк із лівого борту і займає своє місце через люк;

– механік-водій вискакує на лобову частину танка і займає своє місце через люк механіка.

5.2. Кріплення стрілецької зброї (встановлення в бійниці)

Розміщення особистої зброї бойового розрахунку механізованого (аеромобільного) відділення при транспортуванні на БТР-80.

У машині передбачено вісім місць для розміщення в похідному положенні автоматів АК, АКМ, АКМС і АКС-74, два місця для кулеметів ПК, два місця для виробів 9К34М і одне місце для виробу РПГ-7. Не відображено розміщення двох автоматів АКС на ніші першого правого колеса: одного в похилому положенні за допомогою кліпс (**1**) і (**2**) і другого – у вертикальному за допомогою хомута (**3**).

Аналогічне розміщення для двох автоматів виконані і на ніші першого лівого колеса. Наведено приклад розміщення двох автоматів (АКМ і АКС-74), одного виробу РПГ-7 і п’яти пострілів до нього в двох сумках у правого борту корпусу машини. Аналогічне розміщення двох автоматів виконані також по лівому борту. Розміщення кулемета ПК і виробу 9К34М з правого борту корпусу машини відображені на рисунку 7. Аналогічне розміщення кулемета ПК і виробу 9К34М виконані і у лівого борту.

5.3. Розподіл секторів для спостереження та стрільби

В умовах, коли підрозділ здійснює марш при загрозі зіткнення з противником, діє як дозорний чи переслідує противника в глибині його оборони, а також у деяких інших випадках, особовий склад доцільно розташовувати зверху на броні, а також у кузові автомобіля.

Таке розміщення створює оптимальні умови для спостереження, дозволяє в короткий термін вступити у бій та знижує втрати від впливу протитанкових мін противника.

Але поруч із перевагами цього способу пересування збільшується ймовірність ураження особового складу вогнем артилерії та авіації, а також вогнем із засади (у разі неякісно організованого спостереження), ускладнюється ведення вогню навідником-оператором танку (БМП), кулеметником КПВТ.

Тому, приймаючи рішення на здійснення маршу, командири підрозділів повинні творчо підходити до питання вибору способу дій особового складу, відповідно до реальних умов обстановки та прогнозування її змін.

У випадку розташування військовослужбовців зверху на броні стрілецька зброя повинна бути ***у трьохсекундній*** готовності до бойового застосування, але ***патрон у патронник не досилається***; зброя ставиться на запобіжник. Гранатомети і реактивні вогнемети переводяться на бойовий взвод *тільки перед стрільбою.*

Особовий склад слід розташовувати так, щоб для його захисту використовувалися кришки верхніх люків (наприклад у БМП: кришки верхніх люків десантного відділення, люків командира машини, навідника-оператора та старшого стрільця).

Військовослужбовець повинен опустити одну ногу вниз у відкритий люк, а другу – тримати зверху на броні. З такого положення легко «пірнути» вниз у люк, якщо почнеться обстріл, і швидко зістрибнути з машини на землю. Щоб зброя не заважала при «пірнанні» в люк та не загубилася під час різкого гальмування або вибуху, ремінь зброї послаблюється і одягається через голову, а сама зброя зручно розташовується на корпусі стволом догори. Це дозволяє швидко навести її на ціль та не заважає під час зістрибування з машини.

Посадка десанту на танк (БМП, БТР) на місці проводиться із бортів. Якщо посадка з бортів неможлива, використовується корма танка. При цьому зброя береться якнайзручніше, за винятком ротних кулеметів та іншої важкої зброї, яка передається військовослужбовцям, що сіли або стоять позаду.

На танку військовослужбовці розміщуються з додержанням правил безпеки. Командир підрозділу, який перевозиться десантом, виконує вказівки командира танкового підрозділу щодо додержання правил посадки особового складу і розміщення його на танку і, закінчивши посадку, доповідає йому та своєму безпосередньому начальникові.

Під час руху з метою запобігання раптовому нападу противника організовується безперервне ***кругове спостереження*** за місцевістю.

Командир відділення визначає порядок спостереження за місцевістю, сигналами командира взводу та машинами, які рухаються попереду і позаду. Він веде спостереження в круговому секторі, стежить за сигналами командира взводу, приймає доповіді про обстановку і, у разі необхідності, уточнює завдання підлеглим.

Для зручності сектор спостереження розбивається на ближню (до 100–150 м) і дальню (до 300–350 м) зони. Як правило, противник, який перебуває у засаді, відкриває вогонь з відстані до 100 метрів, тому спостереження у ближній зоні дозволяє ефективно виявляти противника, який перебуває у засаді, а в дальній – інші цілі на дальності ефективного вогню зі стрілецької зброї. Про виявлені вогневі засоби особовий склад негайно доповідає командиру.

Механік-водій (водій) уважно спостерігає за обстановкою на маршруті (до 50 м), діями машини, що рухається попереду, а також за сигналами управління.

Навідник-оператор спостерігає у зазначеному секторі, перебуває в постійній готовності до відкриття вогню з урахуванням того, що на броні знаходиться особовий склад.

Решта особового складу веде спостереження у зазначених секторах: один праворуч і вперед до 100–150 м, другий у цьому ж напрямку до 300–350 м, третій праворуч і в тил до 100–150 м, четвертий у тому ж напрямку до 300–350 метрів. Аналогічно ведеться спостереження і з лівого борта. Один із стрільців спостерігає за машиною, яка рухається позаду, і за сигналами управління.

Спостереження ведеться зі зброєю напоготові до стрільби (куди очі – туди зброя), палець на спусковій скобі.

Вогонь відкривається негайно при виявленні противника.

Час на відкриття вогню:

– неприцільного – 1–3 сек;

– прицільного – 3–5 сек.

5.4. Висадка з машини та заняття свого місця в бойовому порядку

Переходячи до відпрацьовування висадки при діях на БМП, командир відділення нагадує солдатам порядок спішування та розгортання в цеп відділення і заходи безпеки при виконанні цих дій. Він пояснює, що за командою «Відділення, приготуватися до спішування» солдати ставлять зброю на запобіжник, виймають її з бійниць і готуються до спішування. Механік-водій відшукує укриття, щоб зробити коротку зупинку. Навідник-оператор продовжує спостереження за противником, перебуваючи в постійній готовності до відкриття вогню.

За командою «До машини» механік-водій зменшує швидкість руху машини або, використовуючи існуюче укриття, робить коротку зупинку, солдати швидко вискакують з машини та розгортаються в цеп. У машині залишаються навідник-оператор і механік-водій. Бойова машина піхоти продовжує рух за цепом відділення і підтримує атаку своїм вогнем.

Тема 2. Застосування індивідуальних навичок під час виконання завдань

Заняття 1. Дії солдата під час вогневого впливу противника. Заняття вогневої позиції. Порядок знищення бронеоб’єктів противника. Ведення вогню за командою або самостійно (оцінка та вибір цілі, прицілу і точки прицілювання). Спостереження за боєм. Пересування в ході бою.

1.1. Дії солдата під час вогневого впливу противника

Якщо вулична стрільба застала вас у приміщенні, рекомендується вимкнути світло і лягти на підлогу. Якщо стріляють снарядами, намагайтеся, щоб між вами і тими, хто стріляє, виявилося більше стін. Найкраще – сховатися у внутрішньому приміщенні, наприклад у ванній кімнаті, або навіть забратися у ванну. Коли це неможливо, слід не лише лягти, але також прикритися або загородитися предметами, які здатні захистити від осколків і куль (якщо приміщення має бетонні стіни, куля, що влетіла в нього, може кілька разів від них відскочити, перш ніж втратить забійну силу).

Якщо при початку стрільби ви виявилися на вулиці, не потрібно намагатися сховатися за автомобілями або кіосками, оскільки по них стріляють найперше. Автомобіль – досить слабка перешкода для куль і до того ж має бензобак, який може вибухнути. За відсутності можливості швидко досягти укриття рекомендується просто лягти і не рухатися.

Прийнятним засобом захисту від куль може виявитися бордюр тротуару, ліхтарний стовп, бетонна сміттєва урна, сходинка ганку.

Поки не закінчився бій, не кидайтеся на допомогу пораненим, як би голосно вони не звали, оскільки ви можете самі стати мішенню.

При знаходженні поблизу військових машин, що рухаються, потрібно мати на увазі, що у водіїв броньованих машин ускладнений огляд довколишнього простору, а якщо вони на додаток у шлемофонах, то чий-небудь крик або інший звуковий сигнал ними навряд чи буде почутий.

Не слід піднімати із землі будь-які знахідки: запальнички, ручки, книги, сумки тощо, оскільки вони можуть виявитися з вибуховими пристроями. Вибуховому пристрою непотрібно бути великим і потужним: досить, якщо вибухом відірве жертві пальці або виб’є око. Не слід також штовхати ногою предмети, що лежать на землі.

1.2. Заняття вогневої позиції

Навчання солдатів заняттю вогневої позиції командир відділення проводить спочатку на місцевості, що має укриття (лунки, канави, пеньки, руїни тощо), використовуючи для цього обладнані ділянки тактичного навчального поля, а потім на необладнаній місцевості.

При виборі вогневої позиції на обладнаній різними укриттями ділянці місцевості командир відділення звертає увагу тих, кого навчають, на те, що місцеві предмети, якщо їх уміло використовувати, захищають солдатів від куль і осколків, скорочують час на обладнання позиції і забезпечують сприятливі умови для ведення вогню. При цьому не слід забувати про те, що обрані укриття повинні забезпечувати спостереження за противником.

Для того, щоб ті, кого навчають, добре усвідомили цю вимогу, командир відділення, подавши сигнал на позначення противника мішенями, займає не зовсім вдало обрану позицію, викликає до себе солдатів і пояснює, що при всіх зручностях даного укриття воно не забезпечує головного – умов спостереження за противником. Для того, щоб підлеглі переконалися в цьому, він наказує їм по черзі зайняти вогневу позицію в укритті та доповісти, чи спостерігають вони противника та що їм заважає.

Переконавшись, що всі зрозуміли недолік цієї позиції, він займає інше укриття і в такому ж порядку пропонує солдатам переконатися в перевазі цієї позиції порівняно з першою.

1.3. Порядок знищення бронеоб’єктів противника

У бою солдатові доводиться боротися не лише з живою силою противника, а й з його технікою, особливо танками і броньованими машинами, які є небезпечними цілями і повинні знищуватися в першу чергу. Танк не страшний солдатові, якщо він діє проти нього сміливо і розважливо, добре знає його тактико-технічні характеристики, уразливі місця і вміло застосовує свою зброю.

Сучасний танк має потужний двигун, велику швидкість, могутнє озброєння. Проте має такі слабкі сторони: поганий огляд місцевості; великі габарити; при попаданні в гусениці протитанковою гранатою танк не може рухатися; танк не може вражати ціль від 30 м і ближче, якщо вона нижча за корму корпусу.

Вибір засобів і способів знищення броньованих об'єктів противника залежить від конкретних обставин. Для ураження танків та інших броньованих цілей у бою використовуються: реактивні протитанкові гранати (РПГ-18 (22,26), гранатомети, ПТКРС, протитанкові гранати, протитанкові міни, пляшки із запальною сумішшю, а також вогонь зі стрілецької зброї по оглядових щілинах.

Якщо до позиції (окопу) наближається танк і його не вдалося знищити з РПГ-18 (22,26), гранатомета, то потрібно зачекати, поки він підійде на відстань 25–30 м.

На такій відстані вогневі засоби танка не можуть уразити солдата. Цей момент і потрібно використати для метання протитанкової гранати. Якщо кинута граната не завдасть шкоди танку, то треба відскочити траншеєю вбік або лягти на її дно, а коли танк пройде, швидко піднятися і кинути гранату в його борт або кормову частину. Після вибуху приготуватися до стрільби по екіпажу, який намагатиметься залишити танк.

При метанні гранат по танках, БМП і бронетранспортерах противника правильна точка прицілювання має вирішальне значення, оскільки протитанкові гранати завдають шкоди тільки в разі безпосереднього попадання в броньовану ціль. Якщо танк рухається на солдата або від нього, треба кидати гранату назустріч чи навздогін як по нерухомій вертикальній цілі, враховуючи при цьому, що за час польоту гранати машина встигне пройти 5–10 м.

Якщо танк рухається вздовж фронту на відстані 15–20 м від солдата зі швидкістю приблизно 15 км/год (це швидкість людини, яка спокійно біжить), то точку прицілювання слід умовно визначити на 1/2 корпусу танка від переднього обрізу бічної броні.

У боротьбі з танками та іншими броньованими цілями противника вирішальну роль відіграють сміливість, рішучість, навченість і непохитна впевненість солдата у своїх можливостях.

Танки та інші бронеоб'єкти противника – це найважливіші й найнебезпечніші для солдата цілі на полі бою. По таких цілях як сучасний танк із завданням його надійно уразити варто вести вогонь із декількох протитанкових засобів. Необхідно враховувати те, що потрапити в танк недостатньо, треба його вивести з ладу, ведучи вогонь по найбільш уразливих місцях.

За досвідом проведення антитерористичної операції

Якщо в автоматника протитанкові засоби витрачені або відсутні, варто вести вогонь зі стрілецької зброї по оглядових приладах і прицілах, що унеможливлює керування машиною і прицільну стрільбу.

При недостатній кількості протитанкових засобів для поразки танків, БМП і БТР можуть застосовуватися пляшки із запальною сумішшю. Запальна суміш: 1 частина бензину, 1–2 частини масла.

Вразливі місця бронетанкової техніки виділені сірим кольором

Обстрілювати бронеоб'єкти необхідно зверху, з флангу та тилу.

УВАГА! Не бійся наближатися до танку – у танка є мертві зони, в яких зручно наносити вогневе ураження в його уразливі зони, чим ближче до об'єкта – тим краще.

Після вибуху гранати варто приготуватися для поразки екіпажу, що залишає уражений танк.

1.4. Ведення вогню за командою або самостійно (оцінка та вибір цілі, прицілу і точки прицілювання)

Вибір цілі

Для автоматів найхарактернішими є жива ціль – розрахунки кулеметів і гармат, групи стрілків або окремі фігури, які ведуть вогонь з різних положень, а також жива сила на автомобілях, мотоцик-

лах тощо. Крім того, з автоматів вогонь ведеться і по повітряних цілях. Ціль на полі бою може бути нерухомою, що з'являються на короткий час і що рухаються.

Автоматник у бою веде вогонь, як правило, в складі відділення або взводу, знищуючи ціль, вказану йому командиром. Тому він повинен уважно слухати і точно виконувати всі команди.

Якщо автоматнику в бою ціль для поразки не вказана, він вибирає її сам. У першу чергу, необхідно вражати саму небезпечну і важливу ціль, наприклад розрахунки кулеметів і гармат, командирів і спостерігачів противника. З двох рівних за важливістю цілей вибирати для обстрілу найближчу і найуразливішу.

Вибір прицілу і точки прицілювання

Для того щоб обирати точки прицілювання і цілика, необхідно визначити дальність до цілі і врахувати зовнішні умови, які можуть вплинути на дальність і напрямок польоту кулі. Приціл, цілик і точка прицілювання вибираються з таким розрахунком, щоб під час стрільби середня траєкторія проходила через середину цілі.

Під час стрільби на дальність до 400 м вогонь необхідно вести, як правило, з прицілом 4 або «П» і циликом 0, прицілюючись у нижній край або всередину цілі, якщо ціль висока (зростові фігури тощо).

Під час стрільби на відстані, які більше 400 м, приціл установлюють відповідно дальності до цілі, округленої до цілих сот метрів, і цілик 0. За точку прицілювання, як правило, береться середина цілі. Якщо умови обстановки не дозволяють змінювати установку прицілу залежно від дальності до цілі, то в межах дальності прямого пострілу вогонь необхідно вести з прицілом згідно з дальністю прямого пострілу, прицілюючись у нижній край цілі.

Дальність до цілі визначається окомірно. При цьому дальність до цілі і місцевих предметів визначається за відрізками місцевості, які добре запам'яталися у зоровій пам'яті, за ступенем видимості і величиною цілей (предметів), яка уявляється, а також шляхом поєднання обох способів.

Під час визначення дальності за відрізками місцевості необхідно будь-яку первинну відстань, яка міцно закріпилася в зоровій пам'яті (наприклад, відрізок 100, 200 або 300 м), уявно відкласти від себе до предмета (цілі).

Під час визначення дальності за ступенем видимості і величиною предметів (цілей), яка уявляється, необхідно порівняти видиму величину цілі із видимими розмірами даної цілі на визначених дальностях, які закріпилися в пам'яті.

Якщо ціль виявлена біля орієнтира або місцевого предмета, відстань до якого відома, то під час визначення дальності до цілі необхідно приблизно вирахувати її віддалення від орієнтира.

Вночі відстань до освітлених цілей визначається так само, як і вдень.

Під час визначення дальності окомірно необхідно врахувати таке:

- видима величина одного й того ж відрізку місцевості з віддаленням його від автоматника чи кулеметника (у перспективі) повільно скорочується;
- яри, лощини, річки, що перетинають напрямок на місцевий предмет або ціль, зменшують відстань;
- малі предмети (кущі, каміння, окремі фігури) уявляються більш віддалено, ніж великі предмети на тій же відстані (ліс, гора, колона військ);
- однокольоровий, одноманітний фон місцевості (луг, сніг, пашня) виділяє і нібито наближає предмети, які знаходяться на ньому, якщо вони пофарбовані інакше, а різноманітний фон місцевості, навпаки, маскує і нібито віддаляє предмети, що знаходяться на ньому;

- у похмурий день, у дощ, у сутінках, у тумані відстані уявляються збільшеними, а в світлий сонячний день, навпаки, зменшеними;
- у гірській місцевості видимі предмети ніби наближаються.

Значне відхилення зовнішніх умов від табличних (нормальних) змінює відстань польоту кулі або відхиляє її в сторону від напряму (площини) стрільби.

За табличні умови стрільби беруться: температура повітря +15°С, відсутність вітру і перевищення місцевості над рівнем моря, кут місця цілі не більше 15^0.

Відхилення температури повітря від табличної (+15°С) викликає зміни дальності польоту кулі, збільшуючи її під час стрільби в літніх умовах і зменшуючи взимку. Відстань польоту кулі під час стрільби в літніх умовах збільшується незначною мірою, тому внесення поправок до установки прицілу або в положення точки прицілювання не потрібно. Дальність польоту кулі під час стрільби взимку (в умовах низьких температур) на відстані більше 400 м зменшується на чималу величину (50–100 м), тому необхідно при температурі повітря вище –25°С точку прицілювання вибирати на верхньому краю цілі, а при температурі повітря нижче –25°С збільшувати установку прицілу на 1 поділку.

Поправки до установки прицілу на перевищення місцевості над рівнем моря і на кут місця цілі враховуються тільки під час стрільби в горах, якщо дальність до цілі більше 400 м.

Боковий вітер значно впливає на політ кулі, відхиляючи її вбік. Величина відхилення кулі залежить від швидкості, напрямку бокового вітру і відстані до цілі. Чим сильніший боковий вітер, чим ближче до 90° кут, під яким він дує, і чим більш віддалена ціль, тим на більшу величину відхиляється куля вбік від напрямку стрільби. У зв’язку із цим необхідно вносити поправку на боковий вітер.

Поправка враховується під час стрільби з автомата виносом точки прицілювання у фігурах цілі або метрах, під час стрільби з кулемета – установкою цілика в тисячних. Якщо у бою обстановка не

дозволяє вносити поправки у цілик, то поправка на боковий вітер під час стрільби з кулемета враховується виносом точки прицілювання. Поправка на боковий вітер береться в ту сторону, звідки дує вітер. Так, під час вітру зліва точка прицілювання виноситься (цілик установлюється) ліворуч, під час вітру справа – праворуч.

Таблиця 6

Величини поправок на боковий помірний вітер (швидкість 4 м/с) у метрах, фігурах цілі і поділках цілика

Дальність стрільби, м	Поправки на боковий помірний вітер (4 м/с) під кутом 90° до напрямку стрільби (наближено)				
	Автомат		Кулемет		
	у метрах	у фігурах цілі	у метрах	у фігурах цілі	у діленнях цілика
100	0.03	-	0.02	-	-
200	0.11	-	0.10	-	-
300	0.23	0.5	0.23	0.5	0.5
400	0.52	1	0.46	1.0	0.5
500	0.87	1.5	0.78	1.5	1.0
600	1.34	2.5	1.22	2.5	1.0
700	2.03	4	1.81	3.5	1.0
800	2.86	5.5	2.57	5.0	1.5
900	3.77	7.5	3.44	7.0	2.0
1 000	4.92	10	4.42	9.0	2.0

Табличні поправки під час сильного вітру (швидкість 8 м/с) необхідно збільшити в два рази, а під час слабкого вітру (швидкість 2 м/с) – зменшити в два рази. Під час вітру, що дує під гострим

кутом до площини стрільби, поправку брати вдвічі менше, ніж під час вітру, що дує під кутом, близьким до 90^0.

Вибір моменту для відкриття вогню

Момент для відкриття вогню визначається командою командира: «**Вогонь**», а під час самостійного ведення вогню – залежно від обстановки і положення цілі.

Найбільш вигідні моменти для відкриття вогню: коли ціль можна вразити раптово з близької відстані; коли ціль добре видно; коли ціль групується, підставляє фланг або піднімається у повний зріст; коли ціль наближається до місцевого предмета (орієнтира), до якого установка прицілу уточнена стрільбою; під час руху, коли коливання машини найменше.

Раптовий вогневий напад на противника (особливо з флангу) діє на нього приголомшливо і завдає йому найбільше ураження.

Ведення вогню, спостереження за його результатами і коректування

Під час ведення вогню автоматник (кулеметник) повинен уважно спостерігати за результатами свого вогню і коректувати його.

Спостереження за результатами вогню ведеться за рикошетами, трасами куль і поведінкою противника.

Коректування вогню проводиться зміною положення точки прицілювання за висотою і боковим напрямком або зміною установки прицілу і цілика. Точка прицілювання виноситься на величину відхилення рикошетів або трас у бік, протилежний їх відхиленню від цілі.

Якщо відхилення куль від цілі за дальністю перевищує 100 м, то необхідно змінити установку прицілу на 1 поділку. Для коректування вогню за трасами необхідно, щоб стрільба велась патронами

зі звичайними і трасуючими кулями у співвідношенні: на три патрони із звичайними кулями один патрон із трасуючою кулею, першим повинен бути патрон із трасуючою кулею.

Патрони з трасуючою кулею в сонячну погоду використовувати не радять (погано видно траси кулі). Стрільба тільки патронами з трасуючими кулями призводить до підвищеного зносу каналу ствола.

Ознаками, що вказують на дійсність свого вогню, можуть бути: втрати противника, перехід його від перебіжок до переповзання, розчеплення і розгортання колон, послаблення або зупинення вогню противника, відхід його в укриття.

Стрільба по нерухомих цілях і цілях, що з'являються

Поодиноку чітку видиму ціль обстрілюють короткими або довгими чергами залежно від важливості цілі, її розмірів і дальності до неї. Чим небезпечніше і далі розміщена ціль, тим довша повинна бути черга. Вогонь ведеться доти, поки ціль не буде знищена або не зникне.

Для знищення цілі, що з'явилася, необхідно помітити місце її появи, швидко приготуватися до стрільби і відкрити вогонь. Швидкість відкриття вогню має вирішальне значення для ураження цілі. Якщо за час підготовки до стрільби ціль зникла, під час повторної її появи уточнити наводку і відкрити вогонь. Під час стрільби по цілі, що неодноразово з'являється, необхідно мати на увазі, що вона може з'явитися і в новому місці, тому ураження її буде залежати від уважності під час спостереження, швидкості підготовки до стрільби і відкриття вогню.

Ціль, що з'явилася, вражають чергами, які швидко йдуть одна за одною.

Групову ціль, яка складається з окремих, чітко видимих фігур, необхідно обстрілювати чергами, послідовно переносячи вогонь з однієї фігури на іншу.

Широку ціль, що складається з нечітко видимих фігур, або замасковану і поодиноку замаскована ціль необхідно обстрілювати з розсіюванням куль по фронту цілі (маски) або з наступним переносом точки прицілювання від одного флангу цілі (маски) до другого.

Стрільбу по атакуючій живій силі противника на дальності від 200 м і ближче вести довгими чергами з розсіюванням куль по фронту цілі.

Розсіювання куль по фронту під час стрільби досягається кутовим переміщенням автомата (кулемета) по горизонту. Швидкість кутового переміщення автомата (кулемета) під час стрільби з розсіюванням куль по фронту цілі залежить від дальності стрільби і необхідної щільності вогню. При цьому щільність вогню у всіх випадках повинна бути не менше двох куль на кожний метр фронту цілі.

Стрільба по цілі, що рухається

Під час руху цілі вбік того, хто стріляє, або від нього, на дальності, яка не перебільшує дальності прямого пострілу, вогонь необхідно вести з установкою прицілу, яка відповідає дальності прямого пострілу. На дальності, яка перевищує відстань прямого пострілу, вогонь вести з установкою прицілу, яка відповідає тій дальності, на якій ціль може опинитися в момент відкриття вогню.

Під час стрільби по цілі, яка рухається під кутом до напрямку стрільби, точку прицілювання необхідно обирати попереду цілі і на такій відстані від неї, щоб за час польоту кулі ціль просунулась на цю відстань. Відстань, на яку пересувається ціль за час польоту кулі до неї, називається **упередженням**. Упередження на рух цілі береться у фігурах цілі або в метрах.

Під час стрільби з кулемета упередження може бути взято до початку стрільби за допомогою цілика, при цьому цілик пересувається в бік руху цілі і прицілювання проводиться в середину цілі. Якщо умови стрільби не дозволяють установити цілик, то упередження береться у фігурах цілі або в метрах.

Для визначення упередження під час стрільби з автомата (кулемета) по цілі, яка рухається під кутом 90° до напрямку стрільби, керуватися таблицею 7.

Таблиця 7

Визначення упередження при стрільбі по цілі, що рухається

Дальність стрільби, м	**Ціль, що рухається зі швидкістю 3 м/с (приблизно 10 км/год)**			**Мотоціль, що рухається зі швидкістю 20 км/год (приблизно 6 м/с)**	
	Упередження (приблизно)				
	у метрах	**у фігурах цілі**	**у поділках цілика**	**у метрах**	**у діленнях цілика**
100	0.34	0.5	1.5	0.63	3.0
200	0.72	1.5	2.0	1.34	3.5
300	1.16	2.5	2.0	2.14	3.5
400	1.66	3.5	2.0	3.06	4.0
500	2.24	4.5	2.0	4.15	4.0
600	2.91	6.0	2.5	5.39	4.5
700	3.70	7.5	2.5	6.85	5.0
800	4.63	9.5	3.0	8.56	5.5
900	5.62	11.5	3.0	10.40	6.0
1 000	6.74	13.5	3.5	12.48	6.0

Під час руху цілі під гострим кутом до напрямку стрільби упередження береться в два рази менше, ніж указано у таблиці.

Під час руху цілі зі швидкістю більшою (меншою), ніж указано в таблиці, упередження збільшується (зменшується) пропорційно зміні швидкості руху цілі.

Вогонь по цілі, яка рухається під кутом до напрямку стрільби, ведеться способом супроводження або способом очікування цілі (вогневого нападу).

Під час ведення вогню способом супроводження цілі автоматник (кулеметник) бере необхідне упередження і переміщує автомат (кулемет) вбік руху цілі, в момент найбільш правильної наводки веде вогонь короткими або довгими чергами залежно від дальності стрільби і від швидкості руху цілі.

Під час ведення вогню **способом очікування цілі** (вогневого нападу) автоматник (кулеметник) прицілюється в точку, обрану попереду цілі, і з підходом цілі до цієї точки на величину півтора-двох табличних упереджень, міцно тримаючи автомат (кулемет), проводить довгу чергу; потім, якщо ціль не буде знищена, вибирає попереду неї нову точку прицілювання, прицілюється і під час підходу до неї на величину необхідного упередження здійснює довгу чергу тощо. Якщо під час стрільби з кулемета упередження взяте за допомогою цілика, вогонь відкривається при суміщенні рівної мушки з серединою цілі.

Використання трасуючих куль під час стрільби по цілях, що рухаються, забезпечує краще спостереження за результатами стрільби і можливість уточнення упередження.

Спостереження за боєм

Спостереження повинно бути організовано в усіх умовах обстановки всіма підрозділами та ведеться безперервно і є основним способом розвідки.

Спостереження дає можливість добувати відомості про пересування військ противника; розташування підрозділів і вогневих засобів в обороні противника; розташування та характер оборонних споруд і загороджень противника; характер поводження противника в обороні; розташування командних і спостережних пунктів противника; зосередження піхоти і танків противника для атаки й інші відомості, що визначають характер бойової діяльності противника.

У нічний час, а також в умовах обмеженого бачення спостереження ведеться із застосуванням приладів нічного бачення, засобів освітлення місцевості та доповнюється **підслуховуванням.** За звуковими ознаками спостерігач може визначити: характер дій противника і робіт, які ним проводяться (шум руху машин, вирубка дерев, вбивання кілків, розмовна мова й т. ін.); імовірний напрямок стрільби з кулеметів, мінометів і артилерії; напрямок руху танків й інших бойових і транспортних машин.

Особовий склад відділення веде спостереження з ходу, з коротких зупинок та з місця. Під час руху БМП (БТР) кожен солдат відділення повинен безперервно спостерігати за визначеним йому сектором і доповідати про все помічене командиру відділення. Під час пересування від одного укриття до іншого спостереження ведеться залежно від обстановки через відчинені люки та оптичні прилади.

Зупинки робляться в укритих і зручних для спостереження місцях (пунктах спостереження). Для зупинки бойової машини механік-водій, використовуючи складки місцевості й місцеві предмети, розташовує БМП (БТР) за наказом командира відділення так, щоб забезпечити його маскування і дати командиру можливість вести спостереження з башти. Пункт спостереження повинен задовольняти основним вимогам: забезпечувати найкращий огляд у бік противника і повну скритність спостереження.

Командир відділення може вести спостереження залежно від обстановки і рельєфу місцевості з бойової машини або поза нею. Зовні БМП (БТР) він займає зручний пункт, з якого веде спостереження. Вночі, крім того, заглушивши двигун, прислухається до звуків, щоб на слух визначити наявність противника.

Особовий склад відділення повинен уважно стежити за своїм командиром і бути завжди в готовності негайно надати йому допомогу. Займаючи пункт спостереження, необхідно діяти приховано, а також завжди пам’ятати, що противник теж маскується й веде спостереження і що ознаки, за якими ми встановлюємо наявність противника, знайомі йому.

Якщо до пункту спостереження не можна приховано підійти на техніці, то потрібно, спішившись, висуватися пішки або переповзанням. Досягнувши укриття, командир відділення має уникати різких рухів, голову піднімати повільно, залишаючи плечі й руки за укриттям.

Особливо уважно й ретельно потрібно оглядати всі підозрілі місця, де може укритися противник: яри, лощини, ліси, кущі тощо. В окремих випадках особовий склад відділення може призначатися для ведення розвідки спостереженням на спостережному посту.

Спостережний пост – це призначена група військовослужбовців, що виконує завдання розвідки спостереженням з місця, обладнаного в інженерному відношенні.

Спостережний пост, як правило, обладнується в обороні й під час підготовки наступу. На марші, у ході наступального бою, під час виходу з бою і відходу в підрозділах призначаються спостерігачі, які безперервно ведуть спостереження за противником і положенням своїх військ. Кількість спостерігачів і спостережних постів у підрозділі залежить від умов обстановки і завдання, яке виконується цим підрозділом. Так, в обороні та в період підготовки до наступу зазвичай призначаються: у відділенні – 1, у взводі – 1–2 спостерігачі. При розташуванні підрозділів у районах зосередження (на місці) спостереження ведеться також пішими дозорами (патрулями) і секретами.

До складу спостережного поста призначаються два-три спостерігачі з найбільш підготовлених для цього солдатів і сержантів, один з них призначається старшим. Особовий склад забезпечується приладами спостереження, великомасштабною кодованою картою або схемою місцевості, журналом спостереження, компасом, ліхтарем, годинником, засобами зв’язку й подачі сигналів оповіщення, а спостерігач – приладами спостереження. Для роботи вночі спостережні пости (спостерігачі) забезпечуються приладами нічного бачення, засобами освітлення місцевості, радіолокаційною станцією наземної розвідки.

Для зручності спостереження необхідно розділити сектор (смугу) спостереження на зони: ближню, середню та дальню, позначаючи їх умовними лініями по місцевих предметах (орієнтирах).

Ближня зона включає ділянку місцевості в межах бачення неозброєним оком дрібних предметів, об'єктів і цілей. **Середня зона** намічається в межах бачення місцевих предметів, що виділяються. **Дальня зона** охоплює решту простору до межі бачення.

Після швидкого огляду місцевості детальне її вивчення проводиться за допомогою бінокля одним із наведених нижче способів.

Перший спосіб. Спочатку оглядаються дороги, що йдуть у напрямку руху, потім поперечні дороги, околиці населених пунктів, кущі, узлісся, сади, виходи з лощин і ярів тощо.

Другий спосіб. Спочатку оглядається ближня зона в межах до 400 м, потім середня – від 400 до 800 м і, нарешті, дальня зона – у межах видимості.

Здебільшого попереду спостережного поста будуть знаходитися елементи рельєфу місцевості, населені пункти, ліс та інші місцеві предмети, що ускладнюють спостереження за визначеними ділянками і створюють зони невидимості. Тому необхідно точно виявляти ці зони, а потім визначати, з якого місця ці ділянки можна оглядати. У цих умовах командир підрозділу повинен організувати взаємодію між сусідніми постами.

Місце для спостереження, залежно від наявного часу та наявності будівельного матеріалу, може бути обладнане у вигляді відкритого окопу або окопу з протиосколковим перекриттям і оглядовою щілиною.

Зв'язок зі спостережним постом організується розпорядженням і засобами командира підрозділу.

Схема місцевості являє собою найпростіше креслення, на якому позначається місце спостережного поста, орієнтири, сектори спостереження, характерні риси рельєфу та деякі найбільш важливі місцеві предмети. У журнал спостереження записуються всі відомості про противника та робиться відмітка про те, кому вони повідомлені.

Таблиця 8

Форма запису в журнал спостереження

Час спостереження	Де і що помічено	Кому і коли повідомлено
28.03.06 15.30	Орієнтир № 4 вправо 5 далі 200, група противника проводить інженерні роботи	капітану А. А. Гулько 15.32
28.03.06 16.20	Орієнтир № 2 вліво 2 ближче 100, танк противника в окопі	капітану А. А. Гулько 16.22

Спостережний пост виконує завдання до встановленого командиром терміну або до зміни його іншим складом спостережного поста. У першому випадку старший спостерігач доповідає командиру про виконання поставленого завдання і тільки з його дозволу припиняє спостереження. У другому випадку спостережний пост припиняє спостереження після зміни його іншим складом спостережного поста.

При діях відділення як у пішому порядку, так і на БМП (БТР) ***цілевказівка*** в більшості випадків здійснюється: від орієнтирів (місцевих предметів); від напрямку руху машини; трасуючими кулями і снарядами; сигнальними засобами, що випускаються в напрямку цілі. Крім того, цілевказівка можлива наведенням зброї (приладу) у ціль, а також розірваннями гранат під час стрільби з гармати БМП.

Цілевказівки від ***орієнтирів (місцевих предметів)*** і ***напрямку руху машини*** голосом здійснюються в такій формі: «Орієнтир перший, зліва 40, далі 200 – протитанкова гармата».

Дальність до цілі визначається: окомірно; по кутовому розміру (розмірах) цілі; за допомогою електронно-оптичних далекомірів.

Окомірно визначення дальності до цілі проводиться: її порівнянням із відомою дальністю до орієнтира (місцевого предмета); по відрізках місцевості, що добре збереглися у зоровій пам’яті;

за ступенем видимості й величині цілі, що здається, а також шляхом сполучення двох останніх прийомів.

Дальність до цілі по її кутовому розміру визначається під час стрільби з місця і із зупинки. Для цього використовуються шкали сітки оптичного прицілу або приладу спостереження, а також прицільні пристосування стрілецької зброї.

Крім того, проводиться обчислення за формулою:

$$D = \frac{B}{K} \times 1000,$$

де: *Д* – дальність до цілі (предмета), м;

В (Ш) – висота (ширина) цілі (предмета), м;

1000 – постійний розмір;

К – кут, під яким видно ціль (предмет), у тисячних.

Визначення дальності за допомогою прицільних пристосувань стрілецької зброї проводиться порівнянням видимих розмірів цілі з розміром мушки, що криє, або прорізу прицілу. Зброя в цьому випадку утримується в прийнятому положенні для стрільби.

Наприклад, якщо під час стрільби з автомата АКМ видима ширина кулемета (0,75 м) дорівнює ширині мушки, то дальність до цілі 250 м; якщо кулемет здається у 2 рази вужчий за мушку, дальність до нього 500 м. Аналогічно можна використовувати і проріз прицілу зброї.

Напрямок руху цілі визначається окомірно по її курсовому куту (куту між напрямком руху цілі та напрямком стрільби). Він може бути фронтальним, косим або фланговим. Фронтальний – це рух цілі на того, хто стріляє (або від нього), під курсовими кутами від 0 до 30^0 (або від 150 до 180^0). Косим рухом вважається такий, при якому ціль переміщується під курсовими кутами від 30 до 60^0 (або

від 120 до 150^0). За фланговий рух береться такий, при якому ціль рухається під курсовими кутами від 60 до 120^0.

Швидкість руху цілі визначається окомірно.

Вибір способу ведення вогню залежить від умов обстановки та стрільби. Стрільба по рухомих цілях ведеться двома методами (засобами): супроводом або очікуванням.

Під час стрільби ***методом супроводу*** той, хто стріляє, ураховуючи табличне упередження, супроводжує переміщенням зброї рух цілі; у момент правильної наводки відкриває вогонь, продовжуючи супроводжувати ціль. Цей метод частіше застосовується тоді, коли ціль рухається з постійною швидкістю.

Під час стрільби ***методом очікування*** той, хто стріляє, прицілюється в точку, обрану на шляху руху цілі, і відкриває вогонь із підходом цілі до цієї точки на розмір необхідного упередження або безпосередньо до неї (якщо упередження враховано за допомогою цілика кулемета або шляхом вибору бічної прицільної марки оптичного прицілу).

Під час стрільби по живій силі противника з будь-якого автомата (кулемета) поправку напрямку на фланговий рух машини можна також враховувати виносом точки прицілювання на число фігур, рівне числу сотень метрів до цілі.

Спостереження за результатами стрільби ведеться для визначення моменту ураження цілі, а у випадку промаху – для оцінки відхилення куль (гранат) від цілі.

Ураження цілі оцінюється за результатами, що явно спостерігаються: ціль припинила вогонь або рух, зруйнована, горить і т. ін.

Про промахи судять за відхиленням місць падіння куль (трас, вибухів гранат) від цілі по напрямку і по дальності (або по висоті).

Розміри відхилення куль (гранат) вимірюються в тисячних або фігурах цілі від її центру до центру групування трас або рикошетів (траси, рикошет, хмари вибуху гранати).

Розміри перельотів або недольотів куль (гранат) від цілі вимірюються: по дальності – у метрах; по висоті – у фігурах цілі (коли ціль відносно висока і величина відхилення не перевищує двох фігур).

Результати спостереження за стрільбою доповідаються в такому порядку: напрямок і величина бічного відхилення; знак і розмір відхилення по дальності (висоті).

Таблиця 9

Приклади доповідей за результатами спостереження за стрільбою

Спостереження	**Доповідь**
Попадання в ціль	«Ціль»
Відхилення по напрямку: вправо одна фігура вліво чотири тисячних	 «Вправо одна фігура» «Вліво чотири»
Відхилення по дальності: недоліт (переліт) 100 м	 «Недоліт (переліт) 100»

Корегування стрільби – це введення у вихідні установки змін із таким розрахунком, щоб забезпечити максимальну можливість влучення в ціль наступною чергою (пострілом).

Невеликі величини коректур (звичайно не більше двох фігур цілі) враховуються зміною точки прицілювання одночасно по висоті й бічному напрямку. При цьому точка прицілювання виноситься в бік, протилежний відхиленню куль (гранат) від цілі.

Якщо розміри коректур значні, то корегування стрільби проводиться: по дальності – зміною установки прицілу; по напрямку – вибором нової установки цілика (нової прицільної марки).

Пересування в ході бою

В основі індивідуальних дій при вогневих контактах у місті лежить так зване «лівостороннє правило». Суть його полягає в тому, що людині – правші (таких людей близько 95 %) зручніше і швидше вдаються всі дії, пов'язані з поворотом вліво (у лівші – вправо). Зручніше і швидше стріляти в умовах, коли треба рухатися або розвертатися вліво (проти годинникової стрілки) і набагато важче і менш результативніше – з розворотом вправо. Віддача пістолетів майже всіх систем «кидає» зброя вліво-вгору (по циферблату на 10–11 год. У бойовій обстановці, стріляючи з автомата з правого плеча (з пістолета – з правої руки), необхідно використовувати будь-які укриття (камінь, стовпи, кути будівель тощо). Укриття в такому випадку повинно знаходитися зліва, закриваючи корпус і велику частину голови. У такому випадку для зустрічного вогню залишаються відкритими руки, плече і менша частина голови.

Якщо укриття розташоване праворуч, доведеться стріляти з лівого плеча, це незвично і незручно, але військовослужбовець буде в укритті. Необхідно намагатися так організувати вогневий контакт, щоб можливі укриття противника були праворуч, а ваші – ліворуч від військовослужбовця. Для цього постійно намагатися (якщо це можливо за обстановкою) «закручувати» поле бою, переміщуючись вліво від себе.

Наприклад: противник перебуває в будівлі і стріляє з вікна і, якщо військовослужбовець наближаєтеся до нього (перебіжками від укриття до укриття, під вогневим прикриттям товаришів) з правої від противника сторони, тобто огинає будівлю проти годинникової стрілки, перевагу буде мати автоматник, а не противник.

При веденні бойових дій часто доводиться вибивати противника з розвалин старих будинків, на будівництві, на пересіченій місцевості, з горищ і підвалів, зі скупчення гаражів, сараїв, господарських будівель, тобто з лабіринтів. Поодинці в лабіринт заходити не можна – можна отримати чимось важким по голові або кулю в спину.

Основний же групі доведеться прочісувати лабіринт, тому що не можна залишати ззаду себе осине гніздо. Необхідно дотримуватися основних принципів руху по лабіринту (між будівлями) – якась будова, гараж, сарай тощо, огинати тільки проти годинникової стрілки, справа наліво, при цьому автомат або пістолет знаходиться по праву сторону від військовослужбовця, з метою надання переваги в ході бою, стріляючи вліво, навіть не цілячись, на скидку.

Якщо ж обставини змусять обходити кут зліва направо, за годинниковою стрілкою, необхідно перекласти зброю по ліву руку, щоб мати можливість стріляти вправо без розвороту.

Загальне правило – кути будівель необхідно огинати, перебуваючи якнайдалі від них. Цим же застрахуєте себе від раптового нападу – противник, що сховався за рогом, відкривається поступово, не відразу, він втрачає перевагу раптовості.

Усі члени пошукової групи повинні бути при роботі в лабіринті на відстані прямої видимості і контролювати безпеку своїх товаришів.

Сходитися занадто близько також не можна, щоб не загинути всім відразу від однієї гранати або автоматної черги. У лабіринті необхідно відпрацьовувати різні напрямки по черзі, всією групою, не розбрідаючись.

Не можна вдень входити в темне приміщення відразу, без підготовки. Щоб очі звикнули до темряви, потрібен час. У цьому випадку це спрацьовує проти військовослужбовців. Не можна відпрацьовувати темні підвали та горища без освітлювальних приладів.

При проникненні на такі об’єкти необхідно променем світла обстежити простір праворуч і ліворуч від входу в глибину простору. Потім з освітленого місця промінь світла різко переміщується углиб приміщення, і на раніше освітлене місце різким кидком навскоси через дверний отвір, пригнувшись і присівши, висувається перший з тих, кому доведеться обстежити підвал, горище, сарай тощо. Відразу ж, пригнувшись, він іде в бік від дверей, висвітлює приміщення своїм ліхтарем, за

необхідності веде вогонь для прикриття тих, хто проникає слідом за ним. У будь-якому випадку джерело світла необхідно утримувати на витягнутій руці, у протилежній тій, по який бік знаходиться зброя.

Противник, навіть частково засліплений ліхтарем, буде стріляти на світло і потрапляти в сторону. При роботі в лабіринті до джерел шумів потрібно ставитися уважно, а до їх спрямованості і значення – критично. Противник може відвернути вашу увагу, кинувши в потрібну йому сторону камінь, палицю, інший предмет. Нарешті, шумом може заманити в пастку.

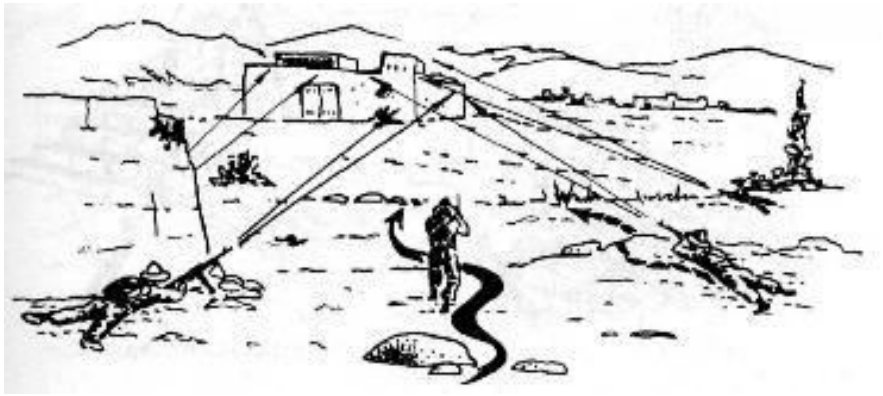
Зброю – автомат, пістолет – слід тримати біля стегна. Витягнута вперед зброя легко вибивається палицею, ногою тощо. У разі необхідності на близькій дистанції лабіринту можна вразити противника не цілячись, стріляючи «на скидку», від живота (стрільба «по-македонськи»).

При русі в темряві слід уникати освітлених місць або ж перетинати їх ривком, як можна швидше. У практиці неодноразові випадки, коли, відірвавшись від основної групи, військовослужбовець несподівано для себе стикається з групою противника. Фраза «потрапив у халепу» здавна пішла від такої саме ситуації. Назад бігти не можна – розстріл у спину. Природною, натренованою реакцією має стати такий алгоритм: одночасно з відкриттям вогню стріляйте з того, що у вас є, стріляйте, не цілячись у бік противника якомога частіше і швидше, одночасно швидко здійснюйте переміщення вперед до противника і вправо від нього. Тобто напрям руху має бути вліво від вас.

Члени групи противника змушені будуть повертатися для стрільби зліва направо, направляючи зброю в спини один одному, представляючи собою групову мішень. При різкому маневрі, наблизившись до противника, на ходу необхідно розстрілювати ціль «від живота», не цілячись. Перші секунди бою стрільба ведеться без рахування патронів, поки стріляєте, боковим зором намічається щілина (укриття), де можна буде сховатися і перезарядитися.

Непоодинокі випадки, коли військовослужбовці раптово потрапляють на вулиці, у парку, на проїжджій частині дороги в обстановку, коли починається раптова стрілянина, незрозуміло, хто, куди, по кому стріляє, де свої, де чужі.

У такому випадку треба рухатися. Стояти не можна. Рух здійснюється від укриття до укриття. Не можна давати противнику пристрілятися, переміщуючись вліво, змушуючи противника розгортатися для стрільби вправо і підставлятися для свого вогню.

Група прикриття також не повинна втрачати пильність – противник може з’явитися і в тилу. При штурмовому захопленні об’єкта (опорного пункту противника) наближатися до нього слід при вогневій підтримці групи прикриття, яка під час штурму веде загороджувальний вогонь по вогневих точках противника на об’єкті атаки та іншим вогневим точкам противника.

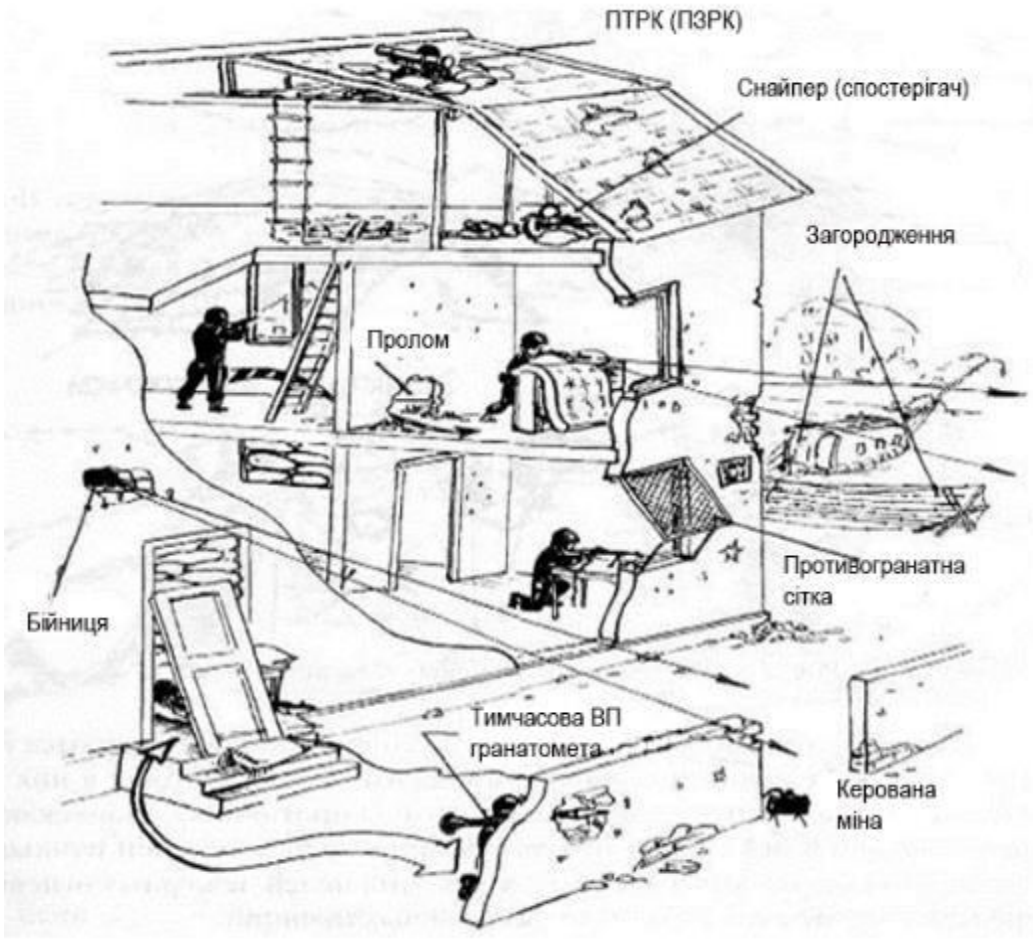
За можливості необхідно поставити його проти сонця, здійснювати перебіжки і вести вогонь, не даючи противнику стріляти прицільно і взагалі підняти голову. Якщо військовослужбовець залишився беззбройним, від прямого вогню необхідно різко вліво від себе, пригнувшись, зиґзаґами, перекатами в падінні відійти до найближчого укриття.

Для підходу до будівлі або іншого об’єкта, який необхідно захопити, використовується прийом, який полягає у такому: автоматники просуваються до об’єкта по вулиці, з обох сторін, уздовж стін на відстані 6–7 метрів один від одного, кидками від укриття до укриття.

Під час їх просування кулеметник (або кулеметники), що залишився позаду, підтримує і прикриває підрозділ вогнем, стріляючи на поразку (якщо це виходить), але в основному веде загороджувальний швидкий вогонь короткими чергами, по всіх цілях, по всіх місцях, звідки помічений вогонь противника (горища, підвали, вікна будинків тощо). Гранатометник працює поряд з кулеметником і знищує укріплення і небезпечні вогневі засоби противника, кулеметні гнізда і снайперів, які стріляють переважно з глибини житлових приміщень.

Коли підрозділ просунувся вперед метрів на 60–70, заліг або сховався за укриттями і відкрив вогонь, підтягується група прикриття – кулеметник і гранатометник. Автоматники ведуть вогонь по цілях, розташованих на протилежному боці вулиці, не забуваючи контролювати обстановку ззаду себе.

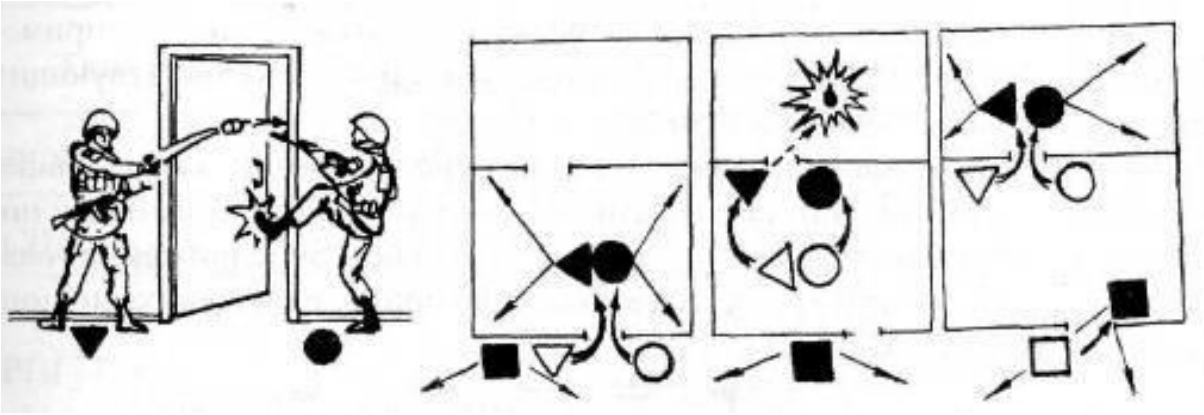
Якщо є можливість, наближатися до об’єкта краще з боку сонця – воно завадить противнику вести прицільний вогонь. Враховуючи, з яких вікон ведеться вогонь, наближатися до об’єкта краще з правої від стріляючого противника сторони. Вхідні двері на об’єкт розбиваються з гранатомета групи прикриття або ручними гранатами. Якщо є танк, то краще проломити стіну на першому поверсі і відразу ж атакувати через цей пролом, так як вхідні двері та інші явні точки проникнення на об’єкт можуть бути заміновані.

Прориватися всередину слід у той момент, коли двері вже розбиті, група прикриття веде інтенсивний вогонь, не даючи противнику стріляти по штурмовій групі прицільно після того, як у розбиті двері влетіла ще одна граната з гранатомета. Відразу ж слідом за цим у двері закидається 1–2 ручних гранати.

Штурмуючі прориваються всередину відразу ж за розривами своїх гранат. Перші військовослужбовці, які проникають у приміщення (пригнувшись і ривком), різко відходять у сторони від входу, ведуть вогонь чергами по всіх затемнених місцях, не цілячись.

Завдання перших – дати можливість увірватися основним силам штурмової групи, розчистити їм шлях вогнем, за обстановкою – прикрити їх. Потім, коли будуть перезаряджати зброю, вони змушені будуть залишатися на місці і потім рухатися вже в іншому порядку. Боєприпасів для прориву в будівлю потрібно дуже багато. На верхні поверхи будівлі прориватися слід, притискаючись спиною до стін, на відстані трохи менше сходового прольоту один від одного, відразу ж слідом за розривами своїх гранат.

На верхніх поверхах діяти доводиться згідно з діями в лабіринті. Часто противник закриває вхідні двері в житлові приміщення на ключ зсередини. Це підступний прийом.

Недосвідчені бійці скупчуються біля дверей, вирішують, що робити далі, намагаються прикладами вибити двері і отримують через двері чергу на рівні живота. У правильному варіанті замок

відстрілюється 3–4 пострілами з автомата (при стрільбі з АК-74 будьте обережні – спостерігаються непередбачувані рикошети).

Ті, хто атакують, розташовуються з боків дверей. Після відстрілу замка двері відчиняються ударом ноги збоку, одночасно в розчинені двері закидається граната. Після її вибуху штурмова група різким кидком, пригнувшись (якщо, можливо, перший проникає ривком вліво від дверей), прориває́ться в приміщення, бійці відразу ж переміщуються убік від дверного отвору, фіксуючи боковим зором обстановку, у разі потреби застосовуючи зброю.

Основне завдання перших, хто прорветься у приміщення, прикрити вогнем (якщо це необхідно) інших бійців штурмової групи.

У багатокімнатних житлових квартирах необхідно уважно обстежити все – противник, який сховався у шафі, під ліжком, за портьєрою, може зробити неприємний сюрприз. Якщо будівлю зайняли під опорний пункт, відразу вживаються заходи, щоб підрозділ не був вибитий звідти. Нижні поверхи і напівпідвали забарикадуються, визначаються сектори обстрілу, створюється система вогню (щоб можна було поперемінно стріляти з різних вогневих позицій).

Штурму наступних опорних пунктів противника повинна передувати розвідка місцевості, здебільшого постійним наглядом з метою встановлення вогневих точок противника і можливих місць постановки противником вогневих засобів. Радіозв’язок при підготовці штурмових дій переходить у режим радіомовчання.

Позивні і кодовані позначення повинні мати букву «Р», вона добре проходить в ефірі навіть при перешкодах. У тилу не залишаються неконтрольовані об’єкти – вони знову можуть бути зайняті противником. Бронетехніка в місті легко вразлива, неповоротка і малоефективна.

Заняття 2. Заміна вогневої позиції. Вибір орієнтирів. Цілевказання різними способами. Порядок подачі та виконання команди на відкриття вогню.

2.1. Заміна вогневої позиції

Сприятливі умови для вибору і обладнання вогневих позицій створюються при відсутності безпосереднього зіткнення з противником, так як створюється можливість ретельніше вивчити місцевість, найбільш ймовірні шляхи висування, рубежі розгортання і напрямки дій противника, обладнати в інженерному відношенні не тільки вогневі позиції, але і шляхи прихованого підходу до них, а також можливі шляхи маневру.

Основні позиції використовуються як основне місце, з якого вони ведуть бій або «стрільбу» в нейтральній смузі.

Запасні вогневі позиції займаються при неможливості залишатися на основних вогневих позиціях: при артилерійському і мінометному обстрілі, вклиненні противника в нашу оборону, а також виявленні противником основної вогневої позиції.

Хибні вогневі позиції обладнуються з метою ввести противника в оману, викликати його вогонь на ці позиції і засікти місця розташування вогневих засобів.

2.2. Вибір орієнтирів

Для зручності спостереження і детального огляду місцевості призначений спостерігачеві сектор умовно розбивається на такі три зони спостереження:

1) близька, найдоступніша для спостереження неозброєним оком, на відстані 400–500 м;

2) середня, до 1 000 м;

3) далека, до межі видимості.

Межі зон встановлюються за добре видимими орієнтирами або предметами на місцевості.

Орієнтири визначаються справа наліво, від себе вдалину. Подивіться на рисунок і спробуйте визначити, під яким номером буде орієнтир: «дерево», «камінь», «далекий гай», «кущі».

Спостерігач спочатку оглядає усе довкола (у наступі – від себе до противника, в обороні – від противника до себе). Потім уважніше оглядає близьку зону (спостереження ведеться справа наліво за умовно визначеними орієнтирами від себе вдалину). Відкриті ділянки оглядаються швидше, закриті – детальніше.

Про все помічене спостерігач доповідає командирові, не припиняючи спостереження. У доповіді спостерігач вказує орієнтир і відстань від нього (вправо, вліво, далі, ближче), те, що помічено, наприклад: «Орієнтир два – вліво 50, ближче – 100, біля пожовклого куща – кулемет противника».

Спостереження є одним з основних способів ведення розвідки, від якої, як відомо, залежить успіх бою, а отже, дії солдата-спостерігача повинні бути грамотними і вмілими.

Спостережні пости (спостерігачі) призначаються для розвідки спостереженням наземного і повітряного противника, а хімічні спостережні пости (спостерігачі) – для радіаційної і хімічної розвідки, що ведеться особовим складом спеціально підготовлених відділень.

Спостережний пост складається з двох-трьох осіб, одна з яких призначається старшою. На спостережному посту повинні бути прилади спостереження, схема орієнтирів, великомасштабна карта чи схема місцевості; журнал спостереження, компас, годинник, засоби зв’язку і подачі сигналів оповіщення про повітряного противника, а спостерігачі – прилади спостереження.

2.3. Цілевказання різними способами. Порядок подачі та виконання команди на відкриття вогню

Цілевказання – коротке і достатньо точне сказання місцезнаходження цілі, яке може проводитися як безпосередньо на місцевості, так і за картою чи аерофотознімком. Уміння швидко і правильно

вказувати цілі, орієнтири та інші об'єкти на місцевості має важливе значення для управління підрозділом і вогнем у бою. Місцезнаходження цілей на місцевості вказують, дотримуючись установлених правил, коротко, зрозуміло і чітко. При цілевказанні той, хто передає, і той, хто приймає, повинні мати однакове кодування об'єктів місцевості.

Цілевказання на місцевості найчастіше виконується від орієнтира, за азимутом і відстанню до цілі та іншими способами. Спосіб цілевказання залежить від обстановки, що склалася, і застосовується з метою швидкої і точної вказівки місцезнаходження цілі.

Цілевказання від орієнтира – найпоширеніший спосіб. Спочатку називають найближчий до цілі орієнтир, а потім кут між напрямком на орієнтир і напрямком на ціль у тисячних і відстань від орієнтира до цілі в метрах, наприклад:

«Орієнтир п'ятий, ліворуч двадцять, далі триста – БМП».

Малопомітні цілі указують послідовно – спочатку називають добре помітний орієнтир, а потім від цього орієнтира ціль, наприклад: «Орієнтир другий, праворуч двадцять – руїни, далі двісті – зламане дерево, ліворуч – гармата».

Цілевказання за азимутом і відстанню до цілі. Цей спосіб використовується найчастіше на місцевості з малою кількістю орієнтирів. Азимут напрямку на ціль визначають компасом у градусах, а відстань до неї – за допомогою приладів спостереження або окомірно в метрах. Одержані дані передають голосом або засобами зв'язку, наприклад: «Азимут сто три, відстань чотириста – бронетранспортер».

При цілевказанні від напрямку руху указують відстань у метрах спочатку за напрямком руху, а потім від напрямку руху до цілі, наприклад: «Прямо сімсот, ліворуч двісті – зенітна гармата».

При цілевказанні за азимутальним покажчиком (баштовим кутоміром) приціл суміщають з ціллю, зчитують з азимутального покажчика кут у тисячних і доповідають напрямок на ціль, її найменування і відстань, наприклад: «Тридцять нуль-нуль, танк на узліссі, вісімсот».

Цілевказання наведенням гармати на ціль застосовується тоді, коли той, хто передає, і той, хто отримує цілевказання, розміщені поруч, наприклад, у танку. У цьому випадку гармату направляють на ціль і указують найменування цілі і відстань до неї в метрах, наприклад: «Танк в окопі, п'ятсот».

Цілевказання димовими снарядами (мінами) застосовують, як правило, в артилерії у тих випадках, коли необхідно вказати ціль декільком батареям, при цьому інші способи ненадійні або їх застосування неможливе. Положення цілі вказують відносно розриву димового снаряда або міни.

При цілевказанні трасуючими кулями (снарядами) і сигнальними ракетами завчасно встановлюють порядок і тривалість чи кількість черг або колір ракет, а для прийому цілевказання назначають спостерігачів, які доповідають про поданий сигнал.

2.4. Порядок подачі та виконання команди на відкриття вогню

У результаті роботи з вивчення і опанування місцевості, розвідки й оцінки цілей, визначення черговості їх поразки, після вибору виду зброї і типу боєприпасів, способу ведення і виду вогню, а також визначення моменту відкриття вогню командир підрозділу подає команду на відкриття вогню або ставить вогневе завдання. Це один із вирішальних елементів управління вогнем у бою.

Від уміння командира навіть у скрутних умовах бою подати команду чітко й упевнено, так, щоб підлеглі відчували в його голосі твердість і спокій, багато у чому залежить успіх ведення бою. Команди командира на відкриття вогню і постановка вогневих завдань повинні, крім прямого призначення, бути дисциплінуючим і організуючим засобом; звична, багато разів чута команда примушує підлеглих виконувати доведені до автоматизму дії навіть у критичні моменти бою, долаючи у недостатньо навчених солдатів відчуття невпевненості і боязні. Ось чому при бойовій підготовці військ у мирний час необхідно приділяти велику увагу виробленню в особового складу твердих стійких навичок у виконанні всіх команд на відкриття вогню.

Водночас слід пам’ятати, що в бою часто створюються такі умови, коли голосом команду подати неможливо або коли може бути подана тільки коротка, з декількох слів, команда. На навчаннях, після твердого засвоєння особовим складом повних команд на відкриття вогню необхідно привчати їх і до скорочених, коротких команд, добиваючись свідомих дій навіть при раптових командах типу: «Справа танки і піхота – вогонь».

Послідовність команди на відкриття вогню зі стрілецької зброї може бути такою:

1. Кому відкрити вогонь. Наприклад: «Другому взводу», «Автоматникам першого відділення», «Гранатометнику».

2. Цілевказання – одним із розглянутих вище способів. Наприклад: «Орієнтир третій, вліво 40, кулемет в окопі».

3. Установка прицілу. Наприклад: «Постійний», «П’ять», «Сім».

4. Установка цілика або величина винесення точки прицілювання у фігурах цілі. Наприклад: «Цілик вліво два», «Вліво дві фігури».

5. Точка прицілювання. Наприклад: «Під ціль», «У пояс», «У голову».

6. Довжина черг. Наприклад: «Короткими», «Довгими», «Безперервними».

7. Момент відкриття вогню – вказується словом «Вогонь».

Для ведення вогню з танка команда подається у такій послідовності:

Яким снарядом (гранатою) вести вогонь. Наприклад: «Бронебійним», «Осколковою»; для відкриття вогню з кулемета на початку команди указується: «Кулемет». За цими командами проводиться заряджання гармати (спареного кулемета).

Цілевказання

Дальність до цілі в метрах. Наприклад: «1 600», «800», «1 200».

Спосіб стрільби. Наприклад: «З ходу», «З місця», «З коротких».

Момент відкриття вогню вказується словом «Вогонь».

Команда повинна подаватися з такими інтервалами, щоб ті, хто стріляє, могли з'ясувати і виконати кожну її частину.

Як вже наголошувалося вище, команди на відкриття вогню в повному обсязі слід подавати молодим солдатам і підрозділам, ще недостатньо навченим і натренованим у рішенні вогневих завдань. У подальшому у міру вдосконалення виучки підрозділу зміст команд повинен скорочуватися.

У бою команди на відкриття вогню подають командири відділень, танків, взводів.

Командири рот і батальйонів управляють вогнем штатних, доданих і підтримуючих підрозділів здебульшого шляхом постановки вогневих завдань. При цьому вони указують:

– якому підрозділу (кому) ставиться вогневе завдання;

– найменування цілі та її місцеположення (цілевказання);

– вид вогню на поразку цілі («знищити», «подавити», «зупинити»).

Постановка вогневого завдання не вимагає від командира підготовки початкових даних, що спрощує його роботу порівняно з подачею команд на відкриття вогню. При постановці вогневого завдання не вказується момент відкриття вогню, тобто не подається команда «Вогонь». Підлеглий одержав вогневе завдання – зобов'язаний виконати її в найкоротший строк, він сам визначає вид зброї і боєприпасів, готує вихідні дані і, якщо потрібно, подає команду на відкриття вогню і корегує стрільбу.

Постановка вогневих завдань може проводитися голосом, по радіо (відкритим текстом), письмовим розпорядженням, телефоном або через зв'язкового.

У батальйонній радіомережі на одній частоті діє до 30–40 радіостанцій. Якщо на передачу вийдуть командири машин, то управління з боку командира батальйону і командирів рот може бути порушене.

Наявність в одній радіомережі великої кількості радіостанцій вимагає до мінімуму обмежити час роботи по радіо на передачу. Для цього треба добре знати статутні і наперед встановлені сигнали з управління вогнем. Крім того, для забезпечення безперебійного зв'язку радіостанції танків, бойових машин піхоти, бронетранспортерів повинні бути в положенні «Прийом». Командири машин, як правило, не виходять в ефір. Вони тільки прослуховують команди і відповідають на запити старших командирів: на передачу вони переходять тільки у разі потреби доповіді про появу нових цілей.

У процесі бою, при зміні обстановки, відсутності зв'язку або часу на отримання вказівок від старших начальників щодо управління вогнем підлеглі повинні проявляти «розумну» ініціативу для поразки виявлених цілей і виконання бойового завдання.

Заняття 3. Виконання завдань у бойовій охороні. Несення бойового чергування на КПП. Особливості несення служби на сторожовому пості (в секреті). Порядок дій під час огляду особового складу (техніки). Дії в патрулі.

3.1. Виконання завдань у бойовій охороні

Дії у бойовій рухомій охороні

Бойова рухома охорона призначається із завданням не допустити проникнення наземної розвідки, а також раптового нападу противника на головні сили підрозділу і забезпечити їм вигідні умови для вступу в бій. Крім того, на неї можуть покладатися завдання щодо забезпечення безперешкодного руху головних сил шляхом захоплення перевалів, тіснин, мостів, переправ, вузлів доріг на маршруті руху, а також з розвідки і знищення (виводу з ладу) елементів пунктів управління, вузлів зв'язку та інших важливих об'єктів противника.

Бойова рухома охорона може висилатися вперед по напрямку руху, на фланги батальйону (роти), а іноді і прикривати його з тилу.

Для безпосередньої охорони, а також для огляду місцевості від бойової рухомої охорони на більш загрозливий напрямок висилається дозорне відділення на відстань, що забезпечує спостереження за ним і підтримку його вогнем.

Командир підрозділу, призначеного в бойову рухому охорону, зобов'язаний з'ясувати завдання, віддати необхідні розпорядження щодо підготовки підрозділу до дій, оцінити (вивчити по карті маршрут руху, характер місцевості, умови, у яких відбувається рейд, місця можливої зустрічі із противником і найбільш імовірні напрямки його виходу до головних сил десанту з флангів), прийняти рішення, віддати бойовий наказ та організувати взаємодію.

Бойова охорона висилається за вказівкою старшого командира або рішенням командира батальйону (роти).

В обороні при відсутності смуги забезпечення або передової позиції організовується бойова охорона перед переднім краєм оборони батальйону на віддаленості до 2 км.

В обороні, при відсутності безпосереднього зіткнення з противником, в наступі - в ході його успішного розвитку і під час переслідування противника бойова охорона організовується силою бойового розвідувального дозору (БРД), який висилається від батальйонів (рот) першого ешелону на віддаленість до 10 км.

В умовах безпосереднього зіткнення з противником бойова охорона не висилається. У цьому випадку завдання бойової охорони покладаються на підрозділи, які займають першу траншею.

Особливості несення служби на сторожовому пості (у секреті)

Сторожова охорона та органи безпосередньої охорони

Підрозділ	Органи безпосередньої охорони
У батальйоні	вартові, парні патрулі, 1–2 спостережних пости, черговий підрозділ (у складі взводу)
У роті	патрульні, спостерігачі, добовий наряд
У взводі, відділенні	спостерігачі

Патрульними призначаються два солдати, один з них – старшим. Патрульні несуть службу вночі або в установлений період безперервно; одна пара змінює іншу. Патрульні рухаються за вказаним маршрутом і ретельно оглядають місцевість. Одиночних солдатів противника вони захоплюють у полон або знищують. При виявленні групи противника старший патрульний негайно доповідає про це командиру взводу і організовує спостереження за її діями.

Сторожова охорона батальйону здійснюється сторожовими постами у складі відділення (танка), які виставляються за необхідності на загрозливі напрямки на віддаленні **до 1 500 м**, на прихованих підступах – секретами у складі **2–3** осіб, які виставляються на віддаленні **до 400 м** від району розташування батальйону.

Орган охорони	Від кого призначається	Склад	Що займає	Віддалення	Виконання завдання
Сторожовий пост	від мб (тб), від СтЗаст	мвід (танк)	вказану позицію	до 1 500 м	утримує позицію
Секрет	від мб (тб), від СтЗ, СтЗаст	2–3 солдати	вказане місце	до 400 м	спостереження

Секрет виставляється від району розташування батальйону або від сторожової застави на віддаленні **до 400 м** у складі **2–3 солдатів**, один з них призначається старшим. Секрет потай займає і обладнує вказане місце і веде безперервне спостереження за противником та місцевістю. Старший секрету встановлює порядок спостереження, підтримує постійну бойову готовність секрету і зв'язок з командиром, який його виставив.

Секрет несе службу беззмінно протягом дня або ночі, потай, нічим себе не виявляючи. Він нікого не затримує і не опитує. Про появу одиночних солдатів (цивільних осіб) та груп противника старший секрету доповідає командиру, що вислав секрет. Під час нападу противника на секрет він відкриває вогонь і відходить, продовжуючи вести спостереження.

Із закінченням часу несення служби або за командою (сигналом) командира, який вислав секрет, особовий склад повертається на сторожову заставу.

Батальйон, рота можуть виконувати завдання охорони за розпорядженням старших командирів. Сторожова охорона здійснюється **сторожовими загонами** у складі посиленої роти та **сторожовими заставами** у складі посиленого взводу. Вона може посилюватися танковим взводом (танком), мінометним взводом, 1–2 обслугами гранатомета, протитанковим відділенням.

Іноді на важливий напрямок у сторожовий загін може бути призначений і батальйон. У цьому випадку в сторожову заставу від сторожового загону може призначатися посилена рота. Сторожовому загону (заставі) вказуються рубіж та смуга охорони і ведення розвідки. Смуга охорони по фронту може досягати: для батальйону – **10 км**; для роти – **5 км.**

Віддалення сторожової охорони від частин (підрозділів), які охороняються, повинно забезпечувати проведення ними маневру, організований вступ у бій, можливість вогневої підтримки бою сторожової охорони і залежно від складу може бути **5–15 км.**

Бойовий порядок батальйону (роти), призначеного в сторожовий загін (заставу), будується на більш широкому фронті, ніж в обороні, і включає сторожові застави (пости), резерв, вогневі засоби і підрозділи посилення.

Батальйон (рота), призначений у **сторожовий загін (заставу),** займає і підготовлює до оборони зазначений йому рубіж, прикриваючи сторожовими заставами (постами) найбільш важливі напрямки. У смузі охорони сторожовий загін (застава) підготовлює основні, а за наявності часу і запасні позиції. Проміжки між сторожовими заставами (постами) і танконебезпечні напрямки повинні бути під постійним спостереженням і прикриватися вогнем артилерії й інших вогневих засобів. Між сторожовими заставами організується патрулювання, перед фронтом і на флангах сторожових застав можуть виставлятися секрети.

Основою системи опорних пунктів і вогневих позицій батальйону (роти), призначеного в сторожову охорону, є окремі опорні пункти взводів, підготовлені до кругової оборони. Взвод обладнує опорний пункт **до 400 м по фронту та до 400 м** у глибину. У центрі опорного пункту обладнується бліндаж з 4 виходами, що забезпечує швидкий вихід підрозділів на вогневі позиції. Від кожного виходу з бліндажа відкопуються ходи сполучення довжиною **100–120 м** кожний з обладнаними в них вогневими позиціями відділень, які забезпечують ведення вогню в обидва боки.

Крім того, навколо бліндажа обладнуються вогневі позиції, які забезпечують швидкий маневр силами і засобами на будь-який загрозливий напрямок. Вогневі позиції для бойових машин обладнуються як у межах ближніх позицій відділень, так і по периметру опорного пункту на найбільш імовірних напрямках дій противника. Резерв командира батальйону (роти) розташовується в глибині оборони в готовності до маневру на загрозливий напрямок.

Для ведення розвідки перед фронтом і на флангах командир батальйону (роти) організує спостереження і висилає розвідувальний дозор і дозорні відділення (танки). В умовах обмеженої видимості

організується радіолокаційне спостереження, призначаються чергові вогневі засоби для ведення вогню за даними радіолокаційної розвідки.

Система вогню організується з урахуванням ведення кругової оборони. Артилерійський підрозділ розташовується в глибині оборони батальйону (роти), як правило, на танконебезпечному напрямку і підготовлює декілька рубежів ведення нерухомого і рухомого загороджувального вогню та вогню прямим наведенням. Придані механізованому підрозділу танки можуть використовуватися для дій з вогневих засідок і як кочуючі вогневі засоби.

На кожній сторожовій заставі для несення служби призначається добовий наряд, а на позиції кожного відділення – спостерігачі. На постах особовий склад розміщується приховано, нічим себе не виявляючи. У нічний час, а в умовах поганої видимості і вдень на заставах не менше 1/3 особового складу залучається з використанням приладів нічного бачення.

Дрібні групи противника, які намагаються проникнути до підрозділів, що охороняються, сторожовий загін (застава) захоплює в полон або знищує. Під час наступу переважаючих сил противника батальйон (рота) стійко утримує рубіж, якій займає, і забезпечує розгортання та вступ у бій військ, які охороняє.

При висадці в смузі охорони повітряного десанту (диверсійно-розвідувальних груп) противника командир батальйону (роти) доповідає про це старшому командиру та вживає заходів щодо знищення десанту (диверсійно-розвідувальних груп), а при недостачі своїх сил – до блокування району висадки.

Взвод, призначений у сторожову охорону, складає **сторожову заставу**, якій вказується смуга охорони шириною **до 2 км**. У цій смузі застава займає зручний для оборони рубіж й обладнує на ньому основну, а за наявності часу і запасну позиції, з яких прикривається вогнем уся смуга охорони.

Для своєчасного виявлення противника в сторожовій заставі може розгортатися пост радіолокаційної розвідки наземних рухомих цілей, а на позиції кожного відділення (танка) організовується

спостереження. На найбільш імовірному напрямку дій противника може бути виставлений сторожовий пост.

У нічний час та в інших умовах обмеженої видимості організовується підслуховування та ведеться спостереження з використанням приладів нічного бачення. Для огляду місцевості між позиціями відділень (танків) і на відкриті фланги висилаються парні патрульні, а на потайні підступи, в тому числі і вдень, для своєчасного виявлення противника виставляються секрети та встановлюються сигнальні міни.

Вдень при хорошій видимості половині особового складу дозволяється відпочивати (спати). Вночі та в інших умовах обмеженої видимості весь особовий склад застави не спить і перебуває у повній бойовій готовності. З одержанням даних про противника спостереження посилюється, сторожова застава готується до бою. Командир взводу про появу противника доповідає командиру, який вислав заставу, і оповіщає сусідні сторожові застави.

Дрібні групи противника, які намагаються проникнути до підрозділів, які охороняються, взвод захоплює в полон або знищує. При підході переважаючих сил противника взвод вступає в бій і утримує позицію, яку займає, до підходу підрозділів, що охороняються, або до отримання наказу на відхід.

Для обмеження руху особового складу на кожну добу для упізнання своїх військовослужбовців установлюються **пропуск і відзив.** Пропуском слугує найменування озброєння або техніки, наприклад «Кулемет», а відзивом – назва населеного пункту, що починається з тієї ж букви, що і пропуск, наприклад «Київ».

Пропуск повідомляється усно всьому складу охорони, розвідувальних органів і особам, які посилаються за межі підрозділу, а вночі й у межах розташування свого підрозділу. Відзив повідомляється командирам цих підрозділів, а також особам, які посилаються для передачі усних наказів.

Пропуск запитується у всіх осіб, які проходять через рубіж охорони і пересуваються у розташуванні підрозділу вночі, відзив – в осіб, які передають наказ командира, та у командирів підрозділів, які ведуть розвідку. Пропуск і відзив вимовляються тихо. Усі, хто не знає пропуску, а ті, хто прибув з наказом – відзиву, затримуються. Затримані допитуються. Залежно від обставин їм дозволяється йти далі або вони прямують під охороною до командира, який вислав охорону.

Висновок: бойовий досвід показує, що організація і здійснення охорони при розташуванні на місці є найбільш важливим видом бойового забезпечення. Командири підрозділів повинні уміло організовувати сторожову та безпосередню охорону.

Особливості розташування в горах, у лісі та взимку

У горах підрозділи розташовуються в місцях, які забезпечують швидкий вихід на дорогу або розгортання для відбиття нападу противника. У горах можуть виникати каменепади, обвали, сніжні лавини, повені, селеві потоки, які у короткі строки можуть зробити непрохідними дороги, перевали та нанести великий збиток підрозділам, що опинилися в їх зоні.

У зв’язку із цим підрозділ у горах слід розташовувати за межами лавинонебезпечних ділянок та місць, де є загроза обвалів тощо. Для укриття особового складу, озброєння і військової техніки використовуються складки місцевості, тунелі, гірські виробки, печери.

Одночасно при виборі району необхідно використовувати ділянки гірських виробок, тунелі, печери та інші складки місцевості.

При розташуванні **у лісі** необхідно враховувати можливі зміни місцевості у випадку нанесення ядерних ударів, використання запалювальних боєприпасів, у результаті чого можливе створення обширних районів завалів та пожеж. Тому у лісі підрозділи слід розташовувати поблизу доріг, просік, на ділянках з меншою густиною дерев. На випадок виникнення лісової пожежі підготовлюються

шляхи виходу в запасні райони. Гасіння пожежі і рятувальні роботи здійснюються черговим підрозділом, а за необхідності і додатково призначеним особовим складом.

Взимку для розташування підрозділу за межами населених пунктів вибираються райони, захищені від вітру. Особлива увага приділяється підтриманню в прохідному стані доріг для виходу підрозділів із районів розташування. При низьких температурах необхідно обладнати утеплені та опалювані укриття – намети, курені, навіси, землянки тощо, готувати пристрої для обігріву особового складу та своєчасно заготовляти пальне.

В умовах суворої зими, тривалої негоди або густонаселеної місцевості підрозділи іноді треба розташовувати по окраїнах населених пунктів. Для укриття особового складу використовувати підвали будівель, інші підземні комунікації. У цьому випадку взводу для розміщення відводиться по можливості один будинок або споруда.

Крім маскування машин, вживаються також заходи щодо їх захисту від заносу снігом, обледеніння, розмороження. Двигуни машин за необхідності періодично прогріваються.

При цьому вживаються заходи для запобігання отруєння особового складу відпрацьованими газами, переохолодження і обмороження.

У пустелях і степах підрозділи роти (батальйону) слід розташовувати поблизу джерел води, але в стороні від місцевих предметів, які можуть бути орієнтирами або об’єктами нанесення ударів.

Для розташування слід використовувати місцевість, що має оазиси, міжпасмові низини, бархани, піщані бугри, зарості саксаулу й інші природні укриття, по можливості поблизу колодязів, ариків та інших джерел води.

При цьому особлива увага приділяється протиповітряній обороні, маскуванню, радіаційному і хімічному контролю джерел води і розвідці пісків, що переміщуються, заходам попередження інфекційних захворювань, економному витрачанню води і палива, а також охороні пунктів водопостачання.

Висновок: при розташуванні на місці необхідно враховувати особливості місцевості в районі розташування та вміло використовувати усі позитивні умови розташування і зводити до мінімуму негативні.

3.2. Несення бойового чергування на КПП. Порядок дій під час огляду особового складу (техніки)

Мета встановлення блокпоста (КПП)

Блокпостом вважається контрольно-перепускний пункт, який тимчасово встановлюється на в'їзді/виїзді в окрему місцевість, у якій запроваджені заходи визначеного правового режиму. Для посилення безпеки особового складу та осіб, що на ньому перебувають, блокпост обладнується в інженерному відношенні.

Блокпост встановлюється з метою: показати сторонам конфлікту і місцевому населенню району військову присутність; перевіряти, оглядати та реєструвати весь рух людей, майна та транспортних засобів до і від контрольованої зони, а також у зоні відповідальності; запобігати контрабандному перевезенню зброї, боєприпасів та вибухових речовин, а також вільному пересуванню екстремістів, терористів, осіб, оголошених у розшук; блокування дороги і припинення або обмеження руху відповідно до визначеного порядку; звітування про всю діяльність по команді.

Типи блокпостів (КПП)

Блокпости (КПП) поділяються на стаціонарні (постійні) і рухомі (мобільні). Крім того, можуть розгортатися тимчасові, приховані та спровоковані перепускні пункти.

Блокпости (КПП) також відрізняються рівнем обшуку, який вони повинні проводити (всі особи та засоби пересування або вибіркові обшуки).

Склад блокпоста (КПП)

При виконанні завдань на більшості стаціонарних блокпостах (КПП) задіються, як правило, взвод, який складається, як мінімум, з трьох відділень. Кількість особового складу на інших блокпостах (КПП) залежить від загроз, визначених завдань та умов обстановки.

Завдання, які покладаються на блокпост (КПП)

Основними завданнями блокпоста є повне або часткове блокування в'їзду (виїзду) в окремі місцевості, попередження ввозу (вивозу) в них зброї, боєприпасів та інших заборонних засобів, що можуть бути використані для протиправної діяльності, демонстрація військової присутності («демонстрація прапора»), спостереження і збір інформації від місцевого населення.

Крім того, на блокпост (КПП) покладаються такі завдання: огляд і перевірка людей, транспорту і вантажів, що перетинають зону роз'єднання (буферну, контрольовану, демілітаризовану зону); запобігання проникнення порушників і незаконної доставки зброї, боєприпасів, вибухових речовин; блокування руху транспорту і людей (часткового чи повного); затримання громадян і транспортних засобів, що порушують встановлений режим поводження; спостереження за місцевістю; контроль комунікацій.

Місця встановлення блокпостів (КПП)

Блокпости зазвичай встановлюються в районах напруженості під час проведення антитерористичних заходів. Вони бувають постійними або тимчасовими. Блокпост переважно облаштовується за рогом будівель, на поворотах дороги або за схилами пагорбів, щоб використовувати елемент несподіванки.

Терористи, використовуючи транспорт для переміщення зброї зі схованок у місця його застосування, будуть наштовхуватись на своєму шляху на блокпости. Велика мережа блокпостів значно

ускладнює діяльність терористичних груп. Навіть якщо терористи знають про існування блокпоста, вони змушені вибирати інші, менш зручні маршрути для своїх переміщень.

Стаціонарні (постійні) КПП розташовуються на перехрестях доріг, поблизу мостів, у вузьких долинах, на в'їздах (виїздах) у зону роз'єднання (буферну, контрольовану, демілітаризовану зону), на важливих ділянках шляхів комунікацій і функціонують цілодобово. Залежно від віддалення блокпоста від місць дислокації підрозділу наряд для несення служби на стаціонарному КПП може призначатись на термін **до 3 діб**, а за необхідності – і на більш тривалий.

Рухомі (мобільні) блокпости (КПП) розташовуються в місцях, які не контролюються стаціонарними блокпостами (КПП). Мета їх дій полягає в зміцненні контролю (раптового/неочікуваного) та недопущенні неконтрольованого проникнення осіб і перевезення зброї, наркотичних речовин і контрабанди з однієї зони в іншу.

До складу рухомого блокпоста (КПП) входить не менше посиленого взводу на транспортних засобах з належним озброєнням, які повинні мати чіткі розпізнавальні військові знаки. Місце розташування вибирається так, щоб це було несподіванкою для людей та транспортних засобів, що пересуваються.

Рухомий блокпост (КПП), як правило, функціонує в межах деякого часу. Після того, як його положення стає відомим і ефект дії зменшується, він знімається.

Рухомі блокпости (КПП) виконують завдання у взаємодії з іншими блокпостами (КПП) і СП, несподівано зупиняючи автомобілі та осіб на короткий час для швидких оглядів.

Вони повинні перебувати у постійному полі зору спостережних постів, з метою їх підтримки забезпечуються переносними загородженнями і щитами з написами як для стаціонарних блокпостів (КПП).

Тимчасовий блокпост (КПП) може встановлюватися, як правило, пішим патрулем для перевірки осіб і транспорту на певній ділянці дороги, після чого він продовжує виконання завдань патрулюванням.

Прихований блокпост (КПП) створюється у разі необхідності затримання визначеного транспорту. Також він веде спостереження за рухом транспорту, але не зупиняє його.

Спровокований блокпост (КПП) встановлюється у відповідь на певний інцидент у конкретному місці, де перевіряються всі особи та транспорт.

Обов'язки особового складу блокпоста (КПП)

Особовий склад блокпоста (КПП) зобов'язаний:

– перед виконанням завдання підготувати індивідуальне спорядження, засоби захисту, штатну та колективну зброю, засоби зв'язку та спостереження, підготувати (доотримати) інші необхідні засоби, необхідні для виконання завдання (боєприпаси, шанцевий інструмент, фортифікаційні засоби, ліхтарі, документація, засоби індивідуальної та колективної гігієни, питну воду та продукти харчування, комплекти виклику засобів повітряної евакуації та позначення себе на місцевості (дим тощо), засоби маскування, запасні батареї, ПММ та ін.;

– знати межі блокпоста (КПП); твердо знати завдання, обстановку і місцевість, що прилягає до блокпоста (КПП), план охорони та оборони, порядок дій у позаштатних ситуаціях та порядок дій під час несення служби на блокпості у складі груп обшуку, прикриття та резервної групи;

– негайно здійснити розгортання блокпоста відповідно до завчасно складеної схеми. При цьому з прибуттям на місце встановлення блокпоста частиною особового складу негайно забезпечити належну бойову охорону, обладнати фортифікаційні споруди (окопи, укриття та ін.), які забезпечуватимуть кругову оборону та зменшать до мінімуму вразливість особового складу та ОВТ, не зменшуючи пильність та спостереження за місцевістю, забезпечити пропускний режим;

– припиняти порушення громадського порядку на визначеній території; вилучати зброю, боєприпаси, вибухові речовини в осіб, що не мають дозвіл на їх носіння; прихильно ставитися до пішоходів, водіїв і пасажирів;

– чемно розмовляти з людьми, не забороняти водію розмовляти з пасажирами; ввічливо просити осіб виконувати те, що треба, говорити нормально, не підвищувати голос;

– бути ввічливим під час обшуку, по можливості застосовувати металошукачі та дзеркала для догляду транспортних засобів;

– бути спокійним, незалежно від власного почуття; завжди бути одягнутим згідно з вимогами Статуту ЗС України.

Особовий склад блокпоста (КПП) має право:

– перевіряти паспорти й інші документи, що засвідчують особу, здійснювати огляд транспортних засобів;

– затримувати і передавати представникам військової поліції, органів внутрішніх справ автотранспорт і осіб, які вчинили правопорушення;

– переслідувати осіб, які підозрюються у здійсненні злочинів і які чинили опір особовому складу; входити у житлові будинки (приміщення), приміщення підприємств, організацій і установ, використовувати їх транспорт (крім спеціального);

– застосовувати зброю відповідно до правил застосування сили (інструкцій) під час припинення індивідуальних та групових порушень суспільного порядку й інших незаконних дій поблизу блокпоста, які несуть загрозу життю та здоров'ю особового складу, майна та ОВТ підрозділу.

Що забороняється особовому складу КПП

Особовому складу блокпоста (КПП) забороняється:

– залишати розташування блокпоста;

– вступати в розмови зі сторонніми особами без службової необхідності;

– приймати і передавати будь-кому будь-які предмети;

– залишати зброю і боєприпаси без догляду чи передавати їх будь-кому;
– грубіянити громадянам, вступати в суперечки з ними;
– досилати без необхідності патрон у патронник;
– кричати або виявляти нетерплячість, виражати будь-яку огиду;
– просовувати голову чи лікоть у вікно автомашини або відчиняти двері без дозволу;
– робити обшук жінок (без металошукача) або наказувати їм піднести руки догори;
– наставляти зброю прямо на жінок (крім випадків самооборони).

Особливості встановлення прихованого або спровокованого блокпоста (КПП)

Командир визначає місце встановлення прихованого або спровокованого КПП, призначає засідки (віддаляються **на 50–100 м** в обидва напрямки), обирає місце для спостереження та організовує роботу.

Особлива увага звертається на вибір зручної позиції для спостереження, можливості взаємної підтримки (вогневої підтримки) та взаємного прикриття; розвідку території перед зайняттям позицій; перевірку місцевості на наявність прихованих вибухових пристроїв і відсутності ворожих засідок; організацію безперебійного зв'язку; використання допомоги патруля-супутника.

Бойовий розподіл особового складу блокпоста (КПП)

Для несення служби особовий склад блокпоста розподіляється на чергові зміни з розрахунку: 2/3 особового складу виконують обов'язки, 1/3 відпочиває.

Для виконання завдань особовий склад, який призначений для несення служби на блокпості (КПП), поділяється на такі групи:

– управління;

– перевірки документів і огляду транспортних засобів (поділяється на підгрупу попереднього огляду та підгрупу поглибленого огляду);

– прикриття (поділяється на підгрупу охорони та підгрупу підтримки);

– застосування спеціальних засобів і управління мінно-вибуховими загородженнями;

– резервну групу (відпочинку).

Порядок несення служби на блокпості (КПП)

У встановлений час особовий склад блокпоста (КПП) приступає до несення служби з перевірки транспортних засобів, перевезення вантажів і людей. Зони огляду й очікування повинні бути позначені білими смугами (спеціальними щитами) або дорожніми конусами.

Осіб та транспортні засоби, які долають блокпост, перевіряють для встановлення ідентичності документів і запобігання перенесення або провезення через блокпост заборонених засобів (предметів). Перевірку дозволяється проводити різними способами (перевірка документів, обшук людей та техніки).

Особи, які перетинають блокпост, пред'являють документи, що засвідчують особу. Зразки документів, що дозволяють в'їзд у вказані зони, повинні бути на блокпості (КПП). При перевірці місцевого населення проводиться обов'язкова його реєстрація. При цьому в книгу реєстрації заносяться такі дані: час, повне ім'я, маршрут руху.

При перевірці місцевого населення перш за все перевіряються підозрілі особи, які мають незвичайний одяг, ведуть себе неадекватно. Огляд людей здійснюється шляхом обшуку. Проведення особистого огляду група огляду повинна здійснювати прогладжуванням по одягу, а не поплескуванням.

Окрема увага приділяється нижнім частинам тіла. Обов'язковими для перевірки є головні убори, черевики, широкі штани, багаж. Перш за все перевіряються підозрілі особи, які мають незвичайний

одяг та ведуть себе неадекватно. При проведенні обшуку доцільно використовувати металошукачі (датчики), які виявляють металеві предмети.

Жінки оглядаються тільки військовослужбовцями жінками, у випадку коли їх немає – тільки технічними засобами в спеціально відведеному для цього приміщенні. Процедуру обшуку жінок і священнослужителів командир повинен обговорити з місцевою владою. Якщо в того, кого обшукують, знайдена зброя, боєприпаси, вибухові речовини, вони конфіскуються, а сама людина підлягає затриманню, допиту і передачі відповідним органам (СБУ, поліції тощо).

При перевірці транспортних засобів здійснюється паспортний контроль водія та пасажирів та документи на транспортний засіб водія. Особлива увага приділяється автомобілям, в яких перебуває одна людина. Транспортні засоби підлягають повному обшуку на предмет перевезення зброї та вибухових речовин. При значному русі можна перевіряти тільки кожний третій автомобіль, автомобілі тільки одного типу чи ті, які рухаються в одному напрямку.

Автомобілі для огляду допускаються на територію блокпоста по одному. Поки перший на черзі автомобіль оглядається, інші з виключеними двигунами очікують огляду на відстані **не ближче 50 метрів** під спостереженням підгрупи прикриття блокпоста. За сигналом автомобіля, який перевіряється, або знаком руки військовослужбовця групи огляду водій наступного транспортного засобу запускає двигун, повільно під'їжджає до зони огляду, пред'являє (пред'являють) посвідчення особи та документи на транспортний засіб. Перш ніж відійти від автомобіля, водій повинен відкрити всі двері, капот і багажник.

Під час огляду автомобіля водій і пасажири перебувають у зоні очікування, що розташовується не ближче 5 метрів від автомобіля, що перевіряється. Ця зона також знаходиться під спостереженням підгрупи охорони.

При перевірці автомобіля, в якому перебуває значна кількість людей, персонал блокпоста пропонує всім вийти з машини. Проводить огляд кожної людини і відводить їх у бік, **не ближче 10 м** від

машини, після цього проводиться огляд транспортного засобу на наявність зброї та вибухових пристроїв.

Послідовність огляду транспортних засобів:

– двигун (звертається увага на електричні дроти, за допомогою дзеркала оглядаються важкодоступні місця);

– пасажирський салон (обшукуються сонцезахисні щитки, спинки сидінь, під сиділнями і килимками, кишені у дверцятах, магнітофон, речова скринька, при цьому не торкаються перемикачів або інших підозрілих предметів, при виявленні останніх викликається фахівець);

– багажник (перевіряється весь багажник, у тому числі, місце кріплення запасного колеса, звертається увага на клунки, конверти, газети);

– шасі (оглядаються бампери, колісні ковпаки та ободи, застосовується інспекційне дзеркало для огляду під машиною);

– вантаж (для перевірки вантажу застосовують металеві стержні).

Перевірені транспортні засоби та водії реєструються у журналі реєстрації, де вказується: час, коли пройшов огляд транспортний засіб, прізвище водія, колір, марка машини, номерний знак, напрямок руху, пункт призначення та інше. У випадку, коли люди пересуваються без автомобілів, а, наприклад, на гужовому транспорті, робиться спеціальна відмітка із зазначенням кількості худоби.

При виявленні зброї, боєприпасів, вибухових речовин та інших заборонених предметів начальник (командир) блокпоста негайно здійснює доповідь черговому КСП підрозділу та діє відповідно до його вказівок, у присутності водія і групи огляду вилучає заборонені предмети, складає акт із розписами присутніх та фотографує на фоні транспортного засобу затриманих осіб (таким чином, щоб було видно номерний знак транспортного засобу) та викладені заборонені предмети перед затриманими особами.

Вилучене за актом передається командиру підрозділу, від якого виставлено блокпост або відповідним органам (СБУ, поліції) і записується в Журнал обліку затриманого автотранспорту і вилученої зброї, боєприпасів, вибухових речовин та інших заборонених предметів.

Затримані особи за першої нагоди передаються у місцеві правоохоронні чи інші відповідні органи.

Ймовірні загрози, які можуть мати місце під час несення служби на блокпості (КПП)

Під час несення служби на блокпості (КПП) можуть мати місце серйозні ситуації.

Найбільшу загрозу являють собою:

- обстріли зі стрілецької зброї або обстріли із закритих вогневих позицій із застосуванням мінометів, реактивних снарядів (ракет), що запускаються з імпровізованих пускових установок тощо;
- застосування противником імпровізованих саморобних пристроїв, транспортних засобів, начинених вибухівкою, або самогубців;
- блокування блокпоста місцевим населенням з подальшим нападом на блокпост озброєних осіб (переважно блокування здійснюється протягом світлого періоду доби із застосуванням психологічного тиску на особовий склад блокпоста та раптового нападу на блокпост із-за спин мирного населення з настанням сутінків або темряви. У таких випадках місцеве населення діє в повній змові з бандформуваннями);
- збір розвідувальної інформації цивільними мешканцями про склад, озброєння, розташування, порядок несення на блокпості. Збір зазначеної інформації здійснюється шляхом ведення спостереження з відстаней, фотографування під час перетину блокпоста, особистим спілкуванням тощо, зазначена інформація використовується для планування нападів на блокпости.

Правила застосування сили

Особовий склад, який задіяний для несення служби на блокпості, має право застосовувати силу і відкривати вогонь у таких випадках та ситуаціях:

- в умовах оборони від збройного нападу;
- коли безпека особового складу блокпоста під загрозою (існує пряма загроза життю та здоров'ю);
- у випадках спроб арештувати, поранити або захопити особовий склад блокпоста або ОВТ;
- при намаганнях зупинити або перешкодити виконувати свої обов'язки особовим складом, який виконує завдання на блокпості;
- при спробах викрасти або знищити техніку, обладнання блокпоста.

Характер служби на блокпості вимагає тривалого перебування на об'єкті, коли необхідно мати вільні руки для подачі сигналів, перевірки документів, огляду машин і обшуку людей та одночасно бути готовим до застосування зброї.

Командир (начальник) блокпоста повинен навчати особовий склад правильному носінню та застосуванню зброї. Вона має бути в положенні, що забезпечує її швидке застосування, і водночас люди, що перевіряються, не повинні мати можливості блокувати застосування зброї.

Якщо при наближенні до блокпоста чи об'єкта, що охороняється, транспортний засіб не зупиняється за наказом (сигналом, знаком), дозволяється застосування зброї для його зупинення.

Перевірка місцевого населення

Перевірка місцевого населення може проводитися різними способами. Перш за все перевіряються підозрілі особи, які мають одяг, який звертає на себе увагу, та які ведуть себе підозріло. Особливу увагу приділяють автомобілям, в якому перебуває одна людина.

Типовою помилкою під час перевірки є підхід з лівої сторони до осіб, у яких необхідно перевірити документи. Підозріла особа за вимогою того, хто перевіряє, нібито, витягаючи документи правою рукою з нагрудної кишені піджака, плаща, куртки, халату, де звичайне населення носить документи, може зробити постріл з пістолета через одяг.

Ніколи не стійте ліворуч від того, хто перевіряється, і не давайте йому повертатися до вас лівим боком. Знаходьтеся праворуч нього на відстані метр-півтора – ви будете мати можливість вчасно помітити його спробу дістати зброю з кишені і запобігти нападу прийомом рукопашного бою або іншим способом.

Швидкий (поверхневий) обшук зазвичай проводиться, коли:

– на блокпості присутня велика кількість людей;

– як попередня дія перед детальним обшуком.

Процедура обшуку

– в ідеалі той, кого обшукують, повинен стояти з широко розставленими ногами та розведеними руками;

– обшук повинен проводитись методично, з голови до ніг;

– спеціальна увага повинна приділятися нижній частині спини і від черевиків до колін, пахви також повинно бути перевірено;

– не можна проводити обшук поплескуванням по людині, тільки поглажуванням та здавлюванням;

– особливо повинні ретельно перевірятися широкі штани.

– обов’язковими для перевірки є головні убори, кишені, взуття, багаж тощо;

– переносні речі або одяг, який знімається та стосується об'єкта обшуку, повинні бути окремо ретельно оглянуті.

Обшук з використанням металодетектора

Використання для обшуку металодетектора досить ефективне і повинно здійснюватися вздовж тіла, торкаючись одягу.

УВАГА! Типовою помилкою тих, хто перевіряє документи, є підхід до того, хто перевіряється з лівої сторони.

Підозрюваний на вимогу перевіряючого, нібито витягуючи документи правою рукою з внутрішньої нагрудної кишені, де зазвичай населення носить документи, робить постріл з пістолета через одяг.

Ніколи не стійте з лівого боку від того, хто перевіряється, і не давайте йому можливості повертатися до вас лівим боком. Стоячи праворуч від того, хто перевіряється, на відстані метр-півтора, ви будете мати змогу своєчасно помітити його спробу дістати зброю з кишені і запобігти нападу прийомом рукопашного бою або іншим способом.

Детальний обшук залежить від ступеня підозри об'єкта обшуку та наявності часу.

Детальний обшук зазвичай проводиться:

– коли є підозра, що людина (транспортний засіб) має/перевозить заборонені предмети;

– отримано наказ (розпорядження) провести детальний обшук саме цієї людини (транспортного засобу).

Процедура обшуку:

• бажано проводити обшук у присутності свідків. Необхідно запропонувати об'єкту звільнити всі кишені та пред'явити для огляду всі предмети та документи, які є в наявності;

– якщо є необхідність зняти одяг, об'єкт має зробити це добровільно (цей факт потрібно зареєструвати) або, якщо є необхідність, детальний обшук зі зняттям одягу проводиться у спеціальному приміщенні не на очах громадськості.

Обмеження:

– в ідеалі особа, яка проводить обшук, має бути однієї статі з особою, що обшукується;

– деякими вимогами та інструкціями визначається, що обшук дітей до 14 років повинен проводитись жінками.

1. Обшук транспорту.

Типи обшуку:

– початкова перевірка (тривалість не більше 2 хв);

– попередній обшук (тривалість не більше 10 хв);

– детальний обшук (тривалість до 4 год за необхідністю і більше).

Початкова перевірка проводиться для всіх автомобілів, які зупиняються на блокпості.

На деяких типах блокпостів люди та транспортні засоби перевіряються вибірково відповідно до рішення вищого за званням командира. Рішення, за яким автомобіль може бути зупинений, базується на такому:

– випадковий вибір;

– виклик підозри;

– дані розвідки.

Головна мета початкової перевірки полягає у виборі автомобіля для детального обшуку. Особовий склад, який несе службу на блокпості, повинен знати про загрозу застосування противником

транспортних засобів, начинених вибухівкою, та людей (самогубців) з вибухівкою, прихованою на тілі.

Обов'язки та порядок дій групи обшуку:

Військовослужбовець, який проводить обшук:

– оглядає салон авто через вікно;

– оглядає поверхню авто;

– оглядає днище авто;

– оглядає силове відділення та багажник.

Первинний огляд включає в себе:

– перевірку документів;

– перевірку салону через скло;

– звірку номерів агрегатів;

– перевірку багажника;

– перевірку бардачка.

Детальний огляд

Протягом початкової перевірки у випадку, якщо хто-небудь з будь-яких причин привернув увагу своєю поведінкою, може бути проведений детальний обшук. Група обшуку складається з двох осіб.

Порядок дій

Автомобілі для огляду допускаються на територію блокпоста по одному. Поки перший на черзі автомобіль оглядається, інші, з виключеними двигунами, очікують огляду на відстані ***не ближче 50 метрів від блокпоста***, під спостереженням групи прикриття блокпоста. За сигналом особового складу блокпоста водій наступного автомобіля запускає двигун, повільно під'їжджає до зони огляду, пред'являє (пред'являють) посвідчення особи.

Під час огляду автомобіля *водій і пасажири перебувають у зоні очікування*, що розташовується ***не ближче 10 метрів*** від автомобіля, що перевіряється. Ця зона також є під спостереженням групи прикриття.

УВАГА! Усі автомобілі, що очікують огляду, повинні бути зупинені на безпечній відстані від блокпоста і повинні постійно перебувати під спостереженням.

Водія і пасажирів просять показати їх посвідчення особи і просять вийти з автомобіля. Пасажири відводяться приблизно за 10 м (не менше 5 м) від автомобіля і перебувають там до закінчення огляду автомобіля під наглядом групи прикриття блокпоста. Перед перевіркою водій відчиняє всі двері, капот і багажник. Літні люди і маленькі діти можуть залишатися в автомобілі.

При перевірці документів ті, хто перевіряються, повинні все робити тільки за командою особового складу блокпоста і нічого за власною ініціативою.

Документи для перевірки приймаються через опущене вікно, з машини ніхто не повинен виходити. Існує бандитський прийом – пістолет, обріз тощо прикріплюють до дверцят машини зсередини. При команді: «Вийти з машини!» відкривають дверці і стріляють приблизно на рівні живота закріпленим на дверці вогнепальним пристроєм.

За необхідності детального огляду після команди: «Виходити з машини по одному з піднятими або витягнутими вперед руками!» відійти трохи убік. Підозрюваний примушується сісти на землю,

обшукується і далі його контролює той, хто страхує, після чого проводиться обшук наступного пасажира. Підозрюваним забороняється до обшуку сходитися разом (спілкуватися). У цьому випадку заборонений предмет, що шукається, може бути передано один одному.

Пильність не можна втрачати ні на секунду. Стежте бічним зором за обстановкою, за руками того, хто перевіряється, за всіма його рухами, як він дістає документи, як подає, як відкриває багажник для огляду, що знаходиться в багажнику, як реагують і поводяться пасажири. Оглядаючи багажник, знаходьтеся **праворуч**.

Особливу увагу необхідно приділяти автомобілям, в яких перебуває одна людина. При перевірці автомобіля, в якому багато людей, вимагати від водія вимикати двигун і всім виходити з машини (водій має відкрити всі двері, капот і багажник), провести огляд кожної людини і відвести їх у сторону, не ближче 10 м від машини, після цього провести огляд транспортного засобу.

Склад групи, яка перевіряє одну одиницю автотранспорту, повинен бути не менше ніж 3 особи, з яких одна – перевіряє документи, друга – підстраховує, третя – з автоматом напоготові. Той, хто перевіряє, підходить до автотранспорту по ходу праворуч.

Раптовість застосування вогнепальної зброї при цьому різко зменшується: у замкненому просторі автомобільного салону важко дістати пістолет, а тим більше автомат і підготовити його для стрільби. У такому випадку той, хто перевіряє, діє відповідно до ситуації – стріляє сам або падає на землю, різко відкочується назад та подає цим сигнал для того, хто страхує, який під час перевірки документів перебуває позаду і збоку від машини і запобігає цим наїзду на нього машини заднім ходом. Автоматник розміщується на безпечній від автомобіля відстані праворуч і за необхідності вирішує вогнем результат події при спробі противника прорвати заслін.

УВАГА! У випадку загрози використання автомобілів, начинених вибухівкою, звертайте особливу увагу на автомобілі тільки з однією людиною.

Якщо пасажирам наказують залишити автомобіль, вони повинні стояти спиною до охоронця (військовослужбовця, який прикриває військовослужбовця, що проводить обшук). Його зброя направлена на пасажирів, але він не виявляє ворожих намірів. Охоронець повинен бути весь час надійно захищений. У випадку виникнення підозри нападу охоронець перезаряджає зброю як попередження.

Автомат при несенні служби на блокпості носять на ремені, перекинутому через голову на ліве плече. Сам автомат розміщений під правою рукою в горизонтальному положенні. Довжина ременя вибирається такою, щоб автомат можна було вільно прикласти до плеча з ременем, натягнутим від лівого плеча. Такий спосіб носіння автомата в цих умовах найбільш зручний, руки при перевірці документів вільні, зброю важче відібрати.

Порядок огляду транспортних засобів:

Автомобіль умовно поділяється на 5 зон обшуку:

- салон;
- ззовні;
- багажник;
- силове відділення;
- днище.

УВАГА! Ніколи не торкайтеся перемикачів або інших підозрілих предметів, викликайте експерта.

При обшуку транспортного засобу проводьте огляд таким порядком:

Відсік двигуна: починайте з однієї сторони і оглядайте. Звертайте увагу на щось незвичайне, нові електричні дроти (можливо під'єднання бомби). Потрібно використовувати дзеркало для огляду днища автомобіля та інших важкодоступних місць.

Пасажирський салон: сонцезахисні щитки салону, бардачок, кишені у дверях, під сидіннями (особливу увагу звертати на сидіння водія), між сидіннями (шукати електричні дроти, вимикачі), під заднім сидінням, під килимками (шукати електричні дроти), місце біля заднього вікна, двері. Перевірте звукоізоляцію в салоні.

Багажник: запасна шина і під нею, у тому числі місце кріплення запасного колеса. Весь багаж і пакунки. Звертайте увагу на такі предмети, як газети, конверти тощо.

Ходова частина: бампери, крила і ніші коліс, днище. Під час цього огляду потрібне дзеркало.

Перевірка вантажу: якщо можливо, вантажі перевіряються за допомогою тонких металевих штирів. Усі мішки, коробки, сумки розвантажуються і перевіряються. Якщо вантаж – пісок, цемент або гравій та ін., огляд може зайняти досить багато часу. Тому транспортний засіб супроводжується до місця, де вантаж може бути розвантажений і перевірений.

Завершення обшуку:

Якщо заборонені предмети не знайдено. Коли вогнепальної зброї, вибухівки або підозрілих предметів (які можуть входити до складу компонентів імпровізованого вибухового пристрою) не знайдено під час обшуку, подякуйте водію та пасажирам за співпрацю та допомогу, після чого безпечно виведіть автомобіль до транспортного потоку.

Якщо знайдено заборонені предмети, то виконайте ряд таких заходів:

– призупиніть обшук на місці перевірки та закрийте доступ до блокпоста;

– подайте команду водіям автомобілів, які очікують перевірки від’їхати на відстань понад 300 м та зайняти позицію за будь-яким міцним укриттям;

– повідомте старшого групи прикриття та командира блокпоста про випадок;

– викличте групу розмінування;

– затримайте водія та всіх пасажирів авто до того часу, поки ситуація не буде вирішена;

– після прибуття відповідних спеціалістів та органів надайте їм допомогу у випадку потреби;

– надайте письмовий рапорт черговому КСП підрозділу.

Варіант дій під час огляду транспортного засобу

Склад групи, яка перевіряє одну одиницю автотранспорту, повинен бути не менше 3 осіб: старший – той, що перевіряє документи і машину, та той, що прикриває.

Місцеперебування старшого праворуч збоку і в 4–5 м позаду машини. Таким чином він страхує себе від різкого наїзду заднім ходом і контролює праву сторону автомобіля. Він не втручається у процес перевірки документів. Його завдання за необхідності прикрити вогнем того, хто перевіряє. У момент перевірки зброя старшого співробітника має бути напоготові.

Третій військовослужбовець (прикриває) – автоматник або кулеметник розміщений від автотранспорту, що перевіряється, на безпечній для себе відстані спереду по ходу руху і відкриває вогонь при спробі противника прорвати заслін. Позиція автоматника (кулеметника) має бути замаскована і мати хороший огляд для ведення вогню на поразку. Автоматник повинен перебувати на такій відстані від основної групи, щоб він міг бачити і бажано чути все, що відбувається на посту, тому що вогонь він відкриває у випадку ускладнення обстановки без наказу, за своїм розумінням. Він повинен бути в секторі обстрілу старшого поста для вогневої підтримки з його боку і недопущення нападу ззаду.

Перевіряючий для перевірки документів підходить до транспорту не зліва, з боку водія, як це зазвичай роблять працівники ДАІ, а праворуч, з боку пасажира.

Тут діє «лівостороннє правило». Тим, хто знаходяться в машині, вкрай незручно в положенні сидячи правою рукою діставати пістолет або з бічної, або з нагрудної кишені і стріляти, розвертаючись вправо. З довгоствольною зброєю (автоматом, обрізом) це буде зробити ще важче. Раптовість застосування противником зброї при цьому різко зменшується.

Перевіряючий голосно подає команду: «Залишатися на місцях. Не виходити. Двері не відкривати. Заглушити двигун!» Відкритих дверей треба уникати і документи приймати для контролю тільки при опущеному боковому склі. Навіть якщо ті, що перебувають у машині, відкрили двері, нібито для надання документів, повному їх відкриванню треба перешкодити, притиснувши її коліном, щоб цими дверима не вдарили вас або в щілину непомітно не кинули гранату.

Перевіряючий повинен бути спостережливим. Наприклад, запитайте водія: «Де запасне колесо?». І якщо він почне кидатися у пошуках колеса, робіть відповідні висновки. Якщо перевіряючий помітив у машині щось підозріле і небезпечне (зброя), він діє відповідно до ситуації – або стріляє, або просто падає на землю, намагаючись відкотитись від машини назад. Падіння перевіряючого – сигнал до дії для інших.

Особи, що перевіряються, всі дії повинні робити тільки за вашою командою і нічого за власною ініціативою. Не дозволяйте їм самостійно виходити з машини і наближатися до вас.

За необхідності огляду багажника водієві пропонується вийти з машини і відкрити багажник. Перевіряючий стоїть обов'язково праворуч від водія на безпечній від фізичного нападу відстані – метр, півтора, сам у багажник не лізе. Усі предмети, що є у багажнику, йому за командою показує водій. Потрібно уважно стежити за руками водія. Положення водія – виключно за машиною позаду багажника. Це робиться для того, щоб ті, хто перебувають у машині, не могли завести двигун і різко поїхати. Місцеперебування старшого поста, який контролює обстановку – в 4–5 м ззаду і зліва; він контролює водія і ліву сторону автомобіля. Праву сторону контролює той, що прикриває.

Форма одягу та особисте спорядження

Індивідуальне спорядження завжди повинно включати: відповідну форму одягу, особисту зброю, належну кількість боєприпасів, захисне спорядження (шолом, бронежилет) та індивідуальну медичну аптечку.

Якщо у вас автомат, носити його потрібно праворуч на довгому ремені, перекинутому на ліве плече через голову. Довжина ременя вибирається такою, щоб автомат можна було вільно прикласти до плеча з натягнутим ременем, на який припадає вага зброї.

Такий спосіб носіння зброї зручний тим, що руки вільні для перевірки документів та інших дій. Зброя легко виноситься на лінію прицілювання і її важче відібрати силою або (можливо всяке) зняти з убитого.

3.3. Дії в патрулі

Види патрулів:

Патрулі, залежно від призначення та способу виконання завдань, підрозділяються на: піші, на техніці, повітряні (морські та річкові), комбіновані та інші.

Вибір виду патрулювання залежить від обстановки, завдань, місцевості, кількості особового складу, техніки та інших факторів.

Патрулювання здійснюється в денний та нічний час. У нічний час додатково використовуються прилади для нічного спостереження та освітлювальні засоби.

Склад патруля може бути від 2 осіб і більше залежно від поставлених завдань.

За необхідності до складу патрулів можуть входити сапери, снайпери, медичні працівники, перекладачі, авіанавідники, патрульні собаки та інші.

Терміни патрулювання від години до декількох днів.

Завдання патруля:

– ведення спостереження за місцевим населенням для запобігання порушень умов угоди про припинення вогню;

– виявлення змін в інфраструктурі населених пунктів (поява написів на різних об’єктах) та громадській думці общин;

– виявлення змін місцевості (схованок, бункерів, окопів, місць, обладнаних для стрільби, недавні зрізи дерев, різні сліди тощо);

– виявлення незаконних формувань, зброї, боєприпасів, наркотичних засобів та контрабанди;

– регулярний огляд важливих об’єктів;

– огляд місцевості, ізольованих та тимчасово не використовуваних СП (КПП), і позицій, покинутих ворогуючими сторонами;

– проведення бесід з місцевим населенням та ізольованими громадами;

– перевірка машин і людей;

– прийняття адекватних мір (вклинення) при виникненні конфліктів чи інцидентів, а також під час переміщення населення.

Спорядження патрулів

Спорядження патруля включає:

– техніку, укомплектовану згідно з комплектуючою відомістю;
– визначену форму огляду;
– бронежилет та шолом (сталевий або кевларовий);
– особисту зброю та боєприпаси;
– сигнальний пістолет та освітлювальні ракети.
– ручні та димові гранати;
– слізогінний газ;
– кайданки (металеві або одноразові), гумові палиці, щити, захисні окуляри;
– пакети першої медичної допомоги;
– засоби зв’язку із запасними батареями;
– технічні засоби визначення координат (GPS чи IFTS);
– засоби спостереження як вдень, так і вночі;
– ліхтарі;
– карти, компаси;
– годинник;
– стандартні операційні процедури (SOP) підрозділу;
– документацію на тимчасовий блокпост (TCP);

– документацію на СП;

– журнал спостереження;

– форми рапортів (чисті бланки) для виклику медичної евакуації про виявлення вибухонебезпечних предметів, доповіді про подію та ін.;

– комплект документів для реєстрації підозрілих осіб та тих, що перебувають у розшуку під час їх затримання;

– обладнання для виставляння тимчасового блокпоста (ТСР) чи спорудження тимчасового СП;

– комплект для посадки гелікоптера;

– знак (прапор) миротворчих сил;

– ідентифікаційні картки та розпізнавальні знаки;

– продукти харчування та питну воду;

– за необхідності – спальні мішки, намети;

– фото-відео-аудіозаписуючі пристрої.

– інше майно, виходячи з конкретної обстановки.

Що заборонено під час патрулювання

Під час патрулювання забороняється:

– відхилятися від маршруту руху;

– залишати визначене місце без дозволу начальника патруля;

– порушувати форму одягу;

– вести себе грубо щодо місцевого населення;

– допускати аморальні вчинки;

– вести переговори по засобах зв’язку відкритим текстом;

– приймати чи купувати (продавати) будь-які речі від місцевого населення;

– вживати спиртні напої, наркотичні речовини;

– перевозити місцевих жителів;

– під час пішого патруля розмовляти без потреби;

– перевищувати швидкість руху;

– під час руху перебувати не на штатному місці;

– бажано не використовувати транспортні засоби з розташуванням переднього колеса під місцем водія.

Обов’язки патрульного

Патрульний призначається з числа сержантів та солдат, у виняткових випадках – з офіцерів і прапорщиків і підпорядковується начальнику патруля.

Патрульний відповідає за:

– своєчасне і точне виконання поставленого завдання;

– спостереження у визначеному секторі;

– дотримання заходів безпеки під час патрулювання та при поводженні зі зброєю.

Патрульний зобов’язаний:

– знати завдання патруля та своє завдання;

– знати ситуацію в зоні відповідальності роти;

– знати місце розміщення вертолітних площадок, їх координати, порядок виклику та посадки засобів повітряної медичної евакуації та вміти керувати їх приземленням;

– знати порядок дій під час виставлення тимчасового блокпоста (ТСР);

– знати сигнали оповіщення, розпізнавання, управління та порядок діями за ними;

– вміти використовувати прилади спостереження та засоби зв'язку;

– вміти орієнтуватися на будь-якій місцевості за картою чи схемою;

– вміти користуватися приладами навігації (GPS та IFTS);

– постійно вести спостереження та негайно доповідати начальнику патруля при виявленні небезпечних предметів, об'єктів чи підозрілих осіб;

– застосовувати зброю згідно з правилами застосування сили та зброї;

– при виникненні нештатних ситуацій негайно доповідати начальнику патруля та діяти відповідно до його вказівок.

Порядок дій у позаштатних ситуаціях (під час обстрілу, виявлення ВНП, поранення або загибелі особового складу)

Порядок дій під час обстрілу патруля

Варіант 1. У випадку патрулювання на техніці, якщо це можливо, збільшити швидкість та на максимальній швидкості подолати зону обстрілу, негайно доповісти про подію черговому офіцеру, в подальшому діяти за його вказівками. У разі необхідності викликати підрозділ негайного реагування та засоби медичної евакуації.

Варіант 2. У разі комбінованого, пішого патрулювання або патрулювання на техніці (у випадку її серйозного пошкодження) та неможливості залишити зону обстрілу, зайняти кругову оборону, негайно доповісти про подію черговому офіцеру, зробити запит на виклик посилення (підрозділу негайного реагування) та засоби медичної евакуації. Утримувати позиції до прибуття посилення.

Для безпечного залишення транспортного засобу та зменшення ймовірності враження особового складу імпровізованими вибуховими пристроями необхідно, у разі можливості, швидко виконати процедури правила «5/25» – огляд із середини транспортного засобу (бойової машини) простору навколо машини в радіусі 5 метрів на наявність вибухонебезпечних предметів, після чого здійснити висадку та швидко просканувати (перевірити простір) в радіусі 25 м, одночасно обираючи найбільш ефективні вогневі позиції для ведення кругової оборони.

Варіант 3. У разі коли сили противника значно переважають та ведення опору є недоцільним, слід залишатися на місці, лягти, коли стріляють, і, не здійснюючи спроб до відходу, ідентифікувати себе. Будь-який несподіваний або ненавмисний рух може призвести до посилення вогню, якщо патруль уже під обстрілом. За таких обставин не рекомендується вести вогонь у відповідь.

У випадку захоплення в полон не чинити ніякого опору з боку членів патруля, вести себе спокійно і використовувати всі засоби, щоб ідентифікувати себе.

Таблиця 9

Форма рапорту для доповіді під час обстрілу патруля (Рапорт «SALUTE»)

S – SIZE	Склад та кількість учасників події
A – ACTION	Що відбувалось (трапилось), що спричинило подію, які її умови
L – LOCATION	Місце події, координати (мінімум 6 цифр)
U – UNIT	Підрозділ, який було втягнуто в подію
T – TIME	Коли відбулася подія, скільки часу тривала
E – EQUIPMENT	Обладнання, яке використовувалося в події, що було конфісковано та інше

Порядок дій під час виявлення вибухонебезпечних предметів (імпровізованих вибухових пристроїв):

Під час виявлення вибухонебезпечних предметів (імпровізованих вибухових пристроїв) необхідно діяти відповідно до правила «4С» або «5С»:

– підтвердити наявність ВНП (Confirm) – шляхом спостереження в оптичні пристрої з безпечної відстані спробувати визначити, що знайдений підозрілий предмет дійсно може бути вибухонебезпечним предметом, спробувати визначити його тип та вид, зробити його опис. Здійснити негайну доповідь черговому (тактичного оперативного центру/КП) у вигляді 9-ти лінійного рапорту та викликати групу розмінування;

– звільнити небезпечний район від людей (Clear) – встановити безпечний периметр та звільнити небезпечний район від людей, не порушуючи безпечних відстаней, встановити на дорозі попереджувальні знаки;

– виставити оточення по периметру та на підступах до небезпечного району (Cordon) з метою недопущення людей;

– контроль ситуації до прибуття групи розмінування (Control) – здійснення контролю за недопущенням людей у небезпечний район, по прибуттю групи розмінування вказати їм місце знаходження підозрілого предмета та в разі необхідності забезпечити охорону групи розмінування під час її роботи та продовжувати охороняти небезпечний район від доступу до нього людей.

Пункти 9-ти лінійного рапорту про виявлення ВНП:

– дата, час знаходження вибухонебезпечного предмета;

– місцезнаходження (точні координати);

– спосіб зв’язку, частота, № телефону;

– вид предмета (покинутий, вистріляний, закладений, скинутий);
– кому, чому загрожує знайдений предмет;
– ураження зброєю;
– вплив на виконання завдання;
– прийняті заходи безпеки;
– пропонований ступінь важливості (негайна, посередня, мінімальна, відсутня).

Порядок дій під час виклику за зустрічі повітряних засобів медичної евакуації. Визначення MEDEVAC та CASEVAC. Загальні положення.

Евакуація персоналу повітряним способом з медичних причин принципово поділяється на дві категорії: MEDEVAC та CASEVAC. (Настанова з авіаційного забезпечення, Департамент миротворчих операцій, скція V, розділ 3, додаток E).

Медична евакуація потерпілих з однієї установи до іншої, що не має терміновості, називається MEDEVAC. Цей вид евакуації розглядається як звичайне адміністративне переміщення. Використання визначених повітряних засобів, призначених для медичної евакуації, у невідкладних випадках не передбачається. Завдання MEDEVAC передбачають медичне транспортування пацієнта в стабільних умовах у супроводженні або без супроводження лікаря.

Заходи з проведення медичних евакуацій (MEDEVAC) не потребують залучення повітряних засобів, що несуть цілодобове чергування (CASEVAC) і зазвичай викликаються медичним працівником (лікарем).

Повітряна евакуація пораненого військового або цивільного персоналу, для якого існує загроза життю, називається CASEVAC (санітарна евакуація). Завдання CASEVAC передбачають переміщення тяжко поранених або серйозно хворих осіб зазвичай до найближчої медичної установи будь-якими

наявними методами і, як правило, вимагає залучення чергових сил, які залучені до цілодобового чергування. Контроль за ходом евакуації лікарем або кваліфікованим медичним працівником – обов'язковий.

Завдання з медичної евакуації MEDEVAC або санітарної евакуації CASEVAC можуть виконуватися по дорогах (наземним транспортом), коли це можливо та дозволяє стан пацієнта.

MEDEVAC зазвичай викликається лікарем або медичною установою через MOVCON (відділ, що відповідає за контроль переміщення повітряних засобів) для виділення місця в одному із повітряних засобів згідно з розкладом польотів, або призначення спеціального рейсу у випадку, коли стан пацієнта потребує особливого медичного нагляду під час транспортування, або у випадку, коли місце, куди необхідно евакуювати пацієнта, не обслуговується плановими польотами.

CASEVAC може викликатись будь-якою особою місії, використовуючи будь-які наявні засоби, керуючись пріоритетністю важливості та використовуючи основні засоби виклику через радіомережу CASEVAC або через чергового офіцера зв'язку відділу повітряних операцій (AirLiaisonDutyOfficer) чи чергового офіцера Тактичного оперативного центру.

Порядок прийняття рішення на виклик CASEVAC/MEDEVAC

Такий формат процесу прийняття рішення на виклик CASEVAC/MEDEVAC може використовуватися для допомоги в ході аналізу ситуації та визначення потрібне чи не потрібне використання повітряних засобів для транспортування особи, що потребує медичної допомоги.

Таблиця 10

Порядок прийняття рішення на виклик CASEVAC/MEDEVAC (варіант)

ЗМІСТ РІШЕННЯ	ХТО ПРИЙМАЄ
1. Чи потрібна евакуація?	Лікар, санінструктор або в разі його відсутності командир на місці події
2. Куди евакуйовувати?	Лікар на місці події, старший лікар у найближчій медичній установі або начальник медичної служби (CMO)
3. Яким методом? a. Наземним? – будь-яким місцевим транспортом – найближчою каретою швидкої допомоги b. Повітряним? – повітряним засобом місії – спеціально обладнаним повітряним засобом	Лікар на місці події, начальник медичної служби (CMO) або регіональний медичний підрозділ Начальник цивільної авіації (CAVO), начальник військової авіації (CAO), начальник медичної служби (CMO)
4. Коли?	Лікар на місці події або начальник медичної служби (CMO)
5. Планується більше ніж одна евакуація? Рівень ймовірності?	Начальник цивільної авіації (CAVO), начальник військової авіації (CAO), начальник медичної служби (CMO)

Усі завдання з CASEVAC/MEDEVAC після завершення евакуації потребують складення рапорту з підсумками виконання завдання.

У випадку, коли приймається рішення проводити медичну евакуацію повітряним методом, необхідно проводити оцінку факторів ризику з метою забезпечення того, що всі можливі ризики, що можуть виникнути в ході операції, є зрозумілими та рівень ризику перебуває у межах прийнятних параметрів безпеки.

Начальник цивільної авіації має використовувати визначені повітряні засоби, які найбільш підходять для виконання завдання з CASEVAC. Як тільки буде отримано запит на CASEVAC, начальник цивільної авіації (CAVO) негайно приводить екіпаж відповідного повітряного засобу в готовність до виконання завдання. Одночасно з наданням дозволу на виконання польоту має бути зроблений запит на політ у повітряних просторах інших країн у випадку, якщо є така необхідність.

У разі можливості запит (9-ти лінійний рапорт на виклик повітряної медичної евакуації) має включати якомога більше такої інформації:

– контактна інформація сторони, що робить запит;

– інформація про пацієнта (ПІП, група крові, національність, підрозділ, звання, обмеження в знанні мови (якщо такі є);

– місцезнаходження пацієнта (ів);

– час отримання поранення або час виникнення нещасного випадку/інциденту;

– кількість поранених / хворих;

– опис поранення / стан;

– особовий склад, який супроводжуватиме пацієнта;

– місце посадки та назва аеропорту;

– безпечність місця посадки (міни і так далі).

Періодично з усім особовим складом, який може бути залученим до виконання завдань з CASEVAC / MEDEVAC, повинні проводитися заняття з процедур виклику засобів CASEVAC / MEDEVAC.

Таблиця 11

Приклад 9-ти лінійного запиту на медичну / санітарну евакуацію (варіант)

Назва	Виконання	Причина
1. Місце знаходження	Передати координати місця підбору	Необхідно екіпажу вертольоту для знаходження зони підбору та узгодження (координації) маршруту польоту
2. Радіочастота та позивний	Передати частоту радіостанції, яка буде використовуватися в зоні підбору, та позивний контактної особи	Необхідно для того, щоб командир екіпажу увійшов у зв'язок з підрозділом, що очікує вертоліт та отримання інструкцій для посадки
3. Кількість поранених за пріоритетом	Передати відповідний короткий код. A. Невідкладний. B. Невідкладний хірургічний. C. Пріоритетний. D. Типовий. E. Безпечний. У випадку двох або більше категорій – між категоріями необхідно вставити слово «БРЕЙК»	Необхідно командиру екіпажу для встановлення пріоритету завдання та попередження медичного персоналу шпиталю, який буде приймати потерпілих
4. Спеціальне обладнання	Передати відповідний короткий код. A. Непотрібне. B. Лебідка. C. Обладнання для вилучення. D. Вентилятор	Необхідно для того, щоб встановити відповідне обладнання на борт вертольоту перед вильотом
5. Кількість поранених за типами	Передати відповідний короткий код. Доповісти про серйозні кровотечі, при цьому вказати групу крові (якщо відомо). L. Кількість лежачих поранених. A. Кількість амбулаторних поранених	Необхідно для визначення конфігурації вертольоту, який потрібно посилати в зону підбору
6. Охорона зони посадки	Передати відповідний короткий код. N. Противник відсутній.	Необхідно для орієнтування та охорони прибулого екіпажу

Назва	Виконання	Причина
	P. Можлива наявність противника в районі. E. Противник у районі. X. Противник у районі. Зона посадки перебуває під вогнем	
7. Спосіб маркування зони підбору	Передати відповідний короткий код. A. Панель VS17. B. Піротехнічний сигнал. C. Димовий сигнал. D. Відсутній. E. Інше (описати)	Необхідно екіпажу вертольоту для здійснення посадки. Не передавайте колір вставки, диму, піротехнічних засобів
8. Національність постраждалого та статус	Передати відповідний короткий код – кількість не вимагається. A. Військовослужбовець ООН. B. Цивільний ООН. C. Військовослужбовець не ООН. D. Цивільний не ООН. E. Військовополонений	Необхідно для орієнтування медичного персоналу на завантаження постраждалого або охорони для військовополонених. Переконайтесь, що хоча б одна особа в зоні підбору розмовляє англійською
9. РХБ зараження	Передати відповідний короткий код – передавати тільки в випадку застосування. N. Радіаційне. B. Біологічне. C. Хімічне	Необхідно для охорони та орієнтування прибулих екіпажів

Вибір місця і організація майданчика для посадки.

Для посадки вертольота необхідна доволі велика зона, бажано на високому підвищенні. Зазвичай вертольоти не сідають та не злітають вертикально, для цього вертольоту необхідна зона для посадки в сотні футів завдовжки. Ідеальною посадковою зоною є рівна полоса 100 футів у ширину та 300 футів у довжину.

Посадкова площадка має бути звільнена від легких предметів, які можуть бути відкинуті поривом повітря від роторів вертольота. Для запобігання пошкодження чутливого хвостового ротора необхідно очистити площадку від високої трави та кущів. Пеньки від дерев повинні бути менше 1 фута заввишки.

Посадкова площадка має бути якомога ближче до підрозділу, який взаємодіє з повітряним засобом (який його викликав), але водночас бажано, щоб вона знаходилась у місці, що дозволить запобігти можливому ризику для людей, що перебувають на землі та на борту вертольота у випадку відказу його систем, посадки на одному двигуні або під час вимушеної посадки. Рекомендовано, щоб до вертолітної площадки був під'їзд з дороги.

На посадковій площадці має бути організована охорона та встановлений стійкий радіозв'язок земля-повітря.

Стан поверхні землі має бути достатньо твердим, щоб запобігти встряванню вертольота у ґрунт та створенню надмірної пилової завіси.

Мінімальний розмір місця приземлення та зльоту має бути не меншим ніж два діаметри основного ротора вертольота. Район навколо місця приземлення має бути очищеним від сторонніх предметів та перешкод, які можуть спричинити пошкодження вертольота. Подовження вертолітної площадки має бути в бік зльоту вертольота.

Шляхи наближення та відльоту вертольота мають проходити над найвищими перешкодами, вітер, його напрямок та рельєф місцевості також беруться до уваги. Критерії, що наведені нижче, є мінімально необхідними для успішного виконання завдань екіпажем вертольота, підходи, що не відповідають цим критеріям, можуть бути прийнятними залежно від характеру виконання завдань.

На сніжно-крижаних схилах невеликі пологі ділянки схилу малопридатні для посадки і зльоту вертольота. Найбільш відповідним місцем для організації посадкового майданчика будуть опуклі ділянки схилу з рівною центральною частиною.

Тіньові ділянки схилу найменш підходять для посадки вертольота, оскільки пілотові важко визначити ухил місцевості і відстань до поверхні посадкового майданчика.

При організації посадкового майданчика на сніговій поверхні немає необхідності її суцільно витоптувати. На ній повинно бути багато слідів (для просторового орієнтування пілота в умовах обмеженої видимості через сніговий вихор, що піднімається лопатями вертольота, при посадці).

Посадковий майданчик повинен бути позначений по кутах і в центрі, тобто в місці приземлення вертольота, темними предметами (рюкзаки, спальні мішки тощо).

З майданчика можна піти, але тільки на своїх місцях залишити маркувальні предмети (рюкзаки або встромлені у сніг палиці, гілля), без яких пілот не зможе орієнтуватися в умовах поганої або обмеженої видимості.

Для того, щоб показати пілотові стан снігового покрову (глибину, щільність снігу), під час контрольних проходів вертольота над місцем посадки один з військовослужбовців повинен постійно рухатися по майданчику.

Для швидкого виявлення пілотами вертольота військовослужбовців на сніжно-крижаному або скельному рельєфі необхідно дати ракету вгору, убік, протилежний тому, звідки летить вертоліт.

При устаткуванні вертолітного майданчика в лісистій місцевості краще всього скористатися природними узліссями лісу, позбавленими великих дерев, при цьому вся інша рослинність, невеликі дерева і кущі, вищі за півметра, повинні бути вирубані і винесені на 20–50 метрів від майданчика.

Бажано зрубати найвищі дерева в радіусі 100 м, що необхідно для полегшення зльоту та посадки.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Дати визначення загальновійськового бою. Назвати основні види загальновійськового бою.
2. Назвати складові елементи загальновійськового бою. Надати їх стислу характеристику.
3. Надати характеристику основних складових, за якими розрізняють вогонь.
4. У чому полягає маневр підрозділом?
5. У чому полягає маневр вогнем?
6. Перелічити характерні риси сучасного загальновійськового бою.
7. Перелічити основні принципи ведення загальновійськового бою.
8. Назвати основні способи ведення загальновійськового бою та надати їх стислу характеристику.
9. Що належить до основних сил і засобів ведення загальновійськового бою?
10. Призначення механізованого взводу та його місце в бойовому порядку роти (батальйону).
11. Похідний порядок. Визначення та умови застосовування.
12. Передбойовий порядок. Визначення та умови застосовування.
13. Бойовий порядок. Визначення та умови застосовування.
14. Складові елементи бойового порядку механізованого взводу. Їх стисла характеристика.
15. Що включає в себе підготовка бою (дій)?
16. Що включає в себе організація бою (дій)?
17. У чому полягає усвідомлення завдання командиром механізованого взводу?
18. У чому полягає оцінювання обстановки командиром механізованого взводу?
19. Зміст рішення командира механізованого взводу на бій? Що він вказує у способі виконання отриманого завдання?
20. У чому полягає рекогностування командира механізованого взводу? Кого він залучає на рекогностування?

21. Зміст бойового наказу командира механізованого взводу?
22. Зміст бойового розпорядження командира механізованого взводу?
23. У чому полягає порядок організації взаємодії?
24. У чому полягає організація управління командира механізованого взводу?
25. Що в себе включає організація всебічного забезпечення бою (дій)?
26. У чому полягає підготовка підрозділу до застосування?
27. У чому полягає практична робота командира в підлеглих підрозділах?
28. Способи управління підрозділами в бою (діях)?
29. Про що командир взводу повинен негайно доповідати старшому командиру?
30. Перелічити та схематично показати склад механізованого відділення.
31. Що наноситься на картку вогню механізованого відділення?
32. Що наноситься на схему опорного пункту механізованого взводу?
33. Обов’язки солдата в бою.
34. Основні види забезпечення військовослужбовця за Нормою № 1.
35. Основні види забезпечення військовослужбовця за Нормою № 2.
36. Основні способи носіння зброї.
37. Що включає в себе індивідуальне маскування солдата його екіпіровки та зброї?
38. Основні способи пересування на полі бою.
39. Порядок переміщення в «двійці» та «трійці».
40. Мета призначення єдиних сигналів управління та оповіщення?
41. Послідовність вибору та заняття вогневої позиції.
42. Порядок розподілу секторів для спостереження та стрільби в механізованому відділенні.
43. Дії солдата під час вогневого впливу противника.
44. Порядок знищення бронеоб’єктів противника.

45. Порядок стрільби по нерухомих цілях і цілях, що з’являються.

46. Порядок стрільби по цілі, що рухається.

47. Порядок визначення дальності до цілі за допомогою формули «тисячної».

48. Порядок пересування військовослужбовця в ході бою.

49. Послідовність заміни вогневої позиції в ході бою.

50. Порядок цілевказання різними способами. Порядок подачі та виконання команди на відкриття вогню.

51 Порядок подачі та виконання команди на відкриття вогню.

52. Особливості несення служби на сторожовому посту (в секреті).

53. Особливості розташування в горах, у лісі та взимку.

54. Несення бойового чергування на КПП. Порядок дій під час огляду особового складу (техніки).

55. Обов’язки особового складу блокпоста (КПП).

56. Що забороняється особовому складу КПП.

57. Що заборонено під час патрулювання.

58. Порядок дій під час виклику та зустрічі повітряних засобів медичної евакуації. Визначення MEDEVAC та CASEVAC.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Тимчасовий Порядок оформлення оперативних (бойових) документів: наказ Головнокомандувача ЗС України від 11.09.2020 № 140.

2. Про затвердження змін до бойових статутів механізованих і танкових військ СВ ЗСУ частина II (батальйон, рота) та частина III (взвод, відділення, танк): наказ Командувача Сухопутних військ ЗС України від 02.08.2018 № 454.

3. Тактичні дії механізованих підрозділів: альбом схем. / Національна академія Сухопутних військ імені гетьмана П. Сагайдачного. – Л., 2019.

4. Збірник нормативів механізованих та танкових військ Сухопутних військ. – К.: КСВ, 2002.

5. Довідковий матеріал для проведення занять з тактичної підготовки згідно зі Стандартом НАТО – ВП до СТІ 01.06. – К., 2018.

Навчальне видання

СЕРІЯ «НА ДОПОМОГУ СТУДЕНТУ УДФСУ»

Шевчук Валерій Андрійович,
Зайцев Дмитро Володимирович,
Яфонкін Анатолій Олексійович

ДІЇ МЕХАНІЗОВАНИХ ПІДРОЗДІЛІВ В ОСНОВНИХ ВИДАХ БОЮ

Навчальний посібник у схемах і таблицях

Відповідальний за випуск	*Д. Ф. Салахова*
Відповідальний редактор	*І. Є. Врублевська*
Редактор	*Н. І. Грицюк*
Форматування та комп’ютерна верстка	*О. В. Лисенко*

Здано до друку 29.10.2021. Формат 60 × 84 / 16
Папір офсетний № 1. Гарнітура «Times New Roman»
Друк. арк. 14.2
Тираж 300 примірників. Замовлення № 970

Підготовлено до друку Видавничо-поліграфічним центром
Університету ДФС України
08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна

*Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 5104 від 20.05.2016*

У СЕРІЇ «НА ДОПОМОГУ СТУДЕНТУ УДФСУ» ВИЙШЛИ ДРУКОМ:

2019

«Основи тактичної медицини»
«Аудит»
«Збірник задач. Вища та прикладна математика»
«Міжнародні розрахунки та валютні операції»
«Підготовка озброєння механізованого взводу до бойового застосування»
«Контролінг в управлінні підприємством»
«Актуальні питання судової експертизи (у питаннях і відповідях)»
«Інноваційний менеджмент»
«Теорія судових доказів (у таблицях і схемах)»
«Організація навчальних занять з фізичного виховання за методом колового тренування»
«Статистика»
«Фінансовий менеджмент проектів і програм»
«Ручний протитанковий гранатомет РПГ-7 (РПГ-7Д)»
«Організація роботи командира механізованого відділення»
«Психологія управління»
«Deutsch und Wirtschaft»
«Основи тактичної підготовки працівників правоохоронних органів»
«Основи кінології»
«Моделювання систем»
«UML. Уніфікована мова моделювання інформаційних систем»
«Історія держави і права України»
«Економічна теорія»

2020

«Менеджмент»
«Бізнес-аналітика та моделювання»
«Безпека життєдіяльності»
«Статистичний аналіз даних»
«Мікробіологія»
«Медичне право»

2020

«Бухгалтерський облік в управлінні підприємством»

«Хімія»

«Загальна психологія»

«Хортинг у закладах вищої освіти»

«Теорія і методика викладання оздоровчого фітнесу»

«Організація охорони державної таємниці в Україні»

«Цивільне право України (особлива частина)»

«Цивільний процес України»

«Оздоровчий туризм»

«English Grammar for Philology Students»

«Фітнес-технології фізичного виховання у закладах вищої освіти»

«Конкурентна розвідка»

«Теорія та методика бойового хортингу»

«Логіка»

«Інституціональна економіка»

«Економетрика: прикладний аспект»

«Основні поняття сучасної алгебри»

2021

«Теоретичні основи товарознавства»

«Психологія особистості»

«Економічна інформатика: курс лекцій»

«Deutsch für Recht – und Jurastudenten»

«Improve your English»

«Земельне право»

«Глосарій юридичних понять і термінів з «Історії держави і права України»,
«Історії держави і права зарубіжних країн», «Історії вчень про державу і право»

«Аналіз даних за допомогою R»

«Гімнастика»

«Трудове право України»

«Конституційне та муніципальне право України (у визначеннях та схемах)»

«Дії механізованих підрозділів в основних видах бою»